historiæ lithuaniæ fontes ecclesiastici / 1

Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)

aidai

Fontes ecclesiastici historiæ Lithuaniæ / I

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS VIZITACIJA (1579)

Tekstą parengė,
iš lotynų k. vertė ir rodykles sudarė
Liudas Jovaiša

Įvadą
ir paaiškinimus parašė
Juozas Tumelis ir Liudas Jovaiša

aidai 1998

Fontes ecclesiastici historiæ Lithuaniæ / I

VISITATIO DIOECESIS SAMOGITIÆ

(A. D. 1579)

Edidit,
in linguam Lithuanam transtulit
et indicibus instruxit
Liudas Jovaiša

Introductionem
commentationesque addiderunt
Juozas Tumelis & Liudas Jovaiša

aidai 1998

Fontes ecclesiastici historiæ Lithuaniæ

Leidinį parėmė
LR Kultūros ministerija

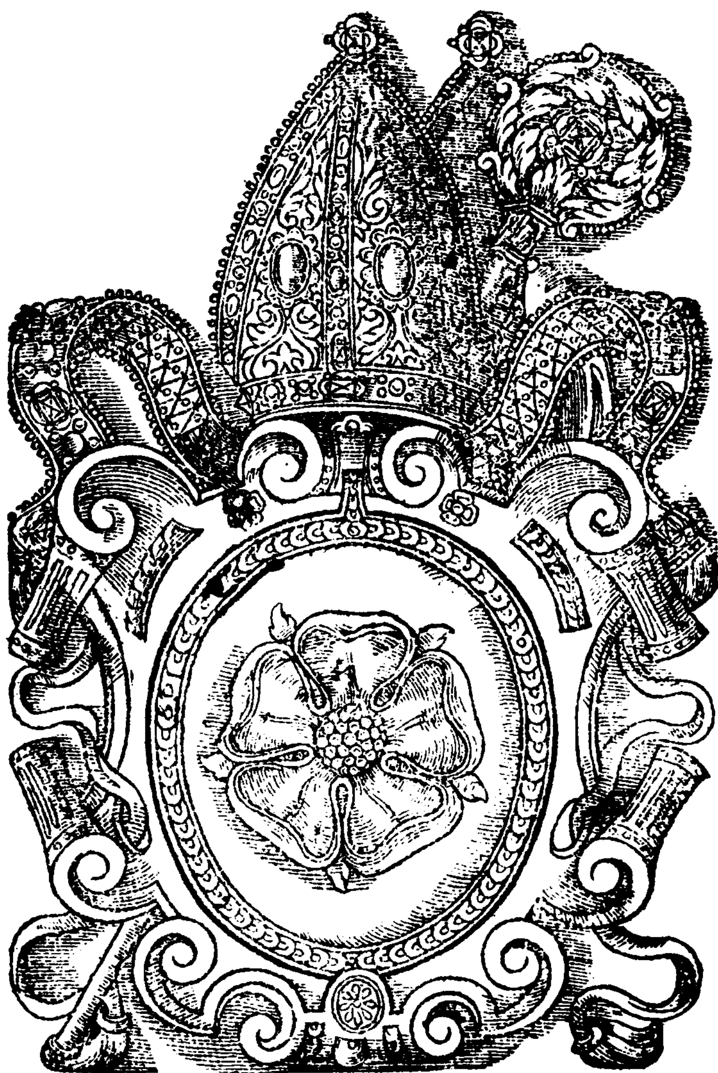
ISBN 9986-590-73-6

IN PIAM MEMORIAM
R. P. PAULI RABIKAUSKAS SJ,
QUI EXEMPLUM
DILIGENTIÆ ET PROBITATIS
POSTERIORIBUS PRÆBUIT

TURINYS

LEIDĖJŲ ŽODIS

Ši knyga – pirmas leidinys iš „Aidų" leidykloje sumanytos serijos „Lietuvos istorijos bažnytiniai šaltiniai". Ji nebūtų galėjusi pasirodyti be daugelio žmonių palankumo ir nuoširdžios talkos. Bent kelis jų norėtųsi čia suminėti. Kauno arkivyskupas Sigitas Tamkevičius SJ ir vyskupas Rimantas Norvila sudarė ko geriausias sąlygas naudotis Arkivyskupijos kurijos archyve saugomu „Vizitacijos" rankraščiu. Lotyniškojo rankraščio įskaitymo ir sutikrinimo vargais rengėjas dalijosi su Mindaugu Pakniu, be kurio pastabios akies šis tekstas daug ko stokotų. Dr. Juozas Tumelis peržiūrėjo vertimą ir rodykles. VUB senų spaudinių skyriaus vedėja Alma Braziūnienė, negailėdama savo laiko, padėjo surankioti daugel knygos iliustracijų. Ypač reikia paminėti a. a. kun. prof. Pauliaus Rabikausko SJ indėlį – jis padėjo parengti leidinio koncepciją, taisė vertimą ir geru žodžiu stiprino rengėjus. Jo atminimui šį darbą ir drįstame skirti.

I. Vysk. Merkelio Giedraičio herbas (1599)

LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS POTRIDENTINĖS REFORMOS LIUDIJIMAS

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos christianizacija – ilgas ir sudėtingas procesas. Net Mindaugo laikų krikštas XIII a. viduryje buvo tik epizodinis reiškinys, neišnaudota tautos ir valstybės naujos orientacijos galimybė. Ligi 1387 metų nepasisekė ir kiti Lietuvos krikšto bandymai. Tačiau ir 1387 metais dar ne visa etninė Lietuva priėmė Kristaus mokymą. Daugiau kaip ketvirtį amžiaus senuosius dievus tebeišpažino Žemaičiai. Pakrikštijus Žemaičius (1413) ir įkūrus to vardo vyskupiją (1417)[1], Vidurio Rytų Europoje tarsi nebeliko vietos, kur nebūtų skelbiamas Evangelijos žodis. Deja, kraštas, atokus nuo krikščioniškosios kultūros centrų, nors formaliai ir gavęs bent pačias būtiniausias bažnytinio gyvenimo struktūras, pruso gana lėtai. Vietinės kilmės (ypač mokančių lietuvių kalbą) ku-

[1] Svarbesnieji raštai apie Žemaičių vyskupiją (iki XVII a. pradžios): S. Czerski. *Opis żmudzkiej diecezji.* Wilno, 1830; M. Baliński, T. Lipiński. *Starożytna Polska.* Wyd. 2. T. 4. Warszawa, 1886 (Księstwo Żmudzkie, s. 385–477); A. Alekna. *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje* / Red. J. Stakauskas. Kaunas, 1936; M. Andziulytė-Ruginienė. *Žemaičių christianizacijos pradžia.* Kaunas, 1937; J. Totoraitis. *Sūduvos Suvalkijos istorija.* T. 1. Kaunas, 1938. J. Lebedys. *Mikalojus Daukša:* Monografija. Vilnius, 1963; J. Gimbutas. *Lietuvos bažnyčių chronologija ir statistika.* (=Atsp. iš L. K. M. A. Metraščio, t. 5). Roma, 1970; *Relationes status dioecesium in Magno Ducatu Lituaniae* / Red. P. Rabikauskas. Vol. 1: Dioeceses Vilnensis et Samogitiae. Romae, 1971; M. Valančius. *Raštai.* T. 2: Žemaičių vyskupystė [1848] / [Paruošė V. Merkys]. Vilnius, 1972; *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis* / Collegit P. Jatulis. P. 1: (1416–1609). Romae, 1984; Z. Ivinskis. *Rinktiniai raštai.* T. 4: Krikščionybė Lietuvoje / Red. P. Jatulis. Roma, 1987; P. Rabikauskas. *La cristianizazzione della Samogizia* (=Atsp. iš *La cristianizazzione della Lituania*). Citta del Vaticano, 1989; G. Błaszczyk. *Diecezja żmudzka od XV wieku do początku XVII wieku: Ustrój.* Poznań, 1993; K. Misius, R. Šinkūnas. *Lietuvos katalikų bažnyčios:* (Žinynas). Vilnius, 1993; V. Vaivada. *Bažnyčių tinklas Žemaitijoje („Descriptio dioecesis Samogitiensis" duomenimis)* // Protestantizmas Lietuvoje: Istorija ir dabartis. Vilnius, 1994, p. 41–47 ir kt. – Platesnį šaltinių ir literatūros sąrašą žr. aukščiau minėtoje Błaszczyko monografijoje (p. 327–346).

nigų trūkumas, beneficijų politika ilgai veikė visus katalikybės kelius į Žemaičius. Per pusantro šimtmečio giliau neįsitvirtinusią krašto christianizaciją ėmė skaidyti atplūdusi liuteriškoji, o XVI amžiaus viduryje – ir kalviniškoji Bažnyčios reforma.

Po neveiklių ar nepakankamai veiklių Žemaičių vyskupų 1576 m. čia ganytojiškąjį darbą pradeda Merkelis Giedraitis[2], kurio laikais (pasak Petro Skargos) buvo pradėtas „antrasis Lietuvos krikštas". Radęs apgailėtiną vyskupijos būklę, jis (kitaip negu daugelis kitų Abiejų Tautų Respublikos vyskupų) panūsta sąžiningai ir naujaip pradėti veiklą, pirmiausia suinventorindamas tai, kuo rūpintis jam pavesta. Vos pradėjęs eiti pareigas Žemaičiuose, kartu su pasikviestu jėzuitu Mikalojumi Sedkovskiu aplankė visą vyskupiją, kurioje rado neatidėliotinai keistiną padėtį[3]. Apaštališkojo nuncijaus Jono Andriejaus Kaligario[4] jis paprašo (atrodo, ne be aplinkos pasipriešinimo) atsiųsti vizitatorių, kuris pats pamatytų ir Šv. Sostui

[2] Vysk. Merkelis Giedraitis (1536–1609), kunigaikščio Mato ir kunigaikštytės Onos Krošinskaitės sūnus, nuo 1550 iki 1563/4 studijavo Karaliaučiaus, Vitenbergo, Tiūbingeno ir Leipcigo universitetuose, 1571 priėmė kunigo šventimus, nuo 1572 – Vilniaus kapitulos narys. Žemaičių (Medininkų) vyskupu paskirtas 1576. Stengėsi įgyvendinti Tridento reformas, steigė mokyklas, globojo lietuvišką raštiją, Žemaitijoje įkurdino jėzuitus. Tiems laikams nemenką biblioteką testamentu paliko Kražių jėzuitams, katedrai ir giminaičiams. – Žr. [Z. Ivinskis] Z. I. *Merkelis Giedraitis* // Lietuvių enciklopedija. T. 7. Boston, 1976, p. 214–217; Z. Ivinskis. *Rinktiniai raštai*, t. 4.

[3] Žinia iš Sedkovskio laiško jėzuitų generolui Everardui Mercurianui (žr. A. Liuima. *Kražių kolegija* //Kražiai / Red. P. Razminas. Chicago, 1983, p. 21; Z. Ivinskis. *Rinktiniai raštai*, t. 4. p. 372).

[4] Apie J. A. Kaligario veiklą Abiejų Tautų Respublikoje jo nunciatūros metais (1578–1581) žr. S. Zakrzewski. *Z badań archiwalnych nad nuncjaturą Caligariego w latach 1578–81* // Sprawozdania z czynności posiedzień Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny (Kraków), t. 19, 1908, nr. 9, s. 9–11; L. Boratyński. *J. A. Caligari, nuncjusz apostolski w Polsce (1578–1581)* // Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny (Kraków), Seria II. T. 34, 1916, s. 1–52; A. Penkalla. *Reforma duchowieństwa świeckiego w korespondencji dyplomatycznej Jana Andrzeja Caligarego* // Sprawozdania Towarzystwa Naukowego KUL (Lublin), t. 18, 1970, s. 136–139; *Acta Nuntiaturae Poloniae*. T. 1: De fontibus eorumque investigatione et editionibus.../ Auct. H. D. Wojtyska CP. Romae, 1990, p. 223–224 ir kt.

II. Vysk. Merkelis Giedraitis (1585)

III. Vysk. Merkelis Giedraitis (1690 m. leidinyje)

IV. Vysk. Merkelis Giedraitis (XVIII a.? paveikslas)

praneštų ne tik kokį palikimą jis gavęs, bet ir ką reikia padaryti.

1579 metų pabaigoje, Merkelio Giedraičio vyskupavimo ketvirtaisiais metais, į Žemaičius atvyksta Kaligario paskirtas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas[5], kuris apvažinėja parapijas,

[5] Mums žinomuose šaltiniuose smulkesnių Tarkvinijaus Pekulo žinių nėra, išskyrus tai, kad jis buvo Kaligario auditoriumi (1578–1581), vėliau kito nuncijaus Abiejų Tautų Respublikoje Jeronimo de'Buoi (1584–1587) kanceliarijos viršininku (žr. [Z. Ivinskis] Z. I. *Pekulas (Peculus) Tarkvinijus* // LE 22 (1960), p. 253; *Acta Nuntiaturae Poloniae*, t. 1, p. 224, 227).

apklausinėja kunigus bei pasauliečius ir visa, ką sužinojęs be jokių pagražinimų surašo. Taip atsiranda vienas vertingiausių mūsų Bažnyčios potridentinės istorijos dokumentų. Tarkvinijaus Pekulo atliktos Žemaičių vyskupijos vizitacijos aprašymas teikia ganėtinai liūdną bendrą vyskupijos vaizdą, kuriuo įsitikins kiekvienas to teksto skaitytojas. Tačiau jis pakankamai aiškiai išsklaido ir ne vieną senokai įsikerojusį mitą – neva Žemaičiuose po krikšto nieko ar beveik nieko nepasikeitę, kad visuotinai tebegarbintos senosios dievybės, kad Kristaus mokymas čia nieko ir niekaip nepaveikęs. Betgi apklausinėti asmenys (į klausimus atsakinėję sąžiningai ir be užuolankų), tik vienu kitu atveju užsiminė apie pagonybės reliktus. O grupės pasauliečių vizitatoriui tvirtino, kad viskas gan gerai klostytųsi, jeigu būtų geresnių kunigų ir jie sąžiningai atliktų savo pareigas.

Šis iškalbingas dokumentas toli peržengia Žemaičių konfesinio gyvenimo sferas. Jis teikia daug dėkingos medžiagos ir apie daugelį kitų krašto gyvenimo sanklodų. Be to – drįstume sakyti – jis kalba ne tik apie Žemaičius, bet ir apie kitų (ypač kaimyninių) vyskupijų religinę padėtį XVI a. antroje pusėje, kitaip tariant – keliais pirmaisiais potridentinio Katalikų Bažnyčios atsinaujinimo dešimtmečiais.

Tarkvinijaus Pekulo atlikta Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579) ilgainiui tapo užmiršta ir nežinoma. Pirmoji žinia apie ją pasirodė A.Theinerio sudarytame Bažnyčios istorijos šaltinių rinkinyje "Annales ecclesiastici"[6] (1856); ten paskelbtas Žemaičių vyskupo Merkelio Giedraičio 1579 m. lapkričio 9-osios laiškas[7] popiežiaus nuncijui Jonui Andriejui Kaliga-

[6] *Annales ecclesiastici, quos <...> ab an. MDLXXII ad nostra tempora continuat A. Theiner*. Vol. 3: [1579–1585]. Romae, 1856, p. 65–66.

[7] Dar kartą šis laiškas publikuotas: *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis*. Pars 1, p. 527–528. Originalas saugomas Vatikano Slaptajame archyve (Polonia 16, f.322rv).

riui: juo nuncijaus auditoriui dėkojama už triūsą ir uolumą vizituojant vyskupiją. Tačiau dokumentas pirmąsyk atskleidė tik patį vizitacijos faktą ir jos pabaigos datą – 1579-ųjų lapkričio pradžią. L.Boratyńskio parengta nuncijaus Kaligario laiškų publikacija (1915)[8] patikslino ir T.Pekulo vizitacijos pradžią (po 1579-ųjų rugsėjo 13-osios). Deja, vizitacijos detalės bei jos aprašymas vis dar buvo nežinomi.

Tik 1933 m. Konstantinas Jablonskis pirmąkart paskelbė Pekulo vizitacijos fragmentus iš Kauno Arkivyskupijos kurijos archyve esančio rankraščio[9]. Nepaisant iki tol neskelbto šaltinio svarbos, Jablonskis (sakydamas: "čia ne vieta duoti visas vizitacijos tekstas dėl jo didumo"[10]) apsiribojo fragmentų, apie kan. Mikalojų Daukšą ir keleto kitų įdomesnių teksto vietų paskelbimu bei vertingomis paleografinėmis pastabomis. Deja, ir surastasis vizitacijos aprašymo tekstas buvo ne visas, o tik jo dalis.

Okupacijų sumaištyje Kauno Arkivyskupijos kurijos archyvas buvo išdraskytas; tik maža jo dalis (ten ir vizitacijos aprašymo rankraštis) liko kurijos žinioje. Ilgametis kurijos notaras ir archyvaras kunigas Petras Veblaitis pirmasis ryžosi perskaityti visą išlikusį Pekulo vizitacijos aprašymo tekstą. (Ligi šiol deramai neįvertintas istorikas tai atliko kruopščiai ir kompetentingai: be Veblaičio skaitymo šis leidimas būtų kur kas skurdesnis ir klaidingesnis). Darbą baigęs 1960 m. vasarą, Veblaitis jį perspausdino mašinėle; ir šiandien kurijos archyve greta originalo yra keletas to nuorašo egzempliorių (86 didelio formato puslapiai ir glausta asmenvardžių, vie-

[8] *Monumenta Poloniae Vaticana*. Vol. IV: Continet I.A.Caligarii nuntii Apost. in Polonia epistolas et acta 1578–1581. Ed. L. Boratyński. Cracoviae, 1915.

[9] K. Jablonskis. *Papildomosios žinios apie kan. M.Daukšą*. In: „Archivum Philologicum", kn. 4. (Kaunas), 1933, p. 64–77. Perspausdinta V. Merkio sudarytame pomirtiniame K. Jablonskio darbų rinkinyje: K. Jablonskis. *Lietuvių kultūra ir jos veikėjai*. Vilnius, 1973, p. 174–199; vizitacijos teksto ištrauka – p. 178–189.

[10] *Ibid.*, p. 65.

-86-

fabricae et alijs rebus necessarijs eiusdem ecclesiae applicandarum.
Praesentibus venerabili patre Nicolao, supradicto, Gabriele Bogatek et me Stanislao Korzeniewsky, eiusdem reverendi domini visitatoris notario. Item in praesentia ipsius domini Petri, consentientis omnibus supradictis et coronam ostendentis iuxta mandatum domini ac etiam fidem catholicam, et professionem offerentem et in continenti postea dictam professionem fidei informare et fecit in manibus eiusdem reverendi domini. supra.

Šią Medininkų vyskupijos bažnyčių vizitaciją išskaičiau iš nuorašo 1960 metais, vasarą.
Kaunas, 1961 m., gegužės mėn. 9 d.
Kun. Petras Veblaitis,
Kauno Arkivyskupijos Kurijos notaras.

V. Petro Veblaičio įrašas paskutiniame nuorašo puslapyje

tovardžių bei dalykų rodyklė). Vieno jų kopija septinto dešimtmečio pabaigoje aplinkiniais keliais pasiekė Romą. Kiek redaguotas kun. Veblaičio nuorašas po keliolikos metų buvo paskelbtas prel. Pauliaus Jatulio parengtame Žemaičių vyskupijos dokumentų kodekse[11]. Ligi šiol tai vienintelė

[11] *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis*. Pars. 1, p. 415–526.

visos žinomosios vizitacijos dalies teksto publikacija[12].

Kadaise, be abejo, nuorašais egzistavo ne vienas vizitacijos aprašymo egzempliorius; būta ir išrašų. Apie vieną jų užsimena K. Jablonskis: „Viename 1637 m. liepos mėn. 20 d. Žemaičių žemės teismo sprendime dėl Luokės bažnyčios altarijos žemių <...> sakoma, kad altaristos įgaliotinis pristatęs teismui išrašą iš tos vizitacijos, kuriame kalbama apie Luokės altarijos žemių užgrobimą"[13]. Galimybę panašiuose šaltiniuose rasti naujų fragmentų neseniai praktiškai patvirtino žinomas Žemaičių vyskupijos istorijos tyrinėtojas G. Błaszczykas, tarp Kurtuvėnų miestelio aktų aptikęs Žemaičių vyskupijos kapitulos notaro Jono Gintilos 1624 m. išrašą iš Pekulo atliktos Kurtuvėnų bažnyčios vizitacijos[14]. Kurijos rankraštyje nei Luokės, nei Kurtuvėnų bažnyčių vizitacijos aprašymo nėra.

Dar vieną liudijimą apie Pekulo vizitaciją šio leidimo rengėjas aptiko 1675 – 1677 m. Žemaičių vyskupo Kazimiero Paco generalinės vizitacijos aktuose[15]. Tai vizitacijos skyrelio apie užgrobtą Kražių bažnyčios turtą santrauka.

Ieškant viso vizitacijos teksto dairytasi ir Vatikano archyvuose. Dar 1938 m. Jonas Totoraitis laiške Zenonui Ivins-

[12] Ir nuorašas, ir publikacija panaudoti istorijos darbuose: J. Lebedys. *Mikalojus Daukša...*; R. Krasauskas. *Katalikų Bažnyčia Lietuvoje: Nuosmukio priežastys ir atgimimo veiksniai* (=Atsp. iš „L. K. M. A. Suvažiavimo darbų", t. 6). Roma, 1969; tas pats, *Katalikų Bažnyčios silpnėjimas ir atsigavimas XVI–XVII amžiuje* // Krikščionybė Lietuvoje / Red. V. S. Vardys. Čikaga, 1997, p. 174–215; J.-P. Pranka. *Catechesis et catechismi catholici in Lituania saec. XVI–XVIII: Dissertatio ad lauream* / Pontificia Universitas Gregoriana, Facultas Theologica; Director P. Rabikauskas SJ. Romae, 1971. M. Kosman. *Drogi zaniku pogaństwa u Bałtów.* Wrocław [i in.], 1976; Z. Ivinskis. *Rinktiniai raštai*, t. 4; G. Błaszczyk. *Diecezja żmudzka...* ir kt.

[13] K. Jablonskis, p. 64.

[14] G.Błaszczyk. *Zachowana część wizytacji parafii Kurtowiany z 1579 roku* // Lituano-Slavica Posnaniensia: Studia historica (Poznań), t. 3, 1989, s. 263–265. – Įrašas rastas Krokuvoje J. J. Prekerio rinkinyje (Jogailaičių Universiteto Biblioteka, Zbiór Prekiera, rkps 3621–6322, t. 2, f. 68v.

[15] *Regestrum bonorum Ecclesiae Crosensis ab Haereticis occupatum (!), excerptum ex Visitatione Tarquinij.* In: Visitatio generalis dioecesis Samogitiae per Casimirum Pac... peracta. – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas, b. 139, f.82v–83r.

kiui minėjo Vatikane esantį tos vizitacijos tekstą. Vatikano archyve dirbęs Totoraitis susipažino su Latvijos jėzuitų istorijos šaltinius rinkusiu olandu J. Kleijntjensu SJ ir po to Zenonui Ivinskiui rašė: „Klausiau jo [Kleijntjens] ir apie Tarkvinijaus Pekulo Žemaičių vizitaciją 1579 m. Sakėsi, kad tą rankraštį turėjęs jau rankose, bet dabar neatsimenąs, kur jį radęs. Žadėjo ieškoti ir nukopijavęs Jums atsiųsti. Jei jis jį radęs nenorėtų rašyti ir man parodytų, àš jį duosiu nufotografuoti ir atsiųsiu"[16]. Po II pasaulinio karo, gyvendamas Romoje, šio rankraščio, ieškojo ir Ivinskis, bet ir jam nepavyko rasti[17]. Neseniai Paulius Rabikauskas SJ rašė: „Tos vizitacijos švarraštis, reikia manyti, tuoj po vizitacijos buvo pasiųstas į Romą, bet čia niekam nepavyko jo surasti, nei tarp į Romą persiųstų nunciatūros Lenkijoje aktų, nei Koncilijos kongregacijos archyvo skyriuje 'Visitationes'." „Labai gaila, kad mūsų paieškos Vatikano archyve buvo bevaisės"[18]. Visgi galbūt dar bus paskelbta ne tik nauji *addenda,* bet kur nors surastas ir visas Tarkvinijaus Pekulo vizitacijos tekstas...

Rankraštis, pagal kurį pateikiamas vizitacijos aprašymo lotyniškasis tekstas, saugomas Kauno arkivyskupijos kurijos archyve (nr. 135)[19]. Tai 29 x 33 cm storo rudo kartono virše-

[16] J.Totoraičio laiškas Z. Ivinskiui (Roma, 1938.V.31) – Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyrius, f.29 – 1234, lp.10. Cit.: A. Katilius. *Profesorius Jonas Totoraitis Vatikano archyve* // Suvalkija (Marijampolė), 1997, nr.1., p.18, 22. Už nuorodą dėkojame p. Algimantui Katiliui.

[17] [Z. Ivinskis] Z. I. *Pekulas (Peculus) Tarkvinijus* // LE 22, p. 253.

[18] Iš prof. Pauliaus Rabikausko laiškų Liudui Jovaišai (Roma, 1997.X.29 ir XI. 28).

[19] Kadaise šis rankraštis turėjęs būti Žemaičių vyskupijos kurijos archyve Varniuose. Ar vysk. Motiejaus Valančiaus laikais vyskupijos centrą perkėlus į Kauną, kartu su archyvu buvo pervežtas ir šis rankraštis – nežinia. Bent jau jo „Žemaičių vyskupystėje" (1848), kurią rašant panaudota daug kurijos archyvo dokumentų, šios vizitacijos aprašymo tekstas nepanaudotas. Neatmestina galimybė, kad jis į kuriją galėjo sugrįžti ir vėlesniais laikais.

liuose kartu įrišti du fragmentiški vizitacijos teksto variantai. Jablonskis vadino juos A ir B, o 1933-aisiais kurijos archyve juos skaitė dar kaip du atskirus rankraščius; taigi, tik po to jie buvo įrišti drauge. Taip įrišto rankraščio signatūra keitėsi kelis kartus: 1) priešlapyje uždėtame antspaude 'Kat. Nr.' juodu rašalu įrašyta 'RF 92'*; tas pats 'RF 92' juodu rašalu įrašytas gelsvai rusvos rankraščio nugarėlės apačioje; 2) pirmame, antrame bei paskutiniame priešlapiuose ranka (pieštuku bei rašalu) įrašyta 'Nr. 20'; ant priekinio viršelio priklijuotame apskritame balto popieriaus gabalėlyje taipogi atspausdinta '20'; skaičius '20', atrodo, buvo įrašytas ir nugarėlės viršuje (dabar iš dalies uždengtas); 3) dabartinė signatūra '135' juodu flomasteriu užrašyta ant mažos stačiakampės balto popieriaus skiautelės, priklijuotos nugarėlėje ir iš dalies uždengusios ankstesnę signatūrą ('20'). Ant rankraščio nugarėlės priklijuota ir plona ilga balto popieriaus juostelė mašinraščio tekstu: 'EXEMPLAR ORIGINALE VISITATIONUM ECCLESIARUM DIOEC. MEDNICENSIS A. 1579'. Tikriausiai ji priklijuota po 1960 m., atskiriant originalųjį egzempliorių nuo čia pat ir su ta pačia signatūra saugomų mašinraštinių Veblaičio nuorašų. Kai kurie originalių egzempliorių puslapiai paženklinti rausvos spalvos apskritu antspaudu: „Metropolijos Kunigų Seminarijos Biblioteka KAUNE" (A – 6r, 7r, 12r, 14r, 27r, 36r, 43r; B – p. 5).

Pirmasis „Vizitacijos" rankraštis (A) – juodu, dabar gana pablukusiu rašalu prirašyti 21 x 32 cm formato 36 lapai. Visi jie kadaise gavę drėgmės (ypač jų vidinė pusė prie nugarėlės), daugelio jų kraštai aptrupėję (vėliau tvarkant paklijuoti ant permatomo popieriaus), rašalas vietomis visai išblukęs; kai kurios teksto vietos nebeįskaitomos.

Rankr. A trūksta pradžios, vidurio ir pabaigos. Pradžioje (išlikęs tekstas prasideda 5-uoju lapu) turėjo būti tolesnia-

* Santrumpa iš 'Rankraščių fondas'.

Visitationes Ecclesiarum 1

VI. Rankr. A pradžia (f. 5r)

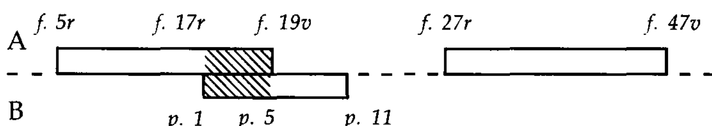
11

tum propter eius contumaciam quam propter negl[illegible]
ac ordinaciones fieri sup. his quae in d[ic]ta Eccl[es]ia Parochi[illegible]
[illegible] compar[illegible] et causas legitimas contumacia [illegible]
nit et liberavit Insuper ultra ea quae ordinavit circa
et condemnavit prout infra v[idel]it Primo quod dominus [illegible] D. [illegible]
in Bethigola non retinuit Sacerdotem qui a[n]i[m]arum curam gesserit
[illegible] et administrando Sacra Sabbata in d[ic]ta Eccl[es]ia multa neglig[illegible]
cum non mediocri populorum scandalo et a[n]i[m]arum detrimento [illegible]
ex quibus [illegible] D. Petrus emere debeat tabernaculum ligneum [illegible]
[illegible] in d[ic]ta Eccl[es]ia in Bethigola et tres Mappas pro Altari [illegible]
Corporale quod facere debeat omnino infra 6. Menses [illegible] sub
et quod [illegible] Petrus debeat tectum eiusdem Eccl[es]iae in Bethigola
Sexagenarum [illegible] pijs arbitrio [illegible] D. Epi applican.
[illegible] debeat in d[ic]ta Eccl[es]ia Vicarium Sacerdotem idoneum [illegible]
hebdomada qua neglexerit ut sup[ra] applican.
Et quod infra Annum o[mn]es Sacros et Presbyteratus Ordines [illegible]
Eccl[es]ia ipso facto post annum vacare extunc prout exnunc dec[illegible]
It[em] Curare debeat ut in eadem sua Parochi Eccl[es]ia saltem [illegible]
Dni [illegible] consueta et [illegible] Sal. [illegible] de [illegible]
[illegible] curet sub poena unius Sexag[illegible] pro qualibet vice qua [illegible]
Epi applican.
It[em] Quod Fontem Baptismalem mundum et clave clausum [illegible]
ut sup[ra] applican.
Ac [illegible] Baptismat. ex Eccl[es]iam administrari [illegible]
It[em] in Baptismum non admittat ad suscipien[dum] baptizat[illegible]
[illegible] [illegible] v[idel]it unus et una sub poena unius Sexag[illegible]
applican Et librum habere debeat in quo no[m]i[n]a Baptizato[illegible]
Sexag[illegible] ut sup[ra] applican.
It[em] Infra 2. Menses [illegible] debeat sibi Breviarium Rom[illegible]
poena 2. Sexag[illegible] ut sup[ra] applican.
It[em] Librum in d[ic]ta Eccl[es]ia habere debeat in quo describi [illegible]
unius Sexag[illegible] ut sup[ra] applican.
It[em] [illegible] D. Petro ut Bullam quam sibi [illegible]
infra Mensem sub poena 4 Sexagenarum [illegible] pijs arbitrio [illegible] D. Epi [illegible]
Nec non et cum Ludus alearum valde sit detestabilis [illegible] in clerico [illegible]
ne d[ic]to ludo alearum ludere amplius audeat sub poena 10. Sexagenarum pro qualibet vice qua [illegible]
[illegible] fabricae et alijs rebus necessarijs eiusdem Eccl[es]iae applican
Praesentibus D. [illegible] Nicolao [illegible] Gabriele [illegible] et me Stanislao [illegible] eius[illegible]
dem R[everen]di D[omi]ni Visitatoris Notario It[em] in praesentia ipsius D. Petri constituentis [illegible]
nibus [illegible] et coronam ostendentis iuxta Mandatum D[omi]ni ac etiam fidem Ca[illegible]
tholicam et Professionem offerentem et in continenti postea dictam Professionem
Fidei informare et fecit in manibus eiusdem R[everen]di D[omi]ni. [illegible]

VII. Rankr. B pabaiga (p. 11)

me tekste minimas Pekulo įgaliojimų dokumento nuorašas bei Josvainių (?) bažnyčios vizitacija (jos pabaiga išlikusi). Viduryje trūksta 20 – 26 lapų; dalį trūkstamo teksto kompensuoja rankraštis B. Galutinai rankr. A nutrūksta po 47-ojo lapo.

Antrasis rankraštis (B) – tik 6 (maždaug pusė paskutiniojo lapo nuplėšta) ryškiu rudu rašalu plona plunksna prirašyti kiek siauresni 20 x 32 cm formato lapai. Jis taipogi be pradžios. Dalis jo sutampa su rankr. A, dalis – papildo A neišlikusią vidurinę dalį (žr. lentelę).

Taigi, vizitacijos teksto fragmentas egzistuoja dviem variantais. Abu jie iš esmės identiški: juos lyginęs Veblaitis prie paralelių nuorašo teksto fragmentų pavadinimų pieštuku įrašė „dubletas (patikrintas, atitinka)". Prasmės požiūriu A ir B skiriasi vos vienu atveju; likę skirtumai – tik rašybos. Be to, B perrašytojas praplėtė skyrelių antraštes, jose nurodydamas ne tik laiką (kaip vizitacijos švarraštyje), bet ir vietą. Ši detalė galėtų patvirtinti Jablonskio spėjimą, kad nurašinėta būtent iš rankr. A: jo paraštėse kažkas vėliau įrašė vietovių pavadinimus, kuriuos perrašytojas iškėlė į antraštės vietą. Sykiu tai padėtų tiksliau datuoti „nežinomos rankos" (ją Jablonskis priskyrė XVII amžiui) įrašus paraštėse – jie turėjo atsirasti ne vėliau už B (t.y. ne vėliau negu XVII a. 3-ajame dešimtmetyje).

Prieš įrišant rankraščių paginacija buvo atskira; A – p. 1 – 72, B – p. 1 – 11. Be to, rankr. A išlikusi bene paties rankraščio autoriaus foliacija lapais (5–19 ir 27–47 lapai).

Kaip ir kada atsirado du rankraščio variantai? Jablonskis rašė: „Deja, tas [Pekulo vizitacijos] aprašymo tekstas, bent kiek man jo teko rasti, yra nepilnas, išlikusi tėra maždaug pu-

pra[...] sibi assignat[...]

Dicta die 23 eiusdem mensis anno quo sup[ra]

Kroky

Rndus D. Targ. Peculus visitator ut sup. exns in Oppido Krolij Rmi D. Epi Sa[...]
mogitien eiusq dioec. accessit ad Eccam et interrogavit quendam ibi exntem. quisnam
sit Plebanus istius Eccae. Rndit est Nicolaus Daux Canonicus Eccae Mednicen.
Interrog. Ubi sit jam D. Plebanus. Rj Vvormiis et replicavit dno dix. iam sunt septem
hebdomadae quod discessit, et nunq reversus est.
Ecclesia est satis pulchra et bene constituta.
Interrog. Quem reliquerit suu Vicariu, ut curam gerat istius Ecc. Rj. neminem reliquit
[...]

VIII. Rankr. A, f. 18r; fragmentas (viršuje) IX. Rankr. B, p. 3; fragmentas (apačioje)

[illegible] informationem habere Qui Georgius
postea venit die supra sibi assignata.

Kroki. s. dubletai (kretingai, atrinkis)

Dicta die 23. eiusdem Mensis Anno quo supra. s.

Rndus Dnus Targ. Peculus Visitator ut sup. exns in Oppido Kroki Rmi D. Epi Samogitien
eiusdem dioec. accessit ad Ecclam et interrogavit quendam ibi exntem Quisnam sit Plebanus istius
Eccle. R. est Nicolaus Daux Canonicus Eccle Mednicen.
Interrog. Ubi sit jam D. Plebanus R. Vormiae et replicavit dno dix. iam sunt septem hebdomadae
quod discessit, et nunquam reversus est
Eccla est satis pulchra et bene constituta
Interrog. Quem reliquerit sui Vicari[...]

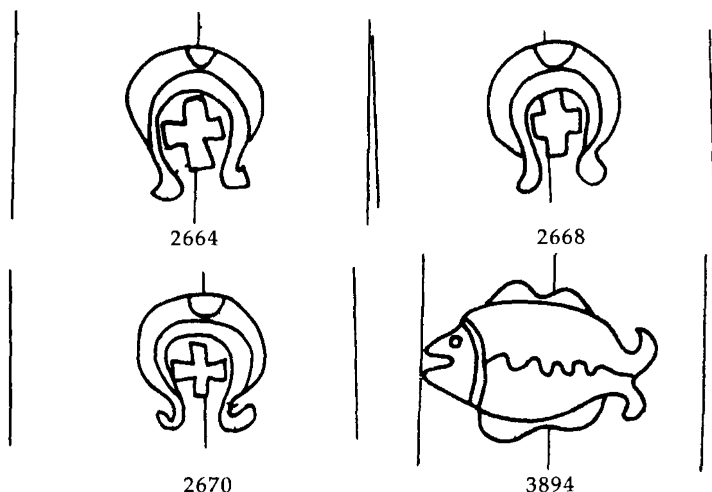
sė jo. <...> Mano turimas tekstas tėra, turbūt, nuorašas (A), padarytas tuoj po vizitacijos. <...> Jo pradžia jau seniai yra dingusi, nes penktajame, t. y. pirmajame iš likusiųjų, lape iš viršaus užrašyta dar XVII amžiaus rašysena „Visitationes ecclesiarum". XVII amžiaus rašysena taip pat kai kur pažymėti paraštėse vizituotųjų vietų pavadinimai ir pora kitų pastebėjimų. Be to, tame pat archyve yra vėlesnio, tur būt, XVII amžiaus pirmosios pusės nuorašo (B) dalelė, nurašyta, tur būt, iš pirmojo nuorašo <...>, o toliau paliktas nerašytas popierius: matyti, buvo daromas ne išrašas, o ketinta nurašyti visa vizitacija".[20] K.Jablonskis pastebėjo, kad rankr. A pradžios (gal ir kitų dalių?) trūksta jau nuo XVII amžiaus. Drauge jis turbūt vien iš rašysenos pateikė tokį gan tikslų abiejų teksto versijų datavimą: rankraštis A – XVI a. pabaiga, rankraštis B – XVII a. I pusė. Tai patvirtintų ir vandenženklių analizė. Rankr. A popierius pažymėtas herbo *Jastrzębiec* vandenženkliu. Žvilgterėjus į prie to vizitacijos rankraščio įdėtą Žemaičių seniūno Jono Chodkevičiaus 1575 m. raštą Luokės klebonui Benediktui Stryjkovskiui, duotą Nemakščiuose, jame matyti analogiškas vandenženklis. E. Laucevičiaus atlase vienintelio identiško nustatyti nepavyko (beje, ne visi vandenženkliai vizitacijos rankraštyje pakankamai įžiūrimi). Teko apsistoti prie trijų panašiausiųjų – Nr. 2664, 2668, 2670. Vandenženklis Nr. 2664 yra Ivano Fiodorovo išspausdintame „Apaštale" (Lvovas, 1575) bei P. Skargos traktate „Pro Sacratissima Eucharistia" (Vilnius, 1576). Vandenženklis Nr. 2668 randamas 1580 m. Kauno ir 1581 m. Žemaičių teismų knygose. Popierius, žymėtas vandenženkliu Nr. 2670, panaudotas to paties spaustuvininko išleistai Biblijai (Ostrogas, 1581)[21]. Taigi, tekstai su artimiausiais rankr. A popieriui vandenženkliais yra 1575 – 1581 m. Kadangi vidutinis popieriaus užsigulėjimo laikas XVI a. yra 5

[20] Žr. K. Jablonskis, p. 64–65.

[21] Žr. E. Laucevičius. *Popierius Lietuvoje XV – XVIII a.* Vilnius, 1967, p. 246; Atlasas, p. 369.

metai (nors jis ir ilgėja einant iš Vakarų Europos Rytų kryptimi), Jablonskis rankr. A pagrįstai datavo „tuoj po vizitacijos".

Rankr. B lapuose aiškiai matyti vandenženklis *Žuvis*; artimiausias jam pavyzdys būtų Laucevičiaus atlaso Nr. 3894, randamas 1624 m. Žemaičių teismų knygoje[22], – Jablonskis teisus ir šiuo atveju. Pridursime, kad B rašysena randama ir

X. Vandenženkliai (pagal E. Laucevičių)

kituose vyskupo Stanislovo Kiškos laikų Žemaičių vyskupijos dokumentuose. Tad ar nebus šis vizitacijos nuorašas atliktas to vyskupo potvarkiu analogiškomis Babinovskio kodeksui atsiradimo aplinkybėmis?[23]

Papildomos Jablonskio žinios apie rankraščius 1933 m., kai jie dar buvo įrišti atskirai, padeda išspręsti rankr. B pas-

[22] *Ibid.*, p. 528.

[23] Babinovskio kodeksas (*Codex Babinowski*) – Žemaičių (Medininkų) vyskupijos parapijų fundacijų, privilegijų bei kitų dokumentų nuorašų knyga, kurią vysk. Stanislovo Kiškos pavedimu 1619 (ir kiek vėliau) surinko Žemaičių vyskupijos kan. Matas Babinovskis (? – po 1639). Dauguma originalų neišliko. Dabar Kodeksas saugomas VUB Rankr. sk. (F1–719).

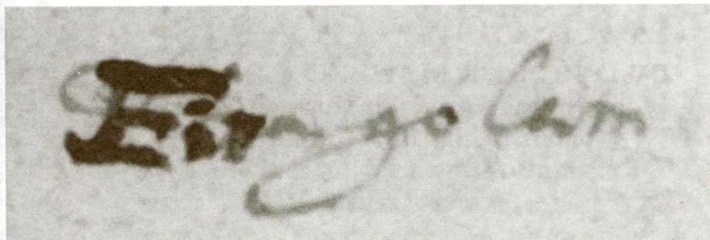
kutinio lapo mįslę. Tas lapas prirašytas tik iš vienos pusės; maždaug pusė jo nuplėšta, o trūkstama dalis „užlopyta", paklijuojant švarų tuo pačiu *Žuvies* vandenženkliu žymėtą popierių. Iš Jablonskio pastabų matyti, kad čia nuorašas iš tiesų baigėsi, toliau ėjo tušti, skirti nuorašui, bet neprirašyti lapai. Kas sutrukdė XVII a. pr. raštininkui užbaigti nuorašą, nežinia.

Ši mįslė toli gražu ne vienintelė. Grįžkime prie rankr. A, kurį Jablonskis vadino „turbūt nuorašu". Kurijos archyvaras, pažymėjęs rankraštį Nr. 20, matyt perskaitęs Jablonskio straipsnį, tame pat priešlapyje įrašė: „1579 metų Žemaičių vyskupystės vizitacijos protokolų n u o r a š a i". Sunku pasakyti, kaip Jablonskis suprato žodžio „originalas" vartojimą, nes akivaizdu, kad Pekulo vizitacijos tekstas jau iš pradžių surašytas keliais egzemplioriais: vienas drauge su vizitatoriumi keliavo nuncijui į Varšuvą, kitas liko vietos vyskupui, trečias galbūt išsiųstas į Romą; jų galėjo būti ir daugiau. Atrodo, turime tekstą, atsiradusį vizitacijai jau pasibaigus, kadangi rankraštyje esantis dėstymas nėra griežtai chronologinis. Po įrašo apie rugsėjo 23 vizituojamą Krakių bažnyčią, kurios klebonas kan. M. Daukša reziduoja Medininkuose, dedama jo apklausa Medininkuose (spalio 8) ir ten pat jam duodami nurodymai (spalio 13); tada grįžtama į kitą po Krakių vizituotą parapiją – Betygalą (rugsėjo 25), o po jos įrašoma Betygalos klebono, kan. Petro Petkevičiaus apklausa bei jam duodami nurodymai (Medininkai, spalio 14). Veikiausiai tokiu principu tekstą raštininkas sudarė iš juodraščio vizitacijai jau pasibaigus. Anot prof. P. Rabikausko, „dabartinis lotyniškasis tekstas tėra pirmas, vykstant apklausinėjimui, atliktas užrašymas. Švarraštis, kuris buvo pristatytas nuncijui ar gal ir pasiųstas į Romą <...>, reikia manyti, buvo kalbos atžvilgiu apdailintas"[24]. Peršasi išvada, jog rankr. A buvo sudarytas Žemaitijoje, vos pasibaigus vizitacijai, ir skirtas vyskupijos ordinarui. Kiti, Romai ar nuncijui skirtieji tekstai turėjo būti surašyti vėliau; jie nuo rankr. A galėjo

[24] Iš prof. P. Rabikausko laiško L. Jovaišai (Roma, 1997. XI. 28).

skirtis ne tik kalba ar teksto sandara, bet ir turiniu (neatmestina galimybė, kad tai galėjo būti tik santraukos).

Vizitatorių T. Pekulą lydėjęs raštininkas buvo „Gniezno vyskupijos klierikas, viešasis apaštališkuoju autoritetu ir

XI. Rankr. A, f. 16r fragmentas

garbiojo pono vizitatoriaus Tarkvinijaus Pekulo notaras Stanislovas Koženievskis". Ar kurijos rankraštis galėjo būti surašytas jo ranka? Tai būtų tik spėjimas. Šiaip ar taip, paminėtinos detalės, rodančios, kad rankr. A veikiausiai rašytas ne vietinio raštininko. Turint omenyje Ariogalą, visur buvo rašoma '*Piragola*'. Vėlesnis skaitytojas daugelyje vietų pirmąją raidę ištaisė – '*Eiragola*' (il. XI), tačiau keletas net nepataisytų vietovardžio atvejų vis tiek liko. Tokių klaidų nėra rankr. B, kurį, matyt, rašė vietinis notaras. Analogiškas ir santykis tarp '*Koltymiany*' (A) ir '*Koltyniany*' (B). Tai, kad rankraščio autorius ne vietinis, liudija ir kartais gan keistos vietovardžių užrašymo formos (*Bukwiski*, *Niemoithy*) bei kitos klaidos (pvz., *šv. Aleksandrijos*, o ne *šv. Aleksandro* bažnyčia).

Vizitacijos aprašymas išsiskiria ir išsamumu, ir forma. Tokių veik pažodžiui užrašytų dialogų ir tokio dėmesio sielovados situacijai neaptiksime jokiuose vėlesniuose šaltiniuose. Jau vien dėl to Tarkvinijaus Pekulo vizitacija yra unikalus Bažnyčios katalikiškosios reformos Lietuvoje liudijimas.

Liudas Jovaiša, Juozas Tumelis

D. ANDREAE

ALCIATI

IVRISCON- CLARIS-
IVDICIARII PROCESSVS
compendium, atque adeò Iuris vtriusque
praxis, in gratiam studiosorum
multò diligentius quàm ha-
ctenus excusa.

Cum Indice Nouo.

COLONIAE,
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.
Anno 1566.

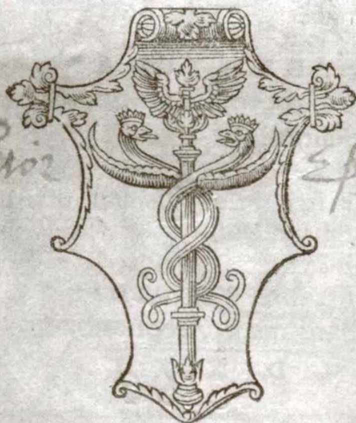
XII. Knyga iš Merkelio Giedraičio bibliotekos

FLAVII VE
GETII RENATI VIRI ILLV
ſtris de re militari.

SEXTI IVLII FRONTINI
uiri conſularis de ſtrategematis.

AELIANI De inſtruendis aciebus.

MODESTI De uocabulis rei militaris,
Præclara opera nunc demum ad multorum
uetuſſimorum codicum fidem recognita &
caſtigata.

Coloniæ, ex officina Eucharij Ceruicor.
Anno M. D. XXXII.

XIII. Knyga iš vysk. Merkelio Giedraičio bibliotekos

GERMA=
NORVM RES PRAECLARE
olim gestæ, Itemque rerum ali=
arum fere memoratu dignissi=
marum perbreuis & admo=
uum iucunda quædã an=
notatio, ab exordio
mund[i] primũ na=
scentis repe=
tita.

LAMBERTO SCHAFNA=
burgensi authore. Cuius nomen ha=
ctenus delituit.

Habes etiam scriptoris huius uitam & rerum
præcipuarum indicem.

TVBINGAE EX AEDIBVS
Morhardinis KL. Septemb. an.
M. D. XXXIII.

XIV. Knyga iš vysk. Merkelio Giedraičio bibliotekos

XV. Kan. Motiejus Stryjkovskis (1581)

XVI. Švč. M. Marija su Kūdikiu ir šv. Ona (XVI a. pr.?, Batakių bažnyčia)

XVII. Kanauninkų Mikalojaus Daukšos, Ambraziejaus Beinarto ir Baltazaro Ulickio autografai (1593)

RENGĖJO PASTABOS

Lotyniškojo teksto parengimo principai

A. Teksto šaltiniai

Šio vizitacijos aprašymo leidimas – pirmoji pilna pačiu šaltiniu paremta jo publikacija. Teksto pagrindas – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvo rankraštis (spėjama, maždaug trečdalis viso buvusio teksto). Be to, dviem atvejais panaudojome Błaszczyko surastąjį Kurtuvėnų bažnyčios vizitacijos fragmentą: 1) teksto pabaigoje, kur jis turėtų būti pagal rankr. A struktūrą, bei 2) pradžioje, kur pagal fragmento pavadinimą rekonstravome neišlikusią autentišką visos vizitacijos aprašymo antraštę.

B. Teksto struktūra

Pirmasis naujojo leidimo uždavinys – atskleisti autentišką dokumento struktūrą; ligi šiol to nėra atlikęs nė vienas šio šaltinio leidėjas.

Kodekso leidėjai, naudodamiesi tik Petro Veblaičio nuorašu, kuriame tekstas surašytas tokia pat tvarka kaip rankraštyje, galimas daiktas, pamanė, jog rankraštis egzistuoja palaidų lapų pavidalu ir nutarė jį „sutvarkyti", t. y. sudėliojo vizitacijos tekstą chronologine tvarka. Be to, leidėjai Romoje nedaug žinojo apie dvi teksto versijas bei jų tarpusavio santykį; taip atsirado sunkiai paaiškinama Kodekso vieta (*Codex*, p. 526). Veblaitis savo nuoraše su A sutampančių rankr. B tekstų nebekartojo, išskyrus vieną nepilną pastraipą, kuria prasideda B. Nežinodami, kur dėti vienur jau buvusią, bet Veblaičio kažin kodėl antrąsyk nurašytą teksto vietą, Kodekso leidėjai įdėjo ją pačioje teksto pabaigoje.

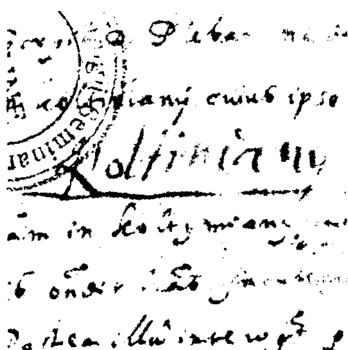
Šiame vizitacijos aprašymo leidime pateikiame autentišką

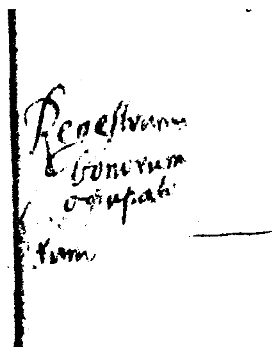
jo tvarką pagal rankr. A, atitinkamai papildydami jį B tekstais (Veblaitis B tekstus nurašė atskirai). Skelbdami rankr. A tekstą, laikomės pirminės jo foliacijos, juoba, kad iš to spręstina ir apie trūkstamas teksto dalis; rankr. B pateikiame vėlesniu puslapių numeravimu.

Skelbdami dviem variantais išlikusią teksto atkarpą, laikomės rankr. A kaip pagrindinio. Iš B nurodomi tik prasminiai arba teksto komponavimo, taip pat esmingesni rašybos skirtumai, nekreipiant dėmesio į smulkius rašybos įvairavimus. Išimtis: antraštės rekonstruojamos rankr. A pavyzdžiu.

C. Rankraščio ypatybės

Kitas uždavinys – perteikti vėlesnių laikų ženklus rankraščio tekste: jame esama teksto autoriaus taisymų, XVI a. pab. – XVII a. pr. skaitytojo paraštėse sužymėtų vietovardžių, kito

XVIII. Rankr. A. marginalijų pavyzdžiai: XVI a. pab. – XVII a. pr. (M1), f. 36r (kairėje); XVII a. (M2), f. 35r (dešinėje);

XVII a. skaitytojo pabraukimų bei pastabų „Nota bene" paraštėse ir kt. Marginalijos, teksto papildymai, taisymai bei išbraukymai žymimi kritiniame aparate. Vėlesni įrašai, kiek įmanoma, atributuojami vienai arba kitai rankai. Visi rankraščio autoriui priskiriami teksto taisymai pateikiami be papildomų nuorodų.

Dauguma rankraščio puslapių kadaise sulieti; lapų

kraštai neretai apibrizgę, tekstas defektuotas; retkarčiais nebeįžiūrimas ir išblukęs rašalas. Nebeįskaitomos teksto vietos žymimos laužtiniais skliaustais [ ]; jos rekonstruojamos remiantis Veblaičiu, kuriam šios vietos gal dar buvo įžiūrimos. Defektuotas arba Veblaičio abejotinai perskaitytas tekstas žymimas daugtaškiais; tokiais atvejais Veblaičio skaitymas žymimas aparate. Lakūnų apimtis paprastai nedidelė – maždaug vienas ar tiktai pusė žodžio; pusės puslapio ilgio lakūnos paskutiniajame rankr. B puslapyje žymimos (...).

D. Rašybos ir skyrybos perteikimo principai

Trečioji užduotis – pateikti kuo autentiškesnį ir drauge kuo atviresnį alternatyviam skaitymui tekstą. Abu ligšioliniai T. Pekulo vizitacijos teksto leidėjai savo parengimo principų nėra išdėstę. Pagrindiniai šios publikacijos principai tokie:

1. Visos grafemos rašomos pagal originalą, išskyrus *u* ir *v* – šios, rankraštyje pakankamai sunkios atskirti, rašomos atsižvelgiant į tai, kokią fonemą žymi.

2. Diftongai *ae*, *oe* ir balsis *e* rašomi pagal originalą, grafiškai neperteikiant ligatūrų.

3. Geminatos ir degeminacija perteikiamos pagal originalą (*amissio* ir *ammissio*, *interogatus* ir *interrogatus*).

4. Didžiųjų ir mažųjų raidžių rašymas (originale gan nenuoseklus) moderninamas su keletu išimčių. Didžiąja raide, be įprastų atvejų, rašomi iš tikrinių daiktavardžių padaryti būdvardžiai (*Mednicensis*), pareigybės (*Palatinus*, *Episcopus*), titulai (*Sacra Regia Maiestas*), garbės vardai su pažyminiais bei kreipiniai (*Reverendissimus Dominus*, *Dominatio Vestra*), daugelis bažn. sąvokų (*Quadragesima*, *Jubileum*, *sacramentum Confirmationis*). Šie žodžiai vizitacijos teksto autoriaus sistemingai rašomi didžiąja raide.

5. Kiti nestandartiniai rašybos atvejai nenorminami (pirmąkart pasitaikius žymimi šauktuku). Išnašoje nurodoma, kaip rašybą normina kiti leidėjai.

6. Skyryba moderninama remiantis lietuvių kalbos skyrybos principais (tai iš esmės sutampa su Kodekso pasiūlyta skyryba).

7. Raštininko *lapsus calami* žymimi šauktuku (!). Išnašoje nurodoma, kaip klaidas taiso kiti leidėjai.

8. Loginė raštininko klaida arba nesuprantama teksto vieta žymima dviem šauktukais (!!).

9. Siekiant neapkrauti teksto, itin gausūs bei standartiški rankraščių trumpinimai rekonstruojami jų nepažymint. Pasitaikant skirtingoms tos pačios santrumpos interpretavimo versijoms kitose publikacijose bei galimybei kitaip rekonstruoti gramatines formas, originalo trumpinimas atskleidžiamas kursyvu. Sistemingai besikartojanti skirtinga interpretacija išnašoje aiškinama tik vieną kartą.

NB: Kadangi P. Jatulio publikacija Kodekse remiasi P. Veblaičio nuorašu ir jo interpretacija, *Jat.* kritiniame aparate vartojamas tik tais atvejais, kai skiriasi nuo *Vebl.*

E. Rodyklių ir schemos sandara bei šaltiniai

Anotuotose rodyklėse pateikiamos biografinės žinios apie asmenis ir aiškinami vietovardžiai. Įvade, rodyklėse, iliustracijų sąraše minimi asmenvardžiai ir vietovardžiai neanotojami. Kursyvu rodyklėse žymimi asmenų ir vietų vardai, paimti iš kritinio aparato, įvado, rodyklių ir iliustracijų sąrašo.

Laužtiniais skliaustais žymimi asmenys, „Vizitacijos" tekste minimi ne vardais, o pareigomis, taip pat vardai iš leidėjų duotų „Priedų" antraščių.

Raštininkas tikriniuose varduose nenuosekliai vartojo raidžių junginius su z (*s/sz; c/cz*) ir *h* (*t/th*), todėl šį rašybos įvairavimą rodyklėse atskleidžia *z* ir *h*, įterptos paprastuose skliausteliuose.

Be vizitacijos teksto, vizitatoriaus kelionės schemai parengti naudotas *Descriptio dioecesis Samogitiensis* (ap. 1592 – 1595)[1]. Juo remiantis pažymėtos kitos ŽV parapijos, turėjusios veikti vizitacijos metu. Išimtis – *Descriptio* neminimos, bet iš

Vizitacijos teksto žinomos Seredžiaus bei Pašaltuonio bažnyčios. Remiantis tuo pačiu šaltiniu, vietovardžių rodyklėje nurodoma bažnyčių patronato teisė.

Vietovardžių rodyklėje nurodomi bažnyčių titulai retai paliudyti vienalaikių šaltinių; dauguma jų hipotetiškai rekonstruota pagal XVIII a. vid. duomenis[2].

Vietovardžių rodyklėje nurodant parapijų įsteigimo ar paminėjimo datas, o asmenvardžių rodyklėje – biografinius ŽV dvasininkų duomenis neapsieita be Žemaičių vyskupijos Kodekso ir fundamentalios G. Błaszczyko studijos[3].

[1] Naudojomės šio šaltinio publikacija: V. Vaivada. *Bažnyčių tinklas Žemaitijoje („Descriptio dioecesis Samogitiensis" duomenimis).* // Protestantizmas Lietuvoje: Istorija ir dabartis. Vilnius, 1994, p. 41–47.

[2] Naudojomės leidiniu: S. Litak. *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku*. Lublin, 1996.

[3] G. Błaszczyk. *Diecezja żmudzka: uposażenie.* Tas pats. *Diecezja żmudzka: ustrój*. Poznań, 1992–93.

A = manuscriptum finis saec. 16. – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas, b. 135, f. 5r - 47v.

B = apographon initii saec. 17. – Ibid, p. 1 - 11.

Test. Pac = *Regestrum bonorum Ecclesiae Crosensis ab Haereticis occupatum (!), excerptum ex Visitatione Tarquinij*: testimonium, sumptum e visitatione generali dioecesis Samogitiae, per episcopum Casimirum Pac peracta anno 1675–1677. – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas, b. 139, f. 82v – 83r.

Błaszcz. = G. Błaszczyk. *Zachowana część wizytacji parafii Kurtowiany z 1579 roku.* // Lituano – Slavica Posnaniensia: Studia historica (Poznań), t. 3. 1989, s. 263 - 265.

Jabl. = K. Jablonskis. *Papildomosios žinios apie kan. M. Daukšą*. In: „Archivum philologicum", kn. 4. (Kaunas), 1933, p. 64 - 85. Taip pat: Jablonskis K. *Lietuvių kultūra ir jos veikėjai* – Vilnius, 1973, p. 174 - 199.

Vebl. = Copia dactylographica, a sacerdote Petro Veblaitis, notario et archivario curiae archiepiscopalis Kaunensis, anno 1960 facta. – Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas, b. 135.

Jat. (ubi differt a Vebl.) = *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis* / Collegit P. Jatulis. Pars 1: (1416–1609). Romae, 1984, p. 416 - 526 (No. 289); p. 415-416 (No. 288).

a.c. = ante correctionem
add. = additum, addidit
coni. = coniecit
corr. = correctum, correxit
del. = deletum, delevit
des. = desinit
dubit. = dubitanter
emend. = emendavit
fort. = fortasse
inc. = incipit
ins. = insertum
inscr. = inscriptio
interp. = interpunxit
iter. = iteravit
mg. = [in] margine
ms. = manuscriptum
om. = omisit
prob. = probabiliter
prop. = proposuit
s.l. = supra lineam
sim. = similia
susp. = suspexi, suspexit
test. = testimonium

M1 = manus finis saec. 16 seu initii 17 (in A)
M2 = manus saec. 17 (in A)

[ ] ms. nunc illegibile; lego cum Veblaitis
... lacuna
(...) lacuna quasi medii folii

SANTRUMPOS

alt. – altarista
bažn. – bažnyčia (~tinis)
centr. – centrinė
deš. – dešinysis
dr. – daktaras
džn. – dažniausiai
įst. – įsteigta
kair. – kairysis
kan. – kanauninkas
kat. – katalikų
kleb. – klebonas
kun. – kunigas
liturg. – liturginis
Maž. – Mažosios
min. – minimas
p. – pietūs
parap. – parapija (~inis)
patr. – patronato
pop. – popiežius
prel. – prelatas
š. – šiaurė
šv. – šventasis (~oji)
Švč. – Švenčiausiasis
Švč. M. – Švenčiausioji Mergelė
u. – upė
V. – Vakarų
vad. – vadinamieji
vik. – vikaras
vysk. – vyskupas
ŽV – Žemaičių vyskupija

VISITATIO PROVINCIAE SAMOGITIAE
TARQUINII PECULI

TARKVINIJAUS PEKULO
ŽEMAIČIŲ PROVINCIJOS VIZITACIJA

[1]-VISITATIO PROVINCIAE SAMOGITIÆ REVERENDISSIMI DOMINI [2]-DOMINI TARQUINŸ-[2] PECULŸ, CLERICI INTERAMNENSIS, UTRIUSQUE IURIS DOCTORIS, REVERENDISSIMI DOMINI NUNTŸ APOSTOLICI AUDITORIS AUTHORITATE APOSTOLICA-[1]

f.5r ... [praesentibus] // [3] ibidem venerabili patre Nicolao Sedkowski, sacerdote Societatis Jesu, nobilibus Gabriele [Boga]tek, Gasparo[4] Oziemblowski, capitaneo huius oppidi, Francisco Dzierzkowski, ... Zenone Iwanowicz, Bartholomeo Stanczilowicz, Joanne Samowicz et pluribus alÿs.

Inprimis, cum Sacramento Eucharistiae Ecclesia nihil habeat sublimius, idque caeteris sacram[entis] maius et excellentius sit, nec deceat in tam abiecto vase et loco illud retinere, statuit et eidem Jacobo plebano expresse praecepit, ut ante festum Paschatis Resurrectionis proxime futurum debeat tabernaculum ligneum mediocris ornamenti iuxta eius facultates comparare et in maiori altari[5] collocare, ac[6] vas aliquod parvulum argenteum vel saltem stanneum, in quo p*raedic*tum[7] Sanctissimum Sacramentum in tabernaculo decenter clave clausum servari et ad infirmos portari possit. Sub paena decem[8] sexagenarum, ipso facto [9]-p[ost] festu*m*-[9] Paschatis incurren*da* et fabricae huius ecclesiae vel alÿs locis pÿs arbitrio Reverendissimi[10] Domini Episcopi lociordinarÿ applican*da*[11].

Item monuit, ut lumen aliquod ante Sanctissimum Sacramentum Eucharistię semper retin[eatur] ex candelis oblatis; et hortetur parochianos suos, ut in hoc sibi auxilium praestent.

[1] *inscr. ex Błaszcz.* [2] Dominationi Tarquini *Błaszcz.* [3] *initium deest; inscr.* Visitationes Ecclesiarum *add. postea, in* 17 *saec.* [4] Gaspare *Vebl.* [5] altare *Vebl.* [6] et *a.c.* [7] praefatum *Vebl. ut plurimum* [8] *corr.* [9] sacro festo *Vebl.* [10] *om. Vebl.* [11] applicandarum *Vebl. ut semper*

GARBINGIAUSIOJO PONO TERNI [VYSKUPIJOS] KLIERIKO, ABIEJŲ TEISIŲ DAKTARO, APAŠTALIŠKAJA GALIA GARBINGIAUSIOJO PONO APAŠTALIŠKOJO NUNCIJAUS AUDITORIAUS PONO TARKVINIJAUS PEKULO ŽEMAIČIŲ PROVINCIJOS VIZITACIJA

... ten pat[1] esant garbiajam tėvui Mikalojui Sedkovskiui, Jėzaus Draugijos kunigui, bajorams Gabrieliui Bogatekui, Kasparui Oziemblovskiui, šio miestelio seniūnui, Pranciškui Dziežkovskiui ..., Zenonui Ivanavičiui, Baltramiejui Stančilavičiui, Jonui Samavičiui bei daugeliui kitų.

Pirmiausia, kadangi Bažnyčia neturi nieko kilnesnio už Eucharistijos Sakramentą, kuris yra didesnis bei aukštesnis už kitus sakramentus, ir netinka jo laikyti tokiame prastame inde bei vietoje, [vizitatorius] nusprendė ir tam pačiam klebonui Jokūbui aiškiai įsakė iki artimiausios Velykų šventės pagal išgales įsigyti medinį vidutiniškai puošnų tabernakulį ir jį įtaisyti didžiajame altoriuje bei įgyti kokį nors mažytį sidabrinį arba bent alavinį indą, kuriame minėtas Švenčiausiasis Sakramentas galėtų būti saugomas deramai užrakintas bei nešamas ligoniams, grasant po Velykų šventės *ipso facto* užsitrauktina dešimties kapų [grašių] bauda, skirtina šiai bažnyčiai arba kitoms šventoms vietoms pono vyskupo vietos ordinaro nuožiūra.

Taip pat įspėjo, kad iš paaukotų žvakių prieš Švenčiausiąjį Eucharistijos Sakramentą nuolat degtų kokia nors žvakė ir kad klebonas paragintų savo parapijiečius šiame reikale jam padėti.

Item praecepit, ut calices, linteamina, corporalia et alia paramenta, et instrumenta alta[ris][1] a plebano p*raedic*to curentur, ut sint munda et nitida. Sub paena unius [sexagenae] [2-]p[ro] qualibet vice, qua[-2] fuerint inventa immunda et parum nitida, locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi ordinarÿ applican*da*.

Item praecepit, ut planetam novam, quae nondum est benedicta, plebanus curet per Episcopum benedi[ci][3] et interim cum ea non celebret. Sub paena suspensionis a divinis per annum ipso facto in[currenda], et al*ias*[4] arbitrio Reverendissimi lociordinarÿ puniendus.

Item, ut p*raedic*tus plebanus curet recuperare a patrono assertas l*ite*ras Summi Pontificis de licentia celebran*di* in dicta ecclesia nondum consecrata, et infra tres menses eas [literas] ostendat; quod si efficere non poterit, curet dictam ecclesiam consecrari vel indultum celebra[ndi] obtinere, alias in ea nullo modo post dictos tres menses audeat celebrare. Sub paena suspensionis [5-]a divinis[-5] et amissionis medietatis fructuum omnium suorum beneficiorum per biennium, fabricae ec[clesiae] cathedralis Mednicensis vel alÿs pÿs locis arbitrio eiusdem Reverendissimi Domini applican*da* et mode[randa].

Item ordinavit et praecepit, ut vas, in quo servatur crisma et oleum pro baptismate et inf[ir]mis, debeat teneri et custodiri sub clave.

Item praecepit, ut in baptisan*dis* pueris non admittat (!)[6] ad suscipien*dum* puerum e fonte baptismatis, nisi unus sive[7] vir, sive mulier, vel ad summum duo, videlicet unus et una, iuxta decretum Sancti Concilÿ Tridentini, et non admittantur Haeretici *f.5v* nec Schismatici; et scribat eorum nomina et cognom[ina] // in libro ad hoc deputato; similiter et*iam*[8] nomina et cognomina contrahentium matrimoniu*m*[9] describere debeat in libro ad hoc depu-

[1] et caetera *Vebl.* [2] pro qualitate vitii, quia *Vebl.* [3] benedicere *Vebl.* [4] aliter *Vebl.* [5] *s.l.* [6] admittatur *emend. Vebl.* [7] fuerit *Vebl.* [8] et *Vebl.* [9] matrimonia *Vebl.*

Taip pat įsakė, kad minėtas klebonas parūpintų kielikų, dangalų, korporalų bei kitų reikmenų ir altoriaus rykų, kad jie būtų švarūs ir blizgantys, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo pono vyskupo ordinaro nuožiūra skirtina vienos kapos [grašių] bauda už kiekvieną kartą, kai bus rasti nešvarūs ir blausūs.

Taip pat įsakė klebonui pasirūpinti, kad vyskupas pašventintų naują dar nepašventintą arnotą, o tuo tarpu uždraudė su juo laikyti Mišias, grasant *ipso facto* užsitrauktina metinio suspendavimo nuo kunigo dvasinių pareigų bausme ir kitaip baudžiant garbingiausiojo vietos ordinaro nuožiūra.

Taip pat [įsakė] minėtam klebonui pasirūpinti iš patrono atgauti popiežiaus raštą dėl leidimo laikyti Mišias toje dar nekonsekruotoje bažnyčioje ir tą raštą per tris mėnesius parodyti. Jei to įvykdyti negalės, tepasirūpina, kad ta bažnyčia būtų konsekruota arba tepasirūpina gauti leidimą joje laikyti Mišias, kitaip joje po minėtų trijų mėnesių nieku būdu tenedrįsta laikyti Mišių, grasant suspendavimo nuo kunigo dvasinių pareigų ir pusės visų jo beneficijų pajamų atėmimo dvejiems metams bausme, skirtina ir vykdytina Medininkų katedros bažnyčiai[2] arba kitoms šventoms vietoms to paties garbingiausiojo pono nuožiūra.

Taip pat patvarkė ir įsakė, kad indas su krizma ir aliejumi krikštui bei ligoniams būtų laikomas ir saugomas užrakintas.

Taip pat įsakė, kad pagal Tridento Šventojo Susirinkimo nutarimą krikštijant vaiko iš krikštyklos priimti būtų leidžiami[3] tik vienas vyras arba moteris, arba daugiausiai du, būtent vienas vyras ir viena moteris, ir kad nebūtų prileidžiami nei eretikai, nei schizmatikai, ir kad klebonas rašytų jų vardus ir pavardes šiam reikalui skirtoje knygoje; taip pat ir

tato. Sub paena duarum sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item praecepit, ut debeat infra 6 menses proxime sequentes ipse plebanus sibi comparare missale, graduale et antiphonarium, iuxta ritum Romanae Ecclesiae post Concilium Tridentinum aedita, ac etiam librum, qui vocatur agenda, noviter aedit*um* in Polonia. Sub paena 5 sexagenarum, in ornamenta[1] eiusdem ecclesiae erogan*da*; et p*ost* 6 menses, etiam quousque dictos libros comparàverit, sit et intelligatur privatus ipso facto tertia parte fructuum istius parochialis ecclesiae, ut supra applican*da*. Et quod pleba[nus] p*raedic*tus debeat curare, ut omnino bene reparentur circum circa septa cymeterÿ infra mensem, et deinde semper dicta septa custodire et manutenere. Sub paena 4 sexagenarum, fabricę huius ecclesiae *vel*[2] alÿs pÿs locis arbitrio Reverendissimi Domini lociordinarÿ applican*da* et moderan*da*.

Item monuit, ut quandocunque sciet aliquem suum parochianum infirmari, etiam non requisitus eum visitet et ad confiten*dum* ac sancta sacramenta suscipien*da* hortetur.

[3]Item praecepit, ut[3] privilegium fundationis dictae ecclesiae infra 6 menses ad Episcopum ordinarium afferat, ut vel apud eum secure conservetur, vel ad ei*us*[4] acta registretur, ut statutum est in synodo dioecesana propter periculum incendÿ. Sub paena 4 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Deinde in continenti sup*radic*tus plebanus et magister scholae fecerunt professionem fidei Catholicae in manibus ipsius domini visitatoris iuxta formam a Pio PP. IIII° descriptam.

Item postquam p*raedic*tus Jacobus plebanus in secreta confessione accepit absolutionem et[5] paenitentiam a p*raedic*to venerabili patre Nicolao, Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, visitator, auctoritate apostolica sibi per sup*radic*tas *lit*eras tributa et qua fungitur in hac parte, cum eodem Jacobo super irregularitate, per eum contracta ex minus canonica pro-

[1] ornamento *Vebl.* [2] aut *Vebl.* [3] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [4] eiusque *Vebl.* [5] *ins.*

besituokiančiųjų vardus ir pavardes turi įrašyti šiam reikalui skirtoje knygoje, grasant skirtina kaip [nurodyta] aukščiau dviejų kapų bauda.

Taip pat įsakė klebonui per artimiausius šešis mėnesius įsigyti po Tridento Susirinkimo išleistus mišiolą[4], gradualą[5] ir antifonalą[6] (pagal Romos Bažnyčios apeigas), taip pat Lenkijoje naujai išleistą knygą, vadinamą agenda, grasant tai pačiai bažnyčiai papuošti skirtina penkių kapų bauda. O po šešių mėnesių, iki pat kol įsigys minėtas knygas, tebūna *ipso facto* praradęs (ir tebūna tokiu laikomas) šios parapinės bažnyčios pajamų trečdalį, skirtiną kaip aukščiau. Ir [įsakė] minėtam klebonui pasirūpinti, jog per mėnesį iš visų pusių būtų gerai pataisyta šventoriaus tvora, ir [įsakė] po to tą tvorą prižiūrėti ir užlaikyti, grasant šiai bažnyčiai ar kitoms šventoms vietoms garbingiausiojo pono vietos ordinaro nuožiūra skirtina ir vykdytina keturių kapų bauda.

Taip pat įspėjo, kad, kiekvieną kartą sužinojęs kurį nors savo parapijietį sergant net ir neprašytas jį aplankytų ir išpažinčiai bei šventų sakramentų priėmimui paragintų.

Taip pat įsakė tos bažnyčios fundacijos dokumentą per šešis mėnesius pristatyti vyskupui ordinarui, idant arba pas jį būtų saugiai laikoma, arba, kaip nustatyta vyskupijos sinode, dėl gaisro pavojaus būtų įregistruota į jo aktus, grasant skirtina kaip aukščiau keturių kapų bauda.

Tada aukščiau minėtas klebonas bei mokytojas nedelsdami pačiam ponui vizitatoriui atliko katalikų tikėjimo išpažinimą pagal popiežiaus Pijaus IV nustatytą formą[7].

Tam klebonui Jokūbui per slaptą išpažintį iš minėto tėvo Mikalojaus gavus išrišimą bei atgailą, garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas aukščiau minėtu raštu jam suteikta apaštališka galia, kuria šiame reikale naudojasi, tą patį Jokūbą maloningai dispensavo nuo jo užsitraukto irreguliarumo

4 -776

motione[1], gratiose dispensavit. Et ego, Stanislaus Korzeniewszki, clericus diocesis Gnesnensis, publicus apostolica auctoritate et p*raedic*ti Reverendi Domini visitatoris notarius, omnibus sup*radic*tis, dum sic fierent et agerentur, interfui et praesens fui [2-]anno, die[-2], mense ut supra. Praesentibus quibus supra.

Die decima septima septembris, anno ut supra[3]

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator, existens in oppido Wylkia eiusdem diocesis, accessit ad ecclesiam parochialem in Wilkia existentem, ubi absente domino Stephano Bienkowski, plebano, invenit ibi venerabilem Joannem Laskowski, vicarium, et praesentatis sup*radic*tis *lite*ris suarum facultatum accessit ad Venerabile Sacramentum Corporis Christi et per eundem venerabilem patrem Nicolaum vidit locum, in quo servatur Venerabile Sacramentum Corporis Christi, videlicet tabernaculum novum, satis competens, extra altare situm; sed vas, in quo intus servatur p*raedic*tum Sacramen-
f.6r tum, est capsula sive scatula // quaedam lignea, cooperta coramine rubeo, iam vetustate consumpta et parum decens; et cor[am] p*raedic*to Venerabili Sacramento non adest lumen aliquod. Intus in tabernaculo est altare portatile fractum, et deest particula. Et postea p*raedic*tus vicarius delato iuramento, quod super omnibus, quae interogandus erit, dicet veritatem etc.[4], interogatus[5] a Reverendo Domino respondit, quod non pertinet ad eum habere accensas candelas, sed ad plebanum.

Deinde accessit ad altare et repperit illud valde immundum, plenum telis araneorum[6], pulvere, pennis, stercore avium et alÿs immundicitÿs, linteaminibus et alÿs omnibus expurgan*dis*[7] et valde immundis, laceratis ac vetustate consumptis. Et interogan*te* domino dictum vicarium, quare ita tenet altare, respondit se non posse aliter tenere, quia non sunt alia lintea-

[1] *corr.* [2] anno Domini *Vebl.* [3] Wilkiia *mg. M1* [4] *om. Vebl.* [5] interrogatus, interrogante *et sim. Vebl. ubique* [6] areneorum *Vebl.* [6] *dubit.*

dėl nekanoninio paskyrimo. O aš, Gniezno vyskupijos klierikas, apaštališka galia viešasis, taip pat garbiojo pono vizitatoriaus notaras Stanislovas Koženievskis, dalyvavau ir buvau, kai vyko visa, kas paminėta aukščiau. Metais, dieną, mėnesį kaip aukščiau, dalyvaujant aukščiau [išvardytiesiems].

Metais kaip aukščiau, rugsėjo septynioliktą dieną

Garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas ir t. t., būdamas tos pačios vyskupijos Vilkijos miestelyje, atėjo į Vilkijoje esančią parapinę bažnyčią, kur, nesant klebono pono Stepono Bienkovskio, rado garbųjį Joną Laskovskį, vikarą, ir, pateikęs aukščiau minėtą savo įgaliojimų raštą, atėjo prie Garbingojo Kristaus Kūno Sakramento, o vietą, kur laikomas Garbingasis Kristaus Kūno Sakramentas, būtent gana gerai įrengtą naują tabernakulį šalia altoriaus, apžiūrėjo garbusis tėvas Mikalojus. Indas, kurio viduje laikomas minėtas Sakramentas, yra jau sena ir susidėvėjusi bei vargiai tinkama, raudona oda mušta medinė skrynelė ar dėžutė; priešais tą Garbingąjį Sakramentą nedega jokia žvakė. Viduje, tabernakulyje, esama perskilusio altoriaus akmens, kuriam trūksta relikvijų[8]. Po to, prisiekęs, kad apie viską, ko bus klausiamas, sakys tiesą ir t. t., garbiojo pono paklaustas minėtasis vikaras atsakė, kad ne jam, o klebonui privalu laikyti degančias žvakes.

Po to [vizitatorius] atėjo prie altoriaus ir rado jį labai nešvarų, pilną voratinklių, dulkių, paukščių plunksnų bei išmatų ir kitų nešvarumų, su labai nešvariais, suplyšusiais ir susidėvėjusiais valytinais dangalais bei visais kitais [reikmenimis]; ir ponui to vikaro klausiant, kodėl taip užlaiko altorių, šis atsakė negalįs laikyti kitaip, nes, be esančių ant altoriaus, kitų dangalų [ir] reikmenų nėra, ir kad parūpinti geresnius privalu klebonui.

mina ...[1] param*en*ta[2] nisi ista, quae sunt in altari[3], et quod pertinet ad plebanum alia meliora fa[cere].

Praeterea ostendit unum tantum paramentum ad celebran*dam* Missam, lacerum et immundum, dixitque vicari[us] se alium non habere.

Interogatus de missali et alÿs libris, quibus utitur in celebran*dis* Missis et divinis officÿs, ostendit mi[ssa]le satis vetus necnon graduale et antiphonarium vetustissima, manu scripta et tota lacerata; ostendit et*iam*[4] librum, qui vocatur agenda, etiam vetus.

Interogatus, an habeat alios libros, respondit se non habere alios.

Deinde dominus interogavit de baptismate, respondit adesse et ostendit fontem in medio ecclesiae situm, ubi est vas aeneum super ligneo, plenum aqua valde immunda et cum multis vermiculis et animalibus, et[5] pessime custodita.

Interogatus, quare sit illa aqua ita immundicitÿs plena, respondit, quod sit semper cooperta, et nescit, quomodo evaserit ita immunda.

Interogatus, an habeat crisma et oleum catecuminorum et infirmorum, dixit adesse et [6]-ostendit in vase-[6] quodam stanneo, parum caute custoditum.

Interogatus, an sint reliquię aliquorum Sanctorum, respondit se habere domi; tunc iussu[7] domini attulit pacificale quendam (!)[8] argenteum, ubi sunt reliquiae aliquae, sed non est scriptum, quae reliquiae sint.

Deinde ostendit calicem argenteum valde fractum et similiter patenam argenteam valde fractam, et dixit se alium non habere.

Interogatus, quando soleat celebrare Missas, respondit: Diebus dominicis et diebus festivis, quia alÿs diebus nemo convenit ad ecclesiam.

[1] *lac. indicavi;* et *fort. legendum* [2] parata *Vebl.* [3] altare *Vebl.* [4] et *Vebl.* [5] ut *Vebl* [6] ostendit vas e *Vebl.* [7] Reverendi *add. Vebl.* [8] quoddam *emend. Jat.*

Be to, vikaras parodė tik vieną suplyšusį ir nešvarų arnotą laikyti Mišioms; kito pasisakė neturįs.

Paklaustas apie mišiolą ir kitas knygas, kuriomis naudojasi laikydamas Mišias ir atlikdamas kitas apeigas, parodė gan seną mišiolą ir labai senus, ranka rašytus ir visai suplyšusius gradualą ir antifonalą; parodė ir agenda vadinamą knygą, taipogi seną.

Paklaustas, ar turi kitų knygų, atsakė neturįs.

Tada ponas paklausė apie krikštą; [vikaras] atsakė, kad jis būna, ir parodė bažnyčios viduryje esančią krikštyklą – ten yra varinis indas, įdėtas į medinį, pilnas labai blogai saugomo ir nešvaraus vandens su daugybe kirmėlaičių bei gyvių.

Paklaustas, kodėl tas vanduo toks nešvarus, atsakė, kad visada esti uždengtas, ir nežino, kaip pavirto tokiu nešvariu.

Paklaustas, ar turi krizmą ir katechumenų bei ligonių aliejų, pasakė turįs ir parodė juos nekaip saugomus kažin kokiame alaviniame inde.

Paklaustas, ar yra kokių šventųjų relikvijų, atsakė turįs namie; tada garbiojo pono liepimu atnešė tokį sidabrinį pacifikalą, kur yra kažin kokios relikvijos, bet neparašyta, kokios.

Po to parodė sidabrinį labai apdaužytą kieliką ir taipogi apdaužytą sidabrinę pateną; kito kieliko pasakė neturįs.

Paklaustas, kada laiko Mišias, atsakė: „Sekmadieniais ir šventadieniais, nes kitomis dienomis į bažnyčią niekas neateina".

Paklaustas, ar šioje parapijoje yra atskalūnų, dėl šios parapinės [bažnyčios] atsakė neigiamai; užtat kaimyninėje Seredžiaus bažnyčioje yra – kažkoks pranciškonas.

Paklaustas, ar šioje parapijoje visi katalikai, atsakė: „Ne visi katalikai, dargi priešingai – daug rutėnų ir įvairių sektų eretikų".

Paklaustas, ar yra pagonių ir stabmeldžių, atsakė neigiamai.

Interogatus, an sint apostatę in ista parochiali, respondit negative in hac parochiali, sed in proxima ecclesia, quae vocatur Srzednik, est franciscanus quidam.

Interogatus, an [1-]in ista parochia sint omnes Catholici, respondit: Non omnes Catholici[2], imo multi Rutheni et Haeretici diversarum[-1] sectarum.

Interogatus, [3-]an sint gentiles et idolatri, respondit[-3] negative. //

f.6v Interogatus, quomodo afferat Sanctissimum Sacramentum ad infirmos, respondit se solere afferre in capsula illa, quae est in tabernaculo. Et interrogatus, an afferat luminaria et campanulam an*te*[4] Corpus Christi, respondit negative.

Interogatus, an [5-]frequenter afferre[-5] soleat ad infirmos, respondit: Rarissime, quia ipsi non curant, imo nec curant discere orationem Dominicam dicen*do*, quod hoc pertinet ad dominos nobiles et sacerdotes.

Interogatus, per quot annos fuerit hic vicarius, respondit: Per 6 annos et ultra.

Interogatus, an concionetur et doceat populum verbum Dei, respondit: Quolibet die dominico doceo dece*m*[6] praecepta et confessionem generalem, Symbolum, Dominicam orationem et Salutationem angelicam.

Interogatus, an parochiani istius parochię confiteantur et communicent semel in anno, respondit: Confitentur, sed pauci.

Interogatus, ubi nunc est plebanus istius ecclesiae, respondit: In Wieliona, altera parochiali, quae distat tribus miliaribus hinc.

Interogatus, an in isto oppido sint alię ecclesiae, respondit non esse aliam ecclesiam nisi istam unam.

Interogatus, an in ista civitate sit magister scholae, respondit non esse magistrum scholae neque scholam, quia non sunt assignati aliqui redditus pro magistro neque pro schola.

Interogatus, an sint scholares, respondit: Quia non est

[1] *subter linea ducta est M2* [2] *corr.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] ad *Vebl.* [5] *corr.* [6] Dei *Vebl.*

Paklaustas, kaip neša Švenčiausiąjį Sakramentą ligoniams, atsakė nešąs toje dėžutėje, kuri yra tabernakulyje. Paklaustas, ar neša žvakes bei varpelį priešais Kristaus Kūną, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar dažnai neša [Švenčiausiąjį] ligoniams, atsakė, jog labai retai, nes jie patys tuo nesirūpina; nesirūpina netgi mokytis „Tėve mūsų", sakydami, kad tai pridera ponams bajorams bei kunigams.

Paklaustas, kiek metų išbuvo čia vikaru, atsakė: „Per šešetą metų".

Paklaustas, ar sako pamokslus ir moko žmones Dievo žodžio, atsakė: „Kiekvieną sekmadienį mokau dešimties Dievo įsakymų, visuotinio gailesčio akto, „Tikiu Dievą Tėvą", „Tėve mūsų" ir „Sveika, Marija".

Paklaustas, ar šios parapijos parapijiečiai kartą per metus eina išpažinties ir Komunijos, atsakė: „Išpažinties eina, bet nedaugelis".

Paklaustas, kur dabar šios bažnyčios klebonas, atsakė: „Veliuonoje, kitoje parapinėje [bažnyčioje], kuri yra už trijų mylių".

Paklaustas, ar šiame miestelyje yra kitų bažnyčių, atsakė, kad kitos bažnyčios, išskyrus šią, nėra.

Paklaustas, ar šiame mieste yra mokytojas, atsakė nesant nei mokytojo, nei mokyklos, nes nei mokytojui, nei mokyklai nepaskirta jokių įplaukų.

Paklaustas, ar yra mokinių, atsakė: „Kadangi nėra mokytojo, nėra ir mokinių, nes vaikai siunčiami mokyklon į Kauną[9]; jei būtų mokytojas, būtų ir vaikų".

Paklaustas, kokias pajamas iš šios parapijos gauna klebonas, atsakė: „Turi tik du valakus žemės".

Paklaustas, ką moka atlyginimo vikarui, atsakė: „Visa tai, kas gaunama iš tų dviejų valakų".

magister, non sunt et*iam*[1] scholares, quia pueri mittuntur ad scholam Kowno, et si esset praeceptor, essent pueri.

[2-]Interogatus, quos fructus percipiat plebanus ex ista parochia, respondit: H*abet*[3] duos mansos agri[-2] tantum.

Interogatus, quid det ipsi vicario pro mercede, respondit: Totum id, quod p*er*venit[4] ex dictis duobus mansis.

Interogatus, an aliquid ipse plebanus percipiat de ipsa parochia, respondit, quod dominus plebanus nihil accipit nisi quandoque ceram et funeralia.

Interogatus, an habeat haec parochia distinctos limites, respondit affirmative.

[5-]Interogatus, an aliqua bona istius ecclesiae sunt unquam[-5] alienata v*el*[6] oppignorata aut ab Haereticis occupata, respondit non esse.

Deinde lustrans cymiterium invenit totum apertum, sine septis, et erant multi sues, qui effodiebant, et erant sparsa ossa mortuorum.

Interogatus, [7-]quare non claudat cymiterium vel non reficiat septa, respondit se dixisse[-7] factori capitanei, sed ipse nihil curat; et ego non possum reficere, quia fructus sunt exigui.

Deinde vidit ecclesiam superius habere tectum valde collapsum et indigere reparatione.

Interogatus, quo ritu soleat ipse administrare sacramenta parochianis, respondit: Iuxta formam, descriptam in agenda Cracoviensi.

Interogatus, an in ista ecclesia fiant unquam processiones, respondit: Diebus dominicis tantum.

Interogatus, an habeat librum, in quo scribantur nomina baptisatorum[8], respondit se habere et attulit ex uno folio tantum confusum.//

f.7r [9-]Interogatus, qua aetate baptisentur[-9] pueri et quo or-

[1] et *Vebl.* [2] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [3] hic *Vebl.* [4] provenit *fort. legendum* [5] *subter linea ducta est M2* [6] aut *Vebl.* [7] *subter linea ducta est M2* [8] baptisantium *a.c.* [9] *subter linea ducta est M2*

Paklaustas, ar klebonas iš parapijos ką nors ima sau pačiam, atsakė, kad ponas klebonas neima nieko, išskyrus kartkartėmis vaško ir laidotuvpinigių.

Paklaustas, ar ši parapija turi aiškias ribas, atsakė teigiamai.

Paklaustas, ar koks nors šios bažnyčios turtas buvo kada nors parduotas ar įkeistas, ar užimtas eretikų, atsakė tokio nesant[10].

Tada apžiūrėdamas šventorių rado jį visą atvirą, be tvorų, ten knaisiojosi daug kiaulių ir mėtėsi mirusiųjų kaulai.

Paklaustas, kodėl neaptveria šventoriaus ar nepataiso tvorų, vikaras atsakė pasakęs seniūno ūkvedžiui, bet „tas niekuo nesirūpina, o aš negaliu pataisyti, nes pajamos menkos".

Tada [vizitatorius] pamatė bažnyčios stogą esant labai sukrypusį ir reikalingą taisyti.

Paklaustas, kokiomis apeigomis jis teikia sakramentus parapijiečiams, atsakė: „Pagal Krokuvos agendoje[11] aprašytą būdą".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje kada nors rengiamos procesijos, atsakė: „Tik sekmadieniais".

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje rašomi pakrikštytųjų vardai, atsakė turįs ir atnešė – netvarkingą ir tik vieno lapo.

Paklaustas, kokio amžiaus vaikai krikštijami, kokia tvarka, ir ar visi krikštijami savo bažnyčioje, atsakė: „Savaitės arba dviejų; naudojuosi Krokuvos agendoje aprašyta tvarka; daugelis krikštijami rutėnų bažnyčioje, nes juos verčia ponas Simonas Vaina".

Paklaustas, kiek krikštatėvių leidžia priimti vaiko iš krikštyklos, atsakė: „Tris, nes taip daro klebonas".

Paklaustas, prieš kiek laiko gavo šventimus, atsakė: „Septinti metai, iš Žemaičių vyskupo pirmtako"[12].

Paklaustas, ar turi šventimų raštą, atsakė neturįs.

dine utatur in baptisan*dis* pueris, et an o[mnes] [1-]baptisentur in sua ecclesia, respondit[-1]: In una septimana vel altera, et utor[2] ordine, desc[ripto] in agenda [3-]Cracoviensi, et baptisantur[3] multi in Ruthena ecclesia, quia dominus Woÿna Siemon eos cogit.

Interogatus, quot admittat compatres ad suscipien*dum* puerum e fonte baptismatis, respondit: Tres, quia ita facit plebanus.

Interogatus, a quo t*empore*[4] accepit ordines sacros, respondit: Septimus annus est, ab Episcopo Samogitien*si*[5] antecessore.

Interogatus, an habeat l*ite*ras ordinationis, respondit se non habere.

Interogatus, cuius diocesis sit, respondit: Plocensis, sed permansi in ista dioecesi[6] per 32 annos.

Interogatus, qua aetate sit natus, respondit: Circa sexaginta annos.

Interogatus, quod sit officium parochi, nescit respondere et parum intelligit latine, et oportet omnia ag[e]re per interpretem.

Interogatus, an habeat multos parochianos, ut non sufficiat unus sacerdos, respondit, quod sunt pauci, et sufficit unus sacerdos.

Interogatus, an doceat pueros doctrinam Christianam fest*is*[7] diebus, respondit: Ego instruo compatres, quando baptisantur pueri.

Interogatus, an fecerit professionem fidei, nihil respondit et ostendit se non solum professionem fidei non fecisse, sed neque scit professionem fidei, quid sit.

Interogatus, an semper resideat in ista parochia, respondit affirmative, quod residet.

Interogatus, an semper incedat in habitu et tonsura clericalibus, respondit et ostendit coronam, fa[ctam][8] die hodierna,

Interogatus, quibus diebus soleat celebrare Missam, respondit: Diebus dominicis et festivis.

[1] *subter linea ducta est M2* [2] utitur *Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] episcopo *Vebl.* [5] Samogitico *Vebl.* [6] *om. Vebl.* [7] festivis *Vebl.* [8] *dubit.*

Paklaustas, kurios vyskupijos yra, atsakė: „Plocko, bet šioje išbuvau 32 metus".

Paklaustas, kokio amžiaus, atsakė: „Maždaug šešiasdešimties metų".

Paklaustas, kokios yra klebono pareigos, nemoka atsakyti; vargiai supranta lotyniškai, ir viską reikia atlikti per vertėją.

Paklaustas, ar yra tiek daug parapijiečių, kad nepakaktų vieno kunigo, atsakė, kad yra nedaug, ir vieno kunigo pakanka.

Paklaustas, ar šventadieniais moko vaikus tikybos, atsakė: „Mokau krikštatėvius, kai krikštijami vaikai".

Paklaustas, ar atliko tikėjimo išpažinimą, nieko neatsakė ir pasirodė ne tik neatlikęs tikėjimo išpažinimo, bet ir nežinąs, kas tai yra.

Paklaustas, ar nuolat reziduoja šioje parapijoje, atsakė teigiamai – kad reziduoja.

Paklaustas, ar nuolat nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė [teigiamai] ir parodė šiandien išskustą tonzūrą.

Paklaustas, kuriomis dienomis laiko Mišias, atsakė: „Sekmadieniais ir šventadieniais".

Paklaustas, ar paskelbė Tridento Susirinkimo nutarimus apie slaptas santuokas, atsakė nepaskelbęs, bet netrukus po sinodo paskelbęs klebonas.

Paklaustas, ar visi parapijiečiai tuokiasi bažnyčioje, atsakė teigiamai.

Paklaustas, kokia formuluote ir apeigomis laimina kūdikių susilaukusias motinas, atsakė: „Agendoje aprašytu būdu".

Paklaustas, ar turi besituokiančiųjų knygą, atsakė: „Rašau toje pat knygoje su pakrikštytaisiais" (ten įrašai netvarkingi).

Paklaustas, ar kada nors Didįjį Ketvirtadienį paskelbė bulę[13], atsakė, kad Didįjį Ketvirtadienį čia nesą jokių bulių, ir jis nežinąs, kas tai yra.

Interogatus, an publicaverit decreta Concilÿ Tridentini de clandestinis matrimonÿs, respondit se non pub[l]icasse, sed quod publicavit plebanus statim post synodum.

Interogatus, [1-]an soleant omnes parochiani con*tra*here[-1] matrimonium in ecclesia, respondit affirmative.

Interogatus, quibus ceremonÿs et ritu utatur in benedicendis sponsis, respondit: Utor modo, descripto in agenda.

Interogatus, an habeat librum matrimonia contrahentium, respondit: Ego scribo in eodem libro cum baptisatis; ubi sunt confuse descripta.

Interogatus, an[2] publicaverit aliquando bullam die Cenae Domini, respondit, quod hic nullae sunt bullae die Cenae Domini, et nescit, quid sit.

[3-]Interogatus, an sciat audire confessiones[-3], et quo ordine et absolvat, et penitentiam dat, respondit, quod audit lingua ruthenica et absolvit a peccatis; ostendit penitus se nihil scire, et [4-]replican*te*[5] domino[-4] dixit: Ego voco omnes simul catervatim et dico confessionem generalem, deinde audio singulos et do eis absolutionem.//

f.7v Interogatus, si scit discernere inter peccatum mortale et veniale, nihil respondit.

Interogatus, quot sunt praecepta legis, nihil respondit et fuit a domino instructus.

Interogatus, quot sunt et qui sunt articuli fidei, respondit: 12.

Interogatus, quot sunt sacramenta, respondit: Septem, sed nescivit illa recitare.

Interogatus, an absolvat in omnibus casibus confitentes, etiam reservat*is*[6], respondere nescivit.

Interogatus, an ipse soleat confiteri saltem semel in anno, respondit: Iam su*nt*[7] tres dominicae, quod confessus su*m*[8] Kownę cuidam fratri bernardino.

[1] an solvant ... contrahendo *Vebl.* [2] num *Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] *subter linea ducta est M2* [5] replicando *Vebl. ut plurimum* [6] reservatos *Vebl.* [7] sint *Vebl.* [8] sit *Vebl.*

Paklaustas, ar moka klausyti išpažinčių, kaip duoda išrišimą bei skiria atgailą, atsakė, kad klauso rutėnų kalba ir duoda nuodėmių išrišimą; [taip] pasirodė visiškai nieko nežinąs ir ponui vėl klausiant pasakė: „Sušaukiu visus kartu ir kalbu visuotinį gailesčio aktą, po to klausau [išpažinčių] asmeniškai ir duodu išrišimą".

Paklaustas, ar moka atskirti mirtiną nuodėmę nuo lengvos, nieko neatsakė.

Paklaustas, kiek yra Dievo įsakymų, nieko neatsakė ir buvo pono pamokytas.

Paklaustas, kiek ir kokios yra tikėjimo tiesos, atsakė: „Dvylika".

Paklaustas, kiek yra sakramentų, atsakė: „Septyni", bet nemokėjo jų išvardyti.

Paklaustas, ar visais, netgi rezervuotais atvejais duoda išrišimą einantiems išpažinties, atsakyti nemokėjo.

Paklaustas, ar pats atlieka išpažintį bent kartą per metus[14], atsakė: „Jau trys savaitės, kai atlikau išpažintį Kaune vienam vienuoliui bernardinui".

Paklaustas, ar paragina savo parapijiečius priimti Sutvirtinimo Sakramentą, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar šioje parapijoje yra kunigų ar kokių klierikų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar yra čia kokių nors viešų sugyventinių, atsakė: „Daug, vienas – Andriejus", kitų atskleisti nenorėjo.

Paklaustas, ar tiems sugyventiniams duoda išrišimą, atsakė: „Neina išpažinties".

Paklaustas, ar yra viešų kerėtojų ir burtininkų, atsakė: „Daug, bet ne viešų".

Paklaustas, ar yra viešai ekskomunikuotų, atsakė: „Nėra".

Paklaustas, kur laidojami mirusieji, atsakė: „Daugelis

Interogatus, an admoneat suos parochianos, ut suscipiant sacramentum Confirmationis, respondit negative.

Interogatus, an sint in ista parochia presbyteri vel aliqui clerici, respondit negative.

Interogatus, an sint hic aliqui publici concubinarÿ, respondit: Sunt multi; unus Andreas, alios noluit demonstrare.

Interogatus, an absolvat istos concubinarios, respondit: Non confitentur.

Interogatus, an sint incantatores et divinatores publici, respondit: Sunt multi, sed non publici.

Interogatus, an sint publice excommunicati, respondit: Non sunt.

Interogatus, ubi sepeliuntur mortui, respondit: Multi in campis et aliqui in cymiterio, sed rari.

Interogatus, an aliquid accipit pro sepultura, respondit: Tres grossos polonicos.

Interogatus, quis locet bona istius ecclesiae, respondit: Ego loco civibus.

Interogatus, an habeat privilegia huius ecclesiae, respondit: Plebanus habet.

Interogatus, an in ipsa parochia serventur festa, respondit: Non servantur, aliquando diebus dominicis et festo Beatae Mariae Virginis Assumptionis servantur festa.

Interogatus, quomodo ipse vivat in domo sua et quam familiam habeat, respondit tantum unum puerum se habere.

Die decima octava septembris, anno quo supra

In eadem ecclesia de mandato domini convocati fuerunt cives dicti oppidi, videlicet Christoferus Zboya, Simon Ianowicz, vicecapitanei, Benedictus Stradomiensis, advocatus oppidi Vilkia, Laurentius Puczkowicz et alÿ, quorum aliqui intelligunt et loquuntur latine, et dicen*te* domino, ad quid fuerint convocati, et eos interogan*te* responderunt, dixerunt et con-

laukuose; kai kurie kapinėse, bet nedaugelis".

Paklaustas, ar ką nors ima už laidojimą, atsakė: „Tris lenkiškus grašius".

Paklaustas, kas nuomoja šios bažnyčios turtą, atsakė: „Nuomoju miestelėnams".

Paklaustas, ar turi šios bažnyčios privilegijas, atsakė: „Turi klebonas".

Paklaustas, ar parapijoje laikomasi švenčių, atsakė: „Nesilaikoma; kai kada švenčiami sekmadieniai ir Švenčiausiosios Mergelės Marijos Dangun Ėmimo diena"[15].

Paklaustas, kaip gyvena savo namuose ir kokią šeimyną laiko, atsakė turįs tik vieną berną.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo aštuonioliktą dieną

Toje pat bažnyčioje pono liepimu buvo sukviesti to miestelio miestelėnai: paseniūniai Kristupas Zboja, Simonas Janavičius, Vilkijos miestelio vaitas Benediktas Stradomietis, Laurynas Pučkavičius ir kiti. Kai kurie jų supranta ir kalba lotyniškai, ir ponui sakant, ko buvo sukviesti, bei juos klausiant atsakė ir nusiskundė klebonu, kad jis nesirūpina šia pa-

questi fuerunt de plebano, quod ipse[1] non curat istam parochialem ecclesiam et non solum ipse non reparat ecclesiam et alia necessaria, sed modo quandoque impedit, ut non reparetur ab eisdem oppidanis, et q*uod* est valde negligens, et quod ipsi cives, cum quidam Hęreticus in hanc[2] ecclesiam, ubi iacebat Sanctissimum Sacramentum in altari sine tabernaculo, in vase aliquo (!!), et dictum Sacramentum ipse Haereticus male tractabat, ipsi cives pietate commoti emerunt tabernaculum pro Sanctissimo Sacramento et et*iam*[3] vas aeneum pro baptismo, et ipse plebanus aegre tulit et volebat illos impedire[4].//

f.8r Item conqueruntur, quod quando sepeliuntur mortui, illud, quod datur pro funeralibus et sep[ul]tura, quod consuetum est pro medietate convertere in utilitatem ecclesiae, ipse plebanus totum pro semetipso accipit nec aliquid pro reparatione ecclesiae impendit.

Item conqueruntur, quod ossa mortuorum non curantur, sed per campos p*ro*ÿciuntur[5] et quandoque a suibus et canibus devorantur, cum in alÿs ecclesÿs custodiantur.

Item, quod si[6] plebanus relinqueret illos in pace per aliquot annos, ipsi repararent ecclesiam, calices et omnia necessaria ex fructibus, qui supersunt vicario, licet sint exigui.

Item, quod ipsi cives, cum altare portatile sit fractum, et plebanus in altera parochiali habeat [unum] superfluum, rogaverunt illum, ut portaret ad istam ecclesiam, offeren*do* etiam pro pretio unum florenum; et ipse volebat unam sexagenam et propterea noluit dare.

Item conquesti fuerunt de vicario, qui est valde negligens in suo officio; et quod ipsi cives sa[epe] cantarent vesperas et alia pia opera facerent, si vicarius eos vocaret et invitaret.

Item, quod tam plebanus, quam vicarius male se gerunt in administ*randis* sacramentis, et praeser[tim] quia solent baptisare in domibus privatis et etiam benedicere sponsas, et facere

[1] iste *a.c.* [2] Sanctam *Vebl.* [3] est *Vebl.* [4] *mg. linea ducta cum* M *M2*
[5] disiiciuntur *Vebl.* [6] dominus *Vebl.*

rapine bažnyčia, ir ne tik pats netaiso bažnyčios bei kitų būtinų dalykų, bet kartais netgi trukdo, kad nebūtų taisoma pačių parapijiečių. Ir kad yra labai aplaidus, ir kad patys miestelėnai – kai kažkoks eretikas į šią bažnyčią, kur ant altoriaus be tabernakulio viename inde buvo padėtas Švenčiausiasis Sakramentas, ir tas eretikas su tuo Sakramentu blogai elgėsi – patys miestiečiai pamaldumo paskatinti nupirko tabernakulį Švenčiausiajam Sakramentui ir taipogi varinį indą krikštui, o klebonas buvo nepatenkintas ir norėjo jiems sukliudyti[16].

Taip pat skundžiasi, kad, kai laidojami mirusieji (iš to, kas duodama už laidotuvių apeigas bei palaidojimą, pusę įprasta skirti Bažnyčios naudai), pats klebonas viską pasiima sau ir nė kiek neskiria bažnyčiai taisyti.

Taip pat skundžiasi, kad nesirūpinama mirusiųjų kaulais: jie išsimėtę laukuose ir kartkartėmis išnešiojami kiaulių bei šunų, o tuo tarpu kitose bažnyčiose saugomi.

Taip pat, kad jei klebonas paliktų juos ramybėje keletui metų, patys pataisytų bažnyčią, kielikus ir visa, kas būtina, iš pajamų, kurios atlieka vikarui, nors jos ir menkos.

Taip pat, kad patys miestelėnai (kadangi altoriaus akmuo yra perskilęs, o klebonas kitoje parapinėje bažnyčioje turi vieną atliekamą) prašė jo atgabenti altoriaus akmenį į šią bažnyčią, siūlydami sumokėti jam vieną auksiną, bet jis paprašė vienos kapos [grašių] ir nepanoro duoti.

Taip pat nusiskundė vikaru, kuris yra labai apleidęs savo pareigas; ir [pasakė], kad patys miestelėnai dažnai giedotų mišparus bei darytų kitus pamaldžius darbus, jei vikaras juos pašauktų ir pakviestų.

Taip pat, kad ir klebonas, ir vikaras blogai teikia sakramentus, ypač dėl to, kad krikštija privačiuose namuose; taipogi ir kūdikių susilaukusias motinas laimina bei santuokos apeigas atlieka irgi privačiuose namuose.

ceremonias matrimoniales etiam in domibus privatis.

Item interrogati, an invenerint aliquem alium praesbyterum meliorem, qui eorum curam ageret, responderunt se non invenire, et si aliquis eis inveniret aliquem bonum sacerdotem, ipsi augerent solarium (!)[1] pro concione et alÿs.

[2-]Interrogati oppidani, quot redditus[-2] habeat ista ecclesia, responderunt: Habet tres mansos agri, qui sunt locati a plebano ipsi vicario, qui solvit[3] ex dictis agris plebano quotannis [tres] sexagenas, reliquum retinet sibi pro sua mercede.

[4-]Interogati, an habeat aliquas decimas[-4], responderunt non habere decimam, sed habere redditus duorum grossorum pro qualibet taberna, quae sunt circiter 40.

[5-]Praeterea habet ceram, quae[-5] a populo datur ecclesiae festis diebus solennibus.

Interogati de vita ipsius plebani, responderunt, quod nesciunt, quia hic non habitat et raro venit, sed sciunt, quod habet concubinam iam a multis annis et habet filiam, quam iam[6] tradidit nuptui ibi in Wieliona, et habet filium, quem misit Craccoviam ad studium.

Interrogati de vita vicarÿ, responderunt, quod non est malus, sed negligens; et dominus praecepit *dicto*[7] Joanni vicario, ut veniat die sequenti ad Wielionam, ut ibi apud plebanum possit statuere, quid faciendum sit.

Die decima nona eiusdem mensis septembris

Sup*radic*tus Joannes, vicarius in Wilkia, iussu domini venit ad Wielionam, ut melius reperiri possit veritas sup*radic*tarum rerum cum principali plebano et consuli necessitatibus dictae ecclesiae; et interogatus a domino, an sit verum, quod ipse soleat et baptisare pueros, et benedicere sponsas in domi-

[1] salarium *emend. Vebl.* [2] *subter linea ducta est M2* [3] solvat *Jat.* [4] *subter linea ducta est M2* [5] *subter linea ducta est M2* [6] clam *Vebl.* [7] domino *Vebl.*

Taip pat paklausti, ar nerado kokio kito geresnio kunigo, kuris jais rūpintųsi, atsakė nerandą, ir jei kas nors jiems rastų kokį gerą kunigą, patys padidintų jam atlyginimą už pamokslą ir kita.

Paklausti, kiek įplaukų turi ši bažnyčia, miestelėnai atsakė: „Yra trys valakai žemės – klebonas juos nuomoja vikarui, kuris kasmet iš tos žemės klebonui moka tris kapas [grašių], o likutį pasilaiko sau kaip atlygį.

Paklausti, ar [bažnyčia] gauna kokių nors dešimtinių, atsakė, jog dešimtinės negauna, bet turi dviejų grašių pajamas iš kiekvienos karčemos, kurių yra apie keturiasdešimt.

Be to, turi vaško, kurio žmonės duoda bažnyčiai per iškilmingas šventes.

Paklausti apie klebono asmeninį gyvenimą, atsakė nežiną, nes jis čia negyvena ir retai atvyksta, bet žiną, kad jau daug metų laiko sugyventinę ir turi dukterį, kurią ten, Veliuonoje, jau ištekino, ir turi sūnų, kurį išsiuntė Krokuvon studijuoti.

Paklausti apie asmeninį vikaro gyvenimą, atsakė, kad jis nėra blogas, tik apsileidęs; ponas [vizitatorius] įsakė minėtam vikarui Jonui rytojaus dieną atvykti į Veliuoną, kad ten, pas kleboną, galėtų nutarti, kas darytina.

To paties rugsėjo mėnesio devynioliktą dieną

Aukščiau minėtasis Vilkijos vikaras Jonas pono liepimu atvyko į Veliuoną, kad su pagrindiniu klebonu būtų galima geriau išsiaiškinti aukščiau minėtus dalykus ir imtis priemonių dėl tos bažnyčios trūkumų. Pono paklaustas, ar tiesa, kad jis ir krikštija vaikus, ir laimina kūdikių susilaukusias moti-

bus privatis, respondit se copulasse unam *tantum*[1] domi et ante synodum baptisasse, sed *post* synodum nullum.//

f.8v Interogatus, ut dicat veritatem circa familiam suam, scilicet quod ipse dixit se habuisse tantum unum puerum, et alterum habet ac etiam mulierem, respondit se habere mulierem, sed iam discessit; et replican*te* domino dixit: Lavabat mihi indusias illa[2] mulier.

Interogatus, cuius aetate (!)[3] est ipsa mulier, respondit: Habet circa 40 annos et est soluta.

Interogatus, quot filios suscip*er*et[4] ex ea muliere, respondit: Suscepi ex ea duos filios masculos.

Interogatus, per quot annos retinuerit istam concubinam, respondit: Per 6 annos; et iterum replican*te* domino dixit: Iam non revertetur amplius ad me.

Dicta die decima nona eiusdem mensis

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator, postquam visitavit ecclesiam parochialem in Wilkia et eius vicarium, visa ecclesia p*raedic*ta admodum male a p*raedic*to vicario curata, viso altari et eius paramentis necnon fontem (!)[5] baptismatis admodum immundis et male custoditis, ac auditis negligentÿs et delictis tam quoad curam animarum, quam quoad propriam personam ipsius vicarÿ, ab oppidanis intellectis et ab ipsomet vicario confessis, ac omnibus illis bene et mature consideratis, factis oretenus congruis reprehensionibus, monitionibus et hortationibus circa ea, quae correctione indigere visa sunt, statuit:

Inprimis declaravit Joannem Laskowski, vicarium p*raedic*tum, tanquam publicum concubinarium celebran*do* irregularitatem incurrisse ac irregularem fuisse et esse, et propterea, quod in altaris ministerio, quousque absolutionem et dispensa-

[1] etiam *Vebl.* [2] ista *Vebl.* [3] aetatis *emend. Jat.* [4] suscipet *Vebl.* susceperit *Jat.* [5] fonte *emend. Vebl.*

nas privačiuose namuose, [vikaras] atsakė namie sutuokęs tik vieną [porą] ir iki krikštijęs, bet po sinodo [nekrikštijęs] nė vieno.

Paprašytas sakyti teisybę apie savo šeimyną, būtent, kadangi pats sakėsi turįs tik vieną berną, o turi ir kitą berną bei moterį, atsakė turįs moterį, bet ši jau išvykusi, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Ta moteris man skalbė drabužius".

Paklaustas, kokio amžiaus ta moteris, atsakė: „Apie keturiasdešimties metų ir netekėjusi".

Paklaustas, kiek vaikų susilaukė su ta moterimi, atsakė: „Susilaukiau su ja dviejų vyriškos lyties vaikų".

Paklaustas, kiek metų laikė šią sugyventinę, atsakė: „Šešerius metus", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Jau daugiau pas mane nebegrįš".

Minėtą devynioliktą to paties mėnesio dieną

Garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas ir t. t., baigęs vizituoti Vilkijos parapinę bažnyčią bei jos vikarą, pamatęs labai blogai to vikaro prižiūrimą minėtą bažnyčią, išvydęs labai nešvarų ir blogai prižiūrimą altorių su jo reikmenimis bei krikštyklą ir išgirdęs apie miestelėnų papasakotą ir paties vikaro pripažintą jo aplaidumą bei nusižengimus tiek sielovadoje, tiek paties vikaro asmeniniame gyvenime, ir visa tai gerai bei nuodugniai apsvarstęs, žodžiu jį deramai papeikęs, įspėjęs ir paraginęs, dėl to, kas atrodė reikalinga taisyti, nutarė:

Pirmiausia paskelbė minėtą vikarą Joną Laskovskį, kaip viešai gyvenusį susidėjus, Mišių laikymu užsitraukus irreguliarumą ir irreguliarų buvus bei esant, ir todėl [paskelbė], kad, negavęs išrišimo ir dispensos, jis negali eiti altoriaus tarnybos, grasant metinio įkalinimo ir šventoms vie-

tionem obtinuerit, ministrare non d*ebet*[1]. Sub paena carceris per annum et 10 sexagenarum[2], locis pÿs applican*da*.

Necnon ut *praedic*tus Joannes a turpi concubinatu, in quo ipse pluribus annis publice versatus est, ad eam, quam (!) in[3] sacerdotem et Ecclesiae ministrum decet, continentiam et vitae integritatem reducatur, praecepit, ut concubinam, quam hucusque retinuit, a se et a domo sua, si nondum expulit, omnino expellat et nunquam amplius illam nec aliquam aliam mulierem suspectam domi suae nec alibi alere vel[4] retinere ullo modo audeat. Sub pęna 50 florenorum, locis pÿs applican*da*, et suspensionis a divinis per annum, ac alÿs gravioribus paenis arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi ordinarÿ. Et ne tam gravia delicta per eum hucusque tam quoad vitam suam, quam quoad curam ecclesiae et animarum commissa remaneant penitus impunita, condemnavit ipsum ad carceres per 30 dies et mandavit ipsum incarcerari hic in Wieliona, et praecepit Stephano Bienkowski, dictę ecclesiae in Wilkia et[5] in Wieliona plebano, ut debeat Joannem *praedic*tum in dicto oppido Wieliona in carcere[6] per 30 dies caute custoditum retinere, nec unquam inde exire permittat per dictos 30 dies. Sub paena centum florenorum, fabricę dictae ecclesiae in Wilkia applican*da*. Necnon cond*emnavit*[7] ipsum Joannem in pretio duarum mapparum altaris, quas ipse debeat pro usu dictae ecclesiae in Wilkia emere ex tela Glogoviensi infra festum Nativitatis Domini proxime futurum. Sub paena 4 sexagenarum, ipso facto post dictum festum Nativitatis incurren*da*, locis pÿs applican*da*.//

f.9r Item ordinavit, ut dictus Joannes post dictos 30 dies, dum revertetur ad ecclesiam in Wilkia, debeat omnino afferre secum lapidem consecratum sive altare portatile, quod *praedic*tus venerabilis Stephanus, plebanus, de mandato Reverendi Domini visitatoris ei tradet, nec amplius uti debeat altari

[1] dignatur *Vebl.* [2] *finis corr.* [3] *om. Vebl.* [4] nec *Vebl.* [5] *om. Jat.* [6] incarcerare *Vebl.* [7] *dubit.;* conduxit *Vebl. alibi*

toms skirtina dešimties kapų [grašių] bauda.

Taip pat idant minėtasis Jonas iš bjauraus konkubinato, kuriame jis daugelį metų viešai gyveno, būtų grąžintas tokiam susilaikymui ir padoriam gyvenimui, kuris dera kunigui ir Bažnyčios tarnui, įsakė, kad sugyventinę, kurią lig šiol laikė, jei dar nepavarė nuo savęs ir iš savo namų, galutinai išvarytų ir niekada daugiau jos nei kokios kitos įtartinos moters savo namuose nei kitur jokiu būdu nedrįstų glausti ar išlaikyti, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo pono ordinaro nuožiūra skirtina 50 auksinų bauda, metinio suspendavimo nuo kunigo dvasinių pareigų bei kitomis sunkesnėmis bausmėmis. Ir kad tokie sunkūs nusižengimai, iki šiol padaryti ir savo gyvenime, ir besirūpinant bažnyčia bei sielomis neliktų iš esmės nenubausti, pasmerkė jį 30 dienų kalėjimo, pareikalavo jį čia, Veliuonoje, įkalinti ir įsakė minėtos Vilkijos ir Veliuonos bažnyčios klebonui Steponui Bienkovskiui minėtą Joną tame Veliuonos miestelyje 30 dienų rūpestingai saugomą kalėjime laikyti ir nėsyk jam iš čia per tas 30 dienų neleisti išvykti, grasant minėtai Vilkijos bažnyčiai skirtina šimto auksinų bauda. Taip pat pasmerkė tą Joną iki artimiausios Kalėdų šventės minėtos Vilkijos bažnyčios naudai nupirkti du altoriaus dangalus iš Glogovo audeklo, grasant šventoms vietoms skirtina keturių kapų [grašių] bauda, *ipso facto* užsitrauktina po minėtos Kalėdų šventės.

Taip pat įsakė tam [vikarui] Jonui, po minėtų 30 dienų grįšiančiam į Vilkijos bažnyčią, su savimi būtinai atsivežti konsekruotą akmenį arba kilnojamąjį altorių, kurį garbiojo pono vizitatoriaus reikalavimu jam perduos minėtas garbusis klebonas Steponas; ir nuo tol [vikaras] privalo naudotis ne sulūžusiu altoriaus akmeniu, dabar esančiu toje Vilkijos bažnyčioje, o tuo akmeniu, kurį jam perduos minėtas klebonas.

fracto, quod nunc est in dicta ecclesia Wilkiensi, sed dicto altari, quod ei tradet plebanus p*raedic*tus.

Item decrevit, quod Joannes, vicarius p*raedic*tus, debeat curare et clave clausum tenere tabernaculum, ubi servatur Sanctissimum Sacramentum, altare et fontem baptismatis, ac omnia alia munda et nitida custodire et conservare. Sub paena unius sexagenę pro qualibet vice, qua con*tra*venerit[1], ipso facto incurren*da* et fabricae eiusdem ecclesiae applican*da*.

Item decrevit et praecepit, ut sacramentum Matrimonÿ non debeat administrare nec sponsa*m*[2] aliq[uando] benedicere in domibus privatis, sed in ecclesia, et vicarius sive plebanus librum com[parare] debeat et in eo nomina contrahentium matrimonium ordinate scribere. Sub paena 2 sexag[enarum], locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini ordinarÿ applican*da*.

Ac pariter quod sacramentum Baptismatis in ecclesia tantum ministrari debeat, excepto casu necessitatis, et unus tantum admitti, sive vir, sive faemina, *vel*[3] duo ad summum, videlicet unus et una, qui baptisatum e fonte suscipiant; et per vicarium librum confici, in quo ordinate et disti[n]cte describantur nomina et cognomina baptisatorum et compatrum. Sub paena arbitrio Reverendissimi Episcopi ordinarÿ.

Necnon quando defertur Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum ad infirmos in civitate existentes, debeat ab aliquibus cum candelis accensis et campanula debita reverentia sociari, sine quibus vicarius vel plebanus p*raedic*t*um*[4] Sanctissimum Sacramentum nullo modo afferre audeat. Sub paena duarum sexagenarum, ipso facto incurren*da*, locis pÿs aplican*da*.

Item monuit, ut quandocunque sciet aliquem suum parochianum infirmari, etiam non requisitus eum visitet ac ad confitend*um* et sancta sacramenta suscipien*da* hortetur.

Item, ut ossa mortuorum omnino custodiat et diligen-

[1] convenerit *Vebl. ut semper* [2] sponsalia *Vebl.* [3] aut *Vebl.* [4] praefatus *Vebl.*

Taip pat nusprendė, kad minėtas vikaras Jonas turi pasirūpinti tiek užrakintą laikyti tabernakulį, kur saugomas Švenčiausiasis Sakramentas, tiek saugoti bei švarius ir tviskančius užlaikyti altorių ir krikštyklą bei visa kita, grasant tai pačiai bažnyčiai skirtina vienos kapos bauda, *ipso facto* užsitrauktina kiekvieną kartą, kai nusižengs.

Taip pat nusprendė ir įsakė Santuokos Sakramento neteikti ir niekada nelaiminti kūdikio susilaukusios motinos privačiuose namuose, o tik bažnyčioje; vikaras arba klebonas turi užvesti knygą bei joje tvarkingai rašyti besituokiančiųjų vardus, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo pono ordinaro nuožiūra skirtina dviejų kapų bauda.

Ir taip pat [įsakė] Krikšto Sakramentą teikti tik bažnyčioje, išskyrus būtinybės atvejį; turi būti prileidžiamas tik vienas [krikštatėvis], vyras arba moteris, arba daugiausia du, būtent vienas vyras ir viena moteris, priimti iš krikštyklos pakrikštytojo. Vikarui [įsakė] užvesti knygą, kurioje būtų tvarkingai ir aiškiai rašomi pakrikštytųjų bei krikštatėvių vardai ir pavardės, grasant garbingiausiojo vyskupo ordinaro nuožiūra [skirtina] bausme.

Taip pat, kai Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas nešamas miestelyje gyvenantiems ligoniams, keletas žmonių kaip dera pagarbiai turi jį lydėti su degančiomis žvakėmis ir varpeliu; be jų vikaras ar klebonas to Švenčiausiojo Sakramento nieku būdu tenedrįsta išnešti, grasant šventoms vietoms skirtina dviejų kapų bauda, užsitrauktina *ipso facto*.

Taip pat įspėjo, kad kiekvieną kartą sužinojęs kurį nors savo parapijietį sergant net ir neprašytas jį aplankytų ir išpažinčiai bei šventų sakramentų priėmimui paragintų.

Taip pat [įsakė] būtinai saugoti mirusiųjų kaulus ir juos stropiai laikyti kokioje deramoje vietoje. Be to, tą patį [vikarą] įspėjo, kad kiekvieną sekmadienį ir per kitas iškilmingas šven-

ter conservet in aliquo loco congruo. Praeterea monuit eundem, ut quolibet die dominico et alÿs solennibus diebus festis hora vespera[1] consueta pulset campanam et vesperas una cum pueris et populo canat, et post vesperas doctrinam Christianam pueros doceat, et alia faciet, et curet diligenter, quae ad officium boni pastoris pertinent. Sub paena arbitrio Reverendissimi Domini Episcopį ordinarÿ.

Quae omnia p*raedic*tus Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, visitator, declaravit, statuit, ordinavit et in[vio]labiliter observari mandavit respective ut supra. Praesentibus venerabilibus patre Nicolao Sedkowski, sacerdote Societatis Jesu, Stephano Bienkowski, plebano in Wieliona, Gabriele Bogatek, nobili Polono, et me, Stanislao Korzeniewszki, eiusdem Reverendi Domini visitatoris notario. In domo parochialis ecclesiae in Wieliona, Samogitiensis diocesis. Die, anno sup*radic*tis. Fuit ei tradita copia. Praesentibus sup*radic*tis.

Die vigesima mensis septembris, anno ut supra

Deinde p*raedic*tus Joannes Laskowszki, habita absolutio-
f.9v ne in privata confessione a p*raedic*to venerabili patre // Nicolao et facta professione fidei Catholicae iuxta articulos et formam a Pio PP. Quarto descriptam, Reverendo Domino Tarquinio Peculo, visitatori sup*radic*to, humiliter supplicavit, ut secum super irregularitate p*raedic*ta dispensare dignetur, promittens se nunquam talia in posterum commissurum. Qui Reverendus Dominus, cum sancta mater Ecclesia gremium sui benignitatis penitentibus claudere nunquam soleat, cum p*raedic*to Joanne super irregularitate, occasione publici concubinatus incursa, gratiose dispensavit tam quoad ordines sacros, et*iam*[2] in altaris ministerio ministran*dum*, quam quoad beneficia obtinen*da*. Praesentibus quibus supra et me, notario sup*radic*to. Postea

[1] vesperae *Vebl.* [2] et *Vebl.*

tes įprastą vakaro valandą skambintų varpu ir su vaikais bei žmonėmis giedotų mišparus, o po mišparų vaikus mokytų tikybos; ir kad atliktų kitką bei uoliai rūpintųsi tuo, kas pridera gero ganytojo tarnystei, grasant garbingiausiojo pono vyskupo ordinaro nuožiūra [skirtina] bausme.

Visa tai minėtas garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas paskelbė, nutarė, patvarkė ir visų aukščiau nurodytų potvarkių pareikalavo nesulaužomai laikytis. Dalyvaujant garbiesiems tėvui Mikalojui Sedkovskiui, Jėzaus Draugijos kunigui, Veliuonos klebonui Steponui Bienkovskiui, lenkų bajorui Gabrieliui Bogatekui, ir man, Stanislovui Koženievskiui, to paties garbiojo pono vizitatoriaus notarui. Žemaičių vyskupijos Veliuonos parapinės bažnyčios namuose. Aukščiau minėtą dieną bei metais.

Jam buvo išduotas nuorašas. Dalyvaujant aukščiau minėtiesiems.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo mėnesio dvidešimtą dieną

Tada minėtas Jonas Laskovskis, per asmeninę išpažintį gavęs išrišimą iš minėto garbiojo tėvo Mikalojaus ir atlikęs tikėjimo išpažinimą pagal popiežiaus Pijaus IV nustatytą formą bei punktus, aukščiau minėto vizitatoriaus garbiojo pono Tarkvinijaus Pekulo nuolankiai paprašė teiktis jį dispensuoti nuo minėto irreguliarumo, žadėdamas niekada ateityje taip nesielgti. Kadangi šventoji motina Bažnyčia savo maloningumo glėbio atgailaujantiems užverti niekad nelinkusi, tas garbusis ponas minėtą Joną nuo viešu konkubinatu užsitraukto ireguliarumo maloningai dispensavo – tiek dėl šventimų ir altoriaus tarnystės vykdymo, tiek dėl beneficijų laikymo. Dalyvaujant aukščiau minėtiesiems bei man, aukščiau minėtam notarui.

die *praedicta* dominus, motus lachrymis ipsius Joannis, tempus carcerationis moderatus est et reduxit ad tres hebdomadas. Praesentibus quibus supra.

Die 18 mensis septembris, anno quo supra[1]

In ecclesia Wielionensi eiusdem diocesis, cuius est rector Stephanus [2-]Bienkowsky, [3-]plebanus[-2], diocesis Vilnensis. Reverendus[-3] Dominus Tarquinius [4-]Peculus etc., visitator[-4] ut supra, visitavit dictam ecclesiam, in qua est tabernaculum magnum, satis decens, in quo servatur Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum in quodam marsupio sericeo, reposit*o*[5] in scatula lignea, subducta intus panno lineo; et in eodem tabernaculo est crisma, oleum cathecumenorum et infirmorum in vase stanneo.

In altari sunt linteamina satis munda, sed vetustate fracta et consumpta.

Est altare portatile satis congruum.

Est missale Cracoviense et agenda Gnesnensis, mediocriter bona, antiphonarium et graduale, et psalterium, valde lacerati et veteres (!)[6]. Est calix et patena argentea, et pacificale argenteum cum reliquÿs Sancti Christophori; corporale est valde immundum. Sunt duo vexilla ad processiones, sed ambo sunt fracta. Planetę tres[7], sed una valde vetus, et cappae duę sericeae.

Interogatus, an ornamenta et paramenta ista[8] sint benedicta ab Episcopo, respondit affirmative.

Interogatus, an sit ista ecclesia parochialis, respondit affirmative.

Interogatus, quare non habeat lampades, respondit, quod sunt candelae, sed quandoque eas accendunt.

[1] Weliunÿ *mg. M1* [2] *subter linea ducta est M2* [3] plebanus dioecesis Vilnensis, reverendus *interp. Vebl.* [4] Peculus in visitatione *Vebl.* [5] repositum *Vebl.* [6] libri *add. Jat.* [7] (medio)cres *Vebl.* [8] sancta *Vebl.*

Vėliau minėtą dieną to Jono ašarų sujaudintas ponas sušvelnino kalinimo laiką ir sumažino jį iki trijų savaičių. Dalyvaujant aukščiau minėtiesiems.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo mėnesio 18 dieną

Tos pačios vyskupijos Veliuonos bažnyčioje, kurios rektorius yra klebonas Steponas Bienkovskis iš Vilniaus vyskupijos. Garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas, vizitatorius kaip aukščiau, aplankė minėtą bažnyčią: joje yra gan tinkamas didelis tabernakulis, o jame esančiame kažin kokiame šilkiniame kapšelyje, įdėtame į lininiu audeklu viduje išklotą medinę dėžutę, laikomas Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas; tame pat tabernakulyje, alaviniame inde, yra krizma, katechumenų ir ligonių aliejus.

Altoriaus dangalai pakankamai švarūs, bet jau susidėvėję ir suplyšę.

Altoriaus akmuo pakankamai tinkamas.

Yra pusėtini Krokuvos mišiolas[17] ir Gniezno agenda[18], bet antifonalas, gradualas bei psalmynas gerokai apiplyšę ir seni. Yra kielikas bei sidabrinė patena ir sidabrinis pacifikalas su šventojo Kristupo relikvijomis; korporalas labai nešvarus. Yra dvi procesinės vėliavos, bet abi sulūžusios, trys arnotai (bet vienas labai senas) ir dvi šilkinės kapos.

Paklaustas, ar šios puošmenos bei reikmenys pašventinti vyskupo, atsakė teigiamai.

Paklaustas, ar ši bažnyčia parapinė, atsakė teigiamai.

Paklaustas, kodėl nėra lempelių, atsakė, kad yra žvakės, tik retai uždegamos.

Paklaustas, kaip neša Švenčiausiąjį Eucharistijos Sakramentą ligoniams, atsakė: „Jau trylika metų esu šioje parapi-

Interogatus, quomodo afferat Sanctissimum Sacramentum Eucharistię ad infirmos, respondit: Jam sunt 13 anni, quod ego sum in ista parochiali ecclesia, et nunquam adhuc attuli Sacramentum ad aliquem infirmum, quia nunquam fui vocatus.

Interogatus de baptismate, ostendit in medio ecclesiae vas ligneum et intus vas aeneum cum aqua satis munda, cum coopertorio ligneo.

Interogatus, qua aetate baptisentur pueri in hac parochia, respondit: Quatuor vel quinque, vel tribus diebus; et facta replicatione dixit, quod in his baptisan*dis* solent admittere tres compatres. //

f.10r Interogatus, si habeat librum, in quo nomina scribuntur baptisantium (!!)[1], respondit se habere et ostendit valde fractum, dissutum et confusum.

Interogatus, a quo tempore fuit rector huius ecclesiae, respondit: A 13 annis.

Interogatus, an fecerit professionem fidei, respondit se fecisse in ultima sÿnodo diocesana.

Interogatus, a quo habuerit hanc ecclesiam, respondit se habuisse a Reverendissimo Victorino, olim Episcopo Samogitiensi (nunc vero Luceoriensis Episcopus), et ostendit *lite*ras collationis.

Interogatus, quibus conditionibus habuerit hanc ecclesiam, respondit: Nullis, et [2] se nihil solvisse pro ea.

Interogatus, a quo et quo tempore accepit ordines sacros, et an habeat *lite*ras ordinationis, respondit se accepisse Vilnae, iam sunt circiter 30 anni, et ostendit *lite*ras suę ordinationis.

Interogatus, an semper resideat hic in ecclesia parochiali, respondit se hic semper residere.

Interogatus, an habeat aliquas alias ecclesias, respondit se habere duas alias parochiales: [3-]una [4-]ecclesia (!)[-3] in Wilkia et aliam in Skierstominÿ, huius dioecesis[-4].

[1] baptisatorum *emend. Jat.* [2] dixit *fort. inserendum* [3] unam ecclesiam *emend. Vebl.* [4] *subter linea ducta est M2*

nėje bažnyčioje, bet jokiam ligoniui ligi šiol nė karto nenešiau Sakramento, nes nebuvau kviestas".

Paklaustas apie krikštą, parodė bažnyčios viduryje medinį indą su mediniu dangčiu, o jo viduje – varinį indą su pakankamai švariu vandeniu.

Paklaustas, kokio amžiaus vaikai krikštijami šioje parapijoje, atsakė: „Keturių, penkių arba trijų dienų", ir vėl paklausus pasakė, kad juos krikštijant prileidžia tris krikštatėvius.

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje rašomi pakrikštytųjų vardai, atsakė turįs ir parodė labai suplyšusią, iširusią ir netvarkingą.

Paklaustas, kiek laiko išbuvo šios bažnyčios rektoriumi, atsakė: „Trylika metų".

Paklaustas, ar atliko tikėjimo išpažinimą, atsakė atlikęs per paskutinį vyskupijos sinodą[19].

Paklaustas, iš ko gavo šią bažnyčią, atsakė gavęs iš garbingiausiojo Viktorino, kadaise Žemaičių, o dabar Lucko vyskupo, ir parodė paskyrimo raštą.

Paklaustas, kokiomis sąlygomis gavo šią bažnyčią, atsakė: „Jokiomis", ir [pasakė] nieko už ją nemokėjęs.

Paklaustas, iš ko ir kada gavo šventimus ir ar turi šventimų raštą, atsakė gavęs Vilniuje maždaug prieš trisdešimt metų ir parodė savo šventimų raštą.

Paklaustas, ar nuolat reziduoja čia, parapinėje bažnyčioje, atsakė nuolat čia reziduojąs.

Paklaustas, ar turi kokių kitų bažnyčių, atsakė turįs dvi kitas šios vyskupijos parapines bažnyčias: vieną Vilkijoje, o kitą Skirsnemunėje.

Paklaustas, kas rūpinasi sielovada minėtose dviejose bažnyčiose, atsakė: „Dievas ir aš; Vilkijoje turiu vikarą, kuris prieš mane sukilo ir pats pasiėmė pajamas, nes jos menkos; Skirsnemunėje vikaro nėra".

Interogatus, quis habeat curam animarum in dictis duabus ecclesÿs, respondit: Deus et ego, et in Wilkia habeo vicarium, qui mihi rebellavit, et ipse percepit fructus, quia[1] sunt exigui; in Skierstominÿ non est vicarius.

Interogatus, an habeat dispensationem ad obtinen*das* tres parochiales ecclesias, respondit se non habere, quia sunt filię simulque collatę (sed contrarium apparet ex *lite*ris collationis); et ecclesia in [2]-Skiersthominÿ nihil habet, quia omnia bona occupata sunt ab Haereticis-[2].

Interogatus, an saltem ipse visitet quandoque dictas ecclesias, respondit se visitare saepe.

Interogatus, an in ista ecclesia fiant aliquando processiones, respondit, quod fiunt processiones feria 2da et 4ta, et sexta, et diebus dominicis.

Interogatus, an exerceat per seipsum curam animarum vel per alium, respondit se exercere per semetipsum.

Interogatus de officio parochi, quid sit, respondit: Administrare sacramenta et praedicare verbum Dei.

Interogatus, an sint omnes Catholici, respondit: Sunt etiam multi [3]-Haeretici, Rutheni-[3] et Schismatici.

Interogatus, si sunt gentiles, respondit: Non sunt.

Interogatus, si isti parochiani solent confiteri et communicare saltem semel in anno, respondit: Pauci tempore Quadragesimali; et facta replicatione, an sub una, vel sub utraque specie, respondit: Sub una tantum.

Interogatus, si festis diebus praedicat verbum Dei, et conveniant multi, respondit, quod semper diebus dominicis et festivis populo praedicat, et quandoque conveniunt multi, quandoque pauci.

Interogatus, an pueros edoceat[4] doctrinam Christianam, respondit se docere de mane.

[1] qui *Vebl.* [2] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [3] Haeręetici, Rutheni *interpunxi* [4] doceat *Vebl.*

Paklaustas, ar turi dispensą valdyti tris parapines bažnyčias, atsakė neturįs, nes tai filijos ir jam pavestos kartu [su Veliuonos parapija]; bet iš paskyrimo rašto atrodo priešingai. Bažnyčia Skirsnemunėje nieko neturi, nes visas turtas užimtas eretikų.

Paklaustas, ar bent kartais pats aplanko tas bažnyčias, atsakė aplankąs dažnai.

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje kada nors rengiamos procesijos, atsakė, kad rengiamos pirmadieniais, trečiadieniais, penktadieniais ir sekmadieniais.

Paklaustas, ar sielovada rūpinasi pats, ar per kitą [asmenį], atsakė rūpinąsis pats.

Paklaustas, kokios yra klebono pareigos, atsakė: „Teikti sakramentus ir skelbti Dievo žodį".

Paklaustas, ar visi katalikai, atsakė: „Daug taipogi ir eretikų, rutėnų bei schizmatikų".

Paklaustas, ar yra pagonių, atsakė: „Nėra".

Paklaustas, ar parapijiečiai eina išpažinties ir Komunijos bent kartą per metus, atsakė: „Nedaugelis per Gavėnią", ir vėl paklausus, vienu ar abiem pavidalais, atsakė: „Tik vienu".

Paklaustas, ar šventadieniais skelbia Dievo žodį ir ar daug žmonių susirenka, atsakė, kad sekmadieniais ir šventadieniais žmonėms visada sako pamokslus, ir kartais susirenka daug, kartais mažai.

Paklaustas, ar moko vaikus tikybos, atsakė mokąs iš ryto.

Paklaustas, ar šioje parapijoje yra mokytojas, atsakė teigiamai.

Paklaustas, kas paskyrė tą mokytoją, atsakė: „Aš, klebonas".

6.-776

Interogatus, si est magister scholę in ista parochia, respondit affirmative.

Interogatus, quis constituerit eum magistrum, respondit: Ego, plebanus.//

f.10v Interogatus, an iste magister scholae fecerit professionem fidei Catholicae, respondit non fecisse.

Interogatus, an ipse plebanus recitet quotidie horas canonicas et iuxta quem ritum, respòndit se quotidie recitare, quandoque in officio Cracoviensi, quandoque in Romano novo, et ostendit.

Interogatus, an incedat semper in habitu et tonsura clericalibus, respondit se incedere et ostendit coronam.

Interogatus, quibus diebus solet celebrare Missas, respondit: Diebus dominicis et festivis, et feria 2da, et quarta, et sexta.

Interogatus, an sint alÿ sacerdotes *vel*[1] clerici in hac ecclesia, respondit non esse.

Interogatus, an unquam publicaverit decreta Concilÿ Tridentini de clandestinis matrimonÿs fugiendis et consanguinitatibus, et alÿs, respondit se publicasse.

Interogatus, an contrahantur matrimonia hic in ecclesia, respondit: Semper contrahuntur in ecclesia.

Interogatus, quo ordine et ritu utatur in benedicen*dis* sponsis, respondit se uti ordine, descripto in agenda Cracoviensi, et ostendit.

Interogatus, an habeat librum, in quo scribat nomina et cognomina contrahentium matrimonium, respondit se habere et attulit, sed dissutum et male ordinatum.

Interogatus, si scit discernere inter peccatum mortale et veniale, respondit se scire et habere libros, qui docent, qui sunt casus episcopales et papales, et iussus attulit dictos libros.

Interogatus, quot sunt praecepta legis, quot sacramenta, quot sunt articuli fidei, et bene ad omnia respondit.

[1] aut *Vebl.*

Paklaustas, ar šis mokytojas atliko katalikų tikėjimo išpažinimą, atsakė, kad neatliko.

Paklaustas, ar pats klebonas kasdien kalba kanonines valandas ir kokiomis apeigomis, atsakė kalbąs kasdien kartais iš Krokuvos, kartais iš naujojo Romos brevijoriaus[20] ir parodė.

Paklaustas, ar nuolat nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė nešiojąs ir parodė tonzūrą.

Paklaustas, kuriomis dienomis laiko Mišias, atsakė: „Sekmadieniais ir šventadieniais bei pirmadieniais, trečiadieniais ir penktadieniais".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje yra kitų kunigų ar klierikų, atsakė jų nesant.

Paklaustas, ar kada nors paskelbė Tridento Susirinkimo nutarimus apie vengtinas slaptas santuokas[21], giminystės [kliūtis] bei kita, atsakė paskelbęs.

Paklaustas, ar tuokiamasi čia, bažnyčioje, atsakė: „Visuomet tuokiamasi bažnyčioje".

Paklaustas, kokia tvarka ir apeigomis laiminamos kūdikių susilaukusios motinos, atsakė naudojąsis Krokuvos agendoje aprašyta tvarka ir ją parodė.

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje rašytų besituokiančiųjų vardus ir pavardes, atsakė turįs ir atnešė, bet iširusią ir prastai sutvarkytą.

Paklaustas, ar moka skirti mirtiną nuodėmę nuo lengvos, atsakė mokąs ir turįs knygas, kurios moko, kokie atvejai [rezervuoti] vyskupui ir kokie popiežiui, ir lieptas tas knygas atnešė.

Paklaustas, kiek yra Dievo įsakymų, kiek sakramentų, kiek tikėjimo tiesų, į viską atsakė gerai.

Paklaustas, ar kada nors paskelbė Didžiojo Ketvirtadienio raštą, atsakė paskelbęs ir ponui vėl klausiant pasakė: „Yra

Interogatus, an publicaverit unquam *lit*eras Cenę Domini, respondit se publicasse; et replican*te* domino dixit: Sunt in missali; et iussus ostendere ostendit ceremonias, quae fiunt in Caena Domini; tunc dominus ostendit *lit*eras Cenae Domini et iussit sibi copiam ex eius (!)[1] parari.

Interogatus, an absolvat aliquos in casibus reservatis Episcopo vel Summo Pontifici, respondit se non absolvere, et replican*te* domino[2] ostendit librum, in quo sunt descripti casus episcopales et papales.

Interogatus, an pro audien*dis* confessionibus et sacramentis administran*dis* aliquid petat, respondit se non accipere, nisi quando eunt pro offertorio, ponunt per denarium.

Interogatus, an soleat confiteri saltem semel in anno et cui, respondit: Imo sepius, et confiteor vicario in Wilkia.

Interogatus, an soleat monere suos parochianos, ut accipiant sacramentum Confirmationis, respondit, quod hortatur, sed non est commoditas Episcopi.

Interogatus, an soleat administrare sacramenta infirmis Extremę Unctionis, respondit: Hic nunquam; et replican*te* domino dixit: Quia[3] non petunt et vix faciunt confessionem.

Interogatus, an visitet infirmos, respondit: Ego visito, quando sum requisitus.

Interogatus, an in ista parochia sint publici concubinarÿ, respondit negative. //

f.11r Interogatus, an sint publici incantantores (!)[4] et divinatores, respondit negative.

Interogatus, an sint publice[5] excommunicati, respondit negative.

Interogatus, an sint aliqui apostatę, respondit negative.

Interogatus, ubi sepeliuntur mortui, respondit: In ecclesia alÿ, alÿ in cymiterio et in agro.

Interogatus, q*ui*d[6] accipiat pro sepultura, respondit: Quod

[1] eis *emend. Vebl.* [2] dixit *del.* [3] quod *Vebl.* [4] incantatores *emend. Vebl.* [5] publici *Vebl.* [6] an *Vebl.*

mišiole"; lieptas parodyti, parodė Didįjį Ketvirtadienį atliekamas apeigas. Tuomet ponas parodė Didžiojo Ketvirtadienio raštą ir liepė pasidaryti jo nuorašą.

Paklaustas, ar kam nors duoda išrišimą vyskupui ar popiežiui rezervuotais atvejais, atsakė neduodąs, ir ponui vėl klausiant parodė knygą, kurioje aprašyti vyskupui ir popiežiui [rezervuoti] atvejai.

Paklaustas, ar ko nors prašo už išpažinčių klausymą ir sakramentų teikimą, atsakė nieko neimąs, nebent per Mišias aukojimo metu [parapijiečiai] įdedą po denarą.

Paklaustas, ar eina išpažinties bent kartą per metus ir pas ką, atsakė: „Netgi dažniau; išpažintį atlieku Vilkijos vikarui".

Paklaustas, ar paragina savo parapijiečius priimti Sutvirtinimo Sakramentą, atsakė, jog ragina, bet nesilanko vyskupas.

Paklaustas, ar teikia ligoniams Paskutinio patepimo sakramentą, atsakė: „Čia niekuomet", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Nes neprašo ir vos atlieka išpažintį".

Paklaustas, ar lanko ligonius, atsakė: „Lankau, kai esu paprašytas".

Paklaustas, ar šioje parapijoje yra viešų sugyventinių, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar yra viešų kerėtojų ir burtininkų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar yra viešai ekskomunikuotųjų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar yra kokių nors atskalūnų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, kur laidojami mirusieji, atsakė: „Vieni bažnyčioje, kiti kapinėse ir lauke".

Paklaustas, ką ima už laidojimą, atsakė: „Ką duoda patys", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Vieni duoda mažai, kiti –

ipsi dant; et replican*te* domino dixit: Alÿ dant parum, alÿ multum, sed plurimum florenum dant, qui sepeliuntur in ecclesia.

Interogatus, an sint tumuli in ecclesia, respondit non esse tumulos, sed aliquando sepeliuntur in fossis vel cystis.

[1-]Interogatus, quot fructus et proventus[-1] habeat in ista parochiali ecclesia, respondit: Ad 6 sexagenas, v*idelicet*[2] florenos 15; et replican*te* domino dixit: Tributarios habeo tres, qui dant unam sexage[nam] pro quolibet, et alias tres sexagenas accipio ex taberna.

Interogatus, an in ista ecclesia habeat aliquos agros[3], respondit habere mansos 10, videlicet tres pro praedio suo proprio et septem pro rusticis; et replican*te* domino dixit: 60 cassulas siliginis, tritici 12, hordei 30 cassulas, siliginis aestivalis 10 cassulas, avenae quandoque 40, quandoque 30, ciceris quandoque 40, pisi quandoque 30 currus. Quae omnia communiter reducen*do* ad pecuniam, circiter 250 floreni; et iterum replican*te* domino dixit: Sunt quaedam extraordinaria, v*idelicet*[4] strena, funeralia, caera et pro [5-]baptismate offertorium[-5] et alia, quae quandoque sunt plura, quandoque pauciora, quae non possunt reduci ad certam qualitatem.

Interogatus, an habeat ista parochia distinctos fines ab alÿs, respondit, quod habet.

[6-]Interogatus, an aliqua bona istius ecclesiae sunt[-6] retenta ab Haereticis, respondit: Palatinus Polo*censis*[7], qui est Haereticus, accepit duas mihi piscinas; ex quibus habebat copiam piscium pro familia.

Interogatus, si sunt oppignorata vel alienata bona istius ecclesiae, respondit negative.

Interogatus, an habeat privilegia aliqua istius ecclesiae, respondit non habere hic, sed esse Wornię, quia dedit Episcopo.

[1] *subter linea ducta est M2* [2] vel *Vebl.* [3] NB *mg. M2* [4] utpote *Vebl.* [5] baptismate, offertorium *interp. Vebl.* [6] *subter linea ducta est M2* [7] Polonus *Vebl.*

daug, bet daugiausia duoda auksiną – tie, kurie laidojami bažnyčioje".

Paklaustas, ar bažnyčioje yra antkapių[22], atsakė antkapių nesant, bet kartais laidojama įkasant arba įdedant į dėžę.

Paklaustas, kiek pajamų ir pelno gauna šioje parapinėje bažnyčioje, atsakė: „Iki šešių kapų [grašių], t. y. penkiolikos auksinų", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turiu tris činšininkus, kiekvienas jų moka po kapą [grašių]; kitas tris kapas gaunu iš karčemos".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje turi kokios žemės, atsakė turįs dešimt valakų: tris savo paties ūkiui, o septynis valstiečiams, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Šešiasdešimt statinių rugių, dvylika [statinių] kviečių, trisdešimt – miežių, dešimt statinių vasarinių rugių; kartais keturiasdešimt, kartais trisdešimt avižų; kartais keturiasdešimt, kartais trisdešimt vežimų žirnių. Visa tai verčiant pinigais – apie 250 auksinų"; ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Esama ir neeilinių [pajamų] kaip kalėda, laidotuvpinigiai, vaškas, aukos už krikštą, ir kita; jų kartais daugiau, kartais mažiau, tiksliai įvertinti negalima".

Paklaustas, ar ši parapija turi aiškias ribas, atsakė, kad turi.

Paklaustas, ar koks nors šios bažnyčios turtas yra užimtas eretikų, atsakė: "Polocko vaivada, kuris yra eretikas, iš manęs atėmė du tvenkinius"; iš jų [klebonas] turėdavo apsčiai žuvų šeimynai.

Paklaustas, ar yra įkeisto ar perleisto šios bažnyčios turto, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar turi kokias nors šios bažnyčios privilegijas, atsakė čia neturįs, bet jos esančios Varniuose, nes atidavęs vyskupui.

Interogatus, an habeat scripta nomina parochianorum suorum, respondit non habere.

Interogatus, an soleat celebrari matrimonia in ecclesia vel in domibus privatis, respondit, quod ipse non solet celebrari, sed ipse vicarius celebrat privatim; et replican*te* domino dixit: Copulavi quendam nobilem Koziczki[1] in domo sua privatim, quia hic est mos. Et iterum replican*te* domino dixit: Quando sunt frigora magna, ego benedico sponsas et baptiso pueros hic in hypocausto.

Interogatus, an serventur festa in hac parochia, respondit affirmative.

Interogatus, quomodo vivat in sua domo et quam familiam habeat, et quo ordine vivat, respondit: Tres mercenarios habeo: hortulanum unum, pueros duos; et dixit se alios habere, et replican*te* domino dixit: Habeo mulierem iam senio confectam; et iterum replican*te* domino dixit: A principio, quo fui in plebanatu, habui istam mulierem.

Interogatus, an ista sit mulier soluta vel coniugata, respondit: Soluta vidua.//

f.11v Interogatus, an habeat aliquos filios, respondit, quod ipsa habet filium et filiam.

Interogatus, an ipsa susceperit istos liberos postquam est secum in isto plebanatu, respondit: Non hic, sed in Lithuania, ubi erat mecum.

Interogatus, ubi nunc sint isti liberi, respondit: Filia hic moratur, filius vero Cracovię; et replican*te* domino dixit, quod erat nupta, sed iam est vidua. Et iterum replican*te* domino dixit: Filia mea iam sunt tres anni, quod est a me tradita nuptui. Et replican*te* domino: Est filia mea ex ista muliere, quam retineo domi; et iterum replican*te* domino dixit: Ego iam volo expellere et nolo eam amplius retinere.

Interogatus, quot habeat annos, respondit: Circiter 50[2].

[1] Loziczki *Vebl.* [2] 30 *Vebl.*

Paklaustas, ar turi savo parapijiečių sąrašą, atsakė neturįs.

Paklaustas, ar tuokia bažnyčioje, ar privačiuose namuose, atsakė, kad jis netuokia, bet vikaras tuokia ir privačiai; ir ponui vėl klausiant pasakė: „Privačiai sutuokiau vieną bajorą Kozickį jo namuose, nes čia taip įprasta"; ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Kai labai šalta, kūdikių susilaukusias motinas laiminu ir vaikus krikštiju čia, šildomame kambaryje".

Paklaustas, ar šioje parapijoje laikomasi švenčių, atsakė teigiamai.

Paklaustas, kaip gyvena namuose, kokią šeimyną laiko ir kokia tvarka gyvena, atsakė: „Turiu tris samdinius: vieną daržininką ir du bernus", pasisakė turįs ir kitų; ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turiu jau susenusią moterį", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Nuo pradžių, kai tapau klebonu, turėjau šią moterį".

Paklaustas, ar ši moteris laisva ar ištekėjusi, atsakė: „Laisva našlė".

Paklaustas, ar turi vaikų, atsakė, kad ji turi sūnų ir dukterį.

Paklaustas, ar tų vaikų ji susilaukė po to, kai apsigyveno su juo šioje klebonijoje, atsakė: „Ne čia, bet Lietuvoje, kur buvo su manimi".

Paklaustas, kur dabar šie vaikai, atsakė: „Duktė gyvena čia, o sūnus Krokuvoje"; ir ponui vėl klausiant pasakė, kad [duktė] buvo ištekėjusi, bet dabar jau našlė. Darsyk ponui klausiant pasakė: „Jau treji metai, kai ištekinau savo dukterį", ir ponui vėl klausiant [pridūrė]: „Mano duktė yra iš šios moters, kurią laikau namie", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Jau ketinu ją išvyti ir nenoriu jos daugiau laikyti".

Paklaustas, kiek jai metų, atsakė: „Apie penkiasdešimt".

Paklaustas, ar sūnaus susilaukė su ta pačia moterimi, atsakė teigiamai. Po to pats [pridėjo]: „Noriu atgailauti ir

Interogatus de filio, an ex eadem muliere suscepit, respondit affirmative. Postea a semetipso: Ego volo penitere et nunquam alias retinere, queso, parcatis.

It*em*[1] dixit a semetipso: Sunt pauci in ista provintia, qui non retineant concubinas; et iterum interogan*te* domino dixit: Joannes, meus vicarius in Vilkia, retinet etiam concubinam suis sumptibus et habet ex eą duos filios parvulos.

Interogatus, an ipse habeat institutionem parochialis ecclesiae in Wilkia, respondit: Non habeo nisi institutionem huius ecclesiae, quia est tanquam filia istius.

Interogatus, an habeat privilegia vel fundationem istius ecclesiae in Wilkia, respondit se non habere.

Interogatus, quae bona et proventus habeat in Wilkia, respondit: Tres mansos habet agri.

Interogatus, an habeat alia bona, respondit: Proventus ecclesiae habet vicarius.

Interogatus, nonne habet quasdam tabernas, respondit: Sunt aliquod (!)[2] tabernę, quarum domini tenentur dare grossos 2 polonicos pro qualibet. Quae omnia et redditus agrorum et tabernarum accipit ipse Joannes Laskowski, vicarius, et ego nihil habeo nisi caeram. Et iterum replican*te* domino dixit se accipere funeralia ex illis, qui sepeliuntur in templo, et strenam ex d*istric*tu[3] Gaizowo - avenę circiter 15 mensuras.

Interogatus, quis emit tabernaculum in ecclesia in Wilkia et baptisterium, respondit: Cives comparaverunt.

Interogatus, quando ultimo loco fuit in ecclesia parochiali Wilkia, respondit: Iam sunt quatuor septimanę; et replican*te* domino dixit: Ego praedicavi verbum Dei; et replican*te* domino dixit: Ego vidi altare, linteamina et alia paramenta, sed non potui ego comparare alia, quia nihil ex illa accipio.

Interogatus, an viderit illud altare portatile esse fractum, respondit: Ego non vidi, sed credo, quod a 20 annis erat fractum.

[1] iterum *Vebl.* [2] aliquot *emend. Jat.* [3] dicto *Vebl.*

niekada kitų [moterų] nebelaikyti, meldžiu pasigailėti".

Taipogi pats pasakė: „Šioje provincijoje nedaug tokių, kurie nelaikytų sugyventinių", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Jonas, mano vikaras Vilkijoje, taip pat laiko sugyventinę savo lėšomis ir su ja turi du mažus sūnelius".

Paklaustas, ar turi Vilkijos parapinės bažnyčios paskyrimo raštą, atsakė: „Neturiu, turiu tik šios [bažnyčios] paskyrimą, nes ana laikoma šiosios filija".

Paklaustas, ar turi anos Vilkijos bažnyčios privilegijas arba fundaciją, atsakė neturįs.

Paklaustas, kokį turtą ir pajamas turi Vilkijoje, atsakė: „Tris valakus žemės".

Paklaustas, ar turi kito turto, atsakė: „Bažnyčios pajamas gauna vikaras".

Paklaustas, ar neturi karčemų, atsakė: „Yra kažin kiek karčemų, kiekvienos jų šeimininkai turi mokėti po du lenkiškus grašius; visa tai – ir pajamas iš žemės, ir iš karčemų – gauna vikaras Jonas Laskovskis, o aš neturiu nieko, nebent vašką"; ir darsyk ponui klausiant pasisakė imąs laidotuvpinigius iš tų, kurie laidojami bažnyčioje, bei apie penkiolika saikų avižų kalėdos iš Gaižuvos valsčiaus.

Paklaustas, kas nupirko tabernakulį bei krikštyklą Vilkijos bažnyčiai, atsakė: „Įgijo miestelėnai".

Paklaustas, kada paskutinį kartą buvo Vilkijos parapinėje bažnyčioje, atsakė: „Prieš keturias savaites"; ir ponui vėl klausiant pasakė: „Skelbiau Dievo žodį", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Mačiau, koks altorius, dangalai ir kiti reikmenys, bet negalėjau įgyti kitų, nes nieko iš tos [bažnyčios] negaunu".

Paklaustas, ar matė, kad tas altoriaus akmuo yra perskilęs, atsakė: „Nemačiau, bet manau, kad jis suskilo prieš dvidešimt metų".

Interogatus, an voluerint emere ipsi cives altare portatile, respondit se voluisse vendere, sed ipsi cives noluerunt aliquid dare; et iterum interogan*te* domino dixit: Ego volebam dare pro media sexagena.

Die vigesima septembris, anno quo supra

Convocati[1] fuerunt oppidani, et plures venerunt in eccle-
f.12r siam Wielionensem, videlicet nobilis // dominus Andreas Zuchowski, Thomas Mieliewski, advocatus Wielionensis, Antonius Buitwistowicz, Matheus Skarbowicz et[2] alÿs oppidanis quam plurimis (!).

Interogati de cura et vita sup*radic*ti plebani et de bonis istius ecclesiae dixerunt, quod plebanus iste bene se gerit in administratione sacramentorum, sed negligentem fuisse in docen*do* doctrinam Christianam. Necnon dixerunt, quod olim tempore antecessorum istius plebani Palatinus Polocensis spoliavit ecclesiam pluribus bonis stabilibus et mobilibus, videlicet accepit quasdam terras et crucem magnam argenteam ac calicem argenteum deauratum, et quędam paramenta altaris sericea, et ea omnia convertit in usum suum, quod etiam plebanus dixit se audivisse ab ipsis parochianis.

Dicta die eiusdem mensis[3]

In oppido Skierstominy, quod est oppidum Sacrae Regiae Maiestatis, possesum (!)[4] a Venceslao Semeth, ubi [est][5] ecclesia catholica, [6]cuius rector est Stefanus in Wieliona, plebanus sup*ra*-*dic*tus[-6], ad quam Reverendus Dominus accessit, ut eam visitaret, sed eam invenit iam fere penitus collaps[am] et destructam, sine porta, nec esse ibi aliquem sacerdotem, et convocatis oppidanis interogavit eo[s], qua de causa ecclesia sit ita collapsa et

[1] connotati *Vebl.* [2] cum *Vebl.* [3] Skyrstomonÿ *mg. M1* [4] possessum *emend. Vebl.* [5] ubi [est] *om. Vebl.* [6] *mg.*

Paklaustas, ar miestelėnai norėjo patys nupirkti altoriaus akmenį, atsakė ketinęs parduoti, bet miestelėnai nenorėję nieko duoti; ir ponui vėl klausiant pasakė: „Norėjau atiduoti už pusę kapos [grašių]".

Metais kaip aukščiau, rugsėjo dvidešimtą dieną

Buvo sukviesti miestelėnai, ir daugelis jų atėjo į Veliuonos bažnyčią, būtent bajoras ponas Andriejus Žukovskis, Veliuonos vaitas Tomas Mielievskis, Antanas Buitvistavičius, Matas Skarbavičius ir kiti kuo gausiausiai susirinkę miestelėnai.

Paklausti apie aukščiau minėto klebono sielovadinę veiklą ir asmeninį gyvenimą bei apie šios bažnyčios turtą, pasakė, kad šis klebonas gerai teikia sakramentus, tačiau aplaidžiai mokė tikybos. Taip pat pasakė, kad kadaise, šio klebono pirmtakų laikais, Polocko vaivada atėmė iš bažnyčios daug kilnojamo ir nekilnojamo turto, būtent kai kurias žemes, didelį sidabrinį kryžių ir sidabrinį paauksuotą kieliką, ir kai kuriuos šilkinius altoriaus dangalus, ir visa tai panaudojo savo reikmėms; klebonas tai sakėsi taipogi girdėjęs iš parapijiečių.

Minėtą to paties mėnesio dieną

Skirsnemunės miestelyje – jis yra Šventosios Karališkosios Didenybės miestelis, valdomas Vaclovo Šemetos. Ten [esama] katalikų bažnyčios, kurios rektorius yra aukščiau minėtas Veliuonos klebonas Steponas. Garbusis ponas nuėjo jos aplankyti, bet rado kone visiškai suklypusią ir begriūvančią, be durų ir be jokio kunigo, tad sušaukęs miestelėnus jų paklausė, kodėl bažnyčia tokia suklypusi ir begriūvanti. Atsakė,

destructa. Responderunt, quod fuit negligentia plebanorum, qui hic nolunt habitare, quia eis fuerunt ablata omnia bona et decimę, solutę dictae ecclesiae, et tabernae duae[1], quas habebat, iam sunt destructę, et duos mansos (!) terrae, fuerunt a capitaneo sup*radic*to occupatae (!)[2], et quod plebanus nunc ex ista ecclesia habet tantum tres subditos, qui[3] dant ex pago Papiski[4], qui solvunt tres sexagenas quolibet anno, et duos subditos, qui laborant, et praeterea strenam, quam quolibet anno quisque eorum solvit, videlicet trium vel quatuor grossorum. Praeterea dixerunt etiam, quod quando dictus plebanus celebrat Missas (quod raro est),[5] accipit ceram et offertorium. Dixerunt et, quod saepe afferunt pueros ad baptisan*dum* ad sacerdotem Hęreticum ibi in propinquo oppido Jurbork[6], ubi dixerunt etiam, quod ibi erat calix et paramenta altaris, quae plebanus, antecessor moderni, abstulit ex hac ecclesia ad Wielionam. Praeterea dixerunt ipsi, quod etiam conduxerunt ligna pro aedifican*da* ecclesia, et quia nemo fuit, qui curam susciperet, perierunt, et quod etiam nunc sunt parati conducere ligna, quecunque opus fuerint (!), pro aedificatione dictae ecclesiae, et quod oporteret et*iam*[7] curare cum Serenissimo Rege, ut restituerentur bona stabilia, quae essent sufficientia ad sustentan*dum* plebanum. Adest adhuc campana nec e*st*[8] adeo destructa ecclesia, quin possit parva impensa restaurari. Oppidani sunt omnes Catholici, praeter [9-]dominum sup*radic*tum, qui est Haereticus[-9].

Deinde idem dominus reversus ad Wielionam dicto die interogavit d*ominum*[10] plebanum Stephanum, an sup*radic*ta sunt vera. Respondit: Quoad bona occupata, verum est; sed sexag*enam* et alia, quae ipsi disserunt, nihil prorsus accipit nisi aliquid quandoque strenae et offertorÿ, et subdit: Si esset ecclesia bona, ubi posset celebrari, ego irem et celebrarem ibi frequentissime, sed quia nullos redditus habet nec ecclesiam, propterea ego raro eo.

[1] *linea ducta est mg. M2?* [2] occupati *emend. Vebl.* [3] laborant *del.* [4] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [5] quando *del.* [6] *lineae aliquae ductae sunt mg. M2?* [7] eam *Vebl.* [8] etiam *Vebl.* [9] *subter linea ducta est M2* [10] dictum *Jat.*

kad kaltas čia nenorinčių gyventi klebonų aplaidumas, nes jiems buvo paaukotas visoks turtas ir minėtai bažnyčiai mokamos dešimtinės. Dvi karčemos, kurias turėjo, jau sugriuvusios, o du valakus žemės užėmęs aukščiau minėtasis seniūnas; klebonas dabar iš šios bažnyčios turįs tik tris činšininkus iš Papiškių kaimo, kurie kasmet moka tris kapas [grašių], ir du lažininkus, ir, be to, kalėdą, t.y. tris ar keturis grašius, kuriuos kiekvienas jų moka kasmet. Be to, taip pat pasakė, kad kai minėtas klebonas laiko Mišias (tai būna retai), gauna vaško ir aukų Mišių aukojimo metu. Ir pasakė, kad dažnai neša vaikus krikštyti pas kunigą eretiką į kaimyninį Jurbarko miestelį. Taipogi pasakė, kad čia būta kieliko ir altoriaus dangalų – juos klebonas, dabartiniojo pirmtakas, iš šios bažnyčios išvežė į Veliuoną. Be to, jie pasakė, kad buvo suvežę ir rąstus bažnyčiai statyti, bet kadangi nebuvo nieko, kas imtųsi tuo rūpintis, rąstai pražuvo; ir [pasakė], kad dabar, kai tik reikės, irgi yra pasirengę suvežti rąstų tai bažnyčiai statyti; ir kad taipogi reikėtų su Šviesiausiuoju karaliumi pasirūpinti, idant būtų grąžintas nekilnojamas turtas, kurio pakaktų klebonui išlaikyti. Ligi šiol tebėra varpas, o bažnyčia nėra taip sugriuvusi, kad jos nebūtų galima nedidelėmis išlaidomis atnaujinti. Visi miestelėnai yra katalikai, išskyrus aukščiau minėtą poną, kuris yra eretikas.

Po to tas pats ponas, grįžęs į Veliuoną, pono klebono Stepono paklausė, ar aukščiau minėti dalykai yra teisingi. Atsakė: dėl užgrobto turto, teisybė, bet kapos [grašių] ir kitko, ką jie tikina, klebonas visiškai negauna, nebent kai kada kalėdos ir per Mišias duotų aukų; ir pridėjo: „Jei būtų gera bažnyčia, kurioje būtų galima laikyti Mišias, aš ten vykčiau ir laikyčiau Mišias kuo dažniausiai", bet kadangi [klebonas] neturi jokių pajamų nei bažnyčios, „todėl aš retai nuvykstu".

Dicta die eiusdem mensis, anno quo supra

Idem Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, visitator ut supra, postquam visitavit ecclesias parochiales (*f.12v*) // in Wilkia, Wieliona et Skierstomin, quarum plebanus sive rector est venerabilis Stephanus Bienkowski, et de eiusdem Stephani plebani cura et vita inquisivit, eaque omnia et singula bene et mature consideravit, et circa·ea, quae correctione et reformatione indigere videb*atur*[1], infra*scrip*ta decrevit et ordinavit tam ad reformationem dictarum ec*clesiarum*[2], quam vitę et morum plebani sup*radic*ti.

Inprimis declaravit venerabilem Stephanum Bienkowszki, plebanum sup*radic*tum, occasione publici concubinatus, in quo per multos annos publice extitit et celebravit, irregularem fuisse et esse ac paenas a[3] sacris canonibus contra talia facientes statutas incurrisse, et propterea, antequam dispensationem desuper obtineat, a celebratione eum abstinere mandavit. Sub paena 50 florenorum, ecclesiae in Skierstomin applican*da*, et alÿs gravioribus paenis arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi ordinarÿ. Et cum clericorum nomine (!), qui divino cultui se addixerunt, praesertim eorum, qui animarum curam habent et[4] alÿs exemplo esse debent, admodum indignu*m*[5] sit in impudicitię sordibus immundoque concubinatu versari, monuit p*raedic*tum plebanum, ut concubinam, quam hucusque cum multorum scandalo retinuit, a se et domo sua penitus expellat nec eam vel aliam mulierem suspectam unquam in domo sua nec alibi retinere vel alere audeat. Sub paena 100 florenorum, fabricę ecclesiae in Skierstomin applican*da*, ac alÿs gravioribus paenis, arbitrio eiusdem Reverendissimi Domini Episcopi imponen*dis* et applican*dis*.

Necnon etiam propter p*raedic*tum delictum ac maximas negligentias per eundem Stephanum plebanum commissas in curan*do* ecclesias p*raedic*tas et animas sibi creditas, privavit

[1] videlicet *Vebl.* [2] literarum *Vebl.* [3] in *Vebl.* [4] *s.l.* [5] indignus *Jat.*

Metais kaip aukščiau, minėtą to paties mėnesio dieną

Tas pats garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas, vizitatorius kaip aukščiau, aplankęs parapines bažnyčias Vilkijoje, Veliuonoje ir Skirsnemunėje (jų klebonas arba rektorius yra garbusis Steponas Bienkovskis) ir išsiteiravęs apie to paties klebono Stepono sielovadinę veiklą bei asmeninį gyvenimą ir visa tai gerai bei nuodugniai apsvarstęs, nusprendė ir patvarkė tai, kas surašyta žemiau ir kas atrodė reikalinga pataisyti ir pertvarkyti tiek dėl tų bažnyčių, tiek dėl aukščiau minėto klebono gyvenimo ir elgesio.

Pirmiausia paskelbė aukščiau minėtą kleboną garbųjį Steponą Bienkovskį dėl viešo konkubinato, kuriame daugelį metų viešai gyveno ir laikė Mišias, buvus ir esant irreguliarų bei užsitraukus šventų kanonų prieš taip darančius nustatytas bausmes; todėl, iki gaus dispensą, pareikalavo jo susilaikyti nuo Mišių laikymo, grasant Skirsnemunės bažnyčiai skirtina 50 auksinų bauda bei kitomis sunkesnėmis bausmėmis garbingiausiojo pono vyskupo ordinaro nuožiūra. Ir kadangi dvasininkų, kurie pasišventė Dievo garbinimui, o ypač tų, kurie darbuojasi sielovadoje ir turi būti pavyzdžiu kitiems, vardui labai nederama likti begėdystės purve ir nešvariai gyventi su moterimi, minėtą kleboną įspėjo, kad sugyventinę, kurią iki šiol daugelį papiktindamas laikė, nuo savęs ir iš savo namų visiškai išvarytų ir niekada nedrįstų jos ar kitos įtartinos moters savo namuose ar kur kitur glausti ar išlaikyti, grasant Skirsnemunės bažnyčiai skirtina šimto auksinų bauda bei kitomis sunkesnėmis bausmėmis, skirtinomis ir taikytinomis to paties garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra.

Taip pat dėl to paties klebono Stepono minėtojo nusikaltimo ir didžiulio aplaidumo rūpinantis tomis bažnyčiomis ir jam patikėtomis sielomis atėmė iš jo visas trejų metų Vilkijos

7.-776

illum omnium fructuum, reddituum et proventuum parochialis ecclesiae in Wilkia per tres annos eosque fructus, videlicet qui sup*er*erunt[1] dempto salario seu mercede vicarÿ, applicavit fabricę et alÿs rebus necessarÿs eiusdem ecclesiae in Wilkia, ex dictis fructibus comparan*dis* arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi ordinarÿ vel ab eo deputan*di*.

Ac statuit per dictum plebanum vas argenteum vel saltem stanneum, in quo Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum in hac ecclesia in Wieliona recondi et ad infirmos portari possit, infra festum Nativitatis Domini proxime futurum comparari debere. Sub paena 4 sexagenarum, fabricę eiusdem ecclesiae in Skierstomin applican*da*.

Praecepit etiam, ut p*raedic*tus plebanus infra tres menses debeat reficere duo vexilla sive cruces, quae in hastis solent portari in processionibus in dicta ecclesia in Wieliona. Sub paena duarum sexagenarum, fabricae ecclesiae in Skierstomin applican*da*.

Item, quando defertur Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum ad infirmos, servare debeat, quod circa hoc statutum est supra in alia sua ecclesia in Wilkia.

Item, ut sacramentum Matrimonÿ etc., ut supra in alia ecclesia Wilkia.

Item, quod sacramentum Baptismatis, ut supra in alia ecclesia sua[2].

Item, ut missale, graduale et antifonarium iuxta ritum Romanae Ecclesiae infra 6 menses emat. Sub paena 4 sexagenarum, locis pÿs applican*da* [3-]arbitrio Reverendissimi Domini ordinarÿ[-3].//

f.13r Item monuit p*raedic*tum plebanum, ut hortetur suos parochianos, ut curent accipere sacramentum Confirmationis, ut supra in alia.

Item, ut quandocunque sciet aliquem infirmum etc., ut supra in alia.

Item praecepit, ut quolibet die dominico et alÿs solenni-

[1] superunt *vel* superant *Vebl.* supersunt *Jat.* [2] *add.* [3] *add.*

parapinės bažnyčios įplaukas, pajamas ir pelną, ir tas pajamas, kurios liks atėmus vikaro algą arba užmokestį, garbingiausiojo pono vyskupo ordinaro arba jo įgaliotinio nuožiūra paskyrė tai pačiai Vilkijos bažnyčiai ir kitiems jai būtiniems iš tų pajamų įgytiniems dalykams.

Ir nutarė, kad minėtas klebonas iki artimiausios Kalėdų šventės įgytų sidabrinį ar bent alavinį indą, kuriame būtų galima šioje Veliuonos bažnyčioje laikyti ir pas ligonius nešti Švenčiausiąjį Kristaus Kūno Sakramentą, grasant tai pačiai Skirsnemunės bažnyčiai skirtina keturių kapų [grašių] bauda.

Taip pat įsakė minėtam klebonui toje Veliuonos bažnyčioje per tris mėnesius pataisyti dvi ant kotų nešamas procesines vėliavas arba kryžius, grasant Skirsnemunės bažnyčiai skirtina dviejų kapų bauda.

Taip pat Švenčiausiąjį Kristaus Kūno Sakramentą nešant pas ligonius turi laikytis to, kas dėl to nustatyta aukščiau kitoje jo, Vilkijos, bažnyčioje.

Taip pat, kad Santuokos Sakramentą ir t. t., kaip aukščiau kitoje, Vilkijos, bažnyčioje.

Taip pat, kad Krikšto Sakramentą..., kaip aukščiau kitoje jo bažnyčioje.

Taip pat [įsakė] per šešis mėnesius nusipirkti mišiolą, gradualą ir antifonalą pagal Romos Bažnyčios apeigas, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo pono ordinaro nuožiūra skirtina keturių kapų bauda.

Taip pat įspėjo minėtą kleboną paraginti savo parapijiečius, kad pasirūpintų priimti Sutvirtinimo Sakramentą, kaip aukščiau kitoje [bažnyčioje].

Taip pat [įspėjo], kad kiekvieną kartą sužinojęs ką nors susirgus ir t. t., kaip aukščiau kitoje [bažnyčioje].

Taip pat įsakė kiekvieną sekmadienį ir kitomis iškilmingomis švenčių dienomis mišparų valandą ir t. t., grasant

bus diebus festis hora vesperarum etc. Sub paena unius sexagenae, locis pÿs applican*da*, ut supra in Wilkia.

Item, cum ecclesia p*raedic*ta in Skierstomin non sit adeo destructa, ut in ea celebrari non possit, si locus altaris aptetur, quod quidem parva vel nulla impensa fieri potest, statuit, quod p*raedic*tus plebanus infra mensem proxime sequentem debeat omnino locum altaris in d*icta*[1] ecclesia reparare et aptare ita, ut possit in ea celebrari. Sub pęna 10 sexagenarum, fabricae eiusdem ecclesiae applican*da*. Et portam ecclesiae p*raedic*tae aptare, ut claudi possit.

Ac etiam, ne Catholici ibi existentes a pastore penitus destituti p*er*eant[2], praecepit eidem pleba[no, ut] qualibet prima die dominica cuiuslibet mensis debeat ad dictam ecclesiam in Skierstomin accede[re], et postquam secum fuerit super irregularitate dispensatu*m*[3], ibi Missam celebrare et [populum instituere] v*el*[4] aliquem sacerdotem mittere, qui id faciat. Sub pęna duarum sexagenarum pro qualibet vice, fabricae eiusdem ecclesiae applican*da*.

Necnon praecepit eidem Stephano plebano, quatenus sub paena centum florenorum, locis pÿs applican*da* et in subsidium ex*ecutionis*[5], debeat retinere et custodire in carcere sup*radic*tum Joannem, vicarium suum, per 30 dies, et interim saltem semel die dominico debeat ipse Stephanus plebanus ire ad Vilkiam ad celebran*dum* Sacrum Missae et alia necessaria facien*da*.

Quae omnia etc. Praesentibus nobilibus Christofero Zuchowski, Gabriele Bogatek et me, Stanislao Korzeniewszki, eiusdem Reverendi Domini visitatoris notario.

Sup*radic*tum praeceptum de retinen*do* in carcere vicarium (!)[6] fuit reductum ad tres hebdomadas per eundem dominum visitatorem. Praesentibus venerabili patre Nicolao Sedkowski, sacerdote Societatis Iesu, Gabriele Bogatek et me, Stanislao, notario sup*radic*to.

[1] eadem *Vebl.* [2] permaneant *Vebl.* [3] dispensatus *Vebl.* [4] aut *Vebl.* [5] excommunicationis *prob. ubique legendum* [6] vicario *emend. Jat.*

šventoms vietoms skirtina vienos kapos bauda, kaip aukščiau Vilkijoje.

Taip pat, kadangi minėta Skirsnemunės bažnyčia nėra tiek sugriuvusi, jog, jei altoriaus vieta būtų padaryta tinkamesnė (o tai juk gali būti atlikta su mažomis išlaidomis arba be jų), joje nebūtų galima laikyti Mišių, nutarė, kad minėtas klebonas per artimiausią mėnesį būtinai privalo pataisyti ir padaryti tinkamesnę altoriaus vietą toje bažnyčioje, kad prie jo būtų galima laikyti Mišias, grasant tai pačiai bažnyčiai skirtina dešimties kapų bauda. Ir padaryti tinkamesnes tos bažnyčios duris, kad būtų galima jas uždaryti.

Ir taipogi, idant ten esantys katalikai nepražūtų visiškai apleisti ganytojo, tam pačiam klebonui įsakė kiekvieną pirmą mėnesio sekmadienį atvykti į minėtą Skirsnemunės bažnyčią ir, kai bus dispensuotas nuo irreguliarumo, ten laikyti Mišias bei mokyti žmones arba pasiųsti kokį nors kunigą, kuris tai darytų, grasant tai pačiai bažnyčiai skirtina dviejų kapų bauda už kiekvieną kartą.

Taip pat tam pačiam klebonui Steponui įsakė trisdešimt dienų kalėjime laikyti ir saugoti aukščiau minėtą savo vikarą Joną, grasant šventoms vietoms ir bausmės įvykdymui paremti skirtina šimto auksinų bauda; tuo tarpu pats klebonas Steponas privalo bent kartą, sekmadienį, nuvykti į Vilkiją laikyti Mišių ir atlikti kitko, kas būtina.

Visa tai ir t. t., dalyvaujant bajorams Kristupui Žukovskiui, Gabrieliui Bogatekui ir man, Stanislovui Koženievskiui, to paties garbiojo pono vizitatoriaus notarui.

Aukščiau minėtą įsakymą dėl vikaro laikymo kalėjime tas pats ponas vizitatorius sušvelnino iki trijų savaičių. Dalyvaujant garbiajam tėvui Mikalojui Sedkovskiui, Jėzaus Draugijos kunigui, Gabrieliui Bogatekui ir man, Stanislovui, aukščiau minėtam notarui.

Die 21 eiusdem mensis septembris, anno quo supra

P*raedic*tus Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, visitator, cum p*raedic*tus Stephanus plebanus in secreta confessione absolutionem habuerit a patre Nicolao sup*radic*to et una cum magistro scholae professionem fidei iuxta formulam Pÿ Papae Quarti fecit in manibus ipsius Reverendi Domini, cum [eo] super irregularitate propter concubinatum contractum (!)[1], ut supra, gratiose dispensavit in forma etc. Praesenti[bus] quibus supra.

Dicta die 21 eiusdem mensis, anno quo supra[2]

In oppido Srzednik eiusdem diocesis, in quo oppido sunt duae ecclesiae, una videlicet Catholica et [altera] Ruthena, cuius oppidi capitaneus est Ruthenus, ut Reverendus Dominus visitator a quibusdam oppidanis intellexit. [3-]Et Reverendus Dominus Tarquinius, visitator sup*radic*tus, accessit ad ecclesiam Catholicam[4], ut eam visitaret[-3], sed invenit eam clausam; unde
f.13v interrogavit quosdam cives, quis sit plebanus //[5] et ubi nunc reperiatur. Qui cives responderunt, quod est plebanus quidam monachus franciscanus apostata; et iterum interrogati dixerunt, quod est ibi non missus ab Episcopo, sed a capitaneo ibi existente, receptato et defenso (!!), et hodie mane celebravit Missam, summo mane, dein*de*[6] discessit, quia audivit adventum [7-]*Dominationis* V*estrae*[-7] et timet, ne ducatis illum vinctum ad carceres; et iterum interogati dixerunt: Dictus monachus plebanus iam accepit uxorem et habitat in domo una cum factore capitanei Rutheni; sed dixerunt, quod Missas et alia celebrat

[1] contracta *emend. Vebl.* [2] Srednik *mg. M1* [3] *om. Vebl.* [4] *initium corr.* [5] *mg. linea ducta est cum* M *M2* [6] dein *Vebl.* [7] domini visitatoris *Vebl.*

Metais kaip aukščiau, to paties rugsėjo mėnesio 21 dieną

Minėtas vizitatorius garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas, klebonui Steponui per slaptą išpažintį gavus išrišimą iš aukščiau minėto tėvo Mikalojaus ir kartu su mokytoju tam pačiam garbiajam ponui atlikus tikėjimo išpažinimą popiežiaus Pijaus IV [nustatyta] formuluote, jį maloningai pagal formą ir t. t. dispensavo nuo dėl konkubinato užsitraukto irreguliarumo, kaip aukščiau, dalyvaujant aukščiau minėtiesiems.

Metais kaip aukščiau, minėtą to paties mėnesio 21 dieną

Tos pačios vyskupijos Seredžiaus miestelyje. Tame miestelyje yra dvi bažnyčios – viena katalikų, o kita rutėnų; to miestelio seniūnas, kaip garbusis ponas vizitatorius sužinojo iš kai kurių miestelėnų, yra rutėnas. Aukščiau minėtas vizitatorius garbusis ponas Tarkvinijus nuėjo vizituoti katalikų bažnyčios, bet rado ją uždarytą, todėl paklausė miestelėnų, kas yra klebonas ir kur jis dabar. Tie miestelėnai atsakė, kad klebonas yra kažin koks vienuolis pranciškonas atskalūnas, ir darsyk paklausti pasakė, kad yra ten pasiųstas ne vyskupo, o tenykščio seniūno, kuris jį palaiko ir gina, ir kad šįryt labai anksti laikė Mišias, o po to išvyko, nes išgirdo apie Jūsų Prakilnybės atvykimą ir bijo, kad jo surakinto neįmestumėte į kalėjimą; ir darsyk paklausti pasakė: „Tas vienuolis klebonas jau pasiėmė žmoną ir gyvena namuose kartu su rutėno seniūno ūkvedžiu", bet pasakė, kad Mišias ir kita laiko ir atlieka pagal katalikiškas Romos Bažnyčios apeigas, ir paklausti pasakė:

et facit iuxta ritum Catholicum Romanae Ecclesiae, et interogati dixerunt: Oppidani aliqui sunt Catholici,[1] aliqui Rutheni, sed pro maiori parte Catholici. Et interogati de clavibus dixerunt, quod dictus apostata affert secum; propterea ecclesia videri non potuit, ideo Reverendus Dominus discessit ad alias ecclesias.

Dicta die 21 eiusdem mensis, anno quo supra[2]

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator ut supra, existens in oppido Eiragola[3] eiusdem dioecesis, accessit ad plebanatum dicti oppidi, per Georgium Jurgiewicz rectu*m*[4], et ostensis sup*radic*tis *lit*eris suarum facultatum accessit ad ecclesiam et inprimis visitavit Sanctissimum Eucharistię Sacramentum, quod est extra altare in tabernaculo, ex simplicibus et rudibus tabulis confectu*m*[5], fractu*m* (!), sine clave, in parte posteriori desunt tabulae, immundu*m* et pessime custoditu*m*; et lampas nulla erat. Et intus scatula sive[6] capsula lignea, coramine rubeo cooperta, in qua est positum Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum, in corporali immundo et parum decenter.

In quo tabernaculo est etiam altare portatile sive lapis consecratus ex alabastro, sed fractum, et deest quasi medietas.

Interogatus, an ista sit parochialis ecclesia, respondit, quod est filia parochialis; et replican*te* domino dixit: Nescio, cuius ecclesiae sit filia, quia ego sum novitius.

[7-]Interogatus, an ista ecclesia sit consecrata, respondit: Nescio, nam ego sum novitius.[-7]

Interogatus, quis est rector istius ecclesiae, respondit: Ego sum; et replican*te* domino dixit: Anno praeterito ego habui istam ecclesiam a Reverendissimo Domino Episcopo moderno et habeo *lit*eras institutionis, sed sunt in Butkiski; et replican*te* domino dixit: Nullis conditionibus habeo.

[1] et *add. Vebl.* [2] Eirogola *mg. M1* [3] Piragola *a.c.* [4] rectorem *Vebl.* [5] *finis corr.* [6] sine *Vebl.* [7] *om. Jat.*

„Kai kurie miestelėnai katalikai, kai kurie rutėnai, bet daugiau katalikų", ir paklausti apie raktus pasakė, kad minėtasis atskalūnas juos nešiojasi su savimi; todėl bažnyčios nebuvo galima apžiūrėti, ir garbusis ponas [vizitatorius] išvyko į kitas bažnyčias.

Metais kaip aukščiau, minėtą to paties mėnesio 21 dieną

Garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas ir t. t., vizitatorius, kaip aukščiau, būdamas tos pačios vyskupijos Ariogalos miestelyje, atėjo į Jurgio Jurgevičiaus valdomą minėto miestelio kleboniją ir, parodęs aukščiau minėtą savo įgaliojimų raštą, nuėjo į bažnyčią ir pirmiausia aplankė Švenčiausiąjį Eucharistijos Sakramentą, kuris yra tabernakulyje šalia altoriaus. [Tabernakulis] padarytas iš paprastų ir neobliuotų lentelių (užpakalinėje dalyje lentelių trūksta), sulūžęs, be užrakto, nešvarus ir labai blogai saugomas; viduje yra medinė, raudona oda mušta dėžutė arba komuninė, kurioje gan netinkamai padėtas Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas, suvyniotas į nešvarų korporalą; [priešais tabernakulį] nedega jokia lempelė.

Tame tabernakulyje taip pat yra konsekruotas altoriaus akmuo iš alebastro, bet perskilęs – trūksta maždaug pusės.

Paklaustas, ar ši bažnyčia parapinė, atsakė, kad yra parapinės [bažnyčios] filija, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Kurios bažnyčios filija, nežinau, nes esu naujokas".

Paklaustas, ar ši bažnyčia konsekruota, atsakė: „Nežinau, nes esu naujokas".

Paklaustas, kas šios bažnyčios rektorius, atsakė: „Aš", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Pereitais metais šią bažnyčią

[1-]Interogatus, an habeat[-1] dispensationem ad obtinen*das* duas parochiales, respondit se non habere.

Interogatus, an habeat alias ecclesias, respondit: Habeo duas, scilicet istam et alteram in Butkiski, quas ambas simul habeo.

Interogatus, an altera in Bukwiski (!) sit etiam parochialis, respondit affirmative; et replican*te* domino dixit se non habere vicarium in altera.

Interogatus, an professionem fidei unquam fecerit, respondit: Feci anno praeterito in manibus Reverendissimi, quando contulit mihi istas ecclesias.

Altare est parum mundum cum mappis etiam parum mundis. Et in altari est alius lapis consecratus portatilis, satis competens. //

f.14r Calix est ex stanno sive cupro, et similiter patena. Paramenta duo lacera et immunda.

Antependium totum laceratum, ut nihil usui possit esse, et alterum, quod nunc est in altari ex[tentum], valde grossa (!).

Interogatus, an calix et paramenta sint consecrata, respondit, quod ipse nescit, nam est novitius.

Interogatus, quomodo deferat Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum ad infirmos, respondit: Nunquam mihi contingit; et replican*te* domino dixit: Si occurreret casus, ego portarem cum calice, cum candelis accensis, responsorium cantan*do*: Homo quidam fecit etc.

Deinde Reverendus Dominus accessit ad sacrum fontem baptismatis, quod est in vase quodam [2-]ex rame[ntis][-2]; est adeo aqua immunda, male olens, plena animalibus et alÿs rebus immundis, [3-]ita ut vix[-3] exprimi possit; et admonen*te* domino dixit: Quidam sacerdos senex habet illius curam.

Interogatus de crismate, respondit se non habere hic, sed in alia ecclesia parochiali.

Interogatus, quo ordine et ritu utatur in baptisan*dis* pueris,

[1] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [2] ex ramo et *fort. legendum* [3] ita /quod nec/ *Vebl.*

gavau iš garbingiausiojo pono dabartinio vyskupo ir turiu paskyrimo raštą, bet jis yra Butkiškėje", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turiu be jokių sąlygų".

Paklaustas, ar turi dispensą laikyti dvi parapines [bažnyčias], atsakė neturįs.

Paklaustas, ar turi kitų bažnyčių, atsakė „Turiu dvi: šią ir dar kitą Butkiškėje; abi jas turiu kartu"[23].

Paklaustas, ar kitoji Butkiškėje taip pat parapinė, atsakė teigiamai, ir ponui vėl klausiant pasakė vikaro kitoje bažnyčioje neturįs.

Paklaustas, ar kada nors yra atlikęs tikėjimo išpažinimą, atsakė: „Atlikau pereitais metais Garbingiausiajam, kuomet jis pavedė man šias bažnyčias".

Altorius gan nešvarus su irgi gan nešvariais dangalais; altoriuje yra kitas gan tinkamas kilnojamas konsekruotas akmuo.

Kielikas alavinis arba varinis, patena taip pat. Liturginiai drabužiai du, suplyšę ir nešvarūs.

Visas antependiumas toks suplyšęs, kad niekam nebetinkamas, o kitas, dabar ištiestas prie altoriaus, labai šiurkštus.

Paklaustas, ar kielikas ir drabužiai konsekruoti, atsakė, kad jis pats nežino, nes yra naujokas.

Paklaustas, kaip neša Švenčiausiąjį Kristaus Kūno Sakramentą ligoniams, atsakė: „Man niekad netenka", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Jei prireiktų, neščiau su kieliku, su degančiomis žvakėmis, giedodamas responsoriumą *Homo quidam fecit* ir t. t."

Tada garbusis ponas atėjo prie šventos krikštyklos, esančios kažin kokiame variniame inde; vanduo yra toks nešvarus, blogo kvapo ir pilnas gyvių bei kitų nešvarumų, kad vos begalima apsakyti; ponui įspėjus [klebonas] pasakė: „Ja rūpinasi vienas senas kunigas".

Paklaustas apie krizmą, atsakė čia neturįs, bet [turįs] kitoje parapinėje bažnyčioje.

et qua aetate baptisentur, respondit: Quandoque expectant per duas, per tres septimanas, quousque veniat sacerdos, et utimur modum, descriptum in agenda; et replican*te* domino, ut dictam agendam ostendat, ostendit quandam vetustissimam et dixit se aliam meliorem habere in altera ecclesia Butkiski, et habere hic etiam manu scriptam formam baptisan*di*; et ostendit.

Interogatus, quot compatres admittat circa baptisan*dos*, respondit: Tres, sed nunc admitto duos tantum.

Interogatus, an habeat librum, in quo scribantur nomina baptisatorum, respondit se habere in Butkiszki.

Interogatus, an habeat missale novum, graduale et alios libros necessarios, respondit se habere et ostendit missale Cracoviense mediocriter bonum, sed alÿ libri sunt multum vetusti et lacerati; et replican*te* domino dixit: Ego habeo breviarium Romanum, sed commodavi cuidam sacerdoti.

Interogatus, an habeat ordines sacros et praesbyteratus[1], et a quo tempore, respondit: Habeo[2] iam a septem annis, et fuerunt mihi collati a Reverendissimo Episcopo Samogitiensi antecessore; et replicante domino dixit: Hic non habeo l*ite*ras, sed Worniae, quia isti nolunt dare, ne sacerdotes proficiscantur extra provinciam.

Interogatus, an ipse solus habeat curam animarum ambarum ecclesiarum, respondit: Ego solus habeo curam ambarum.

Interogatus, quomodo possit supplere in utraque ecclesia, respondit: Ego celebro hic Sacrum, deinde eo ad alteram ecclesiam ad concionan*dum*.

Interogatus, quod est officium parochi, respondit: Officium parochi est celebrare Missa*m*[3], concionari et alia.

Interogatus, an habeat multos parochianos in hac ecclesia, respondit se habere multos; et iterum interogan*te* domino dixit: Ego nescio numerum personarum neque domorum et tantum scribo illos, qui non communicant.

[1] praesbyteratum *Jat.* [2] sed *del.* [3] Missas *Vebl.*

Paklaustas, kokia tvarka ir apeigomis krikštija vaikus ir kokio amžiaus jie krikštijami, atsakė: „Kai kada laukia dvi, tris savaites, kol atvyksta kunigas; naudojamės agendoje aprašytu būdu", ir, ponui prašant minėtą agendą parodyti, parodė kažin kokią labai seną – geresnę pasisakė turįs kitoje Butkiškės bažnyčioje, o čia [sakėsi] turįs ir ranka rašytą krikštijimo formą; ją parodė.

Paklaustas, kiek krikštatėvių leidžia prie krikštijamųjų, atsakė: „Tris, bet dabar prileidžiu tik du".

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje būtų rašomi pakrikštytųjų vardai, atsakė turįs Butkiškėje.

Paklaustas, ar turi naują mišiolą, gradualą ir kitas būtinas knygas, atsakė turįs ir parodė pusėtinai gerą Krokuvos mišiolą, bet kitos knygos labai senos ir suplyšusios, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turiu Romos brevijorių, bet paskolinau vienam kunigui".

Paklaustas, ar turi kunigystės šventimus ir kuris laikas, atsakė: „Jau septyneri metai; juos man suteikė garbingiausiasis Žemaičių vyskupo pirmtakas", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Čia to rašto neturiu, jis yra Varniuose, nes tie nenori duoti, idant kunigai neišvyktų iš provincijos".

Paklaustas, ar pats vienas rūpinasi abiejų bažnyčių sielovada, atsakė: „Vienas rūpinuosi abiejomis".

Paklaustas, kaip gali viską atlikti abiejose bažnyčiose, atsakė: „Čia laikau Mišias, tada vykstu į kitą bažnyčią sakyti pamokslo".

Paklaustas, kokios yra klebono pareigos, atsakė: „Laikyti Mišias, sakyti pamokslus ir kita".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje daug parapijiečių, atsakė, kad daug, ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Nežinau nei asmenų, nei namų skaičiaus ir užrašau tik tuos, kurie neina Komunijos".

Interogatus, an omnes sint Catholici, respondit: Sunt etiam multi Lutherani; et replican*te* domino, an frequentent sacramentum Confessionis vel Communionis saltem semel in anno, dixit: Et bis, sed non omnes, et pro maiori parte communicant tempore Paschatis Resurrectionis; et iterum interogan*te* domino dixit: Qui communicant, omnes communicat (!)[1] sub una specie tantum. //

f.14v Interogatus, an sint aliqui gentiles et idolatrae, respondit: Non sunt.

Interogatus, an sui parochiani comedant[2] carnes tempore Quadragesimę, respondit: Non comedant (!)[3] Catholici.

Interogatus, an serventur festa, respondit: Serventur (!) festa; sed hoc non est verum, quia nos vidimus contrarium.

Interogatus, quibus diebus celebret[4] Sacrum Missae, respondit: Diebus dominicis et festivis, et populus etiam convenit ad audien*dum*.

Interogatus, an sufficiat unus sacerdos in administratione sacramentorum, respondit: Non est opus alio, sed ego sufficio.

Interogatus, an soleat docere pueros doctrinam Christianam, respondit: Doceo; et replican*te* domino dixit: Doceo eos p*ost*[5] prandium orationem Dominicam, Salutationem angelicam, decem praecepta, Sÿmbolum fidei, et conveniunt multi.

Interogatus, an sit magister scholae in hac civitate, respondit: Est; et replican*te* domino dixit: Fecit professionem in manibus meis; et iterum replican*te* domino dixit: Promisit adimplere vices et officium suum; nescivit explicare, quae sit professio fidei.

Interogatus, an semper resideat in hac ecclesia parochiali, respondit: Resideo semper; deinde replican*te* domino dixit: Verum est, quod quandoque eo etiam ad parochialem ecclesiam in Buthkiszki.

Interogatus, an semper incedat in habitu et tonsura clericalibus, respondit: Incedo.

Interogatus, an recitet semper horas canonicas et iuxta

[1] communicant *emend. Vebl.* [2] comedunt *Jat.* [3] comedunt *emend. Vebl.* [4] celebrat *Jat.* [5] postquam *Vebl.*

Paklaustas, ar visi yra katalikai, atsakė: "Daug ir liuteronų", ir ponui vėl klausiant, ar jie eina Išpažinties ir Komunijos Sakramento bent kartą per metus, pasakė: „Netgi dukart, bet ne visi; daugiausia Komunijos eina Velykų laiku", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Visi einantys Komunijos ją priima tik vienu pavidalu".

Paklaustas, ar yra kokių nors pagonių ir stabmeldžių, atsakė: „Nėra".

Paklaustas, ar jo parapijiečiai Gavėnios metu valgo mėsą, atsakė: „Katalikai nevalgo".

Paklaustas, ar laikomasi švenčių, atsakė: „Laikomasi", bet tai netiesa, nes mes matėme priešingai.

Paklaustas, kuriomis dienomis laiko šventas Mišias, atsakė: „Sekmadieniais ir šventadieniais, ir žmonės susirenka jų išklausyti".

Paklaustas, ar pakanka vieno kunigo teikti sakramentus, atsakė: „Kito nereikia, nes pakanka manęs".

Paklaustas, ar moko vaikus tikybos, atsakė: „Mokau", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Po pietų juos mokau „Tėve mūsų", „Sveika, Marija", dešimties Dievo įsakymų, „Tikiu Dievą Tėvą"; ir susirenka daugelis".

Paklaustas, ar šiame mieste yra mokytojas, atsakė: „Yra", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Tikėjimo išpažinimą atliko man", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Pažadėjo atlikti, kas jam pavesta, ir eiti savo pareigas"; kas yra tikėjimo išpažinimas, paaiškinti nemokėjo.

Paklaustas, ar nuolat reziduoja šioje parapinėje bažnyčioje, atsakė: „Nuolat", tada ponui vėl klausiant pasakė: „Tiesa, kartais vykstu ir į Butkiškės parapinę bažnyčią".

Paklaustas, ar visada nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė: „Nešioju".

Paklaustas, ar visada kalba kanonines valandas ir ko-

quem ritum, respondit: Recito quandoque in breviario Cracoviensi, quandoque in Romano; et replican*te* domino dixit: Verum est, quod ego habeo breviarium Romanum, sed accommodavi domino Martino sacerdoti[1].

Interogatus, an in ecclesia fiant aliquae unquam processiones, respondit: Fiunt processiones ordinarię, videlicet die dominico et alÿs diebus.

Interogatus, an publicavèrit decreta Concilÿ Tridentini de matrimonÿs, respondit: Ego publico saepe; et replican*te* domino dixit: Ego non habeo decreta huiusmodi, sed mihi dixit oretenus dominus Episcopus.

Interogatus, an fiant tres publicationes antequam contrahatur matrimonium, respondit affirmative.

Interogatus, an habeat statuta[2] in synodo dioecesana, respondit negative.

Interogatus, an matrimonia contrahantur in ecclesia et quibus ceremonÿs, respondit: Contrahantur (!)[3] in ecclesia, atque utor more solito, et habeo scriptum[4] in agenda Cracoviensi; et postea ostendit dictam agendam, quae est Gnesnensis et vetus.

Interogatus, an habeat librum, in quo scribantur nomina contrahentium matrimonium, respondit: Habeo; et ostendit medietatem folÿ lacerati.

Interogatus, an fiant aliqua divortia[5] inter sponsos, respondit: Meo tempore nunquam contingit.

Interogatus, an publicaverit bullam [6]die Cenae[6] Domini, respondit: Nescio, quae est ipsa bulla, et nunquam de ea audivi, quia tunc temporis (!) aegrotavi et non fui.

Interogatus, an habeat aliquod directorium *vel*[7] librum, in quo sunt descripti casus PP[8] vel Episcopo reservati, respondit se non habere.

Interogatus, an habeat cathechismum Romanum vel postillam aliquam, respondit se habere in alia ecclesia.//

[1] Sabrioti *Vebl.* [2] emanata *add. Jat.* [3] contrahuntur *emend. Jat.* [4] scripta *Vebl.* [5] *dubitavit Vebl.* divorcia *Jat.* [6] de Cena *Vebl.* [7] aut *Vebl.* [8] papales *Vebl.*

kiomis apeigomis, atsakė: „Kartais kalbu iš Krokuvos, kartais – iš Romos brevijoriaus", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Tiesa, Romos brevijorių turiu, bet paskolinau ponui kunigui Martynui".

Paklaustas, ar bažnyčioje kada nors rengiamos kokios procesijos, atsakė: „Procesijos rengiamos įprastai, būtent sekmadienį ir kitomis dienomis".

Paklaustas, ar paskelbė Tridento Susirinkimo nutarimus dėl santuokų, atsakė: „Skelbiu dažnai", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Šių nutarimų neturiu, bet [apie tai] man žodžiu pasakė ponas vyskupas".

Paklaustas, ar prieš sutuokiant skelbiami trys užsakai, atsakė teigiamai.

Paklaustas, ar turi vyskupijos sinodo nutarimus, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar tuokiama bažnyčioje ir kokiomis apeigomis, atsakė: „Bažnyčioje; naudojuosi įprastu būdu – turiu jį aprašytą Krokuvos agendoje"; vėliau parodė minėtą agendą – ji pasirodė esanti Gniezno ir sena .

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje būtų rašomi besituokiančiųjų vardai, atsakė: „Turiu", ir parodė pusę suplyšusio lapo.

Paklaustas, ar būna kokių nors skyrybų tarp vedusiųjų, atsakė: „Mano laiku niekuomet nepasitaikė".

Paklaustas, ar paskelbė bulę Didįjį Ketvirtadienį, atsakė: „Nežinau, kokia ta bulė, ir niekada apie ją negirdėjau, nes tuomet[24] sirgau ir nebuvau".

Paklaustas, ar turi kokį nors vadovą ar knygą, kurioje būtų aprašyti popiežiui ar vyskupui rezervuoti atvejai, atsakė neturįs.

Paklaustas, ar turi Romos katekizmą[25] ar kokią nors postilę, atsakė turįs kitoje bažnyčioje .

Paklaustas, ar moka klausyti išpažinčių ir kaip klauso ir teikia išrišimą bei atgailą, atsakė: „Moku; sukalbu visuo-

8.-776

f.15r Interogatus, an sciat audire confessiones et quo ordine utatur in dan*dis* et audien*dis* absolutionibus et pęnitentÿs, respondit: Ego scio et generalem confessionem dico, deinde explico decem praecepta et orationem Dominicam; et replican*te* domino dixit: Ego multos audio in privata confessione et utor more solito; et iterum interogan*te* domino nescivit, quid responderet, et fuit instructus de modo audien*di* confessiones.

Interogatus, an sciat discèrnere inter peccatum mortale et veniale, respondit: Si peccatum veniale, absolvo, si peccatum mortale - non absolvo; et replican*te* domino dixit: Omnes, qui habent peccatum mortale, omnes remitto ad dominum Episcopum; et iterum interogan*te* dixit: Peccatum mortale est occidere puerum et alia[1] huiusmodi; nec circa ista fuit ulterius interogatus, sed instructus.

Interogatus, an sciat formam absolutionis, respondit: Ego scio, sed habeo manu scriptam bonam, quam ostendit.

Interogatus, an moneat suos parochianos, ut accipiant sacramentum Confirmationis, nihil respondit; et replican*te* domino, quid sit sacramentum Confirmationis, nescivit[2] et a domino fuit instructus.

Interogatus, an aliquis Haereticus fuerit sibi confessus, respondit, quod una mulier mihi erat confessa anno praeterito; et replican*te* domino dixit: Ego dedi absolutionem eodem modo quo Catholicis; et iterum replican*te* domino dixit, quod ego tantum absolvi, sed non communicavit[3]; tunc fuit monitus, quod absolutio ab haeresi est reservata Summo Pontifici.

Interogatus, an aliquid petat pro administran*do* sacramento Confessionis[4] et alia, respondit: Non peto aliquid.

Interogatus, an ipse soleat confiteri saltem semel in anno et cui, respondit: [5-]Soleo et quater; domino Joanni ultima vice, presbytero in Rossieni, paulo ante Asssumptionem confessus sum[-5].

Interogatus, an soleat administrare Extremam Unctio-

[1] alios *Vebl.* [2] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [3] communicavi *Vebl.* [4] *initium corr.* [5] *Vebl. interp. aliter*

tinį gailesčio aktą, po to aiškinu dešimt Dievo įsakymų ir „Tėve mūsų", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Klausau daugelio asmeniškos išpažinties įprastu būdu", ir darsyk ponui klausiant nežinojo ką atsakyti ir buvo pamokytas, kaip klausyti išpažinčių.

Paklaustas, ar moka skirti mirtiną nuodėmę nuo lengvos, atsakė: „Jei nuodėmė lengva – duodu išrišimą, jei mirtina – ne", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Visus, kurie turi mirtiną nuodėmę, siunčiu pas poną vyskupą", ir darsyk klausiant pasakė: „Mirtina nuodėmė yra užmušti vaiką ir kita šio pobūdžio"; toliau apie tai nebebuvo klausiamas, bet pamokytas.

Paklaustas, ar moka išrišimo formulę, atsakė: „Moku, bet turiu ranka rašytą gerą"; ją parodė.

Paklaustas, ar paragina savo parapijiečius priimti Sutvirtinimo Sakramentą, nieko neatsakė, ir ponui vėl klausiant, kas yra Sutvirtinimo Sakramentas, nežinojo ir buvo pono pamokytas.

Paklaustas, ar koks nors eretikas buvo pas jį išpažinties, atsakė, kad „viena moteris man atliko išpažintį pereitais metais", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Daviau išrišimą tokiu pat būdu, kaip ir katalikams", ir darsyk ponui klausiant pasakė, kad „aš tik suteikiau išrišimą, bet ji nepriėmė Komunijos". Tada buvo įspėtas, kad išrišimas iš erezijos yra rezervuotas popiežiui.

Paklaustas, ar ko nors prašo už teikiamą Išpažinties Sakramentą ir kita, atsakė: „Nieko neprašau".

Paklaustas, ar pats eina išpažinties bent kartą per metus ir pas ką, atsakė: „Netgi keturis kartus; paskutinį kartą atlikau išpažintį Raseinių kunigui ponui Jonui netrukus prieš Žolinę".

Paklaustas, ar teikia Paskutinį patepimą ir kitus sakra-

nem et alia sacramenta infirmis, respondit: [1-]Nunq*uam* mi*hi* contingit[-1]; et iterum replican*te* domino dixit: Visito, quando ipsimet vocant.

Interogatus, an sint publici concubinarÿ, respondit: Non audivi.

Interogatus, an sint publici incantatores et divinatores, respondit negative.

Interogatus, an sint aliquī apostatę, respondit negative.

Interogatus, an sint aliqui publice excommunicati, respondit negative.

Interogatus, ubi sepeliantur mortui, respondit: Aliqui in campo, aliqui in cymiterio, aliqui in ecclesia, sed raro; et tunc dominus lustravit cymiterium: non solum non est clausum, sed est via publica.

Interrogatus, quot fructus percipiat ex ista ecclesia, respondit: Paratae pecuniae[2] habeo ex bonis istius ecclesiae parochialis 6 sexagenas; et replican*te* domino dixit: Ex agris et omnibus in tot*o* sunt istę 6 sexagenae. Et iterum replican*te* domino dixit: Non potest dari numerus certus, quia avena, quam dant, aliquando minus, aliquando plus valet.

Interogatus, quae bona stabilia habet ista ecclesia, respondit: Habet circa quatuor mansos agri; et replican*te* domino, quomodo possit esse, quod ex 4 mansis habet tantum sex sexagenas, et iterum dixit: Reliqui mihi unum mansum pro me, ex quo habeo victum pro mea familia, sed oportet, ut aliquid emam ex propria mea pecunia.//

f.15v Interogatus, an bona aliqua mobilia v*el*[3] stabilia istius ecclesiae fuerint unquam oppignorata, alienata v*el*[4] ab Haereticis occupata, respondit: De mobilibus nescio, de immobilibus ego audivi: pro tempore meorum antecessorum capitaneus Nicolaus Stankowicz occupavit duos mansos agri.

Interogatus, an habeat rusticos ista parochialis ecclesia et quid percipiat ex eis, respondit: Habeo duos, ex quibus unus

[1] numquam contingit *Vebl.* [2] parata percepta *Vebl.* [3] aut *Vebl.* [4] aut *Vebl.*

mentus ligoniams, atsakė: „Niekuomet man nepasitaiko", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Lankau, kai patys pakviečia".

Paklaustas, ar yra viešų sugyventinių, atsakė: „Negirdėjau".

Paklaustas, ar yra viešų kerėtojų ar pranašautojų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar yra kokių atskalūnų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar yra kokių nors viešai ekskomunikuotų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, kur laidojami mirusieji, atsakė: „Kai kurie lauke, kai kurie šventoriuje, kai kurie bažnyčioje, bet mažai"; tada ponas apžiūrėjo šventorių: jis ne tik neaptvertas, bet per jį netgi eina vieškelis.

Paklaustas, kokias pajamas gauna iš šios bažnyčios, atsakė: „Grynais pinigais iš šios parapinės bažnyčios turto gaunu šešias kapas [grašių]", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Iš žemės ir visko drauge yra šitos šešios kapos", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Neįmanoma nurodyti tikslaus skaičiaus, nes avižų, kurias duoda, vertė kartais mažesnė, kartais didesnė".

Paklaustas, kokį nekilnojamą turtą turi ši bažnyčia, atsakė: „Apie keturis valakus žemės", ir ponui vėl klausiant, kaip gali būti, kad iš keturių valakų gauna tik šešias kapas [grašių], darsyk pasakė: „Sau pasilikau vieną valaką, iš jo išlaikau savo šeimyną, bet [vis tiek] reikia šį tą pirkti už nuosavus pinigus".

Paklaustas, ar koks nors kilnojamas ar nekilnojamas šios bažnyčios turtas buvo kada nors įkeistas, perleistas ar užimtas eretikų, atsakė: „Apie kilnojamą turtą nežinau, apie nekilnojamą girdėjau, kad mano pirmtakų laikais seniūnas Mikalojus Stankevičius atėmė du valakus žemės".

Paklaustas, ar ši parapinė bažnyčia turi valstiečių ir ką iš jų gauna, atsakė: „Turiu du: vienas jų eina lažą, o kitas

laborat, alter vero solvit 80 grossos; quos ille computavit inter illas 6 sexagenas.

Interogatus, an [1-]habeat aliquas tabernas ista ecclesia, respondit: Duas habeo, ex quibus[-1] percipio sexagenam et 24 grossos; quae omnia sunt computata in illis 6 sexagenis.

Interogatus, an habeat [2-]aliquam decimam[-2], respondit negative; et replican*te* domino dịxit: Habet strenam, quae communiter est circa 50 tunnas avenę et aliarum segetum.

Interogatus, quid accipiat particular*e*[3] ex agris, respondit et computum fecit, quod in omnibus non excedit 6 sexagenas.

Interogatus, an habeat privilegia aliqua fundationis, respondit: Habeo Wornię in cathedrali.

Interogatus, quam familiam habeat et quomodo vivat, respondit: Habeo famulum salariatum una[4] cum uxore, quibus solvo salarium ambobus centum grossos et vestimenta quolibet anno; et replican*te* domino dixit: In alia parochiali ecclesia habeo similiter alium cum uxore et filÿs, quibus solvo pro salario centum et 4 grossos, et vestimenta pro quolibet anno; et iterum replican*te* domino dixit: Habeo et*iam*[5] duas mulieres, vetulam et iuvenem: vetula est antecessoris, et iuvenis est mea.

Interogatus, an ex ista muliere iuveni perceperit aliquot[6] liberos, respondit: Masculum[7] et fęminam suscepi ex ea.

Interogatus, a quanto tempore habuerit hanc mulierem, respondit: Praeterito anno; et replican*te* domino dixit, quod priusquam venit ad illum habebat filios, et quod ipse non intellexerat.

Interogatus, quid faciat mulier ista apud eum, respondit: Laborat et habitat in plebania; et replican*te* domino dixit: Habet virum, sed non hic, circa se[8], quia aufugit, nec scio, ubi sit.

Interogatus, an postquam mulier ista fuit secum in plebania suscep*erit*[9] aliquem puerum, respondit: Non peperit postquam venit in plebaniam, habuit duos pueros ante.

[1] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [2] aliquas decimas *a.c.* [3] particulariter *Vebl.* [4] unum *Vebl.* [5] et *Vebl.* [6] aliquos *Vebl.* [7] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [8] me *Jat.* [9] suscepit *Vebl.*

moka 80 grašių"; tuos [pinigus] jis priskaičiavo prie anų šešių kapų [grašių].

Paklaustas, ar ši bažnyčia turi kokių karčemų, atsakė: „Turiu dvi, iš jų gaunu vieną kapą ir 24 grašius; visa tai įskaičiuota į anas šešias kapas".

Paklaustas, ar gauna kokią nors dešimtinę, atsakė neigiamai ir ponui vėl klausiant pasakė: „Gauna kalėdos apie 50 statinių avižų bei kitų javų".

Paklaustas, ką atskirai gauna iš žemės, atsakė ir suskaičiavo, kad suma neviršija šešių kapų.

Paklaustas, ar turi kokį nors fundacijos dokumentą, atsakė: „Turiu Varniuose, katedroje".

Paklaustas, kokią šeimyną turi ir kaip gyvena, atsakė: „Turiu samdinį kartu su žmona, jiems abiems algos kasmet moku šimtą grašių ir [duodu] drabužius", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Kitoje parapinėje bažnyčioje taipogi turiu kitą su žmona ir vaikais, jiems algos kasmet moku šimtą keturis grašius bei [duodu] drabužius", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Turiu ir dvi moteris, senutę ir jauną: senutė yra [mano] pirmtako, o jauna mano".

Paklaustas, ar su šia jauna moterimi susilaukė vaikų, atsakė: „Su ja susilaukiau berniuko ir mergaitės".

Paklaustas, kiek laiko turėjo šią moterį, atsakė: „Nuo pereitų metų", ir ponui vėl klausiant pasakė, kad ji susilaukė vaikų anksčiau nei atvyko pas jį, ir kad jis to nežinojęs.

Paklaustas, ką ši moteris pas jį veikia, atsakė: „Dirba ir gyvena klebonijoje", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turi vyrą, bet ne čia, pas save, nes pabėgo; kur jis, nežinau".

Paklaustas, ar, apsigyvenusi su juo klebonijoje, ši moteris susilaukė kokio nors vaiko, atsakė: „Po to, kai atvyko į kleboniją, nesusilaukė – turėjo du vaikus anksčiau".

Interogatus, an maritus aufugerit priusquam ille accep*erit*[1] eam in plebanatum, respondit: Prius aufugit, et non accepi ego illam in plebaniam, sed antecessor meus dominus Krziwanszki[2]. Et replican*te* domino dixit:[3] Ipsa volebat discedere, sed ne discederet hortatus *sum et dedi vestem sibi et pueris; et replicante* domino dixit, quod laborat in domo, et propterea dedi vestem.

Interogatus, an habeat aliquam ecclesiam parrochialem (!)[4], respondit se non habere; et replican*te* domino dixit se die dominico proxime praeterito celebrasse Missam in Bethigola; et iterum replican*te* domino[5] dixit: Ego solitus sum una hebdomada celebrare in hac ecclesia, alia hebdomada in Butkiski, et tertia in Bethigola.//

f.16r Interogatus, an in illa[6] parochiali sit plebanus vel parochus, respondit: Illa ecclesia habet plebanum, sed ibi nunc non residet, vocatur Petrus Pethovicius; et replican*te* domino dixit: Quando Petrus, plebanus in Bethigola, discessit Cracoviam ad studia, reliquit me ibi vicarium et dabat mihi 12 sexagenas *quolibet anno*.

Interogatus, quot fructus percipiat ille plebanus ex illa ecclesia, respondit: 32 sexagenas et aliquot grossos, et praeterea agros, et alia necessaria.

Interogatus, an sit in propinquo aliquis Haereticus, respondit: Est quidam minister Hęreticus apud dominum Nicolaum Thalbosz, Castellanum Samogitiensem, qui est hic in propinquo, in[7] Plaibork.

Interogatus, an ipse soleat baptisare filios Catholicorum istius parochiae, respondit: Imo solet[8] multos; et replican*te* domino dixit: Non est propter negligentiam meam, sed quia eos dominus cogit.

Deinde Reverendus Dominus profectus est ad alteram ecclesiam in Butkiszki.

[1] *dubitavit Vebl.* accepit *Jat.* [2] *subter linea ducta est M2* [3] ego solitus sum *del.* [4] parochialem *emend. Vebl.* [5] *om. Vebl.* [6] *fort.* ista *a.c.* [7] *om. Vebl.* [8] soleo *Jat.*

Paklaustas, ar vyras pabėgo anksčiau nei jis paėmė ją į kleboniją, atsakė: „Pabėgo anksčiau, o į kleboniją ją priėmiau ne aš, o mano pirmtakas ponas Kšivanskis“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Ji norėjo išvykti, bet ją raginau neišvykti ir daviau drabužį jai bei vaikams“, ir darsyk ponui klausiant pasakė, kad ji dirba namuose ir už tai davęs drabužį.

Paklaustas, ar turi kokią nors parapinę bažnyčią, atsakė neturįs ir ponui vėl klausiant pasisakė praeitą sekmadienį laikęs Mišias Betygaloje, ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Paprastai vieną savaitę laikau Mišias šioje bažnyčioje, kitą savaitę Butkiškėje, o trečią – Betygaloje“.

Paklaustas, ar toje parapinėje bažnyčioje yra klebonas, atsakė: „Ta bažnyčia turi kleboną, bet jis ten dabar nereziduoja; vardu Petras Petkevičius“; ir ponui vėl klausiant pasakė: „Kai Betygalos klebonas Petras išvyko į Krokuvą studijuoti, mane paliko ten vikaru ir kasmet man mokėdavo dvylika kapų [grašių]“.

Paklaustas, kokias pajamas gauna tas klebonas iš tos bažnyčios, atsakė: „32 kapas ir kažkiek grašių, be to, [turi] ir žemės bei kitų būtinų [dalykų]“.

Paklaustas, ar kaimynystėje yra koks nors eretikas, atsakė: „Yra kažin koks ministras eretikas pas Žemaičių kaštelioną poną Mikalojų Tolvaišą; jis yra čia, kaimynystėje, Plaiborke“.

Paklaustas, ar jis krikštija šios parapijos katalikų vaikus, atsakė: „Netgi daugelį“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Ne dėl mano aplaidumo, bet kadangi ponas juos verčia“.

Tada garbusis ponas išvyko į kitą bažnyčią Butkiškėje.

Die 22 mensis septembris, anno quo supra[1]

In ecclesia parochiali Buthkiszki eiusdem dioecesis, quae non est in villa neque in oppido aliquo, sed per se sola, et circum circa a longe sunt parochiani, cuius rector est idem sup*radic*tus Georgius Jurgiewicz. Et inprimis dominus accessit ad Venerabile Sacramentum Corporis Christi, quod est extra altare in quodam tabernaculo veteri et ligno suffulto, alias caderet in terram, et dictum tabernaculum invenit apertum, sine clave, et intus est vas magnum ligneum, in quo est scatula parva lignea, subducta panno, laneo cooperta, et in ea scatula est et saculus quidam ex tela lanea, in quo est Sanctissimum Sacramentum; et lampas vel lumen aliquod non erat. In eodem tabernaculo est lapis consecratus, valde fractus, et corporale immundum.

Interogatus plebanus[2], an saepe renovet Sanctissimum Sacramentum, respondit se mutare saepe et mutasse *praeterit*a hebdomada.

Interogatus, an habeat *lit*eras institutionis, respondit se habere et ostendit.

Deinde vidit altare, in quo est lapis integer et pallium altaris sive antependium vetustate iam consumptum, et dixit se habere alium, et ostendit satis bonum. Sunt mappę laceratę et parum mundae. Tres planetae sericeae diversi coloris, quarum una est bona, alię aliquantulum laceratę, et cappa et*iam*[3] lacerata et consumpta, duae albae. Est calix cum patena argenteus bonus et sudariolum, quo cooperitur calix, auro et serico contex*tum*[4], et corporale iam consumptum et aliquantulum fractum, et parum mundum. Est et monstrantia, qua portatur Sanctissimum Sacramentum Corporis Christi in processione, ex aurichalco confect*a*[5]; est et pacificale argenteum parvulum, ubi sunt plures cartulae in reliquÿs sanctorum, sed non apparet scriptura.

[1] Butkiszky *mg. M1* [2] plebanus *s.l.*; an plebanus *Vebl.* [3] est *Vebl.* [4] contextus *Vebl.* [5] confectum *Vebl.*

Metais kaip aukščiau, rugsėjo mėnesio 22 dieną

Tos pačios vyskupijos Butkiškės parapinėje bažnyčioje (prie jos nėra nei kaimo, nei kokio miestelio – ji stovi vienui viena, o parapijiečiai išsibarstę toli aplinkui); jos rektorius yra tas pats aukščiau minėtas Jurgis Jurgevičius. Ponas [vizitatorius] pirmiausia atėjo prie Garbingojo Kristaus Kūno Sakramento, kuris yra šalia altoriaus tokiame sename ir mediniu ramsčiu palaikomame (kitaip nukristų ant žemės) tabernakulyje; minėtą tabernakulį rado atdarą ir be užrakto; jo viduje didelis medinis indas, kuriame yra maža mušta audeklu ir apdengta vilnone skepeta medinė dėžutė, o toje dėžutėje toks vilnonio audeklo kapšelis, kuriame yra Švenčiausiasis Sakramentas; prie to tabernakulio nedega nei jokia lempelė, nei žvakė. Yra labai aplūžęs konsekruotas akmuo ir nešvarus korporalas.

Paklaustas, ar dažnai atnaujina Švenčiausiąjį Sakramentą, klebonas atsakė keičiąs dažnai ir paskutinįsyk pakeitęs praėjusią savaitę.

Paklaustas, ar turi paskyrimo raštą, atsakė turįs ir parodė.

Po to apžiūrėjo altorių, kuriame yra sveikas akmuo bei jau susidėvėjęs altoriaus apačios uždangalas arba antependiumas; [klebonas] pasisakė turįs kitą ir parodė pakankamai gerą. Dangalai suplyšę ir gan nešvarūs. Trys skirtingų spalvų šilkiniai arnotai – vienas jų geras, kiti kiek apiplyšę; taip pat suplyšusi ir sunešiota kapa, dvi albos, geras sidabrinis kielikas su patena ir auksu bei šilku išsiuvinėta skepetaitė, kuria dengiamas kielikas; jau sunaudotas bei kiek apiplyšęs ir gan nešvarus korporalas. Yra ir žalvarinė monstrancija, kurioje per procesiją nešamas Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas, ir mažutis sidabrinis pacifikalas (ten prie šventųjų relikvijų yra daug popierinių skiautelių, bet nematyti, kad kas būtų parašyta).

Interogatus, an sint alię reliquiae in hac ecclesia, respondit: Non sunt.

Interogatus, an sit consecrata haec ecclesia, respondit affirmative.

Interogatus, an saepe afferat Sacramentum Eucharistię ad infirmos, respondit: Nunquam, quemadmodum in alia. Deinde Reverendus Dominus ącessit ad fontem baptismalem,
f.16v in medio ecclesiae existentem in ligno //quodam, ubi est intus et vas aeneum parvulum, in quo est aqua munda; et interogan*te* domino dixit: Ego fui hac nocte et mundavi eam, quia erat valde immunda; et replican*te* domino dixit: Illas immundicitias et vermiculos, qui erant in aqua, proieci hic subtus, et postea ego comburam, postquam baptisavi (!) puerum; et instan*te* domino, ut ostenderet, nihil erat nec verum est, quod proiecerit in ignem.

Interogatus de crismate, ostendit vas cum crismate, oleo infirmorum et cathecuminorum.

Interogatus, an in ista ecclesia sint missale et alÿ libri necessarÿ, dixit se habere et ostendit missale vetus Craco*viense*[1] et graduale vetus in pargameno[2], et psalterium vetus laceratum.

Interogatus de antiphonali, dixit se non habere in ista ecclesia, sed in Piragola, alia sua ecclesia.

Interogatus de agenda, dixit se habere et ostendit agendam Gnesnensem.

Ecclesia est satis bene constituta, sed cymiterium non bene clausum.

Deinde lustravit domos ipsius plebani, quae sunt plures prope ecclesiam et mediocres.

Interogatus, quot fructus habeat haec ecclesia, respondit: Habet duas sexagenas tantum; et replican*te* domino dixit: Accipio istas duas sexagenas a subdito meo.

[1] erat *Vebl.* [2] pergameno *Vebl.*

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje yra kitų relikvijų, atsakė: „Nėra".

Paklaustas, ar ši bažnyčia konsekruota, atsakė teigiamai.

Paklaustas, ar dažnai neša Eucharistijos Sakramentą ligoniams, atsakė: „Niekuomet, kaip ir kitoje [bažnyčioje]". Tada garbusis ponas atėjo prie bažnyčios viduryje esančios tokios medinės krikštyklos. Jos viduje yra mažutis varinis indas, vanduo jame švarus; ponui klausiant [klebonas] pasakė: „Buvau čia šiąnakt ir ją išvaliau, nes buvo labai nešvari", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Tuos vandenyje buvusius nešvarumus bei kirmėlaites sumečiau čia, apačioje, ir vėliau, pakrikštijęs vaiką, sudeginsiu", bet ponui reikalaujant parodyti [pasirodė, kad ten] nieko nėra, ir netiesa, kad įmes į ugnį.

Paklaustas apie krizmą, parodė indą su krizma, ligonių ir katechumenų aliejumi.

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje yra mišiolas bei kitos būtinos knygos, atsakė jas turįs ir parodė seną Krokuvos mišiolą, seną pergamentinį gradualą bei seną suplyšusį psalmyną.

Paklaustas apie antifonalą, pasisakė šioje bažnyčioje neturįs, bet turįs Ariogaloje, kitoje savo bažnyčioje.

Paklaustas apie agendą, pasisakė turįs ir parodė Gniezno agendą.

Bažnyčios pastatas pakankamai geras, bet šventorius aptvertas nekaip.

Po to apžiūrėjo paties klebono namus – jų prie bažnyčios yra keletas ir vidutiniškų.

Paklaustas, kiek pajamų gauna ši bažnyčia, atsakė: „Tik dvi kapas [grašių]", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Tas dvi kapas gaunu iš savo valdinio".

Paklaustas, ar turi žemės, atsakė: „Turiu žemės įvairiose vietose", ir ponui klausiant, ką iš jos gauna, atsakė: „Tiek,

Interogatus, an habeat agros, respondit: Habeo agros in varÿs locis; et dicen*te* domino, quid ex eis percipiat, respondit: Tantum quod sufficit pro me et mea familia. Et iterum replican*te* domino dixit: Agros si darem in arendam, darem pro 8 sexagenis.

Et iterum interogatus, an habeat decimas, respondit: Habeo strenam, scilicet unusquisque dat aliquantulum vel avenę, vel frumenti, vel siliginis, quaė apud nos vocantur petitionis, quae communiter circa sunt 16 tunnę; et iterum interogan*te* domino dixit: Una tunna venditur circa[1] 7 gross*is*.

An aliqua bona istius ecclesiae sint oppignorata *vel*[2] alienata, vel occupata ab Haereticis, respondit: Andreas et Joannes Zakzewicz occupaverunt mihi duos agros istius ecclesiae.

Postea absoluta visitatione in Buthkiszki, Reverendus Dominus reversus est ad Eiragolam[3] *supradict*am.

Dicta die 22 septembris, anno quo supra

In sup*radic*ta ecclesia Eiragola[4] accersitus ludimagister. Interogatus, a quanto tempore citra fuit hic ludimagister, non intelligebat, et oportuit adhibere interpretem, et dixit: Per 19 annos; et replican*te* domino dixit: Ego doceo discipulos legere ruthenice et polonice; et iterum replican*te* domino dixit: Nullum habeo nunc discipulum; et iterum interog*atus*[5], an fecerit professionem fidei, respondit negative et conquestus est de plebano, quod abstulit illi porcum; *tamen*[6] plebanus dixit se restituisse, quia 14 porci magistri intulerunt sibi damnum in avena; et id*em*[7] praeceptor conquestus[8] est etiam, quod ip*sum*[9] acriter verberavit. Deinde etiam venit alter et conquestus est se etiam esse acriter verberatum, et ostendit manum verberibus mutilatam ab ipso plebano.//

[1] pro *add. Jat.* [2] aut *Vebl.* [3] Piragolam *a.c.* [4] Piragola *a.c.* [5] interrogantę *vel* interroganti *Vebl. ut plurimum* [6] tunc *Vebl.* [7] ideo *Vebl.* [8] questus *Vebl.* [9] ipsemet *Vebl.*

kad užtenka man ir mano šeimynai", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Jei nuomočiau žemę, nuomočiau už aštuonias kapas [grašių]".

Ir vėl paklaustas, ar gauna dešimtinių, atsakė: „Gaunu kalėdos – kiekvienas duoda šiek tiek avižų, kviečių, ar rugių – tai pas mus vadinama išmalda; iš viso susidaro apie 16 statinių", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Viena statinė parduodama maždaug už 7 grašius".

[Paklaustas], ar koks nors šios bažnyčios turtas yra įkeistas, perleistas ar atimtas eretikų, atsakė: „Andriejus ir Jonas Zakševičiai iš manęs atėmė dvi šios bažnyčios žemes".

Po to, baigęs vizitaciją Butkiškėje, garbusis ponas grįžo į aukščiau minėtą Ariogalą.

Metais kaip aukščiau, minėtą rugsėjo 22 dieną

Aukščiau minėtoje Ariogalos bažnyčioje buvo pašauktas mokytojas. Paklaustas, kiek laiko maždaug čia yra mokytoju, nesuprato, ir prireikė panaudoti vertėją; tuomet pasakė: „Devyniolika metų", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Mokau mokinius skaityti rutėniškai ir lenkiškai", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Dabar jokių mokinių neturiu", ir vėl paklaustas, ar atliko tikėjimo išpažinimą, atsakė neigiamai bei pasiskundė klebonu, kad šis atėmęs jam kiaulę, tačiau klebonas pasisakė atsiteisęs, nes keturiolika mokytojo kiaulių pridarė jam nuostolio avižose; tas pats mokytojas taipogi pasiskundė, kad [klebonas] smarkiai jį apkūlė. Tada atėjo dar ir kitas bei pasiskundė taip pat buvęs smarkiai sumuštas ir parodė paties klebono smūgiais sužalotą ranką.

f.17r Die 23 mensis septembris, anno quo supra

Convocati[1] oppidani Eiragolenses[2] de mandato domini et interogati de cura, diligentia et vita plebani conquesti fuerunt, quod dictus plebanus est multum negligens in administran*dis* sacrament*is*, quandoque abe[st] per tres vel[3] 4 hebdomadas, et coguntur expectare quandoque per mensem ad baptisan*dos* pueros vel coguntur ad Kroki ducere pueros ad baptisan*dum*; et etiam matrimonia et sponsae non benedicuntur quandoque propter absentiam et negligentiam plebani; et etiam, quod plebanus p*raedic*tus mensibus iam elapsis percussit quandam mulierem et eam eiecit e quadam taberna; et quod nec etiam orationem Dominicam et decem praecepta, et alia ad Christianum necessaria nunquam docet.

Interogati, an aliud habeant circa vitam et mores illius, responderunt se non habere aliud. Nomina sup*radic*torum oppidanorum: Michael Rusteka, Andreas Stanislawowicz, Martinus Pawlowicz, Stephanus advocatus [4-]et alÿ[-4].

Dicta die 23 septembris, anno quo supra

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, visitator, postquam visitavit parochiales ecclesias in Eiragola[5] et Butkiszki, quarum plebanus est Georgius Jurgiewicz, eiusdem Samogitiensis diocesis, et postquam de cura et vita dicti plebani inquisivit circa ea, quae reformatione et correctione visa sunt[6], iuxta temporum et locorum qualitatem infra*scrip*ta statuit.

Inprimis, quod ad ecclesiam in Eiragola[7], praecepit Georgio, sup*radic*to plebano, ut debeat omnino comparare tabernaculum ligneum novum mediocris ornamenti infra 6 menses. Sub paena 4 sexagenarum, fabricę vel alÿs rebus necessarÿs dictae ecclesiae arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi lociordinarÿ applican*da*.

[1] connotati *Vebl.* [2] Piragolenses *a.c.* [3] *inc. B* [4] *add.* [5] Piragola *a.c.* [6] fuerunt *Vebl.* [7] Piragola *a. c.*

Metais kaip aukščiau, rugsėjo 23 dieną

Pono nurodymu sukviesti ir paklausti apie klebono sielovadinę veiklą, uolumą ir asmeninį gyvenimą Ariogalos miestelėnai pasiskundė, kad minėtas klebonas labai aplaidžiai teikia sakramentus, kai kada jo nebūna tris ar keturias savaites, ir jie verčiami arba mėnesį laukti, kad pakrikštytų vaikus, arba gabenti juos krikštyti į Krakes; taip pat dėl to, kad klebonas nereziduoja ir yra aplaidus, kai kada nelaiminamos ir santuokos bei kūdikių susilaukusios motinos; taipogi [nusiskundė], kad minėtas klebonas prieš keletą mėnesių sumušė vieną moterį ir ją išmetė iš karčemos, ir kad jis niekada nemoko „Tėve mūsų" bei dešimties Dievo įsakymų ir kitų krikščioniui būtinų [dalykų].

Paklausti, ar dar turi ką [pasakyti] apie klebono gyvenimą ir elgesį, atsakė daugiau nieko neturį. Aukščiau minėtų miestelėnų vardai: Mykolas Rusteika, Andrius Stanislovavičius, Martynas Paulavičius, vaitas Steponas ir kiti.

Metais kaip aukščiau, minėtą rugsėjo 23 dieną

Garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas, aplankęs tos pačios Žemaičių vyskupijos Ariogalos ir Butkiškės parapines bažnyčias, kurių klebonas yra Jurgis Jurgevičius, ir ištyręs minėto klebono sielovadinę veiklą bei asmeninį gyvenimą, dėl to, kas šiuo metu ir šioje vietoje atrodė reikalinga pakeisti ir pataisyti, nutarė tai, kas surašyta žemiau:

Pirmiausia, dėl bažnyčios Ariogaloje, įsakė aukščiau minėtam klebonui Jurgiui per šešis mėnesius būtinai įgyti naują medinį pusėtiną tabernakulį, grasant tai bažnyčiai ar kitiems jai būtiniems dalykams garbingiausiojo pono vyskupo vietos ordinaro nuožiūra skirtina keturių kapų [grašių] bauda.

Necnon debeat etiam infra dictos 6 menses comparare vas argenteum vel saltem stanneum, in quo possit conservari et ad infirmos portari Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum. Sub pęna duarum sexagenarum, ut supra applican*da*.

Et quod p*raedic*tum Sanctissimum Sacramentum debeat semper retinere in dicto vase, intra dictum tabernaculum, et illud clausum clave[1] custodire. Sub paena unius sexagenae pro qualibet vice, qua con*tra*venerit, ut supra applican*da*.

Ac[2] quod in utraque ecclesia semper crisma pro baptismate retinere debeat. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item, quod debeat sacerdotem vicarium sibi assumere, qui in altera ex dictis ecclesÿs resideat et curam animarum gerat; interim vero debeat ipse ambarum curam gerere, Missas celebran*do* et alia necessaria facien*do* alternatim, videlicet una hebdomada in hac ecclesia Piragolensi, altera hebdomada in altera ecclesia Butkiszki, et quando sunt festa - alternatim, et sic semper alternatis[3] vicibus. Sub paena unius sexagenae pro qualibet [4]vice, qua contra faciet[4], locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi applican*da*.

Nec debeat unquam istas duas parochiales ecclesias deserere et alÿs ecclesÿs inservire. Sub paena unius sexagenae pro qualibet vice, qua con*tra*venerit, ut supra applican*da*.//

f.17v Et quod debeat tabernaculum, altare et paramenta omnia diligenter custodire [5]et mundare[5], et semper munda conservare. Sub paena 2 sexagenarum, locis pÿs applican*da*, et suspen*sione* a divinis per annum.

Item, quod fontem baptismatis mundum et caute custoditum claveque clausum retinere debeat in utraque ecclesia. Sub paena 4 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Et in baptisan*do* duos ad summum, videlicet unum virum et unam mulierem tantum ad suscipien*dum* baptisatum, nec

[1] et *del.* [2] et *Vebl.* [3] alternatim *a.c.* [4] vice, quae contigerit, faciet *Vebl.* [5] *om. Vebl.*

Taip pat [klebonui įsakė] per minėtus šešis mėnesius įgyti ir sidabrinį arba bent alavinį indą, kuriame galėtų būti saugomas ir pas ligonius nešamas Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų [grašių] bauda.

Ir [įsakė] tą Švenčiausiąjį Sakramentą visada laikyti tame inde, [esančiame] minėtame tabernakulyje, o šį saugoti užrakintą, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs.

Ir [įsakė] abiejose bažnyčiose nuolat laikyti krizmą krikštui, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Taip pat [įsakė] sau prisiimti kunigą vikarą, kuris reziduotų vienoje iš minėtų bažnyčių ir rūpintųsi sielovada; o pats tuo tarpu privalo rūpintis abiejomis [bažnyčiomis], laikydamas Mišias ir atlikdamas kitas būtinas [pareigas] pakaitomis, būtent vieną savaitę šioje, Ariogalos bažnyčioje, kitą savaitę kitoje Butkiškės bažnyčioje, ir kai būna šventės – pakaitomis, ir taip visada, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra skirtina vienos kapos bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs.

Ir [įsakė] nė vienos iš šių dviejų parapinių bažnyčių niekuomet neapleisti ir kitoms bažnyčioms netarnauti, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs.

Ir [įsakė] tabernakulį, altorių ir visus reikmenis uoliai prižiūrėti, valyti bei visada užlaikyti švarius, grasant šventoms vietoms skirtina dviejų kapų bei metinio suspendavimo nuo kunigo dvasinių pareigų bausme.

Taip pat [įsakė] abiejose bažnyčiose laikyti švarią ir rūpestingai prižiūrimą bei užrakintą krikštyklą, grasant skirtina kaip aukščiau keturių kapų bauda.

Ir [įsakė] krikštijant leisti pakrikštytojo priimti daugiau-

Haereticum vel Schismaticum ad suscipien*dum* admittat. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Et librum habere debeat in qualibet ecclesia, in quo ordinate describat nomina *omnium*[1] et cognomina baptisatorum et compatrum. Sub paena unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Ac[2] ne sacramentum Baptismatis administret in domo aliqua privata, sed in ecclesia, nisi in casu necessitatis. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item, quod plebanus in utraque ecclesia saltem semel in anno debeat publicare decretum Concilÿ Tridentini circa matrimonia contrahen*da*.

Item, quod sponsas[3] non benedicat extra ecclesiam, et quod antequam celebretur matrimonium per tres dies festos plebanus publicet dictum futurum matrimonium. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra etc[4].

Et quod in utraque ecclesia librum conficere debeat, ubi nomina contrahentium matrimonium scribat. Sub paena unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Item, quod[5] Concilium Tridentinum, cathechismum Romanum et agendam novam comparare debeat infra annum. Sub paena 2 sexagenarum, locis pÿs applican*da*.

It*em*[6], quod in utraque ecclesia missale et graduale novum infra annum comparare debeat. Sub paena 4 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item, quod bullam Cenae Domini ac directorium sive librum confessionale (!)[7] infra 6 menses comparare debeat. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item, ut curet sibi restitui breviarium Romanum vel emat aliud infra 6 menses, et deinde in eo officium recitet. Sub paena eadem.

Item, ut singulis diebus dominicis et festivis sonet cam-

[1] omnia *Vebl.* [2] et *Vebl.* [3] sponsos *Jat.* [4] applicandarum *Vebl.* [5] iuxta *add. Vebl.* [6] et *Vebl.* [7] confessionalem *emend. Jat.*

siai du [asmenis], būtent tik vieną vyrą ir vieną moterį, ne eretiką ar schizmatiką, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Ir [įsakė] kiekvienoje bažnyčioje turėti knygą, kurioje tvarkingai rašytų visų pakrikštytųjų ir krikštatėvių vardus bei pavardes, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda.

Ir [įsakė] Krikšto Sakramento neteikti jokiuose privačiuose namuose, tik bažnyčioje, išskyrus būtinybės atvejį, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Taip pat klebonui [įsakė] abiejose bažnyčiose bent kartą per metus skelbti Tridento Susirinkimo nutarimą apie santuokos sudarymą.

Taip pat klebonui [įsakė] kūdikių susilaukusias motinas laiminti tik bažnyčioje, o prieš tuokiant tris šventadienius tą būsimą santuoką viešinti, grasant [skirtina] kaip aukščiau ir t. t. dviejų kapų bauda.

Ir [įsakė] abiejose bažnyčiose pradėti knygą, kurioje rašy-tų besituokiančiųjų vardus, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda.

Taip pat [įsakė] per metus įsigyti Tridento Susirinkimo [nutarimus], Romos katekizmą ir naująją agendą, grasant šventoms vietoms skirtina dviejų kapų bauda.

Taip pat [įsakė] per metus abiems bažnyčioms įgyti mišiolą bei naują gradualą, grasant skirtina kaip aukščiau keturių kapų bauda.

Taip pat [įsakė] per šešis mėnesius įsigyti Didžiojo Ketvirtadienio bulę ir vadovą arba išpažinties knygą, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Taip pat [įsakė] per šešis mėnesius pasirūpinti atsiimti Romos brevijorių arba nusipirkti kitą ir nuo tol pagal jį kalbėti kanonines valandas, grasant ta pačia bauda.

Taip pat [įsakė] kiekvieną sekmadienį ir šventadienį

panam ad vesperas et [1]illas una cum magistro, pueris et populo cantet[-1], et postea doceat pueros doctrinam Christianam. Sub paena 10 grossorum pro qualibet vice, qua fuerit negligens, locis pÿs applican*da*.

Item curet, ut magister scholae faciat professionem fidei Catholicae.

Item, ut infra duas hebdomadas addiscat memoriter formam absolutionis. Sub paena unius sexagenae, locis pÿs applican*da*.

Item, ut septa cemiteriorum tam huius ecclesiae in Piragola, quam ecclesiae in Butkiski[2] curare omnino debeat, ut reparentur infra duos menses, et cymiteria bene septa custodiat. Sub paena unius sexagenae, locis pÿs applican*da*.

Item, ut moneat et hortetur suos parochianos, ut curent accipere sacramentum Confirmationis, et ad frequentan*dum* sacramentum Confessionis et Communionis.

Item, ut visitet suos parochianos infirmos etiam non requisitus et eos ad confitend*um* et communicandum hortetur.//

f.18r Item monuit, ne amplius alicui Haeretico publico absolutionem det.

Item praecepit, quod in ecclesia Butkiszki ipse plebanus debeat tabernaculum, in quo custoditur Sacramentum, bene reparare et mundare ac clave clausum semper retinere. Sub paena unius sexagenae, fabricae vel alÿs rebus necessarÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi applican*da*.

Item, ut in eadem ecclesia comparare debeat vas saltem stanneum, in quo conservari et ad infirmos portari possit Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum. Sub paena unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Item, quod debeat omnino unum corporale novum in Butkiszki comparare infra 6 menses. Sub paena unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Quae omnia etc. Praesentibus venerabili patre Nicolao

[1] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [2] Butkiszky *B* Butkiszki *Vebl.*

skambinti varpu mišparams ir juos giedoti kartu su mokytoju, vaikais ir žmonėmis, o po to mokyti vaikus tikybos, grasant šventoms vietoms skirtina dešimties kapų bauda už kiekvieną kartą, kai bus aplaidus.

Taip pat [įsakė] pasirūpinti, kad mokytojas atliktų katalikų tikėjimo išpažinimą.

Taip pat [įsakė] per dvi savaites atmintinai išmokti išrišimo formulę, grasant šventoms vietoms skirtina vienos kapos bauda.

Taip pat [įsakė] pasirūpinti tiek šios Ariogalos bažnyčios, tiek Butkiškės bažnyčios šventoriaus tvora, idant ji per du mėnesius būtinai būtų pataisyta; ir [įsakė] užlaikyti gerai aptvertus šventorius, grasant šventoms vietoms skirtina vienos kapos bauda.

Taip pat [įsakė] įspėti bei paraginti savo parapijiečius, idant šie pasirūpintų priimti Sutvirtinimo Sakramentą bei eiti išpažinties ir Komunijos.

Taip pat [įsakė] net ir neprašytam lankyti ligonius savo parapijiečius ir juos raginti išpažinčiai ir Komunijai.

Taip pat įspėjo daugiau neduoti išrišimo viešam eretikui.

Taip pat klebonui įsakė Butkiškės bažnyčioje gerai pataisyti ir išvalyti bei nuolat užrakintą laikyti tabernakulį, kuriame saugomas Sakramentas, grasant bažnyčiai ar kitiems jai būtiniems dalykams garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra skirtina vienos kapos bauda.

Taip pat [įsakė] toje pat bažnyčioje įgyti bent alavinį indą, kuriame galėtų būti saugomas ir pas ligonius nešamas Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda.

Taip pat [įsakė] per šešis mėnesius Butkiškėje būtinai įgyti vieną naują korporalą, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda.

Sedkowski, sacerdote Societatis Iesu, et civibus sup*radic*tis in sup*radic*ta ecclesia in Eiragola[1], et eodem Georgio plebano, cui per me fuit tradita copia sup*radic*tarum constitutionum de mandato domini visitatoris.

Praefatus plebanus fecit professionem fidei Catholicae in manibus Reverendi Domini visitatoris die sup*radic*ta, praesentibus quibus supra.

Deinde dominus, cum habuerit aliquod inditium et etiam fuerit a quodam sibi relatum, quod sup*radic*tus Georgius retineat quandam mulierem pro concubina, licet non sit publicu*m*; propterea secre[te][2] monuit ipsum, ut omnino dictam mulierem dimmittat (!)[3] infra hebdomadam nec eam vel aliquam aliam mulierem suspectam penes se vel alibi retinere vel alere audeat. Sub paena suspensionis a divinis et privationis medietatis fructuum suorum omnium beneficiorum per biennium. Praesente me, notario sup*radic*to Stanislao Korzeniewszki. Fuit etiam factum praeceptum oretenus, ut die veneris proxime futura debeat idem Georgius venire ad Reverendum Dominum ad parochialem Bethigolensem, ut melius possit de illa ecclesia informationem haberi. Qui Georgius postea venit die sup*radic*ta sibi assignata.

Dicta die 23 eiusdem mensis, anno quo supra[4]

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, visitator ut supra, existens in oppido Krokÿ Reverendissimi Domini Episcopi Samogitiensis, eiusd*em*[5] dioecesis, accessit ad ecclesiam et interogavit quendam ibi existentem, quis nam sit plebanus istius ecclesiae. Respondit: Est Nicolaus Daux, canonicus ecclesiae Mednicensis.

Interogatus, ubi sit p*raedic*tus[6] dominus plebanus, respondit: Wornię; et replican*te*[7] domino dixit: Iam sunt septem

[1] Piragola *a.c.* [2] secrete *B, Vebl.; fort. legendum* stricte *vel* severe [3] dimittat *B, Vebl. ut semper* [4] Kroky *mg. M1* Kroki *caput B* [5] eiusque *Vebl.* [6] praefatus *Jabl. ut semper* [7] replicando *Jabl. ut semper*

Visa tai ir t. t. aukščiau minėtoje Ariogalos bažnyčioje, dalyvaujant garbiajam tėvui Mikalojui Sedkovskiui, Jėzaus Draugijos kunigui, ir aukščiau minėtiems miestelėnams bei tam pačiam klebonui Jurgiui – jam pono vizitatoriaus reikalavimu išdaviau aukščiau minėtų nutarimų nuorašą.

Aukščiau minėtą dieną, dalyvaujant aukščiau minėtiems, tas klebonas garbiajam ponui vizitatoriui atliko katalikų tikėjimo išpažinimą.

Tada ponas [vizitatorius], turėdamas šiokių tokių įrodymų ir taip pat iš kažkieno sužinojęs, jog aukščiau minėtas Jurgis laiko kažin kokią moterį už sugyventinę, nors ir ne viešai, jį slapčia įspėjo, kad tą moterį būtinai per savaitę atleistų ir nedrįstų jos ar kokios nors kitos įtartinos moters pas save ar kitur glausti ar išlaikyti, grasant suspendavimu nuo kunigo dvasinių pareigų ir pusės visų jo beneficijų pajamų atėmimu dvejiems metams. Dalyvaujant man, aukščiau minėtam notarui Stanislovui Koženievskiui.

Taip pat tam pačiam Jurgiui žodžiu įsakyta artimiausią penktadienį atvykti pas garbųjį poną į Betygalos parapinę [bažnyčią], kad apie tą bažnyčią būtų galima gauti daugiau žinių. Tas Jurgis jam paskirtą aukščiau minėtą dieną vėliau prisistatė.

Metais kaip aukščiau, minėtą to paties mėnesio 23 dieną

Garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas, vizitatorius kaip aukščiau, būdamas tos pačios vyskupijos garbingiausiojo pono Žemaičių vyskupo Krakių miestelyje, atėjo į bažnyčią ir paklausė kažin kokį ten esantį, kas šios bažnyčios klebonas. Atsakė: „Mikalojus Daukša, Medininkų bažnyčios kanauninkas“.

Paklaustas, kur yra tas ponas klebonas, atsakė: „Varniuo-

hebdomadę, quod discessit, et nunquam reversus est.

Ecclesia est satis pulchra et bene constituta.

Interogatus, quem reliquerit suum vicarium, ut curam gerat istius ecclesiae, respondit: Neminem reliquit; et iterum facta replicatione, quis sit ipse et quomodo vocetur, respondit: Ego sum magister scholae et vocor Adamus Groczki.

Interogatus, an sit hic relictus ab ipso plebano, ut habeat curam istius ecclesiae et rerum suarum, respondit: Ego habeo claves ecclesiae et curo res, quae sunt in ecclesia, sed alias res ego non curo - est alius factor, qui curat; et replican*te* domino dixit: Factor vocatur Simon Grzebiszewszki et est hic praesens.//

f.18v Interogatus, si nascitur aliquis puer vel sit aliquis infirmus aut quis velit contrahere matrimonium, quis baptiset et quis administret sacramenta, quis benedicat sponsas[1] et faciat alia necessaria, respondit: Quando venit plebanus, tunc baptisantur, vel quando venit huc aliquis sacerdos; et replican*te* domino dixit: Heri venit quidam sacerdos, qui baptisavit circa 50 pueros, et quandoque proficiscuntur ad aliam ecclesiam, distantem tribus miliaribus, ita etiam ad contrahendum matrimonium; et replican*te* domino dixit: Exorcizavit[2] omnes simul, deinde sigillatim[3] ad fontem lavavit.

Interogatus, an in ista ecclesia servetur Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum, respondit: Est; et ostendit tabernaculum mediocriter bonum, sed ap*er*tum[4], in quo est vas stanneum, et intus parvula scatula, cooperta serico et auro, ubi est Sanctissimum Sacramentum, sed non admodum recens. Et interogan*te* domino, quam diu est, quod illud Sacramentum est ibi, respondit: Ab illo tempore, quo ipse plebanus[5] discessit.

Interogatus, an p*ost*[6] discessum illius miserit unquam aliquem sacerdotem ad celebran*das* Missas, ad administran*da* sacramenta et ad concionan*dum* verbum Dei ad istam ecclesiam, respondit: Fuit quidam sacerdos ter; et replican*te* domi-

[1] sponsos *Vebl.* [2] exorcitavit *Jabl.* [3] si(n)gillatim *Jabl.* [4] aptum *B, Vebl.* [5] parochus *Vebl.* [6] postquam *Vebl.* post *B, Jabl. Jat.*

se", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Jau septynios savaitės, kai išvyko, ir per tą laiką nebuvo grįžęs".

Bažnyčios pastatas gana gražus ir geras.

Paklaustas, ką paliko savo vikaru, kad rūpintųsi šia bažnyčia, atsakė: „Nieko", ir vėl paklausus, kas yra jis pats ir kuo vardu, atsakė: „Esu mokytojas ir vadinuosi Adomas Grockis".

Paklaustas, ar čia jį paliko pats klebonas rūpintis šia bažnyčia ir jos reikmenimis, atsakė: „Turiu bažnyčios raktus ir tvarkau joje esančius reikmenis; kitkuo nesirūpinu – tai tvarko kitas ūkvedys", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Ūkvedys vardu Simonas Gžebiševskis ir yra čia pat".

Paklaustas, jei gimtų koks nors vaikas ar kas nors susirgtų, ar kas norėtų susituokti – kas krikštytų ir kas teiktų sakramentus, kas laimintų kūdikių susilaukusias motinas ir atliktų visa kita būtina, atsakė: „Krikštijama, kai čia atvyksta klebonas arba koks kitas kunigas", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Vakar buvo atvykęs vienas kunigas, kuris pakrikštijo apie 50 vaikų; kartais [parapijiečiai] vyksta į kitą, už trijų mylių esančią bažnyčią, taip pat ir susituokti", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Visiems kartu sukalbėjo egzorcizmą, po to kiekvieną atskirai nuprausė krikštykloje".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje saugomas Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas, atsakė: „Yra", ir parodė pusėtiną, bet atdarą tabernakulį, kuriame yra alavinis indas, o jo viduje – maža šilku ir auksu mušta dėžėlė: ten yra Švenčiausiasis Sakramentas, bet nelabai naujas. Ponui teiraujantis, kiek laiko tas Sakramentas ten yra, atsakė: „Nuo tada, kai išvyko klebonas".

Paklaustas, ar [klebonas] po savo išvykimo bent kartą buvo atsiuntęs į tą bažnyčią kokį nors kunigą laikyti Mišių, teikti sakramentų ir skelbti Dievo žodžio, atsakė: „Triskart

no dixit: Plebanus invitavit ipsum, et parochiani postea rogarunt[1], ut veniat ad celebran*dum* in ista ecclesia.

Deinde dominus interogavit, an habeat calicem et paramenta necessaria. Respondit: Habet; et attulit calicem argenteum cum patena et pacificale cum aliquibus reliquÿs, sed non apparet, quae reliquiae sint. Item attulit corporalia quinque, mediocriter bona, et planetas 7 cum albis et alÿs ornamentis, mundis et bonis, et unam cappam aliquantulum lacera*m*[2].

Interogatus, an sint libri necessarÿ, respondit: Sunt; et attulit missalia duo Cracoviensia, mediocriter bona, agendam Cracoviensem novam, graduale et antiphonale, vetera et [3]lacera.

Item monstrantia[3] sive tabernaculum, in quo solet portari Sanctissimum Eucharistię Sacramentum in processionibus, ex aurichalco, quod indiget aliqua restauratione.

Deinde dominus accessit ad fontem baptismalem, quod (!) est in medio ecclesiae in vase ligneo, in quo est intus concha parva ramea cum aqua satis munda et bene custodita, clausa clave.

Interogatus, an sit liber, in quo scribuntur nomina baptisatorum et compatrum, respondit se habere et ostendit, et interogatus dixit: Duo tantum admittuntur ad levandum baptisatum e fonte.

Interogatus, an adsit crisma, dixit adesse et attulit bene custoditum, et similiter oleum infirmorum et catecuminorum in vasculis stanneis simul iunctis.

Interogatus, an habeat vinum pro celebratione Missae, respondit se habere et ostendit putridum et totum corruptum; et interogan*te* domino dixit: Cum isto solet celebrari.

Ecclesia est pulchra et bene custodita, et apparent in ea signa consecrationis. Imagines in altari sunt iam vetustate con-
f.19r sumpta (!)[4] et indigent restauratione. // Vexilla, quae portantur in processione, sunt lacera et indigent renovatione.

A manu dextra est sacellum cum altari spoliato destructo et imaginibus destructis, a manu sinistra est altare nudum.

[1] rogaverunt *Vebl.* [2] laceratam *B, Jabl. Vebl.* [3] lacera, item monstrantia(m) *Jabl.* [4] consumptae *emend. Jabl. Jat.*

lankėsi vienas kunigas", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Jį pakvietė klebonas, o parapijiečiai vėliau paprašė, kad atvyktų laikyti Mišių šioje bažnyčioje".

Po to ponas paklausė, ar turi kieliką ir būtinus reikmenis, atsakė: „Turi", ir atnešė sidabrinį kieliką su patena bei pacifikalą su kažin kokiomis relikvijomis, bet kokios jos, neaišku. Taip pat atnešė penkis pusėtinai gerus korporalus, septynis arnotus su albomis bei kitomis švariomis ir gražiomis puošmenomis bei vieną kiek apiplyšusią kapą.

Paklaustas, ar yra būtinos knygos, atsakė: „Yra", ir atnešė du pusėtinus Krokuvos mišiolus, naują Krokuvos agendą, senus ir suplyšusius gradualą bei antifonalą.

Taip pat [atnešė] žalvarinę monstranciją arba tabernakulį, kuriame per procesijas nešamas Švenčiausiasis Eucharistijos Sakramentas; jį reikia kiek pataisyti.

Tada ponas atėjo prie krikštyklos, esančios bažnyčios viduryje, mediniame inde; jo viduje yra mažas varinis užrakinamas dubenėlis su gan švariu ir gerai prižiūrimu vandeniu.

Paklaustas, ar yra knyga, kurioje rašomi pakrikštytųjų bei krikštatėvių vardai, atsakė turįs ir parodė, o paklaustas pasakė: „Iš krikštyklos priimti pakrikštytojo leidžiami tik du [krikštatėviai]".

Paklaustas, ar yra krizma, pasakė esant ir atnešė ją gerai saugomą, ir taip pat [gerai saugomą] ligonių bei katechumenų aliejų draugėn sujungtuose variniuose indeliuose.

Paklaustas, ar turi vyno Mišių laikymui, atsakė turįs ir parodė apipelijusį ir visai sugedusį, ir ponui klausiant pasakė: „Mišios laikomos su šituo".

Bažnyčia graži ir gerai prižiūrima, joje matyti konsekracijos ženklai; altoriaus paveikslai jau susidėvėję ir reikalingi atnaujinimo. Procesijoje nešamos vėliavos suplyšusios ir reikalingos atnaujinimo.

Interogatus dictus magister scholę, a quanto tempore ipse functus[1] fuit[2] magister scholae, respondit: A Nativitate Domini; et replican*te* domino dixit: Non intelligo, quid sit professio fidei, et non feci talem professionem fidei.

Interogatus, quot habeat discipulos, respondit: Habeo 12, sed nunc propter nundinas non frequentant scholam; et[3] iterum interogan*te* domino dixit: Ego doceo grammaticam Cornelÿ et vitam honestam ac[4] parvum cathechismum.

Interogatus, an diebus dominicis et festivis doceat doctrinam Christianam, respondit: Ego soleo docere ante prandium; et replican*te* domino dixit: Conveniunt et*iam*[5] cives ad discen*dam* doctrinam Christianam.

Interogatus, an habeat multos parochianos, respondit: Nescio; et iterum interogan*te* domino respondit: Sunt etiam Haeretici, sed pro maiori parte sunt Catholici.

Interogatus, an sint incantatores vel divinatores, respondit se nescire.

Interogatus, an sint aliqui publici concubinarÿ, respondit similiter.

Interogatus, an parochiani celebrent festa, respondit, quod celebrant.

Deinde dominus accersivit factorem Simonem Grzebiszewski et interogavit eum, a quanto tempore gesserit negocia domini plebani in ista parochiali ecclesia. Dixit: A festo Paschae praesentis anni.

Interogatus, quot fructus, proventus et redditus habeat ista ecclesia, respondit: In parata pecunia 6 sexagenas et 7 mansos habet pro rusticis; et replican*te* domino dixit: Habet agrum etiam pro se, sed nescio quantum. Et replican*te* domino dixit: Adhuc non sunt recollecti omnes fructus, quia[6] sunt in campo aliqui, et est recollecta tantum siligo hÿemalis, quę ascendit ad summam 18 cassularum.

[1] *om. Jat.* [2] fu(er)it *Jabl.* [3] et *B iter.* [4] et *Jabl.* [5] et *B, Vebl.* [6] qui *Vebl.*

Dešinėje pusėje yra koplyčia su nuniokotu ir suirusiu altoriumi bei sutrūnijusiais paveikslais, kairėje esama neapdengto altoriaus.

Paklaustas, nuo kada ėjo mokytojo pareigas, minėtas mokytojas atsakė: „Nuo Kalėdų“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Nesuprantu, kas yra tikėjimo išpažinimas, ir tokio tikėjimo išpažinimo nesu atlikęs“.

Paklaustas, kiek turi mokinių, atsakė: „Dvylika, bet dabar dėl prekymečio jie mokyklos nelanko“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Mokau Kornelijaus gramatikos[26], doro gyvenimo bei mažojo katekizmo“.

Paklaustas, ar sekmadieniais ir šventadieniais moko tikybos, atsakė: „Mokau prieš pietus“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Mokytis tikybos susirenka ir miestelėnai“.

Paklaustas, ar yra daug parapijiečių, atsakė: „Nežinau“, ir ponui vėl klausiant atsakė: „Esama ir eretikų, bet dauguma katalikų“.

Paklaustas, ar yra kerėtojų arba burtininkų, atsakė nežinąs.

Paklaustas, ar yra kokių nors viešų sugyventinių, atsakė taip pat.

Paklaustas, ar parapijiečiai švenčia šventes, atsakė, jog švenčia.

Po to ponas pašaukė ūkvedį Simoną Gžebiševskį ir paklausė jo, nuo kada tvarko pono klebono reikalus šioje parapinėje bažnyčioje. Pasakė: „Nuo šių metų Velykų“.

Paklaustas, kiek įplaukų, pajamų ir pelno gauna ši bažnyčia, atsakė: „Grynais pinigais – šešias kapas [grašių] ir turi septynis valakus valstiečiams“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turi žemės ir sau, bet nežinau, kiek“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Iki šiol dar nesurinktas visas derlius, nes dalis jo dar lauke, nupjauti tik žieminiai rugiai – jų susidarė 18 statinių“.

Et replicant*e* domino dixit: Iam recollegit etiam hordei 50 cassulas et tritici 16 cassulae (!)[1]; et replicant*e* domino dixit: Fruges colligen*do*[2] ego non possum coniecturare, quanta futura sit.

Interogatus, an habeat aliquas decimas, respondit, quod antea habebat [3]-decimas ex praedÿs Reverendissimi Domini Episcopi, sed nunc non dantur.-[3]

Interogatus, an habeat tąbernas, respondit: Habet tres tabernas, sed nescit, quid solvant.

Interogatus, an habeat strenam vel aliquid aliud, respondit: Habet strenam ex oppido, ex tota parochia; et iterum interogant*e* domino dixit: Aliqui dant unum grossum, aliqui frumentum vel aliq*ui*d[4] aliud, et quandoque ex avena collecta et strena percipit 30 mensuras; dant etiam siliginem, pisum, anseres, animalia et alia, quae ego nescio, ad quam summam ascendat*ur* (!)[5].

Interogatus, quam familiam habeat hic plebanus, respondit: Non habet nisi me; deinde replicant*e* domino dixit: Habet duas mulieres, curantes hortos, vaccas et alia animalia; in reliquis dixit se nihil scire. Septa cymiterÿ sunt aliquantulum fracta.//

Ir ponui vėl klausiant pasakė: „Jau surinko ir 50 statinių miežių bei 16 statinių kviečių", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Pjaudamas javus negaliu suskaičiuoti, kiek jų bus".

Paklaustas, ar [bažnyčia] gauna kokių nors dešimtinių, atsakė, kad anksčiau gaudavo dešimtines iš garbingiausiojo pono vyskupo dvarų, bet dabar jos nebeduodamos.

Paklaustas, ar turi karčemų, atsakė: „Turi tris karčemas", bet nežino, kiek iš jų mokama.

Paklaustas, ar gauna kalėdą arba ką nors kita, atsakė: „Gauna kalėdą iš miestelio, iš visos parapijos", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Vieni duoda vieną grašį, kiti javų ar ko nors kito (kartais iš surinktų avižų bei kalėdos gauna 30 saikų); duoda taipogi rugių, žirnių, žąsų, gyvulių ir kitko – kokią sumą tai sudaro, nežinau".

Paklaustas, kokią šeimyną čia turi klebonas, atsakė: „Neturi nieko, išskyrus mane", tada ponui vėl klausiant pasakė: „Turi dvi moteris, besirūpinančias daržais, karvėmis ir kitais gyvuliais"; apie kitką pasisakė nieko nežinąs. Šventoriaus tvora kiek aplūžusi.

f.19v

Dicta die

Dominus visitavit domum plebanatus, quae est satis bona, et in ea sunt quam plurimi libri diversarum scientiarum, satis boni et Catholici, praeter grammaticam graecam cum praefatione Philippi Melanchtonis, grammatica graeca (!)[6] Mecelleri et Adagia[7] Erasmi Rotherodami.

Minėtą dieną

Ponas aplankė klebonijos namą, kuris yra pakankamai geras; jame esama daugybės įvairių mokslų knygų, pakankamai gerų ir katalikiškų, išskyrus graikišką gramatiką su Pilypo Melanchtono įžanga[27], graikišką Mecelerio gramatiką[28] ir Erazmo Roterdamiečio „Adagia".[29]

Die 24 mensis septembris, anno quo supra

Convocati oppidani sup*radic*ti oppidi Krokÿ et interogati, quomodo se gerat eorum plebanus circa curam ipsorum.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo mėnesio 24 dieną

Sušaukti ir paklausti, kaip klebonas jais rūpinasi, aukščiau minėto Krakių miestelio miestelėnai pasakė ir pasiskundė,

[1] cassulas *emend. Jabl. Vebl.* [2] colligendum *vel* colligendos *Vebl.* colligendo *Jabl. Jat.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] aliquod *Jat.* [5] ascendant *B, Jabl. Vebl.* [6] grammaticam graecam *emend. B, Jabl. Vebl.* [7] Adagia(m) *Jabl.*

10.-776

Qui dixerunt et conquesti sunt, quod plebanus rarissime est in ista ecclesia, et propterea non est, qui administret eis sacramenta, et quod multi pueri moriuntur sine baptismate et infirmi sine Sacramento propter absentiam plebani, et non habent, qui eis celebret Missam et praedicet verbum Dei, et quod a festo Sancti Petri [1]tantum ter[1] fuit in ista ecclesia celebratum Sacrum per quendam sacerdotem Martinum.

Nomina dictorum oppidanorum

Stanislaus Markowicz, Jacobus Guttus, Christoferus Jursaiczik, Bernardus Dobkowicz et alÿ quam plures. Reliqua propter absentiam plebani Reverendus Dominus visitator reservavit ad cathedralem, ubi est dominus Nicolaus plebanus.

Die 8 mensis octobris, anno quo supra[2]

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator, existens Medniki, in domo episcopali, fecit ad se vocari[3] venerabilem dominum Nicolaum Daux, canonicum Mednicensem et plebanum in Kroki, quem sup*radic*tus dominus delato iuramento in forma et ostensis sup*radic*tis *lite*ris facultatum interogavit inprimis, quanto tempore fuerit plebanus in Kroky. Respondit: Novem anni incirca sunt, quod mihi fuit collata dicta ecclesia in Krokÿ.

Interogatus, an semper in dicta ecclesia residerit (!), respondit: Antequam ego haberem canonicatum semper ipse resedi, postea vero ego retinui sacerdotem; et facta replicatione dixit: Joannem ego retinui, altaristam eiusdem ecclesiae.

Interogatus, per quot annos ibi fuerit dictus altarista suus vicarius, respondit: Per 7 annos vel ultra.

Interogatus, quam diu est, quod dictus Joannes discessit a dicta ecclesia, respondit: Post festum Sanctissimae Trinitatis hoc anno.

[1] tunc ter *B* tunc *Vebl.* [2] Medniki *mg. M1* [3] *corr.;* vocare *Jabl. Vebl.*

kad klebonas labai retai lankosi šioje bažnyčioje, ir dėl to nėra kas jiems teiktų sakramentus, ir kad dėl klebono nebuvimo daug vaikų miršta be krikšto, o ligonių – be sakramentų, o [parapijiečiai] neturi kas jiems laikytų Mišias ir skelbtų Dievo žodį, ir kad nuo šv. Petro šventės[30] šioje bažnyčioje tik triskart laikė Mišias toks kunigas Martynas.

Minėtų miestelėnų vardai

Stanislovas Markavičius, Jokūbas Gutas, Kristupas Jursaičikas, Bernardas Dobkevičius ir kiti kuo gausiausiai susirinkusieji. Kadangi klebono nėra, kitką garbusis ponas atidėjo katedrai, kur reziduoja ponas klebonas Mikalojus.

Metais kaip aukščiau, spalio mėnesio 8 dieną

Garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas ir t. t., būdamas Medininkuose, vyskupo namuose, liepė pas save pašaukti garbųjį poną Mikalojų Daukšą, Medininkų kanauninką ir Krakių kleboną. Prisaikdinęs jį [nustatyta] forma ir parodęs tą įgaliojimų raštą, aukščiau minėtasis ponas pirmiausia paklausė, kiek laiko jis išbuvo Krakių klebonu. Atsakė: „Minėta Krakių bažnyčia man buvo paskirta maždaug prieš devynerius metus".

Paklaustas, ar nuolat rezidavo toje bažnyčioje, atsakė: „Iki tol, kol gavau kanauninkiją, nuolat rezidavau pats, o vėliau laikiau kunigą", ir vėl paklausus pasakė: „Laikiau tos pačios bažnyčios altaristą Joną".

Paklaustas, kiek metų minėtas altarista ten išbuvo jo vikaru, atsakė: „Septynerius metus ar daugiau".

Paklaustas, kada tasai Jonas išvyko iš minėtos bažnyčios, atsakė: „Šiemet po Švenčiausiosios Trejybės šventės[31]".

Interogatus, an *post* discessum dicti Joannis vicarÿ resederit[1] ipse vel retinuerit alium sacerdotem, respondit: Ego non resedi, sed rogavi Martinum Swierzewski, plebanum in Sadowo[2], ut haberet[3] eius curam; et facta replicatione dixit: Ego scio, quod ipse ibi non resedit, quia habet suam parochialem, in qua residet, sed audivi, quod fuit etiam in dicta mea parochiali in Krokÿ ad celebran*dum* et administran*da* sacramenta.

Interogatus, quis administret sacramenta Baptismatis et Matrimonium, et alia sacramenta, respondit: Administrat ille Martinus pro tempore, quando it ad illam ecclesiam; et facta
(p. 5) replicatione dixit:[4] Ego rogavi illum, ut velit in dicta mea parochiali adesse qualibet dominica, sed ego nescio, an iverit.

Interrogatus, an sciat, si in dicta ecclesia servetur Venerabile Sacramentum Eucharistiae, in quo loco et quomodo, respondit: Servatur in tabernaculo extra altare, in portatili corporali involutum, in vase stanneo.

Interrogatus, quot anni sint, quod non fuit renovatum, respondit: Quando ego fui in Kroki, fuit[5] renovatum; et facta replicatione dixit: Ego fui in Kroki post festum Sanctae Mariae Magdalenae.

Interrogatus, an retineat ibi fontem baptismalem clausum et mundum prout decet, respondit: Quando ego fui, erat clausus et mundus.

Interrogatus, an retineat ibi vinum pro celebran*dis* Missis, respondit: Retineo; et facta replicatione dixit: Ego nescio, quomodo sit nunc.

Interrogatus, quare non claudat cemiterium illius ecclesiae, respondit: Non est meum, sed civium hoc facere.

Interrogatus, an in illa ecclesia retineat libros, in quo (!) scribat nomina baptisatorum et compatrum, et etiam contrahentium matrimonium, respondit se retinere.

Interrogatus, an sacellum, quod est in ecclesia, habeat fundationem separatam, respondit: Olim habebat, sed pos-

[1] residerit *Jabl. Vebl.* resederit *Jat.* [2] Szadowo *B* [3] haberem *Vebl.* [4] *des. A* [5] *corr.*

Paklaustas, ar išvykus tam vikarui Jonui rezidavo pats, ar laikė kitą kunigą, atsakė: „Nerezidavau, bet paprašiau Šeduvos klebono Martyno Svieževskio ja pasirūpinti", ir vėl paklausus pasakė: „Žinau, kad jis tenai nerezidavo, nes turi savo parapinę bažnyčią, kurioje reziduoja, bet girdėjau, kad lankėsi ir mano parapinėje Krakių bažnyčioje laikyti Mišių ir teikti sakramentų".

Paklaustas, kas teikia Krikšto ir Santuokos bei kitus sakramentus, atsakė: „Šiuo metu teikia tas Martynas, kai atvyksta į tą bažnyčią", ir vėl paklausus pasakė: „Paprašiau jo, kad teiktųsi kas sekmadienį atvykti į tą mano parapinę bažnyčią, bet ar jis atvykdavo, nežinau".

Paklaustas, ar žino, jei minėtoje bažnyčioje laikomas Švenčiausiasis Sakramentas, tai kur ir kaip, atsakė: „Tabernakulyje, šalia altoriaus, ant altoriaus akmens, alaviniame inde, įvyniotas į korporalą".

Paklaustas, kiek metų [Sakramentas] nebuvo atnaujintas, atsakė: "Buvo atnaujintas, kai lankiausi Krakėse", ir vėl paklausus pasakė: „Krakėse lankiausi po šventosios Marijos Magdalietės šventės"[32].

Paklaustas, ar ten laiko užrakinamą ir švarią krikštyklą, kaip dera, atsakė: „Kai buvau, buvo uždaryta ir švari".

Paklaustas, ar ten laiko vyną Mišioms, atsakė: „Laikau", ir vėl paklausus pasakė: „Nežinau, kaip yra dabar".

Paklaustas, kodėl neaptveria tos bažnyčios šventoriaus, atsakė: „Ne man, o miestelėnams dera tai daryti".

Paklaustas, ar toje bažnyčioje turi knygas, kuriose rašytų pakrikštytųjų ir krikštatėvių, taipogi ir besituokiančiųjų vardus, atsakė turįs.

Paklaustas, ar bažnyčioje esanti koplyčia turi atskirą fundaciją, atsakė: „Kadaise turėjo, bet vėliau – prieš keletą metų – buvo užimta Jurgio Borovskio".

tea, annis praeteritis, fuit occupata a Georgio Borowsky. [1]//

p.6 Interrogatus, an retineat ibi magistrum scholae, respondit: Retineo; et facta replicatione dixit: Non fecit professionem fidei.

Interrogatus, an ipsemet fecerit professionem fidei et in manibus Episcopi, et in Capitulo, respondit: Ego feci, sed non iuxta formam Concilÿ Tridentini, quia tunc non erat publicatum.

Interrogatus, quantum habeat in fructibus dicta parochialis ecclesia, respondit: In parata pecunia habeo 12 sexagenas, quoad agros et alia, ego nescio, quia consumo pro me et mea familia.

Interrogatus, an sint aliqua bona dictae parochialis ecclesiae oppignorata, alienata vel occupata, respondit: Solebant solvi decimas (!)[2] a Reverendissimo Domino Episcopo Samogitiensi de quinque curÿs, videlicet Kroky, Roseyny, Miełzowany, Zoranony et Kołtyniany, et audivi etiam, quod tempore mei antecessoris Reverendissimus habuit quosdam laneos[3] terrae, videlicet 15, et restituit tantum tres.

Interrogatus, an fuerit confessus hoc anno saltem semel tempore debito, respondit negative tempore Paschatis[4], sed postea fuisse confessum Ioanni altaristae.

Interrogatus, nonne sciat, quod qui non communicat tempore debito est excommunicatus, respondit: Scio, sed in saecularibus.

Interrogatus, quoties celebravit post octavam Paschatis, respondit: Fere semper diebus dominicis.

Interrogatus, an publicaverit vel publicari fecerit in sua parochia[5] decretum Concilÿ Tridentini circa matrimonia et bullam die Cenae Domini legi consuetam, respondit: Ego non publicavi decretum, sed observavi constitutionem dicti decreti circa matrimonia et baptismum[6]; de bulla Cenae Domini respondit: Ego non publicavi, sed habeo et publicabo.

Interrogatus de officio parochi et de omnibus necessarÿs, bene respondit et est satis doctus et idoneus.

[1] supra *add. Vebl.* [2] decimae *emend. Vebl.* [3] *corr.* [4] paschalis *Jabl.* [5] parochiali *Vebl.* [6] baptismatem *Vebl.*

Paklaustas, ar laiko ten mokytoją, atsakė: „Laikau", ir vėl paklausus pasakė: "Tikėjimo išpažinimo neatliko".

Paklaustas, ar jis pats atliko tikėjimo išpažinimą ir vyskupui, ir kapituloje, atsakė: „Atlikau, bet ne pagal Tridento Susirinkimo formulę, nes ji tada nebuvo paskelbta".

Paklaustas, kiek pajamų turi ta parapinė bažnyčia, atsakė: „Grynais pinigais gaunu dvylika kapų [grašių], o apie žemę ir kitką nežinau, nes tai naudoju sau ir savo šeimynai".

Paklaustas, ar koks nors minėtos parapinės bažnyčios turtas yra įkeistas, perleistas ar atimtas, atsakė: „Būdavo mokamos dešimtinės iš penkių Garbingiausiojo pono Žemaičių vyskupo dvarų, būtent Krakių, Raseinių, Milžavėnų, Žirnaičių ir Kaltinėnų[33]; taipogi girdėjau, kad mano pirmtako laikais Garbingiausiasis buvo paėmęs keliolika (būtent penkiolika) žemės valakų, o tegrąžino tiktai tris".

Paklaustas, ar šiemet nors kartą atliko išpažintį reikiamu metu, atsakė neatlikęs Velykų laiku, bet vėliau atlikęs išpažintį altaristai Jonui.

Paklaustas, ar nežino, kad nepriėmęs Komunijos reikiamu metu yra ekskomunikuojamas, atsakė: "Žinau, bet tik dėl pasauliečių".

Paklaustas, kieksyk laikė Mišias po Velykų oktavos, atsakė: „Sekmadieniais beveik visada".

Paklaustas, ar paskelbė arba liepė paskelbti savo parapinėje bažnyčioje Tridento Susirinkimo nutarimą dėl santuokų bei Didįjį Ketvirtadienį skaitomą bulę, atsakė: „Nutarimo nepaskelbiau, bet laikiausi to nutarimo įsako dėl santuokų ir krikšto"; dėl Didžiojo Ketvirtadienio bulės atsakė: „Nepaskelbiau, bet turiu ir paskelbsiu".

Paklaustas apie klebono pareigas bei apie visus būtinus [dalykus], atsakė gerai ir yra pakankamai mokytas ir tinkamas.

Die 13 eiusdem mensis octobris, in Medniky

Idem Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator, absoluta visitatione ecclesiae parochialis in Kroky, etc.[1] ordinavit ut infra, videlicet: primo[2], ut venerabilis dominus Nicolaus Daux, eiusdem ecclesiae plebanus, teneatur in dicta ecclesia parochiali continue residere personaliter vel saltem sacerdotem idoneum retinere, qui curam animarum habeat. Sub paena 10 grossorum pro qualibet hebdomada, qua con*tra*ventum[3] fuerit, incipien*do* post quartam hebdomadam proxime sequentem, fabricae vel alÿs rebus necessarÿs eiusdem ecclesiae applican*da*. Et quia p*raedic*tus dominus Nicolaus dictae ecclesiae curam per duos menses cum populorum scandalo et animarum detrimento neglexit, dictus Reverendus Dominus condemnavit illum in paena*m*[4] duarum sexagenarum, ex quibus comparare debeat vas parvulum argenteum ad conservan*dum* Venerabile Sacramentum Eucharistiae infra 6 menses proxime sequentes; et ut dictum Venerabile Sacramentum clave clausum retinere debeat, sub paena unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Item missale Romanum infra annum omnino comparare debeat, sub paena 4 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item, ut monstrantiam aliquantulum fractam restaurari curet infra annum, sub paena unius sexagenae.

Praeterea idem Nicolaus debeat per se vel per vicarium suum in dicta ecclesia saltem semel in anno publicare bullam die Cenae Domini legi consuetam ac decretum Sacri Concilÿ Tridentini de clandestinis matrimonÿs et dictum decretum observare, sub paena unius sexagenae pro qualibet vice, qua con*tra*ventum fuerit, ut supra applican*da*. Necnon curare debeat, ut magister scholae, quem ipse in dicta parochiali ecclesia retinet, professionem fidei Catholicae faciat iuxta articulos a Sancta Sede Apostolica propositos.

[1] retroscriptus *Jat.* [2] primum *Jat.* [3] constituentum *Jabl. ut semper* [4] paena *Vebl.*

To paties spalio mėnesio 13 dieną, Medininkuose

Tas pats garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas ir t. t., baigęs vizituoti Krakių parapinę bažnyčią ir t. t., patvarkė kaip žemiau, būtent: pirma, garbusis tos bažnyčios klebonas ponas Mikalojus Daukša minėtoje parapinėje bažnyčioje turi nuolat reziduoti asmeniškai arba bent išlaikyti tinkamą kunigą, kuris rūpintųsi sielovada, grasant tai bažnyčiai arba kitiems jai būtiniems dalykams skirtina dešimties grašių bauda už kiekvieną neišpildytą savaitę, pradedant ketvirta artimiausia savaite. O kadangi tas ponas Mikalojus du mėnesius su žmonių papiktinimu ir sielų nuostoliu buvo apleidęs rūpinimąsi ta bažnyčia, minėtas garbusis ponas pasmerkė jį bauda dviejų kapų [grašių], už kurias per artimiausius šešis mėnesius privalo įgyti mažytį sidabrinį indą Garbingajam Eucharistijos Sakramentui saugoti; ir [įsakė] tą Garbingąjį Sakramentą laikyti užrakintą, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos [grašių] bauda.

Taip pat per metus būtinai privalo įsigyti Romos mišiolą, grasant skirtina kaip aukščiau keturių kapų bauda.

Taip pat [įsakė] per metus pasirūpinti pataisyti kiek aplūžusią monstranciją, grasant vienos kapos bauda.

Be to, tas pats Mikalojus pats arba per savo vikarą privalo bent kartą per metus toje bažnyčioje skelbti Didįjį Ketvirtadienį skaitomą bulę bei Tridento Šventojo Susirinkimo nutarimą dėl slaptų santuokų ir minėto nutarimo privalo laikytis, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs. Taip pat privalo pasirūpinti, kad mokytojas, kurį jis išlaiko toje parapinėje bažnyčioje, pagal Šventojo Apaštalų Sosto pateiktus punktus atliktų katalikų tikėjimo išpažinimą.

Be to, taip pat įspėjo, kad uždraustas knygas, būtent „Adagia“ ir kitas, sudegintų arba suplėšytų, arba per 6 mė-

Praeterea etiam monuit, ut libros prohibitos, videlicet Adagia et alios, comburat vel laceret, vel ad patres Iesuitas castigandos infra 6 menses afferat, sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Praesentibus venerabilibus patre Nicolao Sędkowsky, sacerdote Societatis Iesu, Benedicto Kotarsky, canonico Mednicensi, Martino Gosleczki, officiali Reverendissimi Domini Episcopi, et me, Stanislao Kořzeniewski, eiusdem Reverendissimi (!!) Domini visitatoris notario. In sacristia ecclesiae cathedralis Mednicensis.//

p.7 Die 25 mensis septembris, anno quo supra[1]

In oppido Bethigoła, in domo plebanatus. Cum plebanus absit a dicto oppido, dominus fecit ad se vocari magistrum scholae et delato iuramento de veritate dicen*da* etc.[2] interrogavit ut infra. Et inprimis, quis sit plebanus istius ecclesiae. Respondit: Petrus Petkowicz, canonicus Samogitiensis et dominus istius oppidi.

Interrogatus, ubi nunc sit, respondit: Vilnae; et replican*te* domino dixit se nescire, quid faciat ibi.

Interrogatus, quando dictus plebanus discesserit, respondit: Iam sunt fere 6 septimanae.

Interrogatus, an reliquerit ad curam istius ecclesiae aliquem idoneum, respondit: Reliquit plebanum Eyragolensem.

Interrogatus, ubi sint nunc iste, quem ipse reliquit, respondit: Est in Eyragoła; et replican*te* domino dixit: Duobus miliaribus hinc distat.

Interrogatus, an iste sacerdos, relictus a plebano ad curam istius ecclesiae, soleat hic residere, respondit: Non solet hic residere; et replican*te* domino dixit: Alternis dominicis hic solet venire; sed cives contrarium dixerunt, et etiam dictus

[1] Bethigoła *B caput; susp. A mg. M1* [2] retroscriptus *Vebl.*

nesius atgabentų pataisyti[34] tėvams jėzuitams, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Dalyvaujant garbiesiems tėvui Mikalojui Sedkovskiui, Jėzaus Draugijos kunigui, Medininkų kanauninkui Benediktui Kotarskiui, garbingiausiojo pono vyskupo oficiolui Martynui Goslickiui ir man, to paties garbiojo pono vizitatoriaus notarui Stanislovui Koženievskiui. Medininkų katedros bažnyčios zakristijoje.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo mėnesio 25 dieną

Betygalos miestelyje, klebonijos namuose. Kadangi minėtame miestelyje nėra klebono, ponas liepė pas save pašaukti mokytoją ir, prisaikdinęs sakyti tiesą ir t. t., apklausė kaip žemiau. Ir pirmiausia [paklausė], kas šios bažnyčios klebonas. Atsakė: „Petras Petkevičius, Žemaičių kanauninkas ir šio miestelio ponas".

Paklaustas, kur jis dabar, atsakė: „Vilniuje", ir ponui vėl klausiant sakėsi nežinąs, ką jis ten veikia.

Paklaustas, kada minėtas klebonas išvyko, atsakė: „Jau kone prieš šešias savaites".

Paklaustas, ar paliko ką nors tinkamą rūpintis šia bažnyčia, atsakė: „Ariogalos kleboną".

Paklaustas, kur dabar yra tas, kurį jis paliko, atsakė: „Ariogaloje", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Už dviejų mylių nuo čia".

Paklaustas, ar tas klebono paliktasis rūpintis šia bažnyčia kunigas čia reziduoja, atsakė: „Čia nereziduoja", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Atvyksta kas antrą sekmadienį", tačiau miestelėnai teigė priešingai; minėtas kunigas turi dar ir dvi kitas parapines bažnyčias – Ariogalą ir Butkiškę, kaip [paminėta] aukščiau.

sacerdos[1] habet duas alias parochiales, videlicet Eyragoła ac Butkiszky, ut supra.

Interrogatus, quid solvatur ei pro mercede et salario, respondit se nescire.

Interrogatus, quis habeat curam ecclesiae et rerum in ea existentium, respondit: Ego habeo claves ecclesiae et curo res in ea existentes.

Interrogatus, quando venit ultima vice hic ipse vicarius, respondit: Hac proxime elapsa dominica; et replican*te* domino dixit: Celebravit Missam et concionatus est.

Interrogatus, an baptisaverit aliquos pueros, respondit affirmative; et replican*te* domino dixit: Nescio, quot baptisaverit, sed advocatus scit; qui dixit: Octo; et replican*te* domino dixit: Copulavit etiam sive celebravit quaedam matrimonia; et iterum interrogan*te* domino dixit: Non praemittit aliquas publicationes vel monitiones, quia hic non est mos.

Deinde accessit ad ecclesiam, in qua pluit, et indiget reparatione in parte superiori, et etiam habet[2] fenestras vitreas fractas, et interrogavit magistrum *praedic*tum, an servetur hic Corporis Christi Sacramentum, respondit: Adest ibi; et ostendit tabernaculum, quod neque formam tabernaculi habet, est apertum, et intus vas ligneum, in quo est parvula scatula lignea, in qua est Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum cum corporali immundo et male custoditum.

Interrogatus, quando fuerit renovatum dictum Sacramentum, respondit: Iam sunt tres menses.

In eodem tabernaculo est etiam lapis portatilis consecratus, mediocriter bonus.

Altare est iam mundatum aliquantulum, sed mappae sunt lacerae. Figurae in dicto altari sunt iam vetustate consumptae.

Interrogatus de calice et alÿs paramentis, ostendit calices 4, tres argenteos cum patenis similiter argenteis et unum stanneum, mediocriter bonum, sed parum mundum.

[1] *initium corr.* [2] *corr.*

Paklaustas, kas jam mokama kaip atlyginimas ir alga, atsakė nežinąs.

Paklaustas, kas tvarko bažnyčią ir joje esančius reikmenis, atsakė: „Aš turiu bažnyčios raktus ir tvarkau joje esančius reikmenis".

Paklaustas, kada paskutinį kartą vikaras čia lankėsi, atsakė: „Šį praėjusį sekmadienį", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Laikė Mišias ir pasakė pamokslą".

Paklaustas, ar pakrikštijo kiek nors vaikų, atsakė teigiamai ir ponui vėl klausiant pasakė: „Kiek pakrikštijo, nežinau; žino vaitas", šis pasakė: „Aštuonis", ir ponui vėl klausiant [mokytojas] pasakė: „Taipogi ir sutuokė", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Prieš tai neskelbia jokių užsakų ar skelbimų, nes čia neįprasta".

Tada [vizitatorius] nuėjo į bažnyčią, kurion lyja (reikia taisyti jos viršutinę dalį, nes ten išdaužyti stikliniai langai), ir minėto mokytojo paklausė, ar čia saugomas Kristaus Kūno Sakramentas. Atsakė: „Ten", ir parodė tabernakulį, kuris nė neatrodo kaip tabernakulis – yra atdaras; jo viduje – medinis indas, kuriame yra maža medinė dėžutė; joje įvyniotas į nešvarų korporalą blogai saugomas Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas.

Paklaustas, kada tas Sakramentas buvo atnaujintas, atsakė: „Jau prieš tris mėnesius".

Tame pat tabernakulyje yra ir pusėtinas konsekruotas altoriaus akmuo.

Altorius jau šiek tiek pašvarintas, bet dangalai suplyšę, skulptūros minėtame altoriuje jau susidėvėjusios.

Paklaustas apie kieliką ir kitus reikmenis, parodė keturis kielikus: tris sidabrinius su taipogi sidabrinėmis patenomis bei vieną alavinį – pusėtiną, bet gan nešvarų.

Taip pat [parodė] didelį sidabrinį paauksuotą kryžių su daugeliu relikvijų, bet neįmanoma įskaityti, kokios relik-

Item crucem magnam argenteam deauratam cum multis reliquÿs, sed non potest legi, quae reliquiae sint; et monstrantia (!) sive tabernaculum, cum quo solet portari Venerabile Sacramentum in processionibus, ex aurichalco, mediocriter bonum. Item pacificale argenteum.

Planetas 6 mediocriter bonas cum albis laceris et immundis et[1] planetas 6, omnes sericeas, diversi coloris, sine albis et pro maiori parte laceras et vetùstate consumptas.

Antependium, quod est in altari ex oloserico, sed iam laceratum; ostendit alium antependium, sed parvulum, pro altari in sacello, quod est a parte sinistra in eadem ecclesia, ubi est altare mundum cum pulcherima (!)[2] imagine deaurata, sed ab aqua iam putrefacta. Vexilla sunt vetera et lacera.

Deinde dominus accessit ad fontem baptismalem, existentem in medio ecclesiae, in vase ligneo, in quo est concha ramea cum aqua mediocriter munda; est cooperta cum tabula lignea, sed sine clave. Est etiam crisma mediocriter bene custoditum et hoc anno renovatum. Similiter oleum cathechumenorum et infirmorum.

Interrogatus, quot compatres soleat admittere ad suscipien*dum* puerum e[3] fonte baptismatis, respondit: Tres vel 4, vel duos.

Interrogatus, an habeat librum, in quo scribantur nomina baptisatorum et compatrum, respondit: Hic non est, sed credo, quod habeat ille sacerdos in Eyragoła.[4]//

p.8 Interrogatus, an hic contrahuntur (!) matrimonia in ecclesia et quibus ceremonÿs, respondit: In ecclesia, sed nescio, quibus ceremonÿs.

Interrogatus, an sit regestrum nominum illorum, qui contrahunt matrimonium, respondit: Habet idem sacerdos in Eyragoła.

Interrogatus, an sit ecclesia consecrata, respondit: Ego audivi, quod non est consecrata; nec signa apparent, et ita disserunt etiam nonnulli alÿ oppidani existentes; et replican*te* domino, an sit indultum, dixit: Nescio.

[1] ac *Vebl.* [2] pulcherrima *emend. Jat.* [3] ex *Vebl.* [4] supra *add. Vebl.*

vijos ten yra; ir pusėtiną žalvarinę monstranciją arba tabernakulį, kuriame per procesijas nešamas Garbingasis Sakramentas; taip pat sidabrinį pacifikalą.

[Parodė ir] šešis pusėtinus arnotus su suplyšusiomis ir nešvariomis albomis bei šešis įvairių spalvų arnotus – visus šilkinius, be albų ir beveik visai suplyšusius bei susidėvėjusius.

Parodė altoriuje esantį šilkinį, bet jau suplyšusį antependiumą bei kitą mažytį antependiumą altoriui koplyčioje, kuri yra tos pačios bažnyčios kairėje pusėje – ten esama švaraus altoriaus su labai gražiu, bet jau nuo vandens apipuvusiu paauksuotu paveikslu[35]. Vėliavos senos ir suplyšusios.

Tada ponas atėjo prie bažnyčios viduryje, mediniame inde esančios krikštyklos, kurioje yra varinis dubenėlis su pusėtinai švariu vandeniu; krikštykla uždengta medine lentele, bet be užrakto. Yra ir pusėtinai prižiūrima šiemet atnaujinta krizma, taip pat katechumenų ir ligonių aliejus.

Paklaustas, kiek krikštatėvių [klebonas] leidžia priimti vaiko iš krikštyklos, atsakė: „Tris arba keturis, arba du".

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje būtų rašomi pakrikštytųjų ir krikštatėvių vardai, atsakė: „Čia nėra, bet manau, kad turi tas kunigas Ariogaloje".

Paklaustas, ar čia tuokiama bažnyčioje ir kokiomis apeigomis, atsakė: „Bažnyčioje, bet kokiomis apeigomis, nežinau".

Paklaustas, ar yra besituokiančiųjų vardų registras, atsakė: „Jį turi tas pats kunigas Ariogaloje".

Paklaustas, ar bažnyčia konsekruota, atsakė: „Girdėjau, kad nekonsekruota" – nematyti nė ženklų – ir taip tikina kai kurie kiti dalyvaujantys miestelėnai; ponui vėl klausiant, ar yra leidimas, atsakė: „Nežinau".

Paklaustas, nuo kada minėtas ponas Petras yra šios bažnyčios rektorius, atsakė: „Jau penkeri metai", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Pats čia niekada nerezidavo", ir vėl paklaustas sakė: „Jis nėra kunigas, bet čia laikė tą aukščiau minėtą vikarą".

Interrogatus, a quo tempore fuerit dictus dominus Petrus rector huius ecclesiae, respondit: Iam sunt 5[1] anni. Et replican*te* domino dixit: Nunquam ipse hic resedit; et iterum interrogatus dixit: Ipse non est sacerdos, sed habuit hic vicarium illum, quem supra dixi.

Interrogatus, an sint multi parochiani sub hac ecclesia, respondit: Sunt quamplurimi.

Interrogatus, an sint omnes Catholici, respondit: Omnes sunt Catholici praeter paucos nobiles, qui, si esset ordo et cura in Ecclesia, statim converterentur; ut disserunt etiam oppidani existentes praesentes.

Interrogatus, an serventur festa, respondit: Non celebrantur, nec ieiunia servantur.

Interrogatus, an plebanus incedat in habitu et tonsura clericalibus, respondit: Incedit in habitu saeculari; et replican*te* domino dixit: Nec recitat horas canonicas.

Interrogatus, an solent esse processiones, respondit: Diebus dominicis, quando est sacerdos, fiunt processiones.

Interrogatus, an unquam in ista ecclesia fu*e*rint[2] publicata decreta Concilÿ Tridentini circa clandestina matrimonia, respondit negative.

Interrogatus, an fuerit publicata bulla die Cenae Domini, respondit negative.

Interogatus, an isti soleant parochiani confiteri vel communicare saltem semel in anno, respondit: Solent, sed non omnes. Et replican*te* domino dixit: Tempore Quadragesimali; et iterum replican*te* domino respondit: Hoc anno fuit quidam Paulus sacerdos, qui audivit confessiones et communicavit.

Interrogatus, an sint incantatores vel divinatores publici, respondit: Non sunt.

Interrogatus, an sint publici excommunicati, respondit negative.

[1] 6 *Vebl.* [2] fuerunt *Vebl.*

Paklaustas, ar yra daug šios bažnyčios parapijiečių, atsakė: „Labai daug".

Paklaustas, ar visi yra katalikai, atsakė: „Visi katalikai, išskyrus keletą bajorų, kurie, jei bažnyčioje būtų tvarka ir rūpestis, tuoj pat atsiverstų"; taip tikina taipogi ir čia dalyvaujantys miestelėnai.

Paklaustas, ar švenčiamos šventės, atsakė: „Nešvenčiamos, nesilaikoma nė pasninkų".

Paklaustas, ar klebonas nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė: „Nešioja pasaulietišką drabužį", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Kanoninių valandų nekalba".

Paklaustas, ar rengiamos procesijos, atsakė: „Sekmadieniais, kai yra kunigas, procesijos būna".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje kada nors buvo paskelbti Tridento Susirinkimo nutarimai apie slaptas santuokas, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar Didįjį Ketvirtadienį buvo paskelbta bulė, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar parapijiečiai eina išpažinties ir Komunijos bent kartą per metus, atsakė: „Eina, bet ne visi", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Per Gavėnią", ir darsyk ponui klausiant atsakė: „Šiemet buvo toks kunigas Paulius, kuris klausė išpažinčių ir teikė Komuniją".

Paklaustas, ar yra kerėtojų ar viešų burtininkų, atsakė: „Nėra".

Paklaustas, ar yra viešai ekskomunikuotųjų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar yra kokių nors atskalūnų, atsakė neigiamai.

Paklaustas, kur laidojami mirusieji, atsakė: „Šventoriuje, kai kurie bažnyčioje, o daugelis – lauke", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Kai laidojama bažnyčioje, imama pusė kapos [grašių], o šventoriuje – tik dešimt grašių už varpus".

11.-776

Interrogatus, an sint aliqui apostatae, respondit negative.

Interrogatus, ubi sepeliuntur mortui, respondit: In cymiterio et aliqui in ecclesia, et[1] multi in campo; et replican*te* domino dixit: Quando sepeliuntur in ecclesia, accipitur medium sexagenae, sed in cymiterio tantum pro campanis 10 grossi.

Interrogatus, a quo ipse fuit constitutus magister scholae, respondit: A domino canonico, iam annus est elapsus; et replican*te* domino dixit: Ego sum Catholicus, sed non intelligo professionem fidei, quam dicitis, et non feci.

Interrogatus, an sint multi discipuli, et quid eos doceat, respondit: Non sunt multi, et doceo illos legere et grammaticam.

Interrogatus, an saltem diebus dominicis et festivis doceat pueros doctrinam Christianam, respondit: Singulis diebus ego doceo doctrinam Christianam.

Interrogatus, an sit missale, antiphonale et alÿ necessarÿ libri, ostendit missale Cracoviense vetus et graduale, antiphonarium et alios nonnullos libros ita laceratos, ut non possit discerni, quilibet illorum sit, et vix charta cum charta coniuncta est.

Deinde dominus fecit vocari factorem et interrogavit ipsum, quot reditus (!) et proventus percipiat ex isto plebanatu. Respondit: In[2] parata pecunia circa 36 sexagenas; et replicante domino de agris, respondit: Habet duos mansos agri; et iterum interrogante domino, an habeat aliquas decimas, respondit: Non habet decimas, sed est strena: aliqui dant frumentum, aliqui avenam, aliqui pecuniam, non est certi aliquid.

Deinde dominus fecit convocare cives in dicta ecclesia et illos interrogavit per interpretem, quomodo eis administrentur sacramenta, et quomodo plebanus eis satisfaciat; an habeant aliquid contra ipsum tam quoad curam ecclesiae, quam quoad vitam et mores ipsius. Responderunt: Vos potestis videre, quomodo nobis administret sacramenta, cum sacerdos non sit et raro venit, et alias solebant esse tres sacerdotes prop-

[1] at *Vebl.* [2] *om. Vebl.*

Paklaustas, kas jį paskyrė mokytoju, atsakė: „Ponas kanauninkas, jau prieš metus", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Esu katalikas, bet nesuprantu tikėjimo išpažinimo, kurį minite, ir jo nesu atlikęs".

Paklaustas, ar yra daug mokinių ir ko juos moko, atsakė: „Nedaug, juos mokau skaityti bei gramatikos".

Paklaustas, ar bent sekmadieniais ir šventadieniais moko vaikus tikybos, atsakė: „Tikybos mokau kasdien".

Paklaustas, ar yra mišiolas, antifonalas ir kitos būtinos knygos, parodė seną Krokuvos mišiolą ir graduалą, antifonalą bei kai kurias kitas knygas, taip suplyšusias, kad neįmanoma atskirti, kuri kiekviena iš jų yra, ir lapas su lapu vos jungiasi.

Tada ponas liepė pašaukti ūkvedį ir jo paklausė, kiek pelno ir pajamų surenka iš šios klebonijos; [šis] atsakė: „Grynais pinigais apie 36 kapas [grašių]", ir ponui vėl klausiant apie žemę atsakė: „Turi du valakus žemės", ir ponui darsyk klausiant, ar gauna kokių nors dešimtinių, atsakė: „Dešimtinių negauna, bet turi kalėdą: kas duoda kviečių, kas avižų, kas pinigų, tiksliai nenustatyta".

Tada ponas liepė į tą bažnyčią sukviesti miestelėnus ir jų per vertėją paklausė, kaip jiems teikiami sakramentai ir kaip klebonas juos patenkina; ar turi ką nors prieš jį tiek dėl rūpinimosi bažnyčia, tiek dėl jo asmeninio gyvenimo ir elgesio. [Šie] atsakė: „Jūs galite matyti, kaip mums teikia sakramentus: kunigo nėra ir jis retai atvyksta, o kadaise dėl žmonių daugybės būdavo trys kunigai. Jūs matote dėl klebono aplaidumo jau begriūvančią ir blogai prižiūrimą bažnyčią, viskas sulūžę, o mes verčiami eiti į svetimas parapines bažnyčias krikštyti vaikų ir klausyti Mišių, jei kada nors norime jų išklausyti".

Paklausti, kokią šeimyną turi klebonas, atsakė: „Ūkvedį, raktininką, du bernus ir dvi moteris – vieną našlę, o kitą

p.9 ter populi multitudinem. // Vos videtis ecclesiam iam propter negligentiam plebani collabentem et omnia fracta, et male custodit*am*[1], et non (!!)[2] cogemur ire ad alienas parochiales ad baptisan*dos* pueros et audien*dum* Sacr*um*[3] Missae, si volumus quandoque audire.

Interrogati, quam familiam habeat plebanus, responderunt: Factorem, clavigerum, duos pueros et duas mulieres, unam videlicet viduam et alteram ancillam; et replican*te* domino dixerunt: Rarissime hic plebanus venit et non solet permanere, et propterea nescimus nos de eius vita et moribus; et iterum interrogan*te* domino dixerunt: Bona istius sacelli mobilia et immobilia acceperunt nobiles Paulus Stanczowicz, Wlodkowicz Ioannes et Georgius, Ioannes Massierewicz, qui diviserunt inter se omnia bona dicti sacelli; et replican*te* domino dixerunt: Habebat praedium bonum, subditos plures, ita ut maiores reddítus habebat ista capella quam plebania; et iterum interrogati dixerunt: Fere omnes sunt Catholici isti nobiles, qui dicta bona occupar*unt*[4], omnes frequentant ecclesiam Catholicam. Postea Reverendus Dominus vidit cymiterium, quod est pessime custoditum, habet in*de*[5] septa multum fracta. Domus habet plures, sed iam propter negligentiam incipiunt cadere.

Fuit factum praeceptum eidem Petro Petkowicz in scriptis, traditum factori et magistro scholae, quat*enus*[6] *praedic*tus Petrus quam primum reversus fuerit, debeat omnino personaliter comparere coram eodem Reverendo Domino Vorniae vel alibi, ubi tunc fuerit, sub paena 50 sexagenarum, ipso facto incurren*da*, locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi applican*da* et in subsidium ex*ecution*is. Praesente sup*ra*-*dic*to patre Nicolao et me, notario; et propterea Reverendus Dominus reliqua reiecit in aliquid tempus, quando dictus plebanus fuerit praesentatus[7].

[1] custodita *Vebl.* [2] nos *emend. Jat.* [3] sacrificium *Vebl.* [4] occupaverunt *Vebl.* [5] *dubit.* [6] *dubit.*; quo tempore *Vebl.*; *fort.* quod [7] *dubit.*

tarnaitę", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Klebonas čia atvyksta labai retai ir neužtrunka, todėl nieko nežinome apie jo asmeninį gyvenimą bei elgesį", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Kilnojamą ir nekilnojamą šios koplyčios turtą paėmė bajorai Paulius Stankevičius, Jonas ir Jurgis Vladkavičiai, Jonas Masierevičius; visą minėtos koplyčios turtą jie pasidalijo tarpusavyje", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turėjo gerą dvarą ir daug valdinių – todėl ši koplyčia turėjo didesnes pajamas negu klebonija", ir vėl paklausti pasakė: „Tą turtą užgrobę bajorai kone visi yra katalikai, visi lanko katalikų bažnyčią". Vėliau garbusis ponas apžiūrėjo labai blogai prižiūrimą šventorių: tvora daug kur sulūžusi. [Bažnyčiai] priklauso keletas namų, bet dėl aplaidumo jie jau pradeda griūti.

Buvo išduotas raštiškas įsakymas tam pačiam Petrui Petkevičiui (perduotas ūkvedžiui ir mokytojui), kad vos tik sugrįžęs minėtasis Petras būtinai privalo asmeniškai prisistatyti tam pačiam garbiajam ponui Varniuose ar kitur, kur tuomet bus [vizitatorius], grasant *ipso facto* užsitrauktina ir šventoms vietoms bei bausmės įvykdymui paremti garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra skirtina 50 kapų bauda. Dalyvaujant aukščiau minėtam tėvui Mikalojui ir man, notarui. Todėl garbusis ponas kitką atidėjo vėlesniam laikui, kai prisistatys minėtas klebonas.

Die 14 octobris, anno quo supra, in Medniky[1]

Venerabilis dominus Petrus Petkowicz, canonicus Mednicensis et in Bethigoła plebanus, monitus a Reverendo Domino comparuit Medniky [2]coram eo dicen*do*[2], quod statim atque habuit praeceptum eiusdem Reverendi Domini venit[3], et quia erat in patria, quae multum distat, hic non potuit prius venire.

Deinde dictus Reverendus Dominus visitator detulit eidem domino Petro iuramentum de dicen*da* veritate super his, quae interrogatus fuerit, exceptis criminibus occultis etc[4].

Et inprimis ostensis *lit*eris facultatum interrogatus, an habeat ordines sacros, respondit: Habeo tantum ordines acolitatus.

Interrogatus, quae beneficia ecclesiastica possideat, respondit: Canonicatum istius ecclesiae Mednicensis et plebanatum in Bethigoła, ubi Dominatio Vestra fuit.

Interrogatus, an habeat dispensationem apostolicam, ut possit dicta beneficia incompatibilia obtinere, respondit: Habeo; et facta replicatione dixit: Habui a Reverendissimo Domino Nuntio Apostolico, et Dominatio Vestra Reverenda dedit mihi illam.

Interrogatus, nonne habeat aliam parochialem ecclesiam in Widukle, respondit: Ego habui, sed resignavi in manibus Reverendissimi Domini Episcopi ante festum Paschae proxime praeteritum.

Interrogatus, per quot annos retinuit dicta beneficia, respondit: Canonicatum obtinui per 6 annos et plebanatum Widuklensem etiam per 6 annos, et in Bethigoła quinque.

Interrogatus, an semper retinuerit in dictis ecclesÿs vicarios vel sacerdotes idoneos, qui in eis curam animarum habuerint, respondit: Semper retinui; et facta replicatione dixit: In Bethigoła per quartuale t*antum*[5] defuit sacerdos, sed conduxi plebanum in Eyragoła; et facta replicatione dixit: In Wi-

[1]Medniky *B caput; susp. A mg. M1* [2]coram retroscripto et dicens *Vebl.* [3] *om. Vebl.* [4] retroscriptis *Vebl.* [5] tempus *Vebl.*

Metais kaip aukščiau, spalio 14 dieną, Medininkuose

Garbusis Petras Petkevičius, Medininkų kanauninkas ir Betygalos klebonas, įspėtas garbiojo pono prisistatė pas jį Medininkuose sakydamas, kad atvyko vos gavęs to paties garbiojo pono įsakymą, bet, kadangi buvo tėviškėje, kuri yra toli, negalėjęs čia atvykti anksčiau.

Tada tas garbusis ponas vizitatorius prisaikdino tą patį poną Petrą sakyti tiesą apie tai, ko bus klausiamas, išskyrus slaptus nusikaltimus ir t. t.

Ir pirmiausia, parodžius įgaliojimų raštą, paklaustas, ar turi šventimus, atsakė: „Turiu tik akolito šventimus".

Paklaustas, kokias bažnytines beneficijas valdo, atsakė: „Šios Medininkų bažnyčios kanauninkiją bei kleboniją Betygaloje, kur Jūsų Prakilnybė lankėsi".

Paklaustas, ar turi apaštališkąją dispensą, idant galėtų laikyti minėtas nesuderinamas beneficijas, atsakė: „Turiu", ir vėl paklausus atsakė: „Gavau iš garbingiausiojo pono apaštališkojo nuncijaus, o Jūsų Garbioji Prakilnybė perdavė ją man".

Paklaustas, ar neturi kitos parapinės bažnyčios Viduklėje, atsakė: „Turėjau, bet atsisakiau garbingiausiajam ponui vyskupui prieš pastarąją Velykų šventę".

Paklaustas, kiek metų laikė tas beneficijas, atsakė: „Kanauninkiją laikiau šešerius metus, Viduklės kleboniją taipogi – šešerius, o Betygalos kleboniją – penkerius".

Paklaustas, ar tose bažnyčiose nuolat laikė vikarus arba tinkamus kunigus, kurie jose rūpinosi sielovada, atsakė: „Nuolat", ir vėl paklausus pasakė: „Betygaloje tik ketvirtį metų trūko kunigo, bet nusamdžiau Ariogalos kleboną", ir vėl paklausus pasakė: „Viduklėje nuolat laikiau

dukle semper retinui Ioannem sacerdotem, qui modo est ibi vicarius, et in Bethigoła retinui Georgium Iurgiewicz, qui modo est plebanus in Eyragoła, et postea retinui Paulum Pawłowicz, et modo retineo sacerdotem nomine Nicolaum; et facta replicatione dixit: Post visitationem Dominationis Vestrae statim venit mecum, et adduxi illum post discessum Dominationis Vestrae ad dictaṃ ecclesiam.

Interrogatus, nonne ipse sciat et fuerit pluries monitus, quod retinentes parochiales ecclesias debent suscipere ordinem sacerdotÿ, respondit: Scio, quod Concilium Tridentinum praecipit, ut[1] plebani debeant suscipere sacros ordines, sed ego fui Cracoviae et dedi operam li*ter*is.[2]//

p.10 Interrogatus, an incedat semper in habitu et tonsura clericalibus, respondit: Ego incedo in isto habitu, qui est clericalis; sed non habet coronam; et facta replicatione dixit: Habebo statim; et facta iterum replicatione dixit: Ego soleo incedere semper in palio oblongo.

Interrogatus, an recitet horas canonicas, respondit: Ego non recito horas canonicas, sed psalmos paenitentiales et officium Beatae Mariae Virginis; tunc dominus monuit illum, quod in conscientia tenetur ad restitutionem omnium fructuum beneficiorum ecclesiasticorum pro rata temporis, quo non recitat horas canonicas.

Interrogatus, quare non reparet tectum ecclesiae in Bethigoła, respondit: Ego restaurabo pro posse meo.

Interrogatus, quot fructus et proventus percipiat ex canonicatu et ex parochiali ecclesia, respondit: Ex canonicatu in totum ego soleo percipere 200 florenos in circa quolibet anno, sed in salvis expensis et mercede vicarÿ et famulorum vix centum et 20 floreni *per*veniunt ad manus meas, et ex parochiali in Bethigoła soleo percipere 100[3] florenos, sed[4] ad manus meas non *per*veniunt nisi 30 floreni. Ex Widukle vero solebam percipere 50 florenos in circa.

[1] et *Vebl.* [2] s(acris) *add. Vebl.* [3] *corr.* [4] *corr.*

kunigą Joną, kuris dabar ten yra vikaru, o Betygaloje – Jurgį Jurgevičių, dabar Ariogalos kleboną; vėliau laikiau Paulių Paulavičių, o dabar – kunigą, vardu Mikalojus", ir vėl paklausus pasakė: „Tuojau po Jūsų Prakilnybės vizitacijos atvyko su manimi; į tą bažnyčią jį atsivežiau Jūsų Prakilnybei išvykus".

Paklaustas, argi nežino ir nebuvo daug kartų įspėtas, kad laikantys parapines bažnyčias privalo priimti kunigo šventimus, atsakė: „Žinau, kad Tridento Susirinkimas liepia klebonams priimti šventimus, bet aš buvau Krokuvoje ir studijavau".

Paklaustas, ar nuolat nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė: „Nešioju šį dvasininko drabužį", bet tonzūros neturi, ir vėl paklausus pasakė: „Nedelsdamas išsiskusiu", ir darsyk paklausus pasakė: „Visada nešioju ilgą apsiaustą".

Paklaustas, ar kalba kanonines valandas, atsakė: „Nekalbu kanoninių valandų, tik atgailos psalmes ir Švenčiausiosios Mergelės Marijos valandas". Tada ponas įspėjo jį, kad turi sąžiningai grąžinti visas bažnytinių beneficijų pajamas už tą laikotarpį, kai nekalba kanoninių valandų.

Paklaustas, kodėl nepataiso Betygalos bažnyčios stogo, atsakė: „Pataisysiu pagal savo išgales".

Paklaustas, kiek įplaukų ir pajamų gauna iš kanauninkijos ir parapinės bažnyčios, atsakė: „Iš kanauninkijos iš viso gaunu apie 200 auksinų kasmet, bet, atskaičius išlaidas ir atlyginimą vikarui bei tarnams, į rankas gaunu vos 120 auksinų; iš Betygalos parapinės bažnyčios gaunu šimtą auksinų, bet į rankas – tik 30; iš Viduklės gaudavau apie 50 auksinų".

Paklaustas, kur reziduoja, atsakė: „Reziduoju arba čia, arba Betygaloje; iš ten vėliau buvau išvykęs penkioms savaitėms į tėviškę".

Interrogatus, quo in loco soleat ipse residere, respondit: Ego soleo residere vel hic, vel in Bethigoła, et inde postea discessi per 5 septimanas, et in patriam ivi.

Interrogatus, quid fecerit dicto tempore, quando fuit in patria, respondit: Ut componerem quaedam negotia, quae ego habebam cum quibusdam amicis meis.

Interrogatus, an unquam tempore isto fuerit Vilnae, respondit: Dicto tempore, quo ego fui in patria, ivi etiam Vilnam et ibi permansi per 8 vel decem dies; et facta replicatione dixit: Ego ivi, quia eram infirmus, ut curarem me.

Interrogatus, in qua domo permansit, respondit: Ego non recordor, quomodo vocatur ille hospes, apud quem ego manebam; et facta replicatione dixit: Ego etiam fui apud Martinum in foro; et facta replicatione dixit: Ego apud eum habeo vestes; et facta replicatione dixit: Ego habeo meas vestes clericales in deposito.

Interrogatus, quomodo vocaretur ille, cum quo ipse lusit aleis, dum esset Vilnae, respondit: Non lusi. Deinde dixit: Ego lusi, sed non recordor, quomodo ille vocetur; et facta replicatione dixit: Ego nolo unquam amplius ludere et ita bona fide promitto.

Interrogatus, quid amiserit in ludo alearum, dum fuit Vilnae, respondit: Ego perdidi luden*do* aleis catenam argenteam deauratam valoris 10 florenorum; et facta replicatione dixit: Aliquot florenos; et iterum facta replicatione dixit: Quid [1]-*Dominationi* V*es*trae pr*o*derit-[1] scire, quot florenos ego amiserim?; et facta iterum replicatione dixit: Amisi decem sexagenas; et iterum interrogatus dixit: Ego in posterum amplius non faciam ita, ut feci temporibus praeteritis, sed pec*uniae* (!)[2], quae mihi sup*er*erunt[3], expendam in restaurationem et utilitatem dictae ecclesiae.

Interrogatus, nonne viderit, quomodo servatur Sacramentum in dicta sua ecclesia, respondit: Ego vidi, sed ego restaurabo.

Interrogatus, quam familiam habeat, respondit: In canonicatu habeo generum, qui duxit sororem meam, et in parochi-

[1] dominatio vestra poterit *Vebl.* [2] pecunias *emend. Vebl.* [3] supersunt *Vebl.*

Paklaustas, ką veikė tėviškėje, atsakė: „Idant sutvarkyčiau kai kuriuos reikalus, kuriuos turėjau su keletu savo draugų".

Paklaustas, ar tuo metu lankėsi Vilniuje, atsakė: „Lankydamasis tėviškėje, buvau nuvykęs ir į Vilnių; ten praleidau aštuonias ar dešimt dienų", ir vėl paklausus pasakė: „Buvau nuvykęs pasigydyti, nes sirgau".

Paklaustas, kokiuose namuose buvo apsistojęs, atsakė: „Šeimininko, pas kurį buvau apsistojęs, vardo nepamenu", ir vėl paklausus pasakė: „Lankiausi ir pas Martyną miesto aikštėje", ir vėl paklausus pasakė: „Pas jį turiu drabužių", ir vėl paklausus pasakė: „Dvasininko drabužius esu įkeitęs".

Paklaustas, kuo vardu tas, su kuriuo jis Vilniuje lošė kauliukais, atsakė: „Nelošiau". Tada pasakė: „Lošiau, bet jo vardo neatmenu", ir vėl paklausus pasakė: „Daugiau niekada nebeketinu lošti ir taip būdamas įsitikinęs pažadu".

Paklaustas, ką Vilniuje pralošė kauliukais, atsakė: „Kauliukais pralošiau dešimties auksinų vertės sidabrinę paauksuotą grandinę", ir vėl paklausus pasakė: „Keletą auksinų", ir darsyk paklausus pasakė: „Kuo Jūsų Prakilnybei pravers žinoti, kiek auksinų pralošiau?", ir dar kartą paklausus pasakė: „Pralošiau dešimt kapų [grašių]", ir vėl paklaustas pasakė: „Daugiau taip, kaip anksčiau, nebedarysiu, o pinigus, kurie man atliks, leisiu minėtos bažnyčios atnaujinimui ir reikmėms".

Paklaustas, ar nematė, kaip laikomas Sakramentas toje jo bažnyčioje, atsakė: „Mačiau, bet atnaujinsiu".

Paklaustas, kokią šeimyną turi, atsakė: „Kanauninkijoje turiu svainį, vedusį mano seserį, o parapinėje bažnyčioje turiu tris giminaičius ir dvi mano atsigabentas moteris", ir vėl paklausus pasakė: „Viena dar mergaitė, o kita – našlė", ir vėl paklausus pasakė: „Mergaitė man įkeista už penkis auksinus[36]

ali habeo tres cognatos et duas mulieres conductas a me; et facta replicatione dixit: Una est adhuc puella, et altera est vidua; et facta replicatione dixit: Puella est mihi oppignorata pro 5 florenis a quodam nobile (!), nomine Moyza; et facta iterum replicatione dixit: Adhuc non est annus, quod ego habui pignori; et facta replicatione dixit: Nesciebam, quod hoc non liceret, quia in Samogitia multi sunt, qui dant pignori Christianorum filios vel alios, sed ego non retinebo illam amplius et illam liberabo, et ita promitto Dominationi Vestrae Reverendae.

Dicta die 14 mensis octobris

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator, absoluta visitatione ecclesiae cathedralis Mednicensis et parochialis in Bethigoła, eiusdem dioecesis, quarum ecclesiarum venerabilis dominus Petrus Petkowicz est canonicus et plebanus respective, et examinato dicto Petro eodemque citato
p.11 pro hac die et hora ad viden*dum* se condemnari // tum propter eius contumaciam, quam propter neglig[entiam] ...[1] ac ordinationes fieri super his, quae in dicta ecclesia parochiali ... domino comparentem et causas legitimas contumaciae su[ae] ...vit et liberavit. Insuper ultra ea, quae ordinavit circa ... et condemnavit prout infra, videlicet primo, quia dictus venerabilis dominus Pe[trus] ...[2] in Bethigoła, non retinuit sacerdotem, qui animarum curam gesserit ... [cu]stodien*do*[3] et administran*do* sancta sacramenta in dicta ecclesia multae negligentiae ... cum non mediocri populorum scandalo et animarum detrimento cond[emnavit] ... ex quibus p*raedic*tus dominus Petrus emere debeat tabernaculum ligneum de... [cu]stodien*dum* in dicta ecclesia in Bethigoła et tres mappas pro altari eius ... corporale, quod facere debeat omnino infra 6 menses proximos, sub [paena] ... et quod p*raedic*tus Petrus

[1] *quasi medietas folii huius deest* [2] Petkowicz, parochus *coni. Vebl.*
[3] *Vebl. non legit*

vieno bajoro, vardu Moiža", ir darsyk paklausus pasakė: „Dar nėra nė metų, kai gavau ją užstatu", ir vėl paklausus pasakė: „Nežinojau, kad šitai neleistina, nes Žemaitijoje daugelis įkeičia krikščionių vaikus arba kitus [asmenis], bet daugiau jos nebelaikysiu ir ją išlaisvinsiu, ir tai Jūsų Garbingajai Prakilnybei pažadu".

Minėtą spalio mėnesio 14 dieną

Garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas ir t.t., baigęs tos pačios vyskupijos Medininkų katedros bažnyčios ir Betygalos parapinės bažnyčios (šių bažnyčių atitinkamai kanauninkas ir klebonas yra garbusis ponas Petras Petkevičius) vizitaciją ir apklausęs minėtą Petrą bei iškvietęs jį šią dieną ir valandą, kad jis pamatytų save pasmerkiamą tiek dėl jo nepaklusnumo, tiek dėl aplaidumo (...)[37] ir paskelbti potvarkius dėl to, kas toje parapinėje bažnyčioje (...) pasirodantį ponui ir teisėtas savo neklusnumo priežastis (...) ir išlaisvino. Be to, ką patvarkė dėl (...) ir pasmerkė, kaip žemiau, būtent: pirma, kadangi minėtas garbusis ponas Petras (...) Betygalos [klebonas], nelaikė kunigo, kuris rūpintųsi sielovada (...) didelio aplaidumo saugant ir teikiant šventus sakramentus minėtoje bažnyčioje (...) su nemenku žmonių papiktinimu ir sielų nuostoliu pasmerkė (...) už juos minėtas ponas Petras privalo nupirkti medinį tabernakulį (...) saugotiną toje Betygalos bažnyčioje bei tris dangalus jos altoriui (...) korporalą; tai turi būtinai padaryti per šešis artimiausius mėnesius, grasant (...) ir kad minėtas Petras tos pat Betygalos bažnyčios stogą privalo (...)

debeat tectum eiusdem ecclesiae in Bethigoła ... sexagenarum, locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi applican*da*.

Praeterea debeat in dicta ecclesia vicarium sacerdotem idoneum semp[er] ... hebdomada, qua neglexerit, ut supra applican*da*.

Et quod infra annum *omnes*[1] sacros et presbyteratus ordines ... ecclesia ipso facto pǫst annum vacare extunc, prout ex nunc dec...[2]

Item curare debeat, ut in eadem sua parochiali ecclesia saltem semel ... Domini legi consuetam et decretum sacri Concilÿ Tridentini de cland[estinis matrimoniis] ...[3] [obser]vari curet, sub paena unius sexagenae pro qualibet vice, qua fu[erit] ...[4] Episcopi applican*da*.

Item, quod fontem baptismalem mundum et clave clausum co[nservare][5] ... ut supra applican*da*.

Ac sacramentum Baptismatis extra ecclesiam administrari non de[beat] ... Item in baptisan*do* non admitta*ntur*(!)[6] ad suscipien*dum* baptisat[um] ... [ad] summum duo, videlicet unus et una, sub paena unius sexagenae pro ... applican*da*. Et librum habere debeat, in quo nomina baptisato[rum] ... sexagenae, ut supra applican*da*.

Item infra 6 menses comparare debeat sibi breviarium Rom[anum] ... [sub] paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item librum in dicta ecclesia habere debeat, in quo describi curet ... [sub paena][7] unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Item praecepit eidem domino Petro, ut puellam, quam sibi oppignora[vit] .... infra mensem, sub paena 4 sexagenarum, locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi applican*da*.

Nec non etiam, cum ludus alearum valde sit detestabilis, praesertim in clerico, ideo praecepit [8-]eidem Petro[-8], ne

[1] ordines *Vebl.* [2] decernimus *fort. legendum* [3] et decretum dictum *coni. Vebl.* [4] conventum, arbitrio Reverendissimi Domini *coni. Vebl.* [5] *Vebl. non legit* [6] admittatur *emend. Vebl.* [7] *coni. Vebl.* [8] *Vebl. non legit;* eidem Domino Petro *coni. Jat.*

šventoms vietoms garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra skirtina (...) kapų [grašių] bauda.

Be to, toje bažnyčioje privalo tinkamą kunigą vikarą nuolat (...) skirtina kaip aukščiau [už kiekvieną] savaitę, kai to nepadarys.

Ir kad per metus visus (ir kunigystės) šventimus (...) po metų bažnyčia ims *ipso facto* vakuoti (...)

Taip pat privalo pasirūpinti, kad toje pat savo parapinėje bažnyčioje bent kartą (...) Didįjį Ketvirtadienį skaitomą [bulę] ir Tridento Šventojo Susirinkimo nutarimą dėl slaptų [santuokų] (...) tepasirūpina laikytis, grasant (...) vyskupo [nuožiūra] skirtina vienos kapos bauda už kiekvieną kartą, kai (...).

Taip pat, kad krikštyklą švarią ir užrakintą laikyti (...) skirtina kaip aukščiau.

Ir Krikšto Sakramentą privalo teikti tik bažnyčioje (...)

Taipogi krikštijant tebūna leidžiami priimti pakrikštytojo (...) daugiausiai du, būtent, vienas vyras ir viena moteris, grasant (....) skirtina vienos kapos bauda. Ir privalo pradėti knygą, kurioje pakrikštytųjų vardus (...) skirtina kaip aukščiau [vienos] kapos [bauda].

Taip pat per 6 mėnesius privalo įsigyti Romos brevijorių (...) grasant skirtina kaip aukščiau 2 kapų bauda.

Taip pat toje bažnyčioje privalo turėti knygą, kurioje pasirūpintų rašyti (...) [grasant bauda] vienos kapos, skirtina kaip aukščiau.

Taip pat tam pačiam ponui Petrui įsakė mergaitę, kurią paėmė užstatu (...) per mėnesį, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra skirtina keturių kapų bauda.

Taip pat, kadangi lošimas kauliukais yra labai pasibjaurėtinas, ypač dvasininkui, tam pačiam Petrui įsakė, kad tais

dicto ludo alearum ludere amplius audeat, sub paena 10 sexagenarum pro qualibet vice, qua con*tra*venerit, fabricae et alÿs rebus necessarÿs eiusdem ecclesiae applican*da*.

Praesentibus venerabili patre Nicolao sup*radic*to, Gabriele Bogatek et me, Stanislao Korzeniewsky, eiusdem Reverendi Domini visitatoris notario. Item in praesentia ipsius domini Petri, consentientis omnibus sup*radic*tis et coronam ostendentis iuxta mandatum domini ac etiam fidem Catholicam et professionem offerentem (!), et in continenti postea dictam professionem fidei in forma re[1], et fecit in manibus eiusdem Reverendi Domini.

---

f.27r ... //[2] sacros, sed tantum acolitatum; et iterum facta replicatione dixit: Nullum habeo aliud beneficium ecclesiasticum.

Interogatus, quanto tempore habuerit dictam ecclesiam parochialem, respondit: Jam agitur septimus annus.

Interogatus, quando soleat residere in dicta parochiali ecclesia, respondit: In festis solennioribus et quando non habeat negocia Reverendissimi.

Interogatus, an semper ibi retinuerit sacerdotem idoneum, qui animarum curam habuerit, respondit: Semper retineo sacerdotem et bacalaureum sumptibus meis, et etiam cantorem; et facta replicatione dixit: Retinui per aliquot annos duos sacerdotes, Nicolaum et alium, Joannem Kielczewszki, quorum unus est mortuus, et alter discessit, postea vero retineo unum tantum, quia non invenio alium sacerdotem.

Interogatus, quos fructus et proventus percipiat ex dicta parochiali ecclesia, respondit: 40 sexagenas incirca[3].

[1] *dubit.;* informare *fort. legendum* [2] *inc. A; pars aliqua visitationis ecclesiae in Raseiniai deest* [3] incircum *Vebl.*

kauliukais daugiau lošti nedrįstų, grasant tai pačiai bažnyčiai bei kitiems jai būtiniems dalykams skirtina dešimties kapų bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs.

Dalyvaujant aukščiau minėtam garbiajam tėvui Mikalojui, Gabrieliui Bogatekui ir man, to paties garbiojo pono vizitatoriaus notarui Stanislovui Koženievskiui; taipogi dalyvaujant pačiam ponui Petrui, kuris sutiko su viskuo, kas minėta aukščiau, pono įsakymu parodė tonzūrą ir taipogi pažadėjo atlikti katalikų tikėjimo išpažinimą; ir nedelsdamas šį tikėjimo išpažinimą atliko tam pačiam garbiajam ponui pagal nustatytą formuluotę[38].

... [neturiu kunigo] šventimų, tik akolito", ir vėl paklausus pasakė: „Jokios kitos bažnytinės beneficijos neturiu".

Paklaustas, nuo kada turi minėtą parapinę bažnyčią, atsakė: „Eina jau septinti metai".

Paklaustas, kada reziduoja toje parapinėje bažnyčioje, atsakė: „Per iškilmingesnes šventes" ir kai neturi Garbingiausiojo pavedimų.

Paklaustas, ar visada ten laikė tinkamą kunigą, kuris rūpinosi sielovada, atsakė: „Savo lėšomis visada laikiau kunigą, bakalaurą ir taipogi kantorių", ir vėl paklausus pasakė: „Keletą metų laikiau du kunigus – Mikalojų ir kitą, Joną Kielčevskį; vienas jų mirė, o kitas išvyko; nuo tol laikau tik vieną, nes kito kunigo nerandu".

Paklaustas, kokias įplaukas ir pajamas gauna iš tos parapinės bažnyčios, atsakė: „Apie 40 kapų [grašių]".

Paklaustas, ar žino, kaip ten teikiami sakramentai, atsakė: „Žinau, kad teikiami gerai, nes kunigas geras, o bakalauras mokytas ir šitai gerai išmano".

Interogatus, an ipse sciat, quo ordine ibi administrentur sacramenta, respondit: Ego scio, quod bene ibi administrantur, quia bonus est sacerdos et bacalaureus, qui est doctus et bene ista intellig[it].

Interogatus de pluribus alÿs, remisit se ad vicarium existentem dicens, quod ipse ordinavit, ut fierent, quęcunque sint necessaria.

Interogatus, an recitet horas canonicas, respondit negative; tunc monitus fuit a domino, quod tenetur in conscientia ad restitutionem fructuum beneficÿ ecclesiastici.

Qui[1] Reverendus Dominus, revisa visitatione in dicta ecclesia Rossieni facta et omnibus bene consideratis, ultra ea, quę statuit ibi in visitatione dictae ecclesiae, ordinavit nonnulla alia, quę [2-]necessaria visa sunt. Primo, quia[-2] dictus dominus Joannes, monitus in synodo diocesana, habitum et tonsuram clericalem non assumpsit, cond*emnavit*[3] illum in paenam 4 sexagenarum prout in dicta synodo constitu[tum] est, locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi applican*dam* et moderan*dam*.

Ac[4] quod dictus Joannes Mierzewszki[5], plebanus in Rossienie, debeat in 6 menses proxime sequentes assumere habitum et tonsuram clericalem, et in eo semper postea incedere. Sub paena privationis fructuum dictę parochialis ecclesiae per biennium, ipso facto incurren*da*, locis pÿs arbitrio Reverendissimi ordinarÿ applican*da*. Item monuit eundem plebanum, ut infra 6 menses proximos debeat sibi comparare breviarium Romanum et iuxta illud postea horas canonicas recitare. Sub paena arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi Samogitiensis. Et quod ordinationes pro eadem ecclesia, suo vicario factas, debeat curare, ut per dictum vel alium pro tempore existentem vicarium diligenter observetur. Sub eisdem paenis, in dictis ordinationibus contentis.

Et quod infra annum idem Joannes plebanus teneatur omnino suscipere ordines sacros[6] praesbyteratus iuxta sac-

[1] quo *Vebl.* [2] necessaria sunt, quia *Vebl.* [3] *dubit.*; conduxit *Vebl.* [4] at *Vebl.*
[5] *Vebl. dubitavit*, Miergewski *Jat.* [6] *hic aliquid haud legibile; fort.* omnes

Paklaustas apie daugelį kitų [dalykų], nurodė [kreiptis] į vikarą sakydamasis, kad pats nurodė daryti tai, kas būtina.

Paklaustas, ar kalba kanonines valandas, atsakė neigiamai; tada ponas jį įspėjo, kad turi sąžiningai grąžinti bažnytinės beneficijos pajamas.

Tas garbusis ponas, peržiūrėjęs minėtos Raseinių bažnyčios vizitaciją ir visa gerai apsvarstęs, be to, ką ten nutarė vizituodamas tą bažnyčią, patvarkė dar kai ką, kas pasirodė būtina. Pirma, kadangi minėtas ponas Jonas, įspėtas per vyskupijos sinodą, neapsivilko dvasininko drabužio ir neišsiskuto tonzūros, pasmerkė jį keturių kapų [grašių] baudai, kaip nustatyta tame sinode, skirtina ir vykdytina šventoms vietoms garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra.

Ir tam ponui Jonui Mieževskiui, Raseinių klebonui, [įsakė] per šešis artimiausius mėnesius apsivilkti dvasininko drabužį bei išsiskusti tonzūrą ir nuo tol visada nešioti, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo ordinaro nuožiūra skirtina minėtos parapinės bažnyčios pajamų atėmimo dvejiems metams bauda, užsitrauktina *ipso facto*. Ir tą patį kleboną įspėjo per artimiausius šešis mėnesius įsigyti Romos brevijorių ir nuo tada iš jo kalbėti kanonines valandas, grasant garbingiausiojo pono Žemaičių vyskupo nuožiūra [skirtina] bausme. Ir [įsakė] pasirūpinti savo vikarui duotais nurodymais dėl tos pačios bažnyčios, idant minėtasis ar kitas tuo metu esantis vikaras juos uoliai vykdytų, grasant tuose nurodymuose nustatytomis baudomis.

Ir tam pačiam klebonui Jonui [įsakė] per metus būtinai priimti kunigo šventimus, kaip reikalauja šventieji kanonai, grasant minėtos parapinės bažnyčios atėmimu. Ir per šešis mėnesius privalo pataisyti varpinės stogą bei šventoriaus tvorą, grasant šventoms vietoms [skirtina] dešimties kapų ir t. t. Dalyvaujant aukščiau minėtam garbiajam tėvui

ros canones. Sub pęna privationis dictae parochialis ecclesiae. Et[1] debeat infra 6[2] menses restaurare tectum campanilis et septa cymiterӱ. Sub pęna 10 sexagenarum, locis pӱs etc. Praesentibus venerabili patre Nicolao sup*radic*to, Gabriele Bogatek, Joanne, vicario ecclesiae cathedralis Mednicensis, et me, Stanislao, notario etc[3].

Die 26 septembris, anno quo supra[4]

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator ut supra, ex*isten*s[5] in Wyduklie[6] eiusdem diocesis, in domo[7] plebanatus, ubi invenit quendam sacerdotem, ut ipse asseruit, quem dominus ostensis eis[8] *lit*eris et delato iuramento de veritate dicen*da* etc. interogavit ut infra://

f.27v Inprimis, quomodo ipse vocetur[9]. Respondit: Ego vocor Joannes Jurgiewicz, diocesis Samogitiensis; sed per interpretem, [10-]quia nescit latine[-10].

Interogatus, an sit ipse plebanus istius ecclesiae, respondit: Ego sum vicarius[11], Reverendissimus Dominus Episcopus est plebanus; et iterum interogan*te* domino dixit: Non est alius plebanus nisi Episcopus.

Interogatus, quot anni sunt, quod mortuus est plebanus, respondit: Non est mortuus: erat plebanus dominus Petrus Pethkowicz, plebanus in Bethigola; et iterum interogatus dixit: Ego nescio, quomodo nunc sit [12-]plebanus Episcopus vivo illo priori plebano, et ego nescio neque pacta, neque conventiones inter[-12] Episcopum et Petrum plebanum, sed ego ita audivi, [13-]quod ipse Petrus Petkowicz erat plebanus, et prius fuit plebanus eius frater[14], qui erat Episcopus Samogitiensis, et ante ipsum – Victorinus, qui modo est Episcopus Luceoriensis.[-13]

[1] *corr.* [2] *corr.* [3] retroscriptus *Vebl.* [4] Vidukli *mg. M1* [5] exiens *Vebl.* [6] Wyduklis *Vebl.* [7] domum *Vebl.* [8] ei *Jat.* [9] vocatur *Vebl.* [10] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [11] *subter linea ducta est M2* [12] *subter linea ducta est M2* [13] *subter linea ducta est M2* [14] patruus *emend. Jat.*

Mikalojui, Gabrieliui Bogatekui, Medininkų katedros bažnyčios vikarui Jonui ir man, aukščiau minėtam notarui Stanislovui ir t. t.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo 26 dieną

Garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas ir t. t., vizitatorius kaip aukščiau, būdamas tos pačios vyskupijos Viduklės [vietovėje], klebonijos namuose rado kažkokį, kaip šis pats patikino, kunigą; parodęs [įgaliojimų] raštą ir prisaikdinęs sakyti tiesą ir t. t., [vizitatorius] jį apklausė, kaip žemiau.

Pirmiausia [paklaustas], kuo vardu, atsakė: „Jonas Jurgevičius, esu Žemaičių vyskupijos", bet per vertėją, nes nemoka lotyniškai.

Paklaustas, ar jis šios bažnyčios klebonas, atsakė: „Esu vikaras; klebonas yra garbingiausiasis ponas vyskupas", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Be vyskupo kito klebono nėra".

Paklaustas, prieš kiek metų mirė klebonas, atsakė: „Nemirė: klebonu buvo ponas Petras Petkevičius, Betygalos klebonas", ir vėl paklaustas pasakė: „Nežinau, kaip esant gyvam ankstesniajam klebonui dabar klebonu tapo vyskupas; nežinau apie jokias sutartis tarp vyskupo ir klebono Petro, bet girdėjau, kad klebonu buvo pats Petras Petkevičius, o anksčiau klebonavo jo brolis[39], buvęs Žemaičių vyskupas, o prieš jį – Viktorinas, dabartinis Lucko vyskupas".

Paklaustas, kiek laiko išbuvo čia vikaru, atsakė: „Jau penkiolika metų".

Interogatus, quanto tempore hic fuit vicarius, respondit: Jam sunt 15 anni.

Interogatus, an fecerit professionem fidei Catholicae, respondit: Ego semper facio professionem fidei Catholicae in contione; et tunc dominus illi declaravit, quid sit professio fidei, et ille dixit: Talem professionem fidei ego non feci; et iterum interogant*e* domino dixit: Si Dominatio Vestra vult, faciam.

Interogatus, quibus conditionibus sit in hac ecclesia constitutus vicarius et a quo, respondit: A Reverendissimo Domino Episcopo; et quod ipse non fecit aliqua pacta vel conditiones nisi quod Episcopus promisit illi 8 sexagenas pro sua mercede; et iterum interogatus dixit: Habeo offertoria aliqua a parochianis et illud, quod mihi datur pro celebran*dis* matrimonÿs et baptisan*dis* pueris, et praeterea [1-]etiam habeo victum hic in curia Episcopi.[-1]

Interogatus, an istis 15 annis ipse fuerit semper vicarius, respondit: Ego semper fui. Et replicant*e* domino dixit: Primus fuit Victorinus Episcopus, secundus Georgius Pethkowicz, Episcopus, tertius vero[2] Petrus Petkowicz, nepos d*icti*[3] Episcopi, qui nunc est plebanus in Bethigola, et ia*m*[4] modernus Episcopus Samogitiensis est possessor huius ecclesiae. Et iterum replicant*e* domino dixit: Ego nescio, an resignaverit vel dederit in arendam, vel quid fecerint inter se.

Interogatus, a quo accep*er*it[5] ordines sacros, respondit se accepisse a Suffraganeo Vilnensi, sed de licentia Episcopi Victorini, tunc Episcopi Samogitiensis, et iterum dixit, quod l*it*erae sunt combustę.

Interogatus, quibus diebus solet celebrare Missam, respondit: Diebus dominicis et festivis; et iterum interogant*e* domino dixit: Praedico etiam verbum Dei dictis diebus.

Interogatus, an sit magna parochia ista et an habeat multos parochianos, respondit: Sunt multi.

[1] *subter linea ducta est M2* [2] venerabilis *Vebl.* [3] domini *Vebl.* [4] idem *Vebl.* [5] accepit *Vebl.*

Paklaustas, ar yra atlikęs katalikų tikėjimo išpažinimą, atsakė: „Tikėjimo išpažinimą visada atlieku per pamokslą"; tada ponas jam paaiškino, kas yra tikėjimo išpažinimas, ir jis pasakė: „Tokio tikėjimo išpažinimo nesu atlikęs", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Jei Jūsų Prakilnybė nori, atliksiu".

Paklaustas, kas ir kokiomis sąlygomis paskyrė jį šios bažnyčios vikaru, atsakė: „Garbingiausiasis ponas vyskupas", ir [pasakė], kad be jokių sutarčių ar sąlygų, išskyrus nebent tai, kad vyskupas pažadėjo jam aštuonias kapas [grašių] užmokesčio, ir vėl paklaustas pasakė: „Gaunu iš parapijiečių aukų bei tai, kas duodama už santuokas bei vaikų krikštą, be to, dar turiu išlaikymą čionykščiame vyskupo dvare".

Paklaustas, ar visus šiuos penkiolika metų buvo vikaru, atsakė: „Visus", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Pirmas buvo vyskupas Viktorinas, antras – vyskupas Jurgis Petkevičius, trečias – Petras Petkevičius, to vyskupo sūnėnas (dabar Betygalos klebonas), o nūnai šią bažnyčią turi dabartinis Žemaičių vyskupas", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Nežinau, ar atsistatydino, ar išnuomojo, ar ką kita tarpusavyje sutarė".

Paklaustas, iš ko gavo šventimus, atsakė gavęs iš Vilniaus sufragano, bet su tuometinio Žemaičių vyskupo Viktorino leidimu, ir darsyk [paklaustas] pasakė, kad raštas sudegęs.

Paklaustas, kuriomis dienomis laiko Mišias, atsakė: „Sekmadieniais ir šventadieniais", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Tomis dienomis skelbiu ir Dievo žodį".

Paklaustas, ar ši parapija didelė ir ar daug parapijiečių, atsakė: „Daug".

Paklaustas, ar daug katalikų, atsakė: „Išskyrus keturis ar penkis, visi katalikai; ar yra kokių nors stabmeldžių, kerėtojų ir panašių, nežinau".

Paklaustas, ar parapijiečiai ateina bažnyčion klausyti Šventų Mišių ir Dievo žodžio, atsakė: „Ateina"; mes irgi ma-

Interogatus, an sint multi Catholici, respondit: Praeter quatuor vel quinque omnes sunt Catholici, et nescio, an sint aliqui idolatri, incantatores et similes.

Interogatus, an parochiani frequentant ecclesiam ad audien*dum* Sacrum Missę et verbum Dei, respondit: Veniunt; prout etiam nos vidimus multos convenire, et plures etiam, ut aiunt, solent convenire.

Interogatus, an frequentent sacramentum Confessionis et Communionis saltem semel in anno, respondit: Tantum semel; et replican*te* domino dixit: Omnes Catholici confitentur et communicant, sed semel tantum in anno.

Interogatus, quo ordine utatur ipse vicarius in audien*dis* confessionibus, in dan*dis* paenitentÿs et absolutionibus, respondit: In Quadragesima ego audio. Tunc dominus ei
f.28r melius declaravit, //et ipse dixit: Ego primo facio confessionem generalem, deinde audio singulos et absolvo singulos particul*ariter*[1].

Interogatus, an sciat audire confessiones singulatim et conscientias confitentium examinare, respondit: Ego scio et examino prout melius possum; et iterum replican*te* domino, ut dicat modum examinan*di*, bene dixit.

Interogatus, quid sit officium eius, qui vicarium plebani gerit, respondit: Audire confessiones, praedicare verbum Dei, Missam celebrare et dicere: orate pro me, peccatore, fratres et sorores, ut fiat acceptabile sacrificium etc.[2], sed quandoque nemo est, cui possim dicere: orate pro me, fratres etc.

Interogatus, an visitet infirmos suos parochianos, respondit: Quando me requirunt, ego visito; et replican*te* domino dixit: Hoc anno apud nullum fui nisi apud unum, cui non dedi Communionem, sed t*antum*[3] feci generalem confessionem, quia graviter aegrotabat.

Interogatus, an soleat illis afferre Sacramentum Eucharistię, respondit: Quando requirunt.

[1] paenitentes *Vebl.* [2] meum *Vebl.* [3] eidem *Vebl.*

tėme daugelį renkantis, ir, kaip sako, susirenka dar daugiau.

Paklaustas, ar eina Išpažinties ir Komunijos Sakramento bent kartą per metus, atsakė: „Tik kartą", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Visi katalikai eina išpažinties ir Komunijos, bet tik kartą per metus".

Paklaustas, kaip klauso išpažinčių, skiria atgailą bei duoda išrišimą, atsakė: „Klausau per Gavėnią". Tada ponas jam paaiškino, ir jis pasakė: „Pirma kalbu visuotinį gailesčio aktą, tada klausau asmeninių [išpažinčių] ir kiekvienam asmeniškai duodu išrišimą".

Paklaustas, ar moka klausyti asmeninių išpažinčių ir tirti išpažintį atliekančiųjų sąžinę, atsakė: „Moku ir tiriu kaip galėdamas geriau", ir darsyk ponui prašant pasakyti, kaip tiria, pasakė gerai.

Paklaustas, kokios klebono vikaru dirbančiojo pareigos, atsakė: „Klausyti išpažinčių, skelbti Dievo žodį, laikyti Mišias ir sakyti: „Melskitės už mane, nusidėjėlį, broliai ir seserys, kad būtų priimtina auka" ir t. t., tik kartais nebūna nieko, kam galėčiau tarti: „Melskitės už mane, broliai ir t. t."

Paklaustas, ar lanko sergančius savo parapijiečius, atsakė: „Lankau, kai manęs prašo", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Šiemet pas nieką nebuvau, išskyrus vieną, kuriam nedaviau Komunijos, tik sukalbėjau visuotinį gailesčio aktą, nes sunkiai sirgo".

Paklaustas, ar jiems neša Eucharistijos Sakramentą, atsakė: „Kai prašo".

Paklaustas, ar pernai kam nors nešė, atsakė: „Nenešiau, nes visi buvo sveiki", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Tik prieš dvejus metus nešiau Eucharistijos Sakramentą vienam sergančiam bajorui", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turiu kabinamą prie krūtinės bursą, joje nešu įvyniotą į korporalą Švenčiausiąjį Sakramentą".

Paklaustas, kaip minėtiems ligoniams šį Sakramentą tei-

Interogatus, an anno praeterito attulerit alicui, respondit: Non attuli, quia omnes bene valuerunt; et replican*te* domino dixit: Iam sunt 2 anni, quod attuli Sacramentum Eucharistię cuidam infirmo nobili; et replican*te* domino dixit: Habeo bursam, quę ad pectus ligatur, in qua cu*m*[1] corporali soleo ferre Sanctissimum Sacramentum.

Interogatus, quo ordine administret dictis infirmis Sacramentum, respondit: Utor ordine antiquo; et iussus explicavit modum satis bonum.

Interogatus, an isti, qui communicant, communicant sub altera vel sub utraque specie, respondit: Sub una specie tantum; et replican*te* domino dixit: Confitentur antequam ego administrem Sacramentum – prius generaliter, [2-]postmodu*m* particul*ariter*[-2], deinde illis praebeo Sacramentum Eucharistię.

Interogatus, an ipse absolvat in casibus omnibus, respondit: Quando est Jubileum, ego absolvo ab omnibus peccatis; et replican*te* domino dixit: Non confitentur, nisi quod verbera*runt*[3] canem vel bovem et similia; et iterum replican*te* domino dixit: Ego nescio, qui sunt casus reservati Episcopo vel Summo Ponti[fici]; et videtur magis callidus quam doctus.

Die 27 septembris, anno quo supra

Reverendus Dominus accessit ad ecclesiam sup*radic*tam Wÿdukliensem, quae est mediocriter pulchra et bene custodita, sed fenestra vitrea sup*er* altare est multum fracta et indiget omnino reparatione, et apparent in ea signa consecrationis. Deinde interogavit vicarium, an servetur Venerabile Sacramentum Eucharistię. Respondit: Est. Tunc dominus una cum dicto vicario accessit ad Venerabile Sacramentum, quod est repositum in tabernaculo alto depicto satis pulchro, quod est clausum clave, intus est vas stanneum, coopertum velo sericeo

[1] in *Vebl.* [2] postea modu particulari *Vebl.* [3] verberant *Vebl.*

kia, atsakė: „Sena tvarka", ir lieptas paaiškino gan gerą būdą.

Paklaustas, ar Komunijos einantys ją priima vienu ar abiem pavidalais, atsakė: „Tik vienu", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Eina išpažinties prieš man teikiant Sakramentą: iš pradžių bendrai, po to – asmeniškai; tada teikiu jiems Eucharistijos Sakramentą".

Paklaustas, ar visais atvejais duoda išrišimą, atsakė: „Jubiliejaus metu duodu išrišimą iš visų nuodėmių", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Neišpažįsta, nebent, kad sumušė šunį ar jautį, ir panašiai", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Nežinau, kurie atvejai rezervuoti vyskupui ar popiežiui"; [vikaras] atrodo esąs labiau įgudęs nei mokytas.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo 27 dieną

Garbusis ponas atėjo į aukščiau minėtą Viduklės bažnyčią; ji vidutiniškai graži ir gerai prižiūrima (tik stiklinis langas virš altoriaus labai sudaužytas, ir jį būtinai reikia taisyti); joje matyti konsekracijos ženklai. Tada [vizitatorius] paklausė vikaro, ar laikomas Garbingasis Eucharistijos Sakramentas. Atsakė: „Yra". Tada ponas kartu su minėtu vikaru atėjo prie Garbingojo Sakramento, esančio pakankamai gražiame aukštame, dažytame tabernakulyje su užraktu; jame yra šilkiniu audeklu uždengtas ir uždarytas alavinis indas,

et clausum, in quo vase est scatula ex serico et auro c*on*fecta[1], et intus bursula sericea, in qua servatur Venerabile Sacramentum mediocriter honorifice et munde; in quo tabernaculo est etiam altare portatile satis bonum et etiam corporale, sed immundum et lacerum.

Interogatus vicarius, quando fuerit renovatum, respondit: Jam sunt duę hebdomadę.

In eodem tabernaculo servatur crisma, oleum infirmorum et catecuminorum in vasculis stanneis simul iunctis et involut*is* in quodam panno laneo. Sunt etiam quaedam ornamenta pro monstrant[ia].

Interogatus, quomodo deferat Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum ad infirmos, dixit: Ego defero in corpora[li] et appono in bursa sericea, quę appenditur ad collum; quam iussit dominus afferre, et attulit et dixit: In hac ego affero, quando ad loca distantia debeo afferre, sed si in propinquo,
f.28v ego //affero alias; et ostendit capsulam ligneam ex coramine subducta, intus deaurata; et replican*te* domino dixit: Porto etiam parvulam conchulam argenteam (quam ostendit), quia difficile est calicem portare, et cu*m*[2] ea administro Sacramentum infirmis et do illis potum; et iterum replican*te* domino dixit: Non do potum consecratum, sed communico eis tantum cum altera specie panis.

Deinde dominus visitavit altare, quod est immundum et cum mappis laceratis et immundis; et admonen*te* domino dixit: Non possum mundare, quia non sunt alię nisi istę, et dixi pluries Reverendissimo Domino Episcopo, ut comparet alias. Est etiam in altari lapis consecratus integer.

Prope altare maius est aliud altare ad portam sacristę (!), in quo est tantum una mappa immunda et valde lacerata, et est lapis consecratus.

Interogatus, an istud altare habeat fundum vel aliqua bona particularia, respondit negative. Circa medium eccle-

[1] cooperta *Vebl.* [2] in *Vebl.*

tame inde – dėžutė iš šilko ir aukso, o joje – maža šilkinė bursa, kurioje pusėtinai pagarbiai ir švariai laikomas Garbingasis Sakramentas; tame tabernakulyje esama ir gan gero kilnojamo altoriaus akmens bei nešvaraus ir suplyšusio korporalo.

Paklaustas, kada [Sakramentas] buvo atnaujintas, vikaras atsakė „Jau prieš dvi savaites".

Tame pat tabernakulyje laikoma krizma, ligonių ir katechumenų aliejus draugėn sujungtuose ir suvyniotuose į kažkokį vilnonį audeklą indeliuose. Taip pat esama kažkokių puošmenų monstrancijai.

Paklaustas, kaip neša Švenčiausiąjį Kristaus Kūno sakramentą ligoniams, pasakė: „Nešu įvyniotą į korporalą ir įdėtą į šilkinę bursą, pakabinamą ant kaklo"; ponui liepus ją atnešti vikaras atnešė ir pasakė: „Kai turiu nešti toli, nešu su šita, bet jei netoliese, nešu kitaip"; ir parodė muštą oda, iš vidaus paauksuotą medinę kapsulę; o ponui vėl klausiant pasakė: „Taipogi nešuosi mažą sidabrinį dubenėlį" (jį parodė), „nes kieliką nešti sunku, ir su juo teikiu Sakramentą ligoniams bei duodu jiems gerti", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Konsekruoto gėrimo jiems neduodu; Komuniją teikiu tik vienu – duonos – pavidalu".

Tada ponas aplankė altorių – jis nešvarus, su suplyšusiais nešvariais dangalais – ir ponui įspėjus [vikaras] pasakė: „Išvalyti negaliu, nes, be šių, kitų [dangalų] nėra, ir daug kartų sakiau garbingiausiajam ponui vyskupui, kad įgytų kitus". Taipogi altoriuje yra sveikas konsekruotas akmuo.

Prie didžiojo altoriaus, šalia zakristijos durų, esama kito altoriaus: jame yra tik vienas nešvarus ir labai suplyšęs uždangalas bei konsekruotas akmuo.

Paklaustas, ar šis altorius turi fundaciją ar kokį nors atskirą turtą[40], atsakė neigiamai. Apie bažnyčios vidurį iš

siae a manu sinistra et a manu dextra sunt duo altaria nuda, fracta et valde immunda; et interogatus plebanus, an ista altaria habeant fundum vel bona aliqua particularia, respondit: Nescio; et responden*do* domino dixit: Quia non habeo cum quo ea vestire; et sunt munda (!!)[1], quia desuper aves et alia proÿciunt immundities (!)[2].

Interogatus, an sint in istą ecclesia aliquę reliquiae Sanctorum, respondit adesse et ostendit crucem argenteam deauratam pulchram, in qua apparent reliquiae, sed non possunt videri, quę reliquiae sint.

Item et duo pacificalia argentea, in quibus dixit similiter adesse quasdam reliquias.

Interogatus, an sint calices, dixit adesse et ostendit, videlicet quinque argenteos, quorum duo sunt cum patenis, toti deaurati et valde pulchri. Ostendit etiam monstrantiam sive tabernaculum argenteum, in quo fertur Sanctissimum Corporis Christi Sacramentum in processione, quod est magnum et pulchre fabrefactum, sed aliquantulum fractum. Est et alia monstrantia ex aurichalco, mediocriter pulchra.

Deinde ostendit planetas 5 diversi coloris, sericeas et aliquas cum auro contextas, duas tunicellas ex serico albo cum albis et duas planetas cum paramentis suis, nigras cappas duas et alia paramenta, quę omnia conservantur in capsa, sed magna cum negligentia et pessime custodita: erat n*empe*[3] vermes et alię plur*es*[4] immundicitię.

Antependia duo ex serico, mediocriter bona, vexilla duo, quę feruntur in processione, mediocriter bona, candelabra quatuor ex aurichalco, valde immunda.

Deinde Reverendus Dominus accesit ad fontem baptismalem in medio ecclesiae existentem, in vase ligneo, et intus est concha ramea, in qua servatur aqua baptismalis, quę est valde immunda, vermibus et alÿs immundicitÿs repleta, *est*[5]

[1] immunda *emend. Vebl.* [2] immunditiem *Jat.* [3] *dubit.* [4] plurimae *Vebl.* [5] et *Vebl.*

kairės ir iš dešinės pusės yra du neapdengti, aplūžę ir labai nešvarūs altoriai; paklaustas, ar šie altoriai turi fundaciją ar kokį nors atskirą turtą, klebonas atsakė: „Nežinau", ir atsakydamas ponui pasakė: „Kad neturiu kuo juos apdengti; yra nešvarūs, nes iš viršaus paukščiai bei kiti mėto nešvarumus".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje yra kokių nors šventųjų relikvijų, atsakė esant ir parodė gražų paauksuotą sidabrinį kryžių, kuriame matyti relikvijos, bet nematyti, kokios jos yra.

Taip pat [parodė] ir du sidabrinius pacifikalus, juose taipogi pasakė esant kažkokių relikvijų.

Paklaustas, ar yra kielikų, atsakė esant ir parodė penkis sidabrinius: du iš jų yra su patenomis, visi paauksuoti ir labai gražūs. Taip pat parodė sidabrinę monstranciją arba tabernakulį, kuriame Švenčiausiasis Kristaus Kūno Sakramentas nešamas per procesijas; jis yra didelis ir gražaus darbo, bet kiek aplūžęs. Esama ir kitos pusėtinai gražios žalvarinės monstrancijos.

Tada parodė penkis šilkinius įvairių spalvų arnotus (kai kurie jų išsiuvinėti auksu), dvi balto šilko tunikėles su albomis bei du arnotus su jiems priklausančiais reikmenimis, dvi juodas kapas ir kitus reikmenis; visa tai itin aplaidžiai ir labai blogai laikoma skrynioje, mat esama kirmėlių ir daug kitų nešvarumų.

[Taipogi parodė] du pusėtinus šilkinius antependiumus, dvi pusėtinas procesines vėliavas ir keturias labai nešvarias žalvarines žvakides.

Tada garbusis ponas atėjo prie bažnyčios viduryje esančios krikštyklos – ji yra mediniame inde su mediniu dangčiu, bet be užrakto; viduje, variniame dubenyje laikomas labai nešvarus, pilnas kirmėlių ir kitų nešvarumų krikšto vanduo;

cooperta coopertorio ligneo, sed non clausa clave; et admonen*te* domino dixit: Nescio, quomodo ita facta sit immunda.

Interogatus, quomodo soleat administrare sacramentum Baptismatis, respondit: Ut ex antiquo, et utor forma, descripta in agenda; et iterum interogan*te* domino dixit: Admitto tres compatres; et facta replicatione dixit: Ego non admitto Haereticos neque Schismaticos ad suscipien*dos* pueros e fonte baptismatis. Et iterum interogatus dixit: Ego in ecclesia tantum administrare soleo huiusmodi sacramentum vel in alia ecclesia, filia istius, quae distat hinc duobus miliaribus.

Interogatus, an habeat librum sive regestrum, in quo scribat nomina baptisatorum, respondit se non habere.//

f.29r Interogatus, quę sit ista altera ecclesia filia, de qua nunc fecit mentionem, respondit: Vocatur Niemoxtÿ; et iterum interogan*te* domino dixit: Non est ibi aliquis capellanus, sed ego soleo ire bis in anno, videlicet semel in Hebdomada Sancta ad audien*das* confessiones et communicandum, et iterum pro festo Sanctissimae Trinitatis, quia ibi fiunt nundinę, et convenit magna populi multitudo.

Interogatus, in alÿs temporibus quis administret sacramentum Baptismatis et alia sacramenta in dicta ecclesia, respondit: Parochiani veniunt ad hanc ecclesiam; et facta replicatione dixit: Nunquam celebratur ibi [1]Sacrum nisi[1] bis in anno.

Interogatus, ut ostendat missale et alios libros ecclesiasticos, ostendit duo missalia, quorum unus est Crac*oviensis* et lacerat*us* (!), et in principio desunt 5 folia, et aliud ita vetus, ut non appareat, an sit Crac*oviensis* vel alius (!)[2], quia desunt similiter multę chartae. Item graduale mediocriter bonum, sed antiquum, et antiphonarium, et psalterium similiter antiquum, et agenda Plocensis antiqua.

Interogatus, an unquam publicaverit in ista ecclesia

[1] sacrum Missae *Vebl.* (solummodo) *add. Jat.* [2] Cracoviense vel alias *fort. legendum*

ir ponui įspėjus [vikaras] pasakė: „Nežinau, kaip pavirto tokiu nešvariu".

Paklaustas, kaip teikia Krikšto Sakramentą, atsakė: "Kaip [įprasta] nuo seno ir naudojuosi agendoje aprašyta forma", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Prileidžiu tris krikštatėvius", ir ponui vėl paklausus pasakė: „Nei eretikų, nei schizmatikų priimti vaikų iš krikštyklos neleidžiu", ir vėl paklaustas pasakė: „Šį sakramentą teikiu tik bažnyčioje, arba kitoje bažnyčioje, šiosios filijoje, esančioje už dviejų mylių".

Paklaustas, ar turi knygą arba registrą, kuriame rašytų pakrikštytųjų vardus, atsakė neturįs.

Paklaustas apie tą kitą filijinę bažnyčią, apie kurią dabar užsiminė, atsakė: „Vadinasi Nemakščiai", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Ten nėra jokio kapeliono, tik aš nuvykstu dukart per metus, būtent kartą per Didžiąją savaitę klausyti išpažinčių ir teikti Komunijos ir darsyk per Švenčiausiosios Trejybės šventę, nes ten vyksta mugė, ir susirenka didelė daugybė žmonių".

Paklaustas, kas kitu metu toje bažnyčioje teikia Krikšto Sakramentą bei kitus sakramentus, atsakė: „Parapijiečiai vyksta į šią bažnyčią", ir vėl paklausus pasakė: „Mišios ten niekuomet nelaikomos, tik dukart per metus".

Paprašytas parodyti mišiolą ir kitas bažnytines knygas, parodė du mišiolus: vienas jų yra Krokuvos ir suplyšęs, pradžioje trūksta penkių lapų, o kitas toks senas, kad neaišku, ar yra Krokuvos, ar koks kitas, nes irgi daugelio lapų trūksta. Taip pat [yra] pusėtinas, bet senas gradualas bei antifonalas, ir taipogi senas psalmynas bei sena Plocko agenda[41].

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje kada nors paskelbė Tridento Susirinkimo nutarimą apie slaptas santuokas, atsakė: „Nepaskelbiau ir jo neturiu".

decretum Concilÿ Tridentini de clandestinis matrimonÿs, respondit: Ego non publicavi nec habeo.

Interogatus, an celebretur matrimonium in ecclesia, respondit: In ecclesia; et interogan*te* domino dixit: Ego benedico sponsas[1] iuxta formam, descriptam in agenda.

Interogatus, an habeat regestrum, ubi scribantur nomina contrahentium matrimonia, respondit se non habere.

Interogatus, an unquam copulaverit Haereticos inter se vel Catholicum cum Haeretica, vel Hęreticum cum Catholica, respondit negative.

Interogatus, an unquam publicaverit in ista ecclesia bullam die Cenae Domini legi consuetam, respondit: Ego nescio, quid sit; tunc dominus ostendit ei dictam bullam et legit ac declaravit.

Interogatus, an habeat librum confessionalem vel directorium aliquod, respondit: Ego habeo quosdam libros de confessione; tunc iussus a domino attulit confessionale Archiepiscopi Florentini, quem ipse vicarius, facta prius experientia, non intelligit.

Interogatus, an serventur festa in ista parochia, respondit: Servantur.

Interogatus, an ipse habeat curam alterius ecclesiae, respondit: Non habeo curam nisi istius; et iterum interogatus dixit: Semper resideo hic; et facta replicatione dixit: Habeo etiam curam sup*radic*tae ecclesiae in Niemoythÿ[2] et etiam alterius in Possolthomia, quę similiter est filia istius ecclesiae.

Interogatus de dicta ecclesia in Possoltomia, respondit: Illa ecclesia distat ab ista tribus miliaribus, et soleo ire ad eam ad celebran*das* Missas in die Sancti Georgÿ et non alias. Et iterum replican*te* domino dixit: Ego eo tempore Paschali ad administran*da* sacramenta, quando est bona via.

Interogatus, an sup*radic*ta ecclesia sit in aliquo oppido vel villa, respondit: Non est oppidum ibi neque villa, sed tan-

[1] sponsos *Vebl.* [2] Niemoxthy *Vebl.*

Paklaustas, ar tuokiama bažnyčioje, atsakė: „Bažnyčioje", ir ponui klausiant pasakė: „Kūdikių susilaukusias motinas laiminu agendoje nurodyta forma".

Paklaustas, ar turi registrą, kuriame būtų rašomi besituokiančiųjų vardai, atsakė neturįs.

Paklaustas, ar kada nors tarpusavyje sutuokė eretikus arba kataliką su eretike, arba eretiką su katalike, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje kada nors paskelbė Didįjį Ketvirtadienį skaitomą bulę, atsakė: „Nežinau, kas tai yra"; tada ponas parodė jam tą bulę, ją perskaitė ir išaiškino.

Paklaustas, ar turi konfesionalą ar kokį [nuodėmklausio] vadovą, atsakė: „Turiu knygų apie išpažintį", tada pono lieptas atnešė Florencijos arkivyskupo konfesionalą[42] – jo pats vikaras, kaip patirta anksčiau, nesupranta.

Paklaustas, ar šioje parapijoje laikomasi švenčių, atsakė: „Laikomasi".

Paklaustas, ar rūpinasi kita bažnyčia, atsakė: „Nesirūpinu, tiktai šita", ir vėl paklaustas pasakė: „Nuolat reziduoju čia", ir vėl paklausus pasakė: „Rūpinuosi ir aukščiau minėta Nemakščių bažnyčia, ir dar kita bažnyčia Pašaltuonyje, kuri irgi yra šios bažnyčios filija".

Paklaustas apie minėtą Pašaltuonio bažnyčią, atsakė: „Ta bažnyčia yra už trijų mylių; į ją vykstu laikyti Mišių tik šv. Jurgio dieną"[43], ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Kai kelias geras, Velykų laiku vykstu teikti sakramentų".

Paklaustas, ar aukščiau minėtoji bažnyčia yra kokiame nors miestelyje ar kaime, atsakė: „Ten nėra nei miestelio, nei kaimo, tik keletas kaimų aplinkui, kaip ir prie šios bažnyčios", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Prie Nemakščių bažnyčios yra miesteliukas".

Paklaustas, ar šios dvi aukščiau minėtos bažnyčios turi

tum aliquot sunt pagi circum circa prout in hac ecclesia; et iterum replican*te* domino dixit: Prope ecclesiam in Niemoxty est oppidulum.

Interogatus, an istę duę ecclesiae sup*radic*tae habeant agros et decimas vel alios redditus, respondit se nescire, quia factor sci[t].

Interogatus, an ipse soleat confiteri peccata sua saltem semel in anno, respondit: Ego confiteor et hoc anno confessus fui sacerdoti in Rossienie.

Interogatus, an semper soleat incedere in habitu et tonsura clericalibus, respondit affirmative, sed non h*abet*[1] coronam.

Interogatus, an recitet quotidie horas canonicas, respondit semper se recitare et interogatus, quot sint horae canonicae, dixit: Novem; et ostendit se nescire; et iterum interogatus dixit: Ego recito in breviario Cracoviensi.//

f.29v Deinde [2-]R*everendus* Dominus[-2], ut habeat pleniorem informationem, fecit vocare Martinum Samogitam, factorem, et ipsum interogavit, quanto tempore fuerit factor in isto plebanatu. Respondit: A Quadragesima praeterita.

Interogatus, quid habeat in redditibus et proventibus ista parochialis ecclesia, respondit: Ego nescio, quia thesaurarius exigit census; et iterum interogan*te* [3-]domino dixit: Habet 45 subditos bene possesionatos (!)[4], qui laborant et dant census plebano,[-3] et ultra subditos habet tres mansos agri et aliquot piscinas; et interogatus de alÿs duabus ecclesÿs, filiabus[5] sup*radic*tis, respondit: Ego dixi superius, quod habent omnes simul, sed ego nescio particulariter.

Interogatus dictus factor, quomodo se gerat Joannes, vicarius istius ecclesiae, respondit: Circa curam ecclesiae bene se gerit; et facta replicatione dixit: Solet saepe inebriari, et est quaedam mulier hic in quadam taberna Reverendissimi Episcopi, cum qua ipse familiariter vivit; et facta replicatione

[1] fert *Vebl.* [2] respondit dominus *Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] possessionatos *emend. Vebl.* [5] filialibus *Vebl.*

žemės ir gauna dešimtinių arba kitų pajamų, atsakė nežinąs, nes tai žino ūkvedys.

Paklaustas, ar išpažįsta savo nuodėmes bent kartą per metus, atsakė: „Išpažinties einu ir šiemet atlikau išpažintį Raseinių kunigui“.

Paklaustas, ar nuolat nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė teigiamai, bet tonzūros neturi.

Paklaustas, ar kasdien kalba kanonines valandas, atsakė kalbąs nuolat, bet paklaustas, kiek yra kanoninių valandų, pasakė: „Devynios“, ir pasirodė nežinąs, o vėl paklaustas pasakė: „Kalbu iš Krokuvos brevijoriaus“.

Tada garbusis ponas, norėdamas daugiau sužinoti, liepė pašaukti ūkvedį Martyną Žemaitį ir jo paklausė, kiek laiko buvo ūkvedžiu šioje klebonijoje. Atsakė: „Nuo pereitos Gavėnios“.

Paklaustas, kokias pajamas ir įplaukas turi ši parapinė bažnyčia, atsakė: „Nežinau, nes činšą renka iždininkas“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Turi 45 pasiturinčius valdinius, einančius lažą ir mokančius činšą klebonui, o be valdinių turi tris valakus žemės bei keletą tvenkinių“; paklaustas apie kitas dvi aukščiau minėtas filijines bažnyčias, atsakė: „Tai, ką išvardijau anksčiau, yra bendra visoms; ką kiekviena turi atskirai, nežinau“.

Paklaustas apie šios bažnyčios vikaro Jono elgesį minėtas ūkvedys atsakė: „Bažnyčia rūpinasi gerai“, ir vėl paklausus pasakė: „Dažnai pasigeria ir šeimyniškai gyvena su viena moterimi iš čionykštės garbingiausiojo vyskupo karčemos“, ir vėl paklausus pasakė: „Turi vieną jau didelį sūnų, tik nežinau, ar jo susilaukė su šia moterimi; šis sūnus vardu Baltramiejus ir gyvena čia, mokykloje“.

Tada ponas liepė pašaukti minėto vikaro sūnų Baltramiejų, ir šis į pono klausimą, kuo vardu kieno sūnus yra,

dixit: Habet unum filium iam magnum, sed nescio, an susceperit ex ista muliere, et vocatur iste filius Bartolomeus, et habitat hic in schola.

Tunc dominus fecit vocare istum Bartholomeum, filium dicti vicarÿ, et ad interogationem domini, quomodo vocetur[1] et cuius sit filius, respondit: Ego vocor Bartholomeus, sed non habeo patrem, quia mortuus est; et replican*te* domino dixit: Vocab*atur*[2] pater meus Petrus, et servio factori et ecclesiae, et sum natus 15 annorum.

Postea dictus Reverendus Dominus fecit vocare magistrum scholę, qui medio iuramento (!)[3] interogatus dixit: Ego vocor Andreas, sum Masovita et magister scholę in hac ecclesia, sed nullos habeo discipulos; et replican*te* domino dixit: Non feci professionem fidei, quam dicitis.

Interogatus, quomodo se gerat vicarius circa curam istius parochiae, respondit: Bene se gerit quoad celebran*das* Missas et concionan*dum*[4], et parochiani contenti sunt de eo; et facta replicatione dixit: Nescio, quod faciat[5] aliquod pactum, ut ipsi aliquid solvatur pro administratione sacramentorum.

Interogatus de familia ipsius vicarÿ, respondit: Habet filium iuvenem illum, nomine Bartolomeum, qui nunc hinc discessit; et iterum interogatus dixit: Mater dicti Bartolomei est hic in taberna Reverendissimi, et habet etiam dictus vicarius ex ea muliere filiam faeminam, quam tradidit nuptui; et replican*te* domino dixit: Iam sunt 20 anni, quod ipse *praedic*tus vicarius publice vivit cum *praedic*ta muliere, nomine Helisabeth, et ex ea plures liberos suscepit, et iam sunt mortui tres. Deinde subdit a semetipso: Dicta Elisabeth solet ipsum vicarium percutere et male tractare, et est valde impudica.

Interogatus, quomodo administret sacramenta, respondit: Non admodum bene, nam solet ut plurimum baptisare in taberna, ubi est ipsa mulier, et raro in ecclesia, et quod etiam

[1] vocatur *Vebl.* [2] vocatur *Vebl.* [3] iuramenti *emend. Vebl.* [4] contionandum *Vebl.* [5] faciatur *Vebl.*

atsakė: „Mano vardas Baltramiejus, bet tėvo neturiu, nes jis miręs", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Mano tėvas buvo vardu Petras; aš tarnauju ūkvedžiui bei bažnyčiai ir esu penkiolikos metų".

Vėliau minėtas garbusis ponas liepė pašaukti mokytoją; prisaikdinus paklaustas jis pasakė: „Mano vardas Andriejus, esu mozūras ir šios bažnyčios mokyklos mokytojas, bet jokių mokinių neturiu", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Tikėjimo išpažinimo, kurį minite, nesu atlikęs".

Paklaustas, kaip vikaras rūpinasi šia parapija, atsakė: „Mišias laiko ir pamokslus sako gerai, ir parapijiečiai juo patenkinti", ir vėl paklausus pasakė: „Apie tai, kad tartųsi, jog už sakramentų teikimą jam būtų kas nors mokama, nežinau".

Paklaustas apie vikaro šeimyną, atsakė: „Turi jauną sūnų, vardu Baltramiejus, – jis dabar iš čia išėjo", ir darsyk paklaustas pasakė: „To Baltramiejaus motina gyvena čia, Garbingiausiojo karčemoje, o minėtasis vikaras su ta moterimi turi ir dukterį, kurią ištekino", ir ponui klausiant pasakė: „Jau dvidešimt metų minėtas vikaras viešai gyvena su ta moterimi, vardu Elzbieta, ir su ja susilaukė daugelio vaikų; trys jau yra mirę", tada pridėjo pats nuo savęs: „Toji Elzbieta vikarą muša ir blogai su juo elgiasi, ir yra labai begėdiška".

Paklaustas, kaip [vikaras] teikia sakramentus, atsakė: „Nelabai gerai, nes dažniausiai krikštija karčemoje, kur gyvena toji moteris, o bažnyčioje – retai", ir [pasakė], kad taip pat dažnai krikštija vandeniu be krizmos, o šiandien pakrikštijo vieną vaiką savo namuose; ir darsyk ponui klausiant apie santuoką, pasakė: „Tuokia ir laimina kūdikių susilaukusias motinas karčemoje, ir dažniau karčemoje nei savo namuose".

Paklaustas, kaip klauso parapijiečių išpažinčių, atsakė:

saepe baptisat cum aqua sine crismate, et hodie baptisavit unum puerum in domo sua; et iterum interogan*te* domino de matrimonio dixit: Copulat et benedicit sponsas[1] in taberna, et sepius in taberna quam in sua domo.

Interogatus, quomodo audiat confessiones parochianorum, respondit: Solet facere confessionem generalem (et absolvit multos gregatim), deinde dicere: Ite ad Co*mmun*ionem[2]; et raros audit particulariter, idque precibus et importunitate illorum coactus.

Interogatus, an sint aliqui alÿ, qui ista sup*radic*ta testentur, respondit: Sunt multi, sed non sunt hic, quia hic non est oppidum neque villa, sed habitant parochiani circum circa a longe.

Interogatus, quanto tempore hic ipse sit in plebanatu, respondit: Sunt 18 anni.//

f.30r Interogatus, quo ritu ipse vicarius soleat administrare Sacramentum Eucharistię, respondit: Sub altera tantum specie, postquam in generali confessione dederit absolutionem.

Tandem Reverendus Dominus fecit iterum ad se vocare Joannem, vicarium sup*radic*tum, et illum interogavit, quam familiam habeat, et quod (!)[3] alat suis sumptibus. Respondit: Nullam habeo familiam; et facta replicatione dixit: Ego nullam mulierem retineo; et iterum interogan*te* domino dixit: Ve-rum est, quod ego retinui illam Elisabetham, sed iam sunt 15 anni, quod illam dimisi; et iterum interogan*te* domino dixit: Tunc habebat suum virum[4], et ego nullum habebam commertium cum illa.

Interogatus, an hodie baptisaverit aliquem et in quo loco, respondit: Ego hodie baptisavi puerum in ecclesia; et facta replicatione dixit: Verum est, quod quandoque ego baptiso in domo propria; et iterum facta replicatione dixit: Baptisavi etiam semel in illa taberna, ubi est illa Elisabeth. Interogatus, quando baptisaverit in taberna et in domo, an baptisaverit cum

[1] sponsos *Vebl.* [2] confessionem *Vebl.* [3] quot *emend. Jat.* [4] *corr.*

„Sukalba visuotinį gailesčio aktą ir duoda išrišimą visiems kartu, tada sako: „Eikite Komunijos", ir tik nedaugelio [išpažinčių] klauso asmeniškai, ir tai tik verčiamas jų primygtinių maldavimų".

Paklaustas, ar yra dar kas nors, kas paliudytų tai, kas aukščiau pasakyta, atsakė: „Daugelis, bet ne šičia, nes čia nėra nei miestelio, nei kaimo, o parapijiečiai išsibarstę toli aplinkui".

Paklaustas, kiek laiko jis gyvena čia, klebonijoje, atsakė: „Aštuoniolika metų".

Paklaustas, kokiomis apeigomis vikaras teikia Eucharistijos Sakramentą, atsakė: „Tik vienu pavidalu, prieš tai suteikęs išrišimą per visuotinį gailesčio aktą".

Galiausiai garbusis ponas vėl liepė pas save pašaukti aukščiau minėtą vikarą Joną ir jo paklausė, kokią šeimyną šis turi ir kiek [asmenų] išlaiko savo lėšomis. Atsakė: „Jokios šeimynos neturiu", ir vėl paklausus pasakė: „Nelaikau jokios moters", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Tiesa, laikiau tą Elzbietą, bet jau prieš penkiolika metų ją atleidau", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Tuomet ji turėjo savo vyrą, ir aš su ja neturėjau jokio ryšio".

Paklaustas, ar šiandien ką nors pakrikštijo ir kur, atsakė: „Šiandien bažnyčioje pakrikštijau vaiką", ir vėl paklausus pasakė: „Tiesa, kartais krikštiju savo namuose", ir darsyk paklausus pasakė: „Kartą krikštijau ir toje karčemoje, kur gyvena toji Elzbieta". Paklaustas, ar karčemoje ir namuose krikštijo su krizma, atsakė: „Krikštijau su vandeniu", ir ponui vėl klausiant, ar karčemoje kada nors krikštija su krizma, pasakė: „Kartais ir su krizma", ir vėl paklausus pasakė: „Krizmos karčemoje pas Elzbietą nepalieku, o parnešu į bažnyčią".

crismate, respondit: Ego baptisavi cum aqua; et replican*te* domino, an in taberna soleat unquam baptisari cum crisma, dixit: Soleo etiam quandoque cum crismate; et *facta replica*tione dixit: Crisma ego non soleo derelinquere in taberna apud Elisabetham, sed reporto ad ecclesiam.

Interogatus, quot filios suscep*erit*[1] ex dicta Elisabeth, respondit: Ego nullum suscepi, sed ipsa peperit filios ex suo marito. Cymiterium est undique apertum. Necessarium est, ut reparentur eius septa.

Die 28[2] septembris, anno quo supra

Sup*radic*ti Joannes vicarius et Andreas, magister scholę, sup*radic*tae ecclesiae Widukliensis, sponte fecerunt professionem fidei Catholicae iuxta articulos a Sancta Sede propositos, videlicet iuxta bullam Pÿ PP. Quarti, in manibus eiusdem Reverendi Domini visitatoris; et dictus vicarius Joannes fecit sibi etiam coronam. Reverendus Dominus fecit monere parochianos per patrem Nicoląum in contione, ut venirent ad ipsum, sed nemo venit.

Dicta die

Idem Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator, absoluta visitatione ecclesiae in Widuklie et inquisitione contra vicarium eiusdem ecclesiae, condemnavit, statuit et ordinavit infra*scrip*ta circa ipsum vicarium, ordinaturus postea suis loco et tempore, quę circa ecclesiam necessaria videbuntur.

Inprimis p*ropter*[3] multas negligentias et delicta[4] ipsius Joannis, vicarÿ, condemnavit ipsum in paenam 4 sexagenarum, quas locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi

[1] suscepit *Vebl.* [2] *corr.* [3] percepit *Vebl.* [4] *corr.*

Paklaustas, kiek vaikų susilaukė su minėta Elzbieta, atsakė: „Nesusilaukiau nė vieno, tik ji pati pagimdė vaikų nuo savo vyro".

Šventorius atviras iš visų pusių: būtina pataisyti jo tvoras.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo 28 dieną

Aukščiau minėti tos Viduklės bažnyčios vikaras Jonas ir mokytojas Andriejus tam pačiam garbiajam ponui vizitatoriui savo noru atliko katalikų tikėjimo išpažinimą pagal Šventojo Sosto nustatytus punktus, būtent pagal popiežiaus Pijaus IV bulę, o minėtas vikaras Jonas taipogi išsiskuto tonzūrą. Garbusis ponas liepė tėvui Mikalojui per pamokslą paraginti parapijiečius ateiti pas vizitatorių, bet niekas neatėjo.

Minėtą dieną

Tas pats garbusis ponas vizitatorius Tarkvinijus Pekulas ir t. t., baigęs Viduklės bažnyčios vizitaciją ir tyrimą prieš tos pačios bažnyčios vikarą, pasmerkė, nutarė ir patvarkė dėl šio vikaro tai, kas parašyta žemiau, vėliau savo vietoje ir savo laiku ketindamas patvarkyti tai, kas atrodys būtina dėl bažnyčios.

Pirmiausia dėl didelio vikaro Jono aplaidumo ir daugelio nusižengimų pasmerkė jį baudai keturių kapų [grašių], jas paskirdamas šventoms vietoms garbingiausiojo pono

applicavit. Ac etiam cond*emnavit* ipsum ad carceres per duas hebdomadas et nunc mandavit illum incarcerari ac praecepit Martino, factori in dicto plebanatu, ut per dictas duas hebdomadas retineat *praedic*tum vicarium in carcere caute custoditum, ne dicto tempore unquam e dicto carcere exeat. Sub paena 20 sexagenarum, locis pÿs applican*da* et in subsidium exe*cutio*nis; et praecepit vicario *praedic*to, ut in posterum omnino se abstineat a conversatione Elisabethae, quae in taberna huius plebanatus commoratur, et nullo modo audeat amplius ingredi illius domum seu tabernam nisi ex causa necessitatis sui officÿ, nec illam vel aliam mulierem suspectam retinere vel alere. Sub paena quatuor sexagenarum pro qualibet vice, qua con*tra*venerit, locis pÿs applican*da* et in subsidium exe*cutio*nis, et alÿs gravioribus paenis arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi infligen*dis*.

Necnon ut ecclesiam, altaria et omnia bene munda custodire debeat. Sub paena unius sexagenae, ut supra applican*da*.//

f.30v Item, quod fontem baptismalem mundum, clausum clave et bene custoditum retinere debeat. Sub paena 2 sexagenarum, locis pÿs ut supra applican*da*. Et quod dictum sacramentum Baptismatis administrare non debeat sine crismate nec extra ecclesiam nisi in casibus necessitatis. Sub pęna aeadem (!)[1].

Nec plures compatres admittere debeat ad suscipien*dum* puerum e sacro fonte baptismatis quam unum vel duos ad summum, videlicet unum et unam, et tantum Catholicos. Sub eisdem paenis.

Ac regestrum conficere debeat, in quo nomina et cognomina baptisatorum et compatrum ordinate describat. Sub paena unius sexagenae, ut supra etc[2].

Similiter et matrimoniu*m*[3] extra ecclesiam celebrare non debeat et regestrum, ubi nomina contrahentium matrimonium

[1] eadem *Vebl.* [2] dictum *Vebl.* [3] matrimonia *Vebl.*

vyskupo nuožiūra. Taip pat pasmerkė jį dviems savaitėms kalėjimo, įsakė jį įkalinti dabar ir paliepė tos klebonijos ūkvedžiui Martynui minėtą vikarą apdairiai saugomą tas dvi savaites laikyti kalėjime, idant per tą laiką jis nėsyk iš to kalėjimo neišeitų, grasant šventoms vietoms ir bausmės įvykdymui paremti skirtina dvidešimties kapų [grašių] bauda. Ir tam vikarui įsakė ateityje būtinai nutraukti bendravimą su šios klebonijos karčemoje gyvenančia Elzbieta ir nieku būdu daugiau nedrįsti nei įeiti į jos namus arba karčemą (nebent dėl būtinybės atlikti savo pareigą), nei jos ar kitos įtartinos moters glausti ar išlaikyti, grasant šventoms vietoms ir bausmės vykdymui paremti skirtina keturių kapų [grašių] bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs, bei kitomis sunkesnėmis bausmėmis, skirtinomis garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra.

Taip pat [įsakė] rūpestingai užlaikyti švarią bažnyčią, altorius ir visa kita, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda.

Taip pat [įsakė] krikštyklą laikyti švarią, užrakintą ir gerai saugomą, grasant šventoms vietoms kaip aukščiau skirtina dviejų kapų bauda. Ir [įsakė] minėtą Krikšto Sakramentą teikti tik su krizma ir tik bažnyčioje, išskyrus būtinybės atvejus, grasant ta pačia bauda.

Priimti vaiko iš šventos krikštyklos privalo leisti tik katalikus krikštatėvius ir ne daugiau kaip vieną ar daugiausiai du, būtent vieną vyrą ir vieną moterį, grasant tomis pat baudomis.

Ir privalo pradėti registrą, kuriame tvarkingai rašytų pakrikštytųjų ir krikštatėvių vardus bei pavardes, grasant vienos kapos bauda, kaip aukščiau ir t. t.

Ir tuokti privalo tik bažnyčioje; taipogi privalo pradėti registrą, kuriame rašytų besituokiančiųjų vardus, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

scribat, conficere debeat. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item praecepit, ut Venerabile Sacramentum Eucharistie[1] nemini administret, qui particulariter confessus non sit, et quia particul*ariter*[2] non habuerit absolutionem. Sub paena suspensionis [3-]a divinis[-3] per annum et 10 sexagenarum, ut supra [4-]etc., et[-4] in subsidium ex*ecutio*nis.

Et praecepit eidem Joanni vicario, ut infra 6 menses proxime futuros debeat sibi comparare breviarium Romanum, ex decreto Concilÿ Tridentini aeditum, et agendam novam. Sub paena trium sexagenarum, locis pÿs ut supra applican*da*. Praeterea monuit dictum vicarium, ut etiam non requisitus visitet parochianos suos infirmos et illos ad suscipien*da* sancta sacramenta hortetur; quando *vero*[5] fuerit requisitus tam a parochianis istius ecclesiae, quam etiam a parochianis in Niemoxtÿ et Poszoltomia[6], filiarum istius ecclesiae, debeat omnino ire ad illos et sacramenta eis administrare. Sub pęna 2 sexagenarum pro qualibet vice, ut supra applican*da*.

Quae omnia in facie ipsius[7] vicarÿ fuerunt lecta per me, notarium sup*radic*tum. Praesentibus venerabili patre Nicolao sup*radic*to, Martino Samogita, Reverendissimi Domini Episcopi factore, Andrea, magistro scholę, Gabriele Bogatek et me etc[8]. In domo sup*radic*ti plebanatus; et omnium fuit data copia etc[9]. Deinde missus fuit ad carceres.

Die 28 septembris, anno 1579[10]

Reverendus Dominus Peculus etc.[11] accessit ad ecclesiam in Niemoithy[12], quę erat clausa, sed facile fuit aperta sine clave et postmodum etiam clausa similiter sine clave; et ingressus in eam nihil invenit praeter parietes, tectum et altare nu-

[1] *s.l.* [2] particularem *Vebl.* [3] *s.l.* [4] etc. *om. Vebl.* etc. et *om. Jat.* [5] non *Vebl.* [6] Possoltomia *Vebl.* [7] istius *Vebl.* [8] supradicto *Vebl.* [9] supradictorum *Vebl.* [10] Niemokszty̆ *mg. M1* [11] item *Vebl.* [12] Niemoxthy *Vebl.*

Taip pat įsakė nė vienam neatlikusiam asmeniškos išpažinties (nes tas asmuo nebuvo gavęs asmeniško išrišimo) neteikti Garbingojo Eucharistijos Sakramento, grasant metiniu suspendavimu nuo kunigo dvasinių pareigų ir dešimties kapų bauda, kaip aukščiau ir t. t. bei bausmės vykdymui paremti.

Ir tam pačiam vikarui Jonui įsakė per artimiausius šešis mėnesius įsigyti pagal Tridento Susirinkimo nutarimą išleistą Romos brevijorių ir naują agendą, grasant šventoms vietoms kaip aukščiau skirtina trijų kapų bauda. Be to, minėtą vikarą įspėjo, kad net ir neprašytas lankytų sergančius savo parapijiečius ir juos šventų sakramentų priėmimui paragintų; o kai bus paprašytas tiek šios bažnyčios, tiek jos filijų Nemakščiuose ir Pašaltuonyje parapijiečių, privalo būtinai pas juos vykti ir teikti jiems sakramentus, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda už kiekvieną kartą.

Visa tai aš, aukščiau minėtasis notaras, perskaičiau paties vikaro akivaizdoje, dalyvaujant aukščiau minėtam garbiajam tėvui Mikalojui, garbingiausiojo pono vyskupo ūkvedžiui Martynui Žemaičiui, mokytojui Andriejui, Gabrieliui Bogatekui ir man, ir t. t. Aukščiau minėtos klebonijos namuose.

Išduotas viso [nurodymo] nuorašas.

Tada [vikaras] nusiųstas į kalėjimą.

1579 metais, minėtą rugsėjo 28 dieną

Garbusis ponas Pekulas ir t. t. atvyko į Nemakščių bažnyčią; ji buvo užrakinta, bet lengvai atidaroma ir po to lygiai taip pat uždaroma be rakto; įėjęs į ją, [vizitatorius] nerado nieko, išskyrus sienas, stogą bei neapdengtą ir apgriuvusį

dum et dirutum, nec aliqua imago erat. Deinde accessit ad oppidum prope existens et fecit interrogare quosdam oppidanos, an ibi essent Catholici; et re*spon*sum[1] fuit omnes esse Catholicos; et iterum, quis habeat curam illius ecclesiae; dixerunt: Vicarius in Widuklie; et replican*te* domino dixerunt: Ve-nit semel tantum in anno ad [2-]celebrationem Missae[-2] in festo Sanctissimae Trinitatis; ȩt iterum interogati dixerunt: Imus ad ecclesiam dictam Wÿduklie ad audien*dum* Sacrum Missae, contionem et accipien*da* sacramenta; et iterum interogan*te* domino dixerunt: Distat ecclesia in Wyduklie duobus miliaribus. Et ista ecclesia nunc nihil habet praeter unam tabernam. De reliquis dixerunt se nescire. Ideo dominus processit ad aliam ecclesiam.//

f.31r Dicta die 28 septembris, anno quo supra

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator sup*radic*tus, postquam pervenit ad oppidum Kroze eiusdem Samogitiensis diocesis, accessit ad domum plebanatus, et factores [3-]ibi existentes noluerunt eum admittere[-3].

Deinde accessit ad ecclesiam, quae erat aperta, in qua invenit quendam sacerdotem, cui ostensis *lite*ris suarum facultatum praecepit, ut iuret se dicturum veritatem etc. Qui sacerdos ad delationem domini iuravit ad Sancta Dei Evangelia se dicturum veritatem super his, quae interogab*itur*[4] etc.

Inprimis interogatus, an ipse sit plebanus huius ecclesiae, respondit negative, sed vicarius sive commendarius. Plebanus vero est dominus Nicolaus Korizna, canonicus Vilnensis et Referendarius Regius.

Interogatus, ubi nunc sit p*raedic*tus dominus plebanus, respondit: Profectus est ad quoddam oppidum in propinquo, sed credo, quod revertetur hoc vesperi, et expecto eum in horas.

[1] inventum *Vebl.* [2] celebrandum Missam *Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] interrogabitur *Vebl.* interrogabuntur *Jat.*

altorių; nebuvo nė jokio paveikslo. Tada nuėjo į šalia esantį miestelį ir liepė paklausti keleto miestelėnų, ar ten esą katalikų; atsakyta, kad visi yra katalikai; ir vėl [paklausti], kas rūpinasi ta bažnyčia, pasakė: „Viduklės vikaras", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Atvyksta tik kartą per metus laikyti Mišių per Švenčiausiosios Trejybės šventę", ir darsyk paklausti pasakė: „Einame į minėtą Viduklės bažnyčią klausyti šventų Mišių, pamokslo ir priimti sakramentų", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Viduklės bažnyčia yra už dviejų mylių, o ši bažnyčia dabar neturi nieko, išskyrus vieną karčemą". Apie kitką pasisakė nežiną, todėl ponas išvyko į kitą bažnyčią.

Metais kaip aukščiau, minėtą rugsėjo 28 dieną

Aukščiau minėtas vizitatorius garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas ir t. t., atvykęs į tos pačios Žemaičių vyskupijos Kražių miestelį, atėjo į klebonijos namus, bet ten esantys ūkvedžiai nenorėjo jo įleisti.

Tada nuėjo į bažnyčią, kuri buvo atdara; ten rado vieną kunigą ir jam parodęs savo įgaliojimų raštą liepė prisiekti, jog sakys tiesą ir t. t.; tas kunigas ponui reikalaujant prisiekė šventomis Dievo evangelijomis sakysiąs tiesą apie tai, ko bus klausiamas ir t. t.

Pirmiausia paklaustas, ar jis šios bažnyčios klebonas, atsakė neigiamai: jis esąs vikaras arba kamendorius, o klebonas – ponas Mikalojus Korizna, Vilniaus kanauninkas ir karaliaus sekretorius.

Paklaustas, kur dabar minėtas ponas klebonas, atsakė: „Išvyko į kažkurį kaimyninį miestelį, bet, manau, šįvakar grįš, ir laukiu jo artimiausiomis valandomis".

Interogatus, quare isti factores nolint ipsum dominum visitatorem admittere ad domum plebanatus, et quis sit factor principalis, respondit: Factor est frater germanus ipsius domini plebani, homo arbitrarius, et nescio, qua de causa nolit [1]-*Dominationem Vestram*-[1] admittere; sed valde minatur et dicit se nolle aliquem admittere. Tunc dominus praecepit eidem vicario, ut eat ad dictum fratręm et factorem plebani et signifi[cet] illi, quod ipse Reverendus Dominus est visitator nomine Reverendissimi Domini Nuntÿ Apostolici prout ipsemet vidit ex *lit*eris; dictusque vicarius statim ivit ad dictum factorem et ab eo responsum tulit, quod non vult aliquem adm[itte]re, imo quod [2]-minatus *est*-[2] se velle verberare quoscunque accedentes. Tunc [3]-allatu*m* est nuntiu*m*-[3], quod dominus plebanus reversus est; quo nuntio accepto statim Reverendus Dominus visitator ivit ad domum plebanatus, ubi erat *praedict*us plebanus, cui ostendit Reverendissimi Domini Nuntÿ Apostolici *lit*eras suarum facultatum, qua[s] quidem lit*eras* dictus dominus plebanus legit et ea, qua decuit, reverentia recepit atque admisit, offerens se paratum ad omnia etc. Sed quia nox iam supervenerat, Reverendus Dominus reiecit visitationem in crastinum diem.

Die 29 eiusdem mensis septembris[4]

Idem Reverendus Dominus visitator, existens in ecclesia in Kroze sup*radic*ta, interogavit commendarium, an servetur in ecclesia Venerabile Sacramentum; et ostendit tabernaculum extra altare, sed dixit, quod non sunt claves sacristię, et quod tenent[5] eos quidam laici; tunc dominus misit pro clavibus et vidit etiam ecclesiam, et inprimis altare maius muratum, quod est pulchrum, et sunt figurę Sanctissimae Trinitatis et plurimorum Sanctorum, sculptę ex ligno, deauratę et pulcher-

[1] dominum visitatorem *Vebl.* [2] minatur etiam *Vebl.* [3] allatus est nuntius *Vebl.* [4] Kroże *in spatio vacuo M1* [5] teneant *Vebl.*

Paklaustas, kodėl šie ūkvedžiai nenori į klebonijos namus įleisti paties pono vizitatoriaus, ir kas yra pagrindinis ūkvedys, atsakė: "Ūkvedys yra paties pono klebono brolis, žmogus aikštingas, bet nežinau, kodėl nenori įleisti Jūsų Prakilnybės"; [ūkvedys] tačiau labai grasina ir sakosi neketinąs nieko įleisti. Tada ponas įsakė tam pačiam vikarui eiti pas minėtą klebono brolį ir ūkvedį bei jam pranešti, kad garbusis ponas yra vizitatorius garbingiausiojo pono apaštališkojo nuncijaus vardu, kaip pats [vikaras] matė [parašyta] rašte; tas vikaras iškart nuėjo pas minėtą ūkvedį ir parnešė atsakymą, kad jis neketina nieko įleisti ir dargi pagrasino ketinąs mušti, kas tik ateitų. Tuomet pranešta, kad sugrįžo ponas klebonas; gavęs tą žinią, garbusis ponas vizitatorius tuoj pat nuėjo į klebonijos namą. Ten buvo minėtas klebonas, kuriam [vizitatorius] parodė garbingiausiojo pono apaštališkojo nuncijaus įgaliojimų raštą; tas ponas klebonas jį perskaitė ir su derama pagarba jį priėmė bei su juo sutiko, sakydamasis esąs pasiruošęs viskam ir t. t., bet kadangi jau užėjo naktis, garbusis ponas [vizitatorius] nukėlė vizitaciją į rytojaus dieną.

To paties rugsėjo mėnesio 29 dieną

Tas pats garbusis ponas vizitatorius, būdamas aukščiau minėtoje Kražių bažnyčioje, paklausė vikaro, ar bažnyčioje laikomas Garbingasis Sakramentas; [šis] parodė tabernakulį šalia altoriaus, bet pasakė, kad nėra zakristijos raktų ir kad juos laiko kažkokie pasauliečiai. Tada ponas pasiuntė raktų ir tuo tarpu apžiūrėjo bažnyčią, pirmiausia gražų mūrinį didįjį altorių; [jame] yra drožtos iš medžio, paauksuotos ir labai gražaus darbo Švč. Trejybės ir daugelio šventųjų statulos;

rime fabrefactae. Altare est satis bene ornatum et mundum. Sunt 4 candelabra magna ex aurichalco, et in terra est candelabrum magnum aeneum supra quatuor leonibus aeneis.

Sunt ab utraque parte sella lignea pulchre fabrefacta, sed a pluvia putrefacta et diruta; super dictis sellis sunt multę imagines in tela cum ornamentis ligneis, sed totę putrefactae et lacerę, sed circum circa sunt feņestrę devastatę et vitra fracta, et indigent reparatione; et *est*[1] consecrata, ut apparet *per* signa.

Prope dictum altare maius ex utraque parte sunt duo altaria ex ligno cum imaginibus varÿs (similiter ex ligno disculptae et deauratę), sed sunt nuda et valde immunda, quia sup*erius*[2] pluit.

In medio ecclesiae est altare magnum muratum cum pulcherrimis figuris et imaginibus, sed ab aqua corrumpuntur; et supra est imago Sanctissimi Crucifixi Domini similit-
f.31v er nudum, et a lateribus sunt duo alia //altaria murata, sed multum destructa, cum figuris deauratis, sed similiter nuda, et ab aqua figurae sculptę et deauratae corrumpuntur.

A manu sinistra est aliud altare, in quo sunt imagines, et est vestitum, sed propter pluviam sunt convolutae[3], et imagines illę sup*er*positae[4] similiter ab aqua fere destructae.

A manu dextra est sacellum clave clausum, sed intus destructum, in quo sunt vestigia altaris murati et multę imagines in tela, sed ab aqua totę corruptae et laceratae ita, ut vix sint aliqua fragmenta; tela in quadris sive[5] ornamentis ligneis; sunt etiam sella pulcherrime fabrefactę (!)[6], sed similiter ab aqua corrupta; quod sacellum dicunt habere multa bona, sed a collatoribus partim Catholicis, partim Haereticis occupata.

Sup*ra* portam sunt organa magna et valde pulchra, sed iam collapsa et fracta, ut non possit uti eis. Praeterea horologium magnum, sed p*rae*ter[7] campanam totum fractum, et rotae aliquae[8] in sacristia. Ecclesia et desuper tectum et parietes

[1] etiam *Vebl.* [2] sepius *Vebl.* [3] convoluta *Vebl.* [4] suppositae *Vebl.* [5] sine *Vebl.* [6] fabrefacta *emend. Vebl.* [7] propter *Vebl.* [8] rota aliqua *Vebl.*

altorius gan puošnus ir švarus. Yra keturios didelės žalvarinės žvakidės, o ant žemės – didelė varinė žvakidė ant keturių varinių liūtų.

Iš abiejų pusių mediniai gražaus darbo, bet nuo lietaus supuvę ir aplūžę suolai; virš tų suolų yra daug ant drobės tapytų paveikslų mediniuose rėmuose, bet visi jie supuvę ir suplyšę; aplinkui yra suniokoti langai išdužusiais stiklais – juos reikia taisyti. Kaip matyti iš ženklų, [bažnyčia] yra konsekruota.

Prie minėto didžiojo altoriaus iš abiejų pusių yra du neapdengti ir labai nešvarūs (nes iš viršaus lyja) mediniai altoriai su įvairiomis paauksuotomis statulomis, irgi drožtomis iš medžio.

Bažnyčios viduryje esama didelio mūrinio altoriaus su labai gražiomis statulomis ir paveikslais, bet juos gadina vanduo; aukščiau yra irgi apleistas Švenčiausio Nukryžiuotojo Viešpaties paveikslas. Iš šonų kiti du mūriniai, bet labai apgriuvę ir taipogi neapdengti altoriai su paauksuotomis statulomis; drožtas bei paauksuotas statulas gadina vanduo.

Iš kairės pusės – kitas altorius, kuriame esama paveikslų: [jis] apdengtas, bet [paveikslai] dėl lietaus susisukę; virš jų esantieji paveikslai vandens irgi beveik sunaikinti.

Iš dešinės pusės – užrakinama, bet viduje sugriuvusi koplyčia; joje yra mūrinio altoriaus pėdsakai bei daugelis paveikslų ant drobės mediniuose rėmuose – visi taip sugadinti vandens ir suplyšę, kad bėra vos keletas fragmentų; taipogi [esama] labai gražaus darbo, bet vandens irgi sugadintų suolų. Tą koplyčią sako turint daug koliatorių (iš dalies katalikų, iš dalies – eretikų) užimto turto[44].

Virš durų – dideli ir labai gražūs, bet taip apirę ir sulūžę vargonai, kad jų naudoti jau nebegalima. Be to, [yra] didelis, bet visas, išskyrus skambalą, sulūžęs laikrodis ir kažin kokie

sunt valde corruptę, et aqua fere tota ecclesia devastatur, et nihil est tutum a pluvia *praeter*[1] altare maius, in quo etiam propter fenestras fractas vix potest celebrari.

Deinde accessit ad Venerabile Sacramentum, quod servatur in tabernaculo magno et pulchro (sed ornamenta sunt vetustate corrupta), clave clauso, in quo intus est capsula lignea deaurata cum cristallis, et intuş est vasculum argenteum, in quo est bursula linea, in qua servatur Venerabile Sacramentum satis honorifice et decenter; in eadem capsula sunt etiam quaedam reliquiae.

In eodem tabernaculo est vas stanneum cum crismate, oleo infirmorum et catecuminorum separatim et bene custoditum.

Deinde dominus interogavit vicarium sive commendarium sup*radic*tum, quam diu est, quod[2] renovavit. Respondit: Hesterna die, et qualibet secunda hebdomada ego soleo renovare.

Interogatus, quomodo illud deferat ad infirmos et quomodo administret, respondit: In bursa sericea cum campanula, appensa ad collum (quam dominus vidit, et est satis tuta et bona), et administro prout solet Cracovię, Varsavię, ubi ego fui per plures annos, et habeo etiam agendam, quae docet administrari sacramenta.

Interogatus, an sint aliquę reliquiae, respondit: Sunt ibi in cysta, sed ego non habeo claves et nescio, quę reliquię sint. Et iterum replican*te* domino dixit: Claves sunt apud capitaneum.

Deinde dominus accessit ad fontem baptismalem, quod est in vase magno ligneo, in concha ramea (aqua est mediocriter munda) et[3] coopertorio ligneo, sed non clauso; et commendarius dixit: Adhibeo magnam diligentiam, sed semper desuper pluit, et cadit immundicitia (!).

[1] propter *Vebl.* [2] Venerabile Sacramentum *add. Vebl* [3] cum *add. Vebl.*

ratai zakristijoje. Bažnyčios stogas bei sienos labai sugadinti, o kone visą bažnyčią niokoja vanduo, ir ničnieko nėra saugaus nuo lietaus, išskyrus didįjį altorių, prie kurio dėl išdaužytų langų irgi vos begalima laikyti Mišias.

Tada atėjo prie Garbingojo Sakramento, laikomo dideliame ir gražiame užrakinamame tabernakulyje ([jo] papuošimai susidėvėję); jo viduje yra medinė paauksuota su krištolais dėžutė, joje – sidabrinis indelis, o šiame – maža lininė bursa, kurioje pakankamai pagarbiai ir tinkamai laikomas Garbingasis Sakramentas; toje dėžutėje esama ir kažin kokių relikvijų.

Tame pat tabernakulyje yra alavinis gerai saugomas indas su krizma, ligonių bei katechumenų aliejumi atskirai.

Po to ponas paklausė aukščiau minėto vikaro arba kamendoriaus, kada jis atnaujino Garbingąjį Sakramentą. Atsakė: „Vakar; atnaujinu kas antrą savaitę".

Paklaustas, kaip jį neša ligoniams ir kaip teikia, atsakė: „Ant kaklo pakabinamoje šilkinėje bursoje, su varpeliu" (ponas ją apžiūrėjo – yra pakankamai saugi ir gera), „ir teikiu kaip įprasta Krokuvoje, Varšuvoje, kur praleidau daugelį metų; turiu ir agendą, kuri moko teikti sakramentus".

Paklaustas, ar yra kokių nors relikvijų, atsakė: „Yra ten, skrynelėje, bet neturiu raktų ir nežinau, kokios jos yra", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Raktus turi seniūnas".

Tada ponas atėjo prie krikštyklos, esančios dideliame mediniame inde su mediniu dangčiu, bet be užrakto; vanduo variniame dubenyje pusėtinai švarus; ir vikaras pasakė: „Labai uoliai rūpinuosi, bet iš viršaus nuolatos lyja ir krenta nešvarumai".

Paklaustas, kas teikia sakramentus parapijiečiams – pats klebonas ar vikaras, atsakė: „Visada teikiu aš, nes jis retai reziduoja".

Interogatus, quis administret[1] sacramenta parochianis: ipse commendarius vel plebanus, respondit: Ego semper administro, quia ipse raro residet.

Interogatus, quo ordine utatur in administran*do* sacramento Baptismatis, respondit: Iuxta formam, descriptam in agenda Plocensi; et replican*te* domino dixit: Ego admitto tres[2] ad suscipien*dum* puer*um*[3] e fonte baptismat[is] et regulariter baptiso in ecclesia, sed quandoque propter magnum frigus domi, sed postea duco ad templum ad fontem baptismalem et non admitto Haereticos et Schismaticos.

Deinde dominus accessit ad sacristiam, ubi sunt plures
f.32r planetę varię et auro ornatę, et //similiter multę cappae, tunicellae ex serico et tela aurea, baldachinum ex tela aurea pulcherrimum et multa alia paramenta valde pulchra; sunt duae capsae[4] aliorum paramentorum plenae in sacristia. Est etiam pulchrum altare parvulum cum figura Sanctissimi Crucifixi et aliorum Sanctorum insculpt*um*[5], ab aqua devastatum, quia in sacristia etiam pluit. In eadem sacristia est capsa plena argenti, videlicet:

Inprimis duae monstrantię magnę argenteae deauratae.

Item duo pectoralia cum lapillis et corallis.

Item tres cruces argenteę deauratae cum reliquÿs, lapillis et corallis.

Item pectoria quatuor argentea.

Item calices 9 deaurati, varie et pulchre fabrefacti.

Item calices argentei sine deauratione octo.

Item crux alia argentea cum coralis (!)[6] deaurata.

Item duę ampulae argenteae, magnae et pulchrae.

Item turribulum argenteum et vasculum similiter argenteum pro conservatione thuris.

Item baculum argenteum magnum pro cantore.

Item multa alia prout in inventario, quod concordat quoad

[1] administrat *Jat.* [2] compatres *add. Vebl.* [3] suscipiendos pueros *Vebl.* [4] cappae *a.c.* [5] insculpta *fort. legendum* [6] corallis *emend. Vebl.*

Paklaustas, kaip teikia Krikšto Sakramentą, atsakė: „Plocko agendoje nurodyta forma“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Priimti vaiko iš krikštyklos leidžiu tris [krikštatėvius] ir įprastai krikštiju bažnyčioje; kai kada dėl didelio šalčio – namie, bet po to vedu į bažnyčią prie krikštyklos, o eretikų bei schizmatikų neprileidžiu“.

Tada ponas atėjo į zakristiją; ten yra daug įvairių ir auksu puoštų arnotų, daug kapų, tunikėlių iš šilko ir aukso audeklo, labai gražus baldakimas iš aukso audeklo bei daug kitų labai gražių drabužių; zakristijoje yra dvi pilnos kitų drabužių skrynios. Taipogi esama gražaus mažučio vandens nuniokoto (nes zakristijoje irgi lyja) altoriaus su išdrožta Švenčiausio Nukryžiuotojo statula bei kitų šventųjų [statulomis]. Toje pat zakristijoje yra skrynia, pilna sidabro, būtent:

Pirmiausia dvi didelės paauksuotos sidabrinės monstrancijos.

Taipogi du pektoralai su brangakmeniais ir koralais.

Taipogi trys sidabriniai paauksuoti kryžiai su relikvijomis, brangakmeniais ir koralais.

Taipogi keturi sidabriniai pektoralai.

Taipogi devyni paauksuoti įvairaus ir gražaus darbo kielikai.

Taipogi aštuoni sidabriniai nepaauksuoti kielikai.

Taipogi kitas sidabrinis paauksuotas kryžius su koralais.

Taipogi dvi sidabrinės didelės ir gražios ampulės.

Taipogi sidabrinis smilkytuvas ir lygiai toks sidabrinis indelis smilkalams laikyti.

Taipogi didelė sidabrinė lazda kantoriui.

Taipogi daug kitko, kaip [surašyta] inventoriuje – dėl sidabro ir kitų pagrindinių daiktų jis sutinka [su zakristijos turiniu]; likusių menkesnių [daiktų] ponas nebetikrino.

Paklaustas, kuo vardu, vikaras atsakė: „Jonas Bialobžeskis, Plocko vyskupijos“.

argentum et alias res principales; in reliquis minoribus dominus non adhibuit diligentiam.

Interogatus, quomodo vocetur ipse vicarius, [1-]respondit: Joannes Bialobrzeski, Plocensis diocesis.[-1]

Interogatus, a quo acceperit[2] ordines sacros, respondit: A Suffraganeo Plocensi, et habeo literas.

Interogatus, quanto tempore fuit hic commendarius, respondit: Jam est prope annus; et replicante domino dixit: Dat mihi plebanus tres sexagenas pro quolibet quartuali et unam tunnam siliginis, et duas hordei; et replicante domino dixit: Offertoria et alia extraordinaria percipit[3] ipse plebanus vel ipse[4] factor[5].

Interogatus, an caleat (!)[6] linguam samogiticam, respondit: Ego scio mediocriter et scio ea, quae sunt necessaria.

Interogatus de libris, ostendit missalia duo Cracoviensia et alios libros, sed antiquos et laceratos.

Interogatus, an sint multi parochiani sub ista ecclesia, respondit: Sunt multi; et replicante domino dixit: Sunt partim Catholici, partim Haeretici, sed maior pars est Catholica.

Interogatus, an sint incantatores et divinatores, respondit: Ego audio, quod sunt multi tam in civitate, quam etiam per pagos, sed nescio, qui sint.

Interogatus, an sint aliqui publici excommunicati, respondit: Sunt duo, quorum unus Stanislaus Wissienka; et replicante domino dixit: Ego non admitto illos in ecclesiam; et iterum interogante domino dixit: Nescio, an sint aliqui apostatę.

Interogatus, an sufficiat unus sacerdos in administrandis sacramentis, respondit: Imo et tres essent necessarÿ, praesertim tempore Quadragesimali, et antea hic [7-]solebant esse 14 sacerdotes.[-7]

[1] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [2] accepit *Vebl* [3] praecipit *Vebl.* percipit *emend. Jat.* [4] *haud legibile;* illius *fort. legendum* [5] *s.l.* [6] calleat *emend. Vebl.* [7] *subter linea ducta est cum* NB *M2;* Crosis sacerdotes 14 erant *mg. manu saec. 18*

Paklaustas, iš ko gavo šventimus, atsakė: „Iš Plocko sufragano[45]; turiu raštą".

Paklaustas, kiek laiko išbuvo čia vikaru, atsakė: „Jau beveik metai", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Klebonas už kiekvieną ketvirtį man moka tris kapas [grašių] ir vieną statinę rugių bei dvi miežių", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Aukas Mišių metu ir kitas neeilines [pajamas] ima klebonas arba ūkvedys".

Paklaustas, ar moka žemaičių kalbą, atsakė: „Moku pusėtinai ir žinau tai, kas būtina".

Paklaustas apie knygas, parodė du Krokuvos mišiolus ir kitas senas ir suplyšusias knygas.

Paklaustas, ar daug yra šios bažnyčios parapijiečių, atsakė: „Daug", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Dalis katalikų, dalis eretikų, bet daugiau katalikų".

Paklaustas, ar yra kerėtojų ar burtininkų, atsakė: „Girdėjau, kad ir mieste, ir kaimuose yra daug, bet nežinau, kas jie".

Paklaustas, ar yra kokių nors viešai ekskomunikuotųjų, atsakė: „Yra du, vienas jų – Stanislovas Visienka", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Neįleidžiu jų į bažnyčią", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Ar yra kokių nors atskalūnų, nežinau".

Paklaustas, ar pakanka vieno kunigo teikiant sakramentus, atsakė: „Reikėtų netgi trijų, ypač per Gavėnią; anksčiau čia būdavo keturiolika kunigų".

Paklaustas, kuriomis dienomis laiko Mišias, atsakė: „Sekmadieniais ir šventadieniais, pirmadieniais, trečiadieniais, penktadieniais ir šeštadieniais; tomis dienomis rengiu ir procesijas apaštališkojo nuncijaus nustatytu būdu", ir pats nuo savęs pridėjo: „Jei klebonas būtų geras ir gerai rūpintųsi bažnyčia, būtų geri ir visi [parapijiečiai], nes ši tauta gera ir pamaldi".

Interogatus, quibus diebus solet celebrare Missam, respondit: Diebus dominicis et diebus festivis, et feria secunda, quarta et sexta, et sabbato; quibus diebus facio etiam processiones iuxta modum praescriptum a Nu[nti]o Apostolico; et subdit a semetipso: [1-]Si plebanus esset bonus et curaret bene ecclesiam, omnes isti essent boni, quia e*st*[2] ista gens bona et devota.[-1]

Interogatus, an comedant carnes diebus prohibitis, respondit, quod multi comedunt et nihil curant; et iterum replican*te* domino dixit: Sunt multi, et maior pars, qui non curant, nec servan*tur*[3] festa.//

f.32v Interogatus, an parochiani isti frequentent sacramentum Confessionis et Communionis saltem semel in anno, respondit: Est hic unus in civitate, qui in quolibet mense solet confiteri et communicari (!), et alÿ pro maiori parte Quadragesimali tempore solent confiteri et communicare.

Interogatus, an fuerit conversus ex dictis Haereticis tempore, quo ipse fuit in ista parochia, respondit: Plures; et nominavit, et replican*te* domino dixit: Ego absolvi tempore Jubilei.

Interogatus, an habeat bullam Cenę Domini, respondit: Non habeo, sed habeo domi librum, in quo sunt descripti casus papales et episcopales; et ostendit.

Interogatus, an publicaverit decreta Concilÿ Tridentini de clandestinis matrimonÿs, respondit: Ego non publicavi Concilium Tridentinum, sed observo quaedam in Concilio Tridentino, sed facio per tres dominicas ante con*tra*hentione*m*[4] matrimonÿ publicationes et alia, quae describuntur in agenda.

Interogatus, an habeat librum, in quo scribat nomina contrahentium matrimonium, et alium librum, in quo scribat nomina baptisatorum et compatrum, respondit: Ego non habeo librum, sed scribo in folÿs et postea conficia*m*[5] ex eis librum.

[1] *subter linea ducta est cum* NB *M2* [2] *om. Vebl.* [3] servant *Vebl.* [4] coniunctionem *Vebl.* contractionem *fort. legendum* [5] conficio *Vebl.*

Paklaustas, ar [parapijiečiai] valgo mėsą uždraustomis dienomis, atsakė, kad daugelis valgo ir nieko nepaiso, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Daug – dauguma tų, kurie nepaiso; nesilaikoma nė švenčių".

Paklaustas, ar parapijiečiai eina Išpažinties ir Komunijos Sakramento bent kartą per metus, atsakė: „Čia, mieste, yra vienas, kuris eina išpažinties ir Komunijos kas mėnesį, o kiti daugiausia eina išpažinties ir Komunijos per Gavėnią".

Paklaustas, ar jam esant šioje parapijoje kas nors iš tų eretikų buvo atsivertęs, atsakė: „Daugelis" ir išvardijo, o ponui vėl klausiant pasakė: „Daviau išrišimą per jubiliejų".

Paklaustas, ar turi Didžiojo Ketvirtadienio bulę, atsakė: „Neturiu, bet namie turiu knygą, kurioje aprašyti popiežiui bei vyskupui [rezervuoti] atvejai", ir ją parodė.

Paklaustas, ar paskelbė Tridento Susirinkimo nutarimus apie slaptas santuokas, atsakė: „Tridento Susirinkimo [nutarimų] nepaskelbiau, bet kai ko, [kas nutarta] Tridento Susirinkime, laikausi ir tris sekmadienius prieš santuoką skelbiu užsakus bei atlieku kitką, kas aprašyta agendoje".

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje rašytų besituokiančiųjų vardus, bei kitą knygą, kurioje rašytų pakrikštytųjų ir krikštatėvių vardus, atsakė: „Knygos neturiu, bet rašau į lapus; vėliau juos surišiu į knygą".

Paklaustas, kaip klauso išpažinčių ir skiria atgailą bei išrišimą, atsakė: „Klausau asmeniškai ir tiriu jų sąžinę bei skiriu atgailą, kokios prireikia".

Paklaustas apie klebono arba besirūpinančio sielovada pareigas bei daugelį kitų [dalykų], atsakė gerai.

Paklaustas, ar teikia Paskutinio patepimo Sakramentą, atsakė: „Čia neįprasta, nes [žmonėms] visai nerūpi, ir nežinau, ar jie šį [sakramentą] žino", ir vėl paklaustas pasakė: „Čia nežino ir Sutvirtinimo Sakramento".

Interogatus, quo ordine utatur in audien*dis* confessionibus et in dan*dis* paenitentÿs et absolutionibus, respondit: Ego audio eos particulariter et examino conscientiam, et do paenitentiam iuxta exigentiam.

Interogatus de officio parochi vel eius, *qui*[1] gerit curam animarum, et de multis alÿs, super quibus bene respondit.

Interogatus, an soleat adṃinistrare sacramentum Extremę Unctionis, respondit: Hic non [2-]solet administrari[-2], quia nihil curant, et nescio, an ipsi sciant hoc; et iterum interogatus dixit: Et sacramentum Confirmationis hic non cognoscunt.

Interogatus, ubi sepeliuntur mortui, respondit: In cymiterio, quod vidistis (quod non est clausum ab aliqua parte, et ossa sparguntur ubique), sed aliqui sepeliuntur in ecclesia.

Interogatus, quibus diebus soleat concionari, respondit, quod diebus dominicis et festivis solet concionari, et etiam tempore Quadragesimali feria sexta tantum, quia tunc homines conveniunt; et praedicare*m*[3] etiam alÿs diebus, si convenirent.

Interogatus, quomodo se gerat dominus plebanus circa curam istius ecclesiae, respondit: Ut ego audio, non solet venire nisi semel in anno, in festivitate Sancti Michaelis prout est [4-]hodierna, quia dicto[4] tempore sunt nundinę; et iterum replican*te* domino dixit: Iam a festo Assumptionis resedit hic, sed quandoque equitavit ad ecclesiam aliam, Koltymianÿ, in civitate Reverendissimi Domini Episcopi Samogitiensis, cuius etiam ecclesiae ipse est plebanus.

Interogatus, quot beneficia ecclesiastica habeat, respondit: Ego scio, quod habet canonicatum Vilnensem, hanc praesentem parochialem ecclesiam, aliam in Koltymiany, quae distat duobus miliaribus; ego audivi, quod habet etiam aliam in dioecesi Vilnensi, sed ego nescio.

[1] quam *Vebl.* [2] soleo administrare *Vebl.* [3] praedicaret *Vebl.* [4] hodierna festivitas; dicto *Vebl.*

Paklaustas, kur laidojami mirusieji, atsakė: „Šventoriuje, kurį matėte" (jis iš visų pusių atdaras, ir visur barstosi kaulai), „nors kai kurie laidojami bažnyčioje".

Paklaustas, kuriomis dienomis sako pamokslus, atsakė, kad pamokslus sako sekmadieniais bei šventadieniais ir taipogi – tik per Gavėnią – penktadieniais, nes tuomet susirenka žmonės; „sakyčiau ir kitomis dienomis, jei kas susirinktų".

Paklaustas, kaip šia bažnyčia rūpinasi ponas klebonas, atsakė: „Kiek girdėjau, atvyksta tik kartą per metus per šv. Mykolo šventę[46] (kaip kad šiandien), nes tuo metu vyksta mugė", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Rezidavo čia jau nuo Žolinės, bet kartais jodavo į kitą, Kaltinėnų bažnyčią garbingiausiojo pono Žemaičių vyskupo mieste; jis yra ir anos bažnyčios klebonas".

Paklaustas, kiek turi bažnytinių beneficijų, atsakė: „Žinau, kad turi Vilniaus kanauninkiją, šią parapinę bažnyčią ir kitą Kaltinėnuose – toji yra už dviejų mylių. Girdėjau, kad turi ir kitą [bažnyčią] Vilniaus vyskupijoje, bet nežinau".

Paklaustas, kaip klebonas elgiasi su šios bažnyčios parapijiečiais, atsakė: „Parapijiečiai skundžiasi, kad nenuolat čia reziduoja".

Paklaustas, kiek įplaukų gauna ši parapija, atsakė: „Nežinau, bet žino jo brolis bei kiti, kurie renka pajamas".

Paklaustas, ar laiko mokytoją, atsakė: „Laiko Krokuvos bakalaurą, gerą ir mokytą vyrą".

Paklaustas, ar pats vikaras bei mokyklos mokytojas kada nors atliko tikėjimo išpažinimą, pasisakė atlikęs, bet ponui paaiškinus pasakė: „Tuo būdu neatlikome, bet atliksime".

Paklaustas, kaip tas klebonas elgiasi su vikaru arba kamendoriumi, atsakė: „Ne itin gerai, ir neketinu ilgam čia pa-

Interogatus, quomodo plebanus se gerat cum parochianis istius ecclesiae, respondit: Parochiani conqueruntur, quod non semper residet hic.

Interogatus, quot redditus haec parochia habeat, respondit: Nescio, sed eius *frate*r scit[1] et alÿ, qui percipiunt fructus.

Interogatus, an retineat magistrum scholę, respondit: [2-]Retinet bacalaureum Cracoviensem, bonum et doctum virum.[-2]

Interogatus, an ipse vicarius[3] et magister scholę fecerint unquam professionem fidei Catholicae, respondit se fecisse, sed *tamen*[4] postea declarata per dominum dixit: Isto modo non fecimus, sed faciam[5].

Interogatus, quomodo dictus plebanus tractet ipsum vicarium seu commendarium, respondit: Non admodum bene, *f.33r* // et ego non habeo anima*m*[6] hic diu permanendi, quia [7-]ultra quod non solvit promissam mercedem, eius *frater*[8] verberat me, et diebus praeteritis vulnerar*unt*[9] me in capite (et ostendit[-7] parvum vulnus et veste*m*[10] incisu*m*) ac mihi laceravit[11] agendam et alios libros, quos habebam.

Interogatus de familia ipsius plebani, respondit: Habet 4 famulos, fratrem et quosdam alios, quos ego nescio; et [re]plican*te* domino dixit: Ego nescio, an retineat aliquam mulierem.

Interogatus ipse commendarius, an recitet horas canonicas, respondit: Semper recito iuxta ritum breviarÿ Cracoviensis.

Interogatus, an incedat semper in habitu et tonsura clericalibus, respondit affirmative et ostendit.

Dominus postea vidit cymiterium, quod nulla ex parte est clausum, ita ut vix cognoscantur eius [portae]; [12-]et campanile cum sex campanis pulchris, ultra horologium,[-12] sed dictum campanile indiget reparatione, quia sup*ra* est fere totum apertum, et propter pluviam trabes putrefiant (!)[13].

[1] frumentum sciunt *Vebl.* [2] *subter linea ducta est cum* NB *M2* [3] supradictus *add. Vebl.* [4] tunc *Vebl.* [5] faciemus *Vebl.* [6] animum *Vebl* [7] *subter linea ducta est cum* NB *mg.* M 12 [8] frumenti *Vebl.* [9] vulneravit *Vebl.* [10] *haud legibile;* paene *Vebl.* [11] *subter linea ducta est M2* [12] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [13] putrefiunt *emend. Vebl*

silikti, nes, be to, kad man nemoka pažadėto atlygio, jo brolis muša mane ir neseniai sužeidė mane į galvą" (parodė mažą žaizdą ir įpjautą drabužį), „ir suplėšė agendą bei kitas mano knygas".

Paklaustas apie klebono šeimyną, atsakė: „Turi keturis tarnus, brolį ir keletą kitų, kurių nežinau", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Nežinau, ar laiko kokią nors moterį".

Paklaustas, ar pats kalba kanonines valandas, vikaras atsakė: „Visada kalbu iš Krokuvos brevijoriaus".

Paklaustas, ar nuolat nešioja dvasininko drabužį bei tonzūrą, atsakė teigiamai ir parodė.

Vėliau ponas apžiūrėjo šventorių, kuris iš visų pusių atviras taip, kad vos beįžiūrimi jo vartai. [Yra] ir varpinė su šešiais gražiais varpais, neskaitant laikrodžio; tą varpinę reikia taisyti, nes viršuje yra beveik be stogo, ir nuo lietaus pūva sijos.

Eodem die 29 mensis septembris

Convoca*tis* civi*bus*[1] eiusdem oppidi Kroze, quorum nomina sunt, inprimis nobilium: Stanislaus Radomski, Alb[er]tus Simaskowicz[2], [3-]Bartolomeus Valentinowicz, Joannes Voicziechowicz, Albertus Lawrinowicz, Mathias Mikolaiewicz, Albertus Gregalowicz, nobiles; nunc vero cives: Iuchno Waisterow[icz], Joannes Ropaczis[4], Jacobus Pawlowicz, Michael Juchnowicz, Sebastianus Janowicz[-3] et alÿ plurimi oppidani. Qui omnes dixerunt et conquesti fuerunt de moderno plebano, quia nullam curam nec ecclesiae, nec animaru*m*[5] habet, et anno praeterito nunquam ipse resedit in ista ecclesia nec retinuit aliquem sacerdotem, [nec][6] ipso die Paschatis fuit in isto plebanatu sacerdos, ubi alias tempore antecessorum fuerunt 12 sacerdotes ultra plebanum, quia ista est magna parochia; et si ipse curaret et adhiberet diligentiam[7] debitam, nos nostris sumptibus libentissime retineremus tres sacerdotes, qui administrarent nobis sacramenta et divinum verbum; et subiunxerunt: Iste sacerdos, qui nunc est commendarius istius ecclesiae, non moraretur hic nisi propter ca*usa*m nostram, quia plebanus male eum tractat, et [8-]eius f*rate*r et*iam* illum[-8] verberat, et licet [9-]fructus istius ecclesiae sint diminuti,[-9] tamen adhuc sunt satis ad sustendan*dos* saltem tres sacerdotes, et si fructus non sufficerent, nos daremus auxilium, et ipse nihil aliud curat nisi percipere fructus et permittit templum corrui, ut vidistis, et pecunias expendit potius in quemcunque alium, etiam ilicitum (!) usum [10-]et in meretrices[-10], quam pro irreparan*da* (!!) ecclesia, et veremur etiam, ne aliquando crucem vel calicem aut aliud vas argenteum sibi acceperit, quia nos (!!)[11] videmus omnes cruces et alia, quę solebant esse prius, sed

[1] *subter linea ducta est M2;* connotantur cives *Vebl.* [2] Simonkowicz *Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] Ropaitis *Vebl.* [5] *haud legibile;* planarum *fort. legendum* [6] *dubit.* [7] dilegentiam *a.c.* [8] eius factor illum *Vebl.* [9] *subter linea ducta est cum NB mg. M2* [10] *subter linea ducta est M2* [11] non *fort. legendum*

Minėtą rugsėjo mėnesio 29 dieną

Sušaukti to paties Kražių miestelio miestelėnai; jų vardai šie, pirmiausia bajorų: Stanislovas Radomskis, Albertas Semaškavičius, Baltramiejus Valentinavičius, Jonas Vaitiekavičius, Albertas Laurinavičius, Motiejus Mikalojevičius, Albertas Grigalavičius; o dabar miestelėnų: Jukna Vaisteravičius, Jonas Ropačis, Jokūbas Paulavičius, Mykolas Juknevičius, Sebastijonas Janavičius ir daugelis kitų. Visi jie nusiskundė dabartiniu klebonu, nes jis visai nesirūpina nei bažnyčia, nei sielomis, o pereitais metais šioje bažnyčioje visai nerezidavo pats ir nelaikė jokio kunigo, ir pačią Velykų dieną šioje klebonijoje nebuvo jokio kunigo, kai tuo tarpu jo pirmtakų laikais būdavo dvylika kunigų, neskaitant klebono, nes ši parapija didelė; „ir jei jis rūpintųsi ir rodytų deramą uolumą, mes savo lėšomis kuo mieliausiai išlaikytume tris kunigus, kurie mums teiktų sakramentus ir [skelbtų] Dievo žodį", ir pridėjo: „Šis kunigas, dabartinis šios bažnyčios vikaras, neliktų čia, nebent dėl mūsų, nes klebonas su juo blogai elgiasi, o jo brolis irgi jį muša; nors šios bažnyčios pajamos sumažėjusios, ligi šiol jų pakanka išlaikyti bent tris kunigus, o jei [šių] pajamų nepakaktų, mes padėtume; klebonui niekas daugiau nerūpi – tik pajamos, ir, kaip matėte, jis leidžia bažnyčiai griūti, o pinigus išleidžia veikiau kokiam nors kitam, taipogi ir neteisėtam naudojimui bei paleistuvėms negu bažnyčios taisymui, ir įtariame, kad klebonas kartais sau pasiimdavo kryžių ar kieliką, ar kitą sidabrinį indą, nes visų kryžių ir kitko, kas buvo anksčiau, nebematome; nei dėl aukščiau minėto sidabro, nei dėl kito kilnojamo ir nekilnojamo turto, nei dėl galimybių taisyti bažnyčią nieko tikro patvirtinti

non possumus aliquid certi affirmare nec de sup*radic*to argento, nec de bonis alÿs mobilibus et immobilibus, neque de modo reparan*di* templum; sed nos iniemus et congregabimus consilium et de ist*is*[1] agemus, et veritatem omnium reperiemus, [2-]postmod*um* *Dominationem* *Vestram*[-2] informabimus, propterea rogamus, ut persistat hic per aliquot dies, et dabimus plenam informationeɱ.

De vicario sive commendario dixerunt, quod [3-]est bonus vir et[-3] bene se gerit, et propterea ipsi p*raedic*tum vicarium[4] bene tractant, ne discedat propter asperitatem plebani et eius fratris. Et insuper dixerunt, quod anno praeterito, cum ipse plebanus non resideret nec retinere (!)[5] in ista ecclesia sacerdotem [6-]aliquem, videntes se[-6] penitus destitutos pastore, recursum habuerunt ad Reverendissimum Dominum Episcopum Samogitiensem, a quo praecepto (!) obtinuerunt contra p*raedic*tum dominum Coriznam, plebanum, ut sub paena excommunicationis latae *sententi*ae infra tres menses vel ipse personaliter in p*raedic*to plebanatu resideret, vel, si id commode
f.33v per se //praestare non posset, commendarium et sacerdotem habilem, et scholę magistrum habere et retinere [debeat][7]. Quae quidem l*it*erae praeceptoriales (!) p*raedic*ti nobiles et cives sup*radic*to Reverendo Domino visitatori exhibuerunt huiusmodi sub [te]nore, videlicet:

[8] Melchior Dei gratia Episcopus Mednicensis, Dux Giedroicius, honoran*dis* dominis plebanis, vicarÿs, scholar*um*[9] rectoribus in Kroze, Kieliny (!)[10] et alÿs quibusvis tenore praesentium requiren*dis*, specialiter honoran*dis* viris vicarÿs, hebdomadarÿs, tabellionibus inclitę civitatis Vilnensis virtute laudi publici salutem in Domino. Noveritis nobilitatem parochiae Krozensis atque universis (!)[11] civitatis illius incolas ad offi-

[1] isto *Vebl.* [2] postremo reverendum dominum visitatorem *Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] *subter linea ducta est M2* [5] retineret *emend. Vebl* [6] aliquem et sentirent se *Vebl.* [7] *lac. indicavi;* haberet et retineret *Vebl.* [8] monitoriales ad residentiam *mg. M2? // Jat. ed. separatim (nr.288, p.414–415)* [9] scholaribus *Vebl.* [10] Kielmy *Vebl.* [11] universos *emend. Vebl.*

negalime, bet susieisime ir susirinksime pasitarti, veiksime, ir atskleisime visą tiesą, o po to pranešime Jūsų Prakilnybei, todėl prašome pasilikti čia keletui dienų, ir mes suteiksime visas žinias".

Apie vikarą arba kamendorių pasakė, kad yra geras vyras ir gerai elgiasi, ir, kad šis dėl klebono ir jo brolio šiurkštumo neišvyktų, ir jie gerai elgiasi su tuo vikaru. Be to, pasakė, kad pernai, kai pats klebonas nerezidavo ir šioje bažnyčioje nelaikė jokio kunigo, matydami esą visiškai apleisti ganytojo, jie skundu kreipėsi į garbingiausiąjį poną Žemaičių vyskupą, iš kurio prieš minėtą kleboną poną Korizną išgavo įsakymą, kad jis, grasant savaime įsigaliosiančia ekskomunikos bausme, per tris mėnesius arba pats asmeniškai imtų reziduoti toje klebonijoje, arba, jei pats to patogiai negalėtų padaryti, privalėtų turėti ir laikyti tinkamą kunigą vikarą bei mokytoją. Tie bajorai bei miestelėnai aukščiau minėtam garbiajam ponui vizitatoriui pateikė tą šitokio turinio įsakymo raštą:

Merkelis, Dievo malone Medininkų vyskupas, kunigaikštis Giedraitis, gerbtiniems ponams klebonams, vikarams, mokyklų mokytojams Kražiuose, Kelmėje ir bet kuriems kitiems šio [rašto] turiniu pareikalautiesiems, ypatingai gerbtiniems vyrams garsaus Vilniaus miesto vikarams, hebdomadarijams, notarams lauda[47] siunčia pasveikinimą Viešpatyje. Tebūna Jums žinoma, kad Kražių parapijos bajorai bei visi to mieste-

cium nostrum supplicationem ac querimoniam lachrimarum et dolorum plenam non ita dudum attulisse gravaminaque aliqua coram nobis et officio nostro in et contra venerabilem dominum Nicolaum Corizna, canonicum Vilnensem, in Croze et in Kolthimianÿ plebanum, diocesis nostrae Vilnensis (!!), proposuisse, quomodo videlicet dictus venerabilis dominus Nicolaus Corizna neque[1] [2-]ipsẹ in[3] dicta ecclesia Crozensi[-2] personaliter residere curat, neque a multo iam tempore commendarium sacerdotemve ullum[4], nec magistrum scholę, [5-]proventus habens[-5] sufficientes et satis amplos ad dan*dam* eis educationem, neque servat, neque retinet, ex qua negligentia dicti animarum pastoris consequantur per quam ac plurima damna, nam et pueri, rectore scholę carentes, vagi obambulant sparsique sunt, unde laudis cultusque divinus silentium in ecclesia obsequutum est, ecclesia[6] clausa vacat, sacramentorum etiam ecclesiasticorum administratio est nulla, pueri infantes sine baptismo decedunt, moriuntur alÿ sine penitentia et confessione salutari. Quocirca nos pro officio nostro ordinario atque pastorali, metum et timorem Dei prae oculis habentes, ne in die districti divini[7] iudicÿ de manibus nostris animarum sanguis et acerbum iudicium requiratur (quod dictum dominum plebanum et valde p*er*movere[8] debet), vobis in diocesi nostra Mednicensi et sub excommunicationis [9-]paena, caeter*is* aut*em*[-9] in diecesi Vilnensi virtute laudi publici mandamus ac requirimus, quatenus personaliter acceden*tes*[10] venerabilem dominum Nicolaum Corizna, canonicum Vilnensem, plebanum in Croze et Koltymianÿ, uno edicto pro tribus et peremptorie, et sub excommunicationis et[11] declarationis paena moneatis, quem et nos pro monito, declarato et[12] excommunicato habere volumus, quatenus int*ra*[13] spatium trium mensium vel ipse personaliter in p*raedic*to[14] plebanatu resideat, vel, si id

[1] in *del.* [2] ipse dictam ecclesiam Krozensem *Vebl.* [3] *corr., s.l.* [4] alium *Vebl.* [5] (nec) proventus habentem *Jat.* [6] ecclesiaque *Vebl.* [7] *corr.* [8] promovere *Vebl.* [9] paena coercendum aut *Vebl.* [10] accedentem *Vebl.* [11] *om. Vebl.* [12] *s.l.* [13] infra *Vebl.* [14] dicto *Vebl*

lio gyventojai mūsų konsistorijai ne taip seniai pateikė ašarų ir skausmo pilną prašymą bei skundą ir mums bei mūsų konsistorijai išdėstė kaltinimus prieš garbųjį poną Mikalojų Korizną, Vilniaus kanauninką, mūsų Vilniaus (!) vyskupijos Kražių ir Kaltinėnų kleboną, būtent kaip minėtas garbusis ponas Mikalojus Korizna ir pats nesirūpina asmeniškai reziduoti minėtoje Kražių bažnyčioje, ir jau ilgą laiką nelaiko ir neišlaiko vikaro ar kokio kunigo nei mokytojo, turėdamas pakankamai ir gana apsčiai pajamų parapijiečiams mokyti. Dėl tokio minėto sielų ganytojo aplaidumo padaroma nepaprastai daug žalos, nes vaikai, neturėdami mokytojo, išsibarstė ir slankioja valkiodamiesi, todėl bažnyčioje nutilo Dievo šlovė ir Jo garbinimas, uždaryta bažnyčia stovi tuščia; neteikiami ir jokie Bažnyčios sakramentai, kūdikiai miršta nekrikštyti, o kiti – be atgailos bei išganingos išpažinties. Todėl mes dėl savo ganytojiškos ordinaro pareigos, turėdami prieš akis Dievo baimę ir siaubą, idant griežto Dievo teismo dieną iš mūsų rankų nebūtų pareikalauta sielų kraujo ir rūstaus nuosprendžio (tai turėtų labai sukrėsti ir minėtą poną kleboną), jums mūsų Medininkų vyskupijoje grasindami ekskomunikos bausme, o kitiems Vilniaus vyskupijoje – lauda, įsakome ir reikalaujame, kad garbųjį poną Mikalojų Korizną, Vilniaus kanauninką, Kražių ir Kaltinėnų kleboną, prisistatydami asmeniškai vienu ediktu už tris kartus, neatšaukiamai bei grasindami ekskomunikos ir [jos] paskelbimo bausme įspėtumėte; ir mes norime jį matyti įspėtą, paskelbtą ir ekskomunikuotą, idant per tris mėnesius arba pats imtų minėtoje klebonijoje reziduoti, arba, jei to pats patogiai negalėtų atlikti, pagal Tridento Šventojo Susirinkimo nutarimus turėtų ir laikytų tinkamą, papuoštą mokytumu bei geru elgesiu kunigą vikarą, galintį pakankamai atlikti klebono pareigas, taipogi ir mokytoją, mokytą jaunuolį;

commode per se praestari non possit, iuxta Sancti Conciliÿ Tridentini decreta commendarium et sacerdotem habilem, doctrina et bonis moribus ornatum, [1-]qui possit [vices] officÿ eius sufficienter supplere[-1], magistrum etiam scholę, iuvenem eruditum, habeat atque retineat[2]; alias, nisi praemissa fecerit praestiteritque, in eiusdem negligentiam nos nihilominus officÿ [nostri] memores ad graviores paenas severioraque remedia ex praescripto decretorum Sancti Conciliÿ Tridentini, iustitia sancta mediante, processuros pollicemur. Datum Wornię, XIV junÿ, anno Domini 1578, nostro sub sigillo. Locus + sigilli.

A tergo erat illorum executio huiusmodi sub tenore: Anno quo intra, die mart*is*[3], 24 mensis junÿ, ego, Benedictus Bochnensis, vicarius perpetuus ecclesiae cathed*ralis*[4] Vilnensis, exequutus sum praesens mandatum iuxta vim et formam eiusdem.

Et tamen, ut sup*radic*ti cives subdiderunt, dictas *lite*ras
f.34r praeceptoriales non curavit nec // excommunicationem in eis fulminatam et declaratam, sed usque ad festum Omnium Sanctorum nec ipse venit, nec sacerdotem aliquem misit. [5-]Quare [6-]supplicar*unt* sup*radict*um *Reverendum Dominum*[-6], ut tam super reparatione templi et recuperatione bonorum, quam etiam super cura et residentia ipsius plebani venit remedÿs opportunis illis consulere,[-5] et rogar*unt*[7] iterum Reverendum Dominum magna cum instantia, ut velit vel hic per aliquot dies consiste[re], vel in reditu huc reverti, et interim ipsi capient plenam informationem omnium necessariorum, ut dominus facilius absolvere posset, quae pro ista ecclesia necessaria videbuntur. Qui Reverendus Dominus visitator, cum propter temporis angustiam morari non possit, promisit sup*radic*tis nobilibus et civibus, quod in reditu veni[et] ad illos etc[8].

[1] qui vices ... suppleret *Vebl.* [2] *haud legibile;* servet *fort. legendum* [3] die mandata *Vebl.* [4] catholicae *Vebl.* cathedralis *Jat.* [5] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [6] supplicavit supradictus Reverendus Dominus *Vebl.* [7] rogaverunt *Vebl.* [8] *om. Vebl.*

kitaip, jei to, kas aukščiau minėta, neatliktų ir neįvykdytų, mes, tarpininkaujant šventam teisingumui, visgi prisimindami savo pareigą, prieš to paties klebono aplaidumą žadame griebtis sunkesnių bausmių bei rimtesnių priemonių, kaip įsako Tridento Šventojo Susirinkimo nutarimai. Duota Varniuose, 1578 Viešpaties metų birželio 14 dieną, su mūsų antspaudu. (Antspaudo vieta)

Antroje pusėje buvo šitokio turinio įrašas apie to įsakymo įvykdymą: „Metais kaip [nurodyta] tekste, antradienį, birželio mėnesio 24 dieną aš, Vilniaus katedros bažnyčios nuolatinis vikaras Benediktas Bochnietis, šį nutarimą įvykdžiau pagal jo galią ir formą".

Tačiau, kaip pridėjo aukščiau minėti miestelėnai, klebonas minėto įsakymo rašto nei jame mestos ir paskelbtos ekskomunikos nepaisė ir iki pat Visų Šventųjų šventės ir pats neatvyko, ir neatsiuntė jokio kunigo. Todėl [parapijiečiai] paprašė aukščiau minėto garbiojo pono, kad šis tiek dėl bažnyčios taisymo ir turto atgavimo, tiek ir dėl paties klebono sielovadinės veiklos ir rezidavimo kuo galėdamas jiems padėtų, ir darsyk labai primygtinai paprašė garbiojo pono, kad jis teiktųsi arba likti čia keletui dienų, arba čia sugrįžti keliaudamas atgal, o tuo tarpu jie viską sužinosią apie tai, kas būtina, idant ponas galėtų lengviau nuspręsti, kas šiai bažnyčiai atrodys būtina. Garbusis ponas vizitatorius, negalėdamas pasilikti dėl laiko stokos, aukščiau minėtiems bajorams ir miestelėnams pažadėjo, kad užsuks pas juos grįždamas ir t. t.

Dicta die 29

Idem Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, facta visitatione sup*radic*tę ecclesiae in Kroze et inquisitione circa curam et vitam sup*radic*ti Joannis, commendarÿ, cum eum diligent*em*[1] et mediocriter habilem, et in [2-]administran*dis* sacra*mentis*[-2] instructum[3], postquaṃ in manibus ipsius Reverendi Domini fecit professionem fidei Catholicae, [tamen] monuit eum, ut ecclesiam, quoad fieri potest, mundam custodiat. Et insuper praecepit, ne in suscipien*dis* baptisat*is*[4] e sacro fonte baptismatis admittat nisi unum et unam aut duos ad summum; et nomina baptisatorum et compatrum scribat in libro seu regestro, et similiter nomina contrahentium matrimoni[um]. Sub paena unius sexagenae pro qualibet vice, qua con*tra*venerit, locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi ordinarÿ applican*da*. Praeterea praecepit, ut infra 6 menses proximos debeat sibi comparare breviarium Romanum et iuxta illud[5] officium sive horas canonicas postea recitare. Sub paena 2 sexagenarum, locis pÿs ut supra applican*da*. Praesentibus patre Nicolao, Jesuitarum sacerdote, et Gabriele Bogatek, et me, notario sup*radic*to[6]. In domo eiusdem plebanatus in Croze.

Die 29 mensis septembris

Sup*radic*tus Reverendus Dominus Tarquinius etc., visitator, fecit ad se vocare venerabilem dominum Nicolaum Coriznam, [7-]sup*radic*[tae] ecclesiae in Croze[-7] plebanum, et illum ut infra interogavit, delato prius iuramento de veritate dicen*da*[8] in[9] forma etc.[10]

Inprimis, a quo tempore habuerit istam parochialem ec-

[1] diligenter *Vebl.* [2] administratione sacramentorum *Vebl.* [3] invenit *add. Vebl.* [4] baptisandis *Vebl.* [5] illum *Vebl.* [6] *om. Vebl.* [7] supradictum in Croze *Vebl.* [8] dictorum *Vebl.* [9] ex *fort. legendum* [10] sequenti *Vebl.*

Minėtą 29 dieną

Tas pats garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas, baigęs vizituoti aukščiau minėtą Kražių bažnyčią bei ištyręs aukščiau minėto vikaro Jono sielovadinę veiklą ir asmeninį gyvenimą, [atradęs] vikarą esant uolų ir gan tinkamą bei mokantį teikti sakramentus, po to, kai [vikaras] pačiam garbiajam ponui atliko katalikų tikėjimo išpažinimą, vis vien jį įspėjo, kad bažnyčią kiek įmanoma laikytų švarią, ir dar įsakė leisti priimti krikštijamųjų iš šventos krikštyklos tik vieną vyrą ar moterį, arba daugiausiai du, ir rašyti pakrikštytųjų bei krikštatėvių (taip pat ir besituokiančiųjų) vardus knygoje arba registre, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo pono vyskupo ordinaro nuožiūra skirtina vienos kapos [grašių] bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs. Be to, įsakė per artimiausius šešis mėnesius įsigyti Romos brevijorių ir pagal jį vėliau kalbėti oficiumą arba kanonines valandas, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda. Dalyvaujant jėzuitų kunigui tėvui Mikalojui, Gabrieliui Bogatekui, ir man, aukščiau minėtam notarui. Tos pačios Kražių klebonijos namuose.

Rugsėjo mėnesio 29 dieną

Aukščiau minėtas vizitatorius garbusis ponas Tarkvinijus ir t. t. liepė pas save pašaukti minėtos Kražių bažnyčios kleboną, garbųjį poną Mikalojų Korizną ir jį apklausė kaip žemiau, pirma pagal formą ir t. t. prisaikdinęs sakyti tiesą.

Pirmiausia [paklaustas], kiek laiko turėjo šią parapinę bažnyčią ir iš ko [ją gavo], atsakė: „Jau ketveri metai; gavau

clesiam et a quo, respondit: Jam sunt 4 anni elapsi, habui a Magnifico Domino Marschalco Radziwil, patrono, et habeo Vilnę *lit*eras investiturae.

Interogatus, cum quibus conditionibus habuerit hunc plebanatum, respondit: Nulla adhibita conditione.

Interogatus, an postquam obtinuit hunc plebanatum resederit semper hic, respondit: Ego semper soleo permanere bis in anno vel per duos, vel per tres menses, quousque habeo victum.

Interogatus, an retineat semper sacerdotem, qui ipso plebano absente[1] possit vices suas sumere[2], respondit: Ego semper soleo retinere sacerdotem, sed quandoque per aliquot hebdomadas defuerunt, quia mortui sunt tres successive, et interim, quod ego alios querebam vel veniebam, defuit[3] sacerdos; et replican*te* domino dixit: Tempore Paschatis nunquam defuit sacerdos; et iterum facta replicatione dixit: Licet defuerit proprius vicarius, tamen veniebat huc pleban[us] ex Bothokÿ[4].

Interogatus, an fuerit unquam ad instantiam istorum nobilium et civium parochianorum requisitus vel monitus a Reverendissimo Domino Episcopo ordinario[5], ut veniret ad residentiam, quam dereliquerat, respondit: Monitus fui et veni ac ma[nsi] [6-]per qu*atu*or vel quinque[-6] menses, quousque nactus sum sacerdotem; et replican*te* domino dixit: Ego ve-
f.34v n[iebam] //statim ante terminum praefixum, sed iterum coactus fui propter litem, quam tunc habebam cum Palatino Smolenskÿ, discedere et tunc postea misi istum commendarium praesentem.

Interogatus, an habeat aliqua alia beneficia ecclesiastica, respondit: Maxime, habeo etiam canonicatum Vilnensem, plebanatum in Koltymiany, qui distat[7] hinc duobus miliaribus, et plebanatum in Pobrzezie, diocesis Vilnensis.

Interogatus, an habeat aliquam dispensationem, ut pos-

[1] *finis corr.* [2] *haud legibile;* fungi *fort. legendum* [3] *initium corr.* [4] Bothokijs *Vebl.* [5] Mednicensi *Vebl.* [6] per quoscunque quinque *Vebl.* [7] distet *Vebl.*

iš patrono – garbiojo pono maršalo Radvilos[48]; Vilniuje turiu investitūros raštą".

Paklaustas, kokiomis sąlygomis gavo šią kleboniją, atsakė: „Be jokių sąlygų".

Paklaustas, ar įgijęs šią kleboniją čia rezidavo nuolat, atsakė: „Visada lankausi [čia] dukart per metus po du ar tris mėnesius, kol turiu išlaikymą".

Paklaustas, ar nuolat laiko kunigą, kuris nesant paties klebono galėtų eiti jo pareigas, atsakė: „Kunigą laikau nuolat, bet kai kada keletą savaičių jo nebūdavo, nes trys paeiliui mirė, ir tuo tarpu, kai ieškojau kitų ar atvykdavau pats, kunigo nebuvo", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Velykų laiku kunigas visuomet buvo", ir darsyk paklausus pasakė: „Nors nebuvo nuosavo vikaro, čia atvykdavo Batakių klebonas".

Paklaustas, ar kada nors tų parapijiečių – bajorų ir miestelėnų – reikalavimu garbingiausiojo pono vyskupo ordinaro buvo paragintas ar įspėtas, kad pradėtų reziduoti, nes tai buvo apleidęs, atsakė: „Buvau įspėtas, atvykau, ir likau keturiems ar penkiems mėnesiams, kol suradau kunigą", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Atvykau kaip tik prieš nustatytąjį terminą, bet vėl buvau priverstas išvykti dėl bylos, kurią tuomet turėjau su Smolensko vaivada[49]; tuomet atsiunčiau šį dabartinį vikarą".

Paklaustas, ar turi kokių nors kitų bažnytinių beneficijų, atsakė: „Labai daug; turiu Vilniaus kanauninkiją, Kaltinėnų kleboniją (ji už dviejų mylių nuo čia), ir Paberžės kleboniją Vilniaus vyskupijoje".

Paklaustas, ar turi kokią dispensą, kad galėtų teisėtai kartu laikyti tiek nesuderinamų beneficijų, atsakė: „Neturiu, bet pasirūpinsiu gauti iš garbingiausiojo pono apaštališkojo nuncijaus".

sit licite simul retinere tot beneficia incompatibilia, respondit: Non habeo, sed curabo a Reverendissimo Domino Nuntio Apostolico habere.

Interogatus, an retineat in istis singulis parochialibus ecclesÿs sacerdotem idoneum, qui eo absente curam animarum gerat, respondit: In istis duabus istius diocesis ego retineo sacerdotem, sed in illo altero plebanatu Vilnensis diocesis [1-]ego non retineo sacerdotem, quia Palatinus sup*radic*tus, qui est Hereticus, voluit interficere[-1] quendam sacerdotem, quem ego solebam mittere e Vilna singulis diebus dominicis et festivis diebus.

Interogatus, quis habeat curam parochianorum dictae ecclesiae in Pobrzezie, Vilnensis diocesis, respondit: Quando ego sum Vilnę, tu*m*[2] soleo quandoque ire ad parochiam.

Interogatus, quot fructus percipiat ex illa ecclesia parochiali, respondit: In parata peccunia habeo 6 sexagenas, quoad agros, ego non possum aliquid certi affirmare, quia dominus Palatinus sup*radic*tus[3] abstulit mihi omnes fructus, quos ego seminaveram ex agris.

Interogatus, si p*raedic*tus Palatinus non abstulisset dictos fructus, ad quam summam credit, quod ascendisset (!)[4], respondit: Credo, quod [5-]ascendissent ad summam 50 florenorum polonic*orum*, si in pace[6] esset, et etiam percipio[-5] ab aliquibus subditis eiusdem parochię mellis quasdam mensuras, quę ad peccuniam numerata*m*[7] ascendunt 20 florenos incirca.

Interogatus, q*uid*[8] percipiat ex alia parochiali ecclesia Koltymianÿ, respondit: In totum ad peccuniam [9-]paratam 30 sexagenas facit; et replican*te*[-9] domino dixit, quod ex agris parum percipio, ut vix alere possum sacerdotem.

Interogatus, quot fructus, redditus et proventus percipiat ex ista parochiali ecclesia in Croze, respondit: Deductis

[1] *subter linea ducta est M2* [2] tunc *Vebl.* [3] supremus *Vebl.* [4] ascendissent *emend. Vebl.* [5] *subter linea ducta est M2* [6] parte *Vebl.* [7] numerando *Vebl.* [8] quot *Vebl.* [9] *subter linea ducta est M2*

Paklaustas, ar kiekvienoje iš šių parapinių bažnyčių laiko tinkamą kunigą, kuris jam nesant rūpintųsi sielovada, atsakė: „Laikau šitose dviejose šios vyskupijos parapijose, bet toje kitoje Vilniaus vyskupijos klebonijoje kunigo nelaikau, nes aukščiau minėtas vaivada, eretikas, panoro užmušti vieną kunigą, kurį kas sekmadienį ir šventadienį siųsdavau iš Vilniaus".

Paklaustas, kas rūpinasi minėtos Vilniaus vyskupijos Paberžės bažnyčios parapijiečiais, atsakė: „Kai būnu Vilniuje, kartais į parapiją nuvykstu".

Paklaustas, kokias pajamas gauna iš tos parapinės bažnyčios, atsakė: „Grynais pinigais gaunu šešias kapas [grašių]. Dėl žemės nieko tikra negaliu tvirtinti, nes aukščiau minėtas ponas vaivada atėmė iš manęs visą derlių, kurį buvau surinkęs iš laukų".

Paklaustas, jei tas vaivada nebūtų atėmęs tų pajamų, kokią sumą, jo manymu, jos sudarytų, atsakė: „Manau, kad 50 lenkiškų auksinų, jei [turtas] būtų nepaliestas; iš kai kurių tos pačios parapijos valdinių gaunu keletą saikų medaus – grynais pinigais tai sudaro apie 20 auksinų".

Paklaustas, ką gauna iš kitos, Kaltinėnų parapinės bažnyčios, atsakė: „Iš viso grynais pinigais susidaro 30 kapų [grašių]", ir ponui vėl klausiant pasakė, kad „iš žemės gaunu [tiek] mažai, jog vos galiu išmaitinti kunigą".

Paklaustas, kiek pajamų, įplaukų ir pelno gauna iš šitos Kražių parapinės bažnyčios, atsakė: „Atmetus prievoles ir išlaidas vikarui, pagrindiniam ūkvedžiui bei mano išlaidas, lieka apie 30 auksinų".

Paklaustas, ar koks nors kilnojamas ar nekilnojamas šios bažnyčios turtas yra įkeistas, perleistas ar atimtas eretikų, atsakė: „Yra daug įvairių asmenų jėga atimto turto", ir

oneribus et expensis pro vicario, magno factori et meis expensis, supersunt circiter 30 floreni.

Interogatus, an bona aliqua mobilia vel immobilia istius[1] ecclesiae sint oppignorata, alienata vel ab Haereticis occupata, respondit: Sunt plura bona[2] vi occupata a diversis personis; et replican*te* domino dixit: Ego dabo in scriptis notam omnium bonorum, quae sunt occupata ab Haereticis tam istius ecclesiae, quam etiam alterius ecclesiae in Koltymianÿ.

Interogatus, an altaria et capellae, quae sunt in ista ecclesia, habeant fundationem et bona [particularia], respondit: Sacellum habebat fundationem pinguem, quę erat ditior quam plebanatus, sed omnia Haeretici collatores inter se diviserunt, et etiam alia altaria habebant propria bona, quae similiter a collatoribus Haereticis sunt occupata.

Interogatus de officio parochi et de alÿs necessarÿs, bene respondit et est satis doctus.

Interogatus, an unquam publicaverit vel publicari fecerit in ista ecclesia bullam Caenae Domini, respondit negative et dixit se curaturum, ut publicetur.

Interogatus, an publicaverit decreta Concilÿ Tridentini super clandestinis matrimonÿs, respondit se publicasse dictum decretum et illud observare in suis parochialibus ecclesÿs, videlicet, quod fiunt denunciationes priusquam contrahatur matrimonium, et quod contrahitur praesente sacerdote in ecclesia.

Interogatus, an habeat libros sive regestra, in quibus scribantur nomina contrahentium matrimonium et similiter baptisatorum et compatrum, respondit: Non habeo, sed curabo, ut fiant.

Interogatus, an habeat Concilium Tridentinum et cathechismum Romanum, respondit: Non habeo hic, sed Vilnę habeo.//

f.35r Interogatus, an unquam fecerit professionem fidei Catholicae, respondit: Feci, cum obtinui canonicatum Vilnen-

[1] ipsius *Vebl.* [2] *s.l.*

ponui vėl klausiant pasakė: „Raštu pateiksiu viso eretikų užimto tiek šios, tiek ir kitos Kaltinėnų bažnyčios turto sąrašą".

Paklaustas, ar šios bažnyčios altoriai ir koplyčios turi fundacijas ir atskiro turto, atsakė: „Koplyčia turėjo ištaigingą fundaciją, kuri buvo turtingesnė nei klebonija, bet koliatoriai eretikai viską tarp savęs išsidalijo; ir kiti altoriai turėjo nuosavą turtą, irgi užimtą koliatorių eretikų".

Paklaustas apie klebono pareigas ir kitus būtinus dalykus, atsakė gerai ir yra pakankamai mokytas.

Paklaustas, ar kada nors šioje bažnyčioje paskelbė ar liepė paskelbti Didžiojo Ketvirtadienio bulę, atsakė neigiamai ir pasakė pasirūpinsiąs, kad būtų paskelbta.

Paklaustas, ar paskelbė Tridento Susirinkimo nutarimus dėl slaptų santuokų, atsakė minėtą nutarimą paskelbęs ir jo laikąsis savo parapinėse bažnyčiose, būtent: prieš tuokiantis skelbiami užsakai ir tuokiamasi bažnyčioje, dalyvaujant kunigui.

Paklaustas, ar turi knygas arba registrus, kuriuose būtų rašomi besituokiančiųjų ir taipogi pakrikštytųjų bei krikštatėvių vardai, atsakė: „Neturiu, bet pasirūpinsiu, kad būtų pradėti".

Paklaustas, ar turi Tridento Susirinkimo [nutarimus] ir Romos katekizmą, atsakė: „Ne čia, bet Vilniuje".

Paklaustas, ar kada nors atliko katalikų tikėjimo išpažinimą, atsakė: „Atlikau gavęs Vilniaus kanauninkiją, darsyk – gavęs šią bažnyčią, ir dar kartą dabar atliksiu Jums".

Paklaustas, ar turi šios bažnyčios fundaciją arba kokias nors privilegijas, atsakė: „Nėra, nes buvo katedroje ir drauge su ja sudegė".

Paklaustas, ar vikaras bei mokytojas atliko tikėjimo išpažinimą pačiam klebonui, atsakė: „Neatliko, bet dabar atliks Jūsų Garbiajai Prakilnybei".

sem et iterum, cum obtine[bam][1] istam ecclesiam, et faciam iterum nunc in manibus vestris.

Interogatus, an habeat fundationem *vel*[2] aliqua privilegia istius ecclesiae, respondit: [3]Non sunt, quia erant in cathedrali et una cum ecclesia fuerunt combusta.[3]

Interogatus, an commendarius et magister scholę fecerint professionem fidei in manibus ipsius plebani, respondit: Non fecerunt, sed facient nunc coram [4]*Dominatione Vestra Reverenda*[4].

Interogatus, quare cymiterium non sit clausum, respondit: Quia ego ita inveni.

Interogatus, an unquam toto tempore, quo possedit istam ecclesiam, aliquid in ea de novo fecerit vel restauraverit, respondit: Nihil, quia redditus sunt exigui, et coactus fui reficere ecclesiam aliam in Koltymi[any], quę erat combusta; et facta replicatione dixit: In alia parochiali, quę est in dioecesi Vilnensi, nihil feci, quia non fuit opus; [5]sed postea dominus visitavit dictam ecclesiam in Koltimianÿ, quę per 6 annos fuit destructa antequam reparata [6]fuerit, et plebanus interim percepit fructus, quare non est excusandus circa istam ecclesiam.[5][6]

Interogatus de propria familia, respondit: Soleo retinere hic unum tantum famulum, qui praeest rusticis, sed ...[7], et Vilnę habeo plures et famulos, et notarios, qui mihi sunt necessarÿ in meo officio, quia sum Referendarius Regius, sed isti non aluntur ex redditibus istius plebanatus.

Interogatus, quid debeat solvere Magnificus Dominus Marschalcus Radziwil singulis annis isti ecclesiae, respondit: Debet dare quolibet anno 14 sexagenas et siliginem, et boves quosdam, et per quinque annos nunquam solvit, prout dabo in scriptis ista omnia et alia, quae debentur istę ecclesiae; et dedit dictam [notam]. Postea dixit: Dominus Marschalcus ordinavit suo factori, ut mihi solvantur dictae [pecuniae,

[1] obtinui *Vebl.* [2] aut *Vebl.* [3] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [4] domino venerando *Vebl.* [5] *mg.* [6] fuerit et quanquam interim praecepit fructus, quare non est excusatus cerevista ... *Vebl.* [7] *illegibile;* erant *Vebl.*

Paklaustas, kodėl neaptvertas šventorius, atsakė: „Nes tokį jį radau".

Paklaustas, ar kada nors per visą tą laiką, kai turėjo šią bažnyčią, ką nors joje padarė iš naujo arba atnaujino, atsakė: „Nieko, nes pajamos menkos, ir buvau priverstas atstatinėti kitą sudegusią Kaltinėnų bažnyčią", ir vėl paklausus pasakė: „Kitoje Vilniaus vyskupijos parapinėje bažnyčioje nieko neatlikau, nes neprireikė"; vėliau ponas [vizitatorius] aplankė minėtą Kaltinėnų bažnyčią – kol buvo pataisyta, sudegusi ji išstovėjo šešerius metus, o klebonas tuo tarpu ėmė pajamas, todėl nėra pateisintinas dėl šios [Kražių] bažnyčios.

Paklaustas apie savo šeimyną, atsakė: "Čia laikau tik vieną valstiečius tvarkantį, bet ... berną, o Vilniuje turiu daug ir tarnų, ir raštininkų – jie man būtini tarnyboje, nes esu karaliaus referendorius, tačiau šie [tarnautojai] išlaikomi ne iš šios klebonijos pajamų".

Paklaustas, ką šiai bažnyčiai kasmet privalo mokėti garbusis ponas maršalas Radvila, atsakė: „Kasmet privalo duoti keturiolika kapų [grašių], rugių bei keletą jaučių, bet per penkerius metus dar nėsyk nemokėjo; visa tai ir kita, kas priklauso šiai bažnyčiai, pateiksiu raštu" (minėtą raštą pateikė). Po to pasakė: „Ponas maršalas nurodė savo ūkvedžiui sumokėti man tuos pinigus ir išleido įsakymą, bet dar nesumokėta; tikiuosi, kad greit bus sumokėta".

Tada minėtas ponas klebonas drauge su savo vikaru arba kamendoriumi pačiam ponui vizitatoriui atliko katalikų tikėjimo išpažinimą pagal Pijaus IV bulę. Vėliau tada tas ponas klebonas sudarė eretikų užimto turto sąrašą, apie kurį už-

et] dedit mandatum, sed nondum sunt solutae, sed, spero, solventur cito.

Deinde dictus dominus plebanus una cum vicario seu commendario suo fecerunt professionem fidei Catholicae in manibus ipsius Reverendi Domini visitatoris iuxta bullam Pÿ Quarti. Postea dictus dominus plebanus fecit[1] notam bonorum ab Haereticis occupatorum, de qua supra est facta mentio, et est polonica lingua scripta, et per me in latinum conversa, tenoris ut infra, videlicet:

Regestrum bonorum ecclesiae Krozensis per Haereticos occupatorum[2]

[3-][4-]Inprimis Generosus Dominus[-4] Albertus Bieliewicz, Capitaneus Samogitiensis, accepit praedium Poyurę[-3] a plebania[5] collationis[6] Reginalis Maiestatis Bonae[7], in quo sunt coloni 14, familiae vero coactae masculos et faeminas 8, fundi vero 10 lanei, pomarium. Qui proventus faciunt pro 30 florenis. Instrumenta piscatoria in fluminibus. Piscinaria, stagna et lacus, pratorum 400 curruum, pecuniarÿ proventus sexagenae 20, frumenta, vasa 30.

Item ex curia Magnifici Domini Marschalci ex debito [8-]debent pro organario et magistro horologÿ sexagenas 14 lithuanicas[-8]; hoc non datur illis a quinque annis. Item frumenta, decimę siliginis tenent*ur*[9] dare pro 20 sexagenis et 4 boves[10] ad culinam plebanatus (hoc non datur); coloni vero boum[11] 10 dare tenentur.

Item [12-]Generosus Dominus Kiszka, Palatinus Podlachiensis, decimam[-12] dare tenetur ex curia sua propria sexagenas 20 siliginis.

[1] *lac. in Vebl. delevi* [2] Regestrum bonorum occupatorum *mg. M2* [3] *subter linea ducta est M2* [4] *Test. Pac, f. 82v; A illegibile;* inprimis magnificus dominus *Vebl.* [5] *Test. Pac, ibid.; A illegibile* [6] *Vebl. non legit* [7] bona *Vebl.* Bona *Jat.* [8] debentur ... sexagenae 14 lithuanicae *Vebl.* [9] censum *Vebl.* [10] thonas *Vebl.* [11] thonas *Vebl.* [12] *subter linea ducta est M2*

siminta aukščiau; jis surašytas lenkų kalba, o man išvertus į lotynų kalbą, yra tokio turinio, kaip žemiau, būtent:

Eretikų užimto Kražių bažnyčios turto registras

Pirmiausia prakilnusis ponas Albertas Bilevičius, Žemaičių seniūnas, iš karališkosios didenybės Bonos koliacijos klebonijos paėmė Pajūrio dvarą: jam priklauso keturiolika žemdirbių, aštuoni lažininkai – vyrai ir moterys, dešimt valakų žemės bei vaisių sodas; tai sudaro 30 auksinų pajamų. Žvejybos upėse įrankiai, žuvų veisyklos, tvenkiniai, ežeras, 400 vežimų šieno. Piniginių pajamų – 20 kapų [grašių]. 30 statinių javų.

Taip pat garbiojo pono maršalo dvaras pagal įsipareigojimą privalo mokėti keturiolika kapų lietuviškų [grašių] vargonininkui ir laikrodininkui; šito jiems nemokama jau penkeri metai. Taip pat turi duoti javų, rugių dešimtinės už 20 kapų [grašių] bei keturis jaučius klebonijos virtuvei (šitai neduodama); o žemdirbiai turi duoti dešimt jaučių.

Taipogi prakilnusis ponas Kiška, Palenkės vaivada, iš nuosavo dvaro turi duoti 20 kapų rugių dešimtinę.

Taipogi garbioji ponia Kiškienė (dabar – pono Sadovs-

Item Magnifica Domina Kisczina[1], quae modo est uxor domini Sadowski, teneb*atur*[2] dare ex patrimonio suo [3-]Zumbocyszek[4] decimam sexagenas[-3] 20 siliginis; ista bona iam vendidit domina Marco Wnuczek, ex hoc iam plebano nihil datur.

It*em*[5] Magnificus Dominus Palatinus Kiska ex altero praedio, quod vocant Jowniski, tenetur dare decimam siliginis, sexag*enarum*[6] 20, quod non datur.//

f.35v Item nobilis unus[7] Stanislaus Jarusewicz[8], cuius bona dominus Melchior Siemioth possidet, tenebat[9] dare decimam sexag*enarum*[10] 20, quod non dant (!)[11], quia est Hęreticus.

Item [12-]ad eandem plebaniam maiores mei plebani, qui veluti Reverendissimus Episcopus Vilnensis modernus tenebat, similiter etiam olim defunctus Roizius Hispan[13] tenebat sacellum[-12] ecclesiae Krozensis, ad quod duo praedia pertinebant: unum appelatur Ginthowcziszki, ad quod subditi erant[14] 20 et parati census solebant dare sexagenas 40; hoc praedium accepit quidam nobilis Paulus Bÿczek[15] cum quibusdam complicibus, hoc est, cum Nicolao Linkniczіem, Melchiore Sziemioth. Alterum praedium vocab*atur*[16] Korkliany y Jodzi, ad quod erant subditi 30, proventus pecuniarÿ sexagenae 40, et p*rae*dium[17] istud supranominatus Byczko cum complicibus suis post obitum domini Hispani accepit et hucusque possidet.

Item praedia, quae ad altaria pertinebant, primum praedium accepit olim defunctus Jurgi Radaiczis olim defuncto sacerdote domino Alberto Potoczki cum omni possesione (!)[18] illius, anni sunt 6, id est, cum pecoribus, equis, cum frument*o* et cum omni suppelectili domestica, quod olim taxavit in querella officÿ damnum ad 300 sexagenas.

[1] Kiszina *Vebl.* [2] tenetur *Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] *Test. Pac, f. 83r; A illegibile;* Żumbok Insula *Vebl.* [5] *om. Vebl.* [6] sexagenas *Vebl.* [7] dominus *Vebl.* [8] Janusewicz *Vebl.* [9] tenebatur *Vebl.* [10] sexagenas *Vebl.* [11] dat *emend. Vebl.* [12] *subter linea ducta est M2* [13] Hispan(us) *Jat.* [14] *om. Vebl.* [15] Wyczek *Vebl.* [16] vocatur *Vebl.* [17] praemium *Vebl.* praedium *susp. Jat.* [18] possessione *emend. Vebl.*

kio žmona) iš savo Žumbakiškių tėvonijos turėjo duoti 20 kapų rugių dešimtinę. Šias valdas ponia jau pardavė Morkui Vnučkai, todėl klebonui jau nieko nebeduodama.

Taipogi garbusis ponas vaivada Kiška iš kito, Jauniške vadinamo dvaro turi duoti 20 kapų rugių dešimtinę; jos neduodama.

Taipogi vienas bajoras Stanislovas Jarusevičius (jo valdas turi ponas Merkelis Šemeta) turėjo duoti 20 kapų [grašių] dešimtinės; jos nebeduoda, nes yra eretikas.

Taipogi be tos pačios klebonijos mano pirmtakai klebonai, kaip garbingiausiasis dabartinis Vilniaus vyskupas[50], taipogi amžinatilsį Roizijus Ispanas, turėjo Kražių bažnyčios koplyčią[51], kuriai priklausė du dvarai. Vienas vadinamas Getautiške – jam priklausė 20 valdinių, mokančių 40 kapų grašių činšą; šį dvarą paėmė bajoras Paulius Byčekas su keletu bendrininkų – Mikalojumi Linkničiumi ir Merkeliu Šemeta. Kitas dvaras buvo vadinamas Karklėnais ir Juodžiais – jis turėjo 30 valdinių ir 40 kapų [grašių] piniginių pajamų; mirus ponui Ispanui šį dvarą su savo bendrininkais paėmė ir ligi šiol tebevaldo aukščiau minėtasis Byčekas.

Taipogi altoriams priklausę dvarai. Prie amžinatilsį kunigo pono Alberto Potockio (sukako jau šešeri metai) pirmąjį dvarą su visa jo nuosavybe, tai yra, galvijais, arkliais, javais ir visa namų apyvoka paėmė amžinatilsį Jurgis Radaitis; nuostolis konsistorijos skunde kadaise buvo įkainotas 300 kapų [grašių].

Taipogi kitą dvarą velionio pono Ispano laikais (jau prieš dvylika metų) paėmė Stanislovas Siersevičius su savo broliu amžinatilsį Jonu Siersevičiumi.

Item aliud praedium accepit Siersiewicz Stanislaus cum fratre suo olim defuncto Joanne Siersiewicz tempore olim domini Hispani, anni sunt iam 12.

Item Lawrin Jendrzeiewicz, is possidebat altare suumque altaristam, cui solvebat pecunÿs et decimam cuiusvis generis frumenti dabat quotannis, et praeterea etiam [1-]bovem eidem saginatum dabat et porcum[-1].

Item Cziechanowiczowie habebant suum altare proprium et altaristam, cui solvebant eadem ratione[2], quae et superiori.

Item dominus Albertus Siemiaskowicz altare suum habuit et altaristam, cui solvebat similiter eodem modo prout et istis duobus superioribus.

Posteri vero eorum ÿsdem utuntur fructibus ecclesiasticis et sac*er*dotem[3] non alunt.

Item cives Kroznenses (!) habebant confraternitatem et alebant suis sumptibus proprÿs sacerdotem; hanc fraternitatem ammiserunt (!)[4] et peccuniam fraternitatis 300 sexag*enas*[5] inter se diviserunt[6]; nescivitque, ad quem usum sunt conversa.

[7-]Regestrum bonorum ecclesiae Mednicensis, quam praeposituram eo nomine vocat plebanus Kolthinensis.

Inprimis olim Reverendissimus Dominus Nicolaus Radziwil, Episcopus Samogitiensis, accepit oppidum Koltÿmiany fundationis Wÿthulis, Ducis Lithuaniae, prout me certiorem faciunt homines[-7] senio confecti (hoc oppidum facit in proventibus 200 florenos); praeterea etiam pagum accepit, quod proventus facit ad 100 florenos.

Item modernus Reverendissimus Dominus Episcopus Samogitiensis anno praeterito accepit mihi duos colonos

[1] bonam eidem saginam dabat et (...) *Vebl.* [2] *Test. Pac, f. 83r; A haud legibile;* omnia *Vebl.* [3] sacerdotes *Jat.* [4] amiserunt *Vebl. ut semper* [5] sexagenarum *Vebl.* [6] *haud legibile;* occultarunt *fort. legendum* [7] *subter linea ducta est M2*

Taipogi Laurynas Andriejevičius turėjo altorių ir savo altaristą, kuriam kasmet mokėdavo pinigais ir duodavo įvairių rūšių javų dešimtinę, be to, dar ir nupenėtą jautį bei paršą.

Taipogi Cechanavičiai turėjo nuosavą altorių ir altaristą, kuriam mokėjo taip pat, kaip ir aukščiau minėtam.

Taipogi ponas Albertas Semaškavičius turėjo savo altorių bei altaristą, kuriam irgi mokėjo taip pat, kaip ir šiems dviems aukščiau minėtiems.

Jų įpėdiniai naudojasi tomis pat bažnytinėmis pajamomis, bet kunigo nebelaiko.

Taipogi kražiškiai miestelėnai turėjo broliją ir savo lėšomis išlaikė kunigą; ši brolija sunyko, o jos nariai tarpusavyje išsidalijo brolijos pinigus (300 kapų [grašių]); kam jie panaudoti, nežinia.

Bažnyčios, kurią Kaltinėnų klebonas vadina Medininkų prepozitūra, turto registras

Pirmiausia amžinatilsį garbingiausiasis ponas Mikalojus Radvila, Žemaičių vyskupas, kaip mane tikina seni žmonės, paėmė Lietuvos kunigaikščio Vytauto fundacijos Kaltinėnų miestelį, duodantį 200 auksinų pajamų; be to, paėmė ir iki 100 auksinų pajamų duodantį kaimą.

Taipogi garbingiausiasis ponas dabartinis Žemaičių vyskupas pernai iš manęs atėmė du turtingus žemdirbius, kurie turėjo 100 suaugusių galvijų, o visa jų apyvoka buvo verta

divites, qui habuerunt pecora maiora 100, universa autem suppellex illorum valebat 300[1] sexagenas, quos in suo fundo locavit factor Reverendissimi Vorniensis et Kolthiniensis – collectis podvodis centum et 50, misit adversum suppellectiles et facultates illorum; timens, ne factor meus impugnaret accipere eosdem rusticos cum facultatibus, ob eam causam tantum numerum rusticorum congregaverat; ut autem concursus hominum huic negocio[2] adesset, *praedic*tus factor Reverendissimi, Paulus Giedroycz Kolthinensis, iussit campanam pulsare tanquam vis aliqua illi inferatur; unde magnam iniuriam et praeiuditium illatum esse mihi arbitror.//

f.36r Titulus praepositi Mednicensis, moderni plebani Kolthinensis, opera illorum in oblivionem propter utilita[tes] episcopales;[3] superioribus temporibus Episcopi in Koltymiany iuspatronatus non habebant nec [4-]quid quam[-4] in illo oppido sibi usurpare poterant, nihil n*empe*[5] ibidem habebant, prout ex l*ite*ris fundationis facil[e][6] declarari possit huius praeposituturae, sed l*ite*ras *praedic*tas antecessor Reverendissimi Domini Episcopi ad se acceperat, et ita sunt ammissę, nec ulla nota illarum extat, et hac ratione praecipua praelatura Episcopi Samogitiensis sublata est.

Tenuta Korszewska Regiae Maiestatis, fundatione piae memoriae Illustrissimi Ducis Wytholtÿ Magni Ducatus Lithuanię, tenetur pro mensa praepositi Mednicensis exhibere 14 pingues boves; nunc propter ammissionem l*ite*rarum fundationis nihil eorum praestant.

Dominus Laskowski, geometra Sacrae Regiae Maiestatis in terra Samogitię, dum agros in Samogitia mensus e[st][7], per commutationem accepit[8] agrum plebanalem circa lacus[9] situm, in quo agro villam Sac*ra*[10] R*egia* M*aiestas*[11] locavit, itaque cu*m*[12] huic villę lacus plebanalis adiaceat, illum sibi usurpant;

[1] 303 *Vebl.* [2] negotio *Vebl.* [3] *interpungendum suspexi* [4] quidam *Vebl.* [5] *dubit.;* nec *Vebl.* [6] factum *Vebl.* [7] erat *Vebl.* [8] accipit *Vebl.* [9] lacum *Vebl.* [10] sua *Vebl.* [11] Sacrae Regiae Maiestatis *fort. legendum.* [12] tum *fort. legendum*

300 kapų grašių; juos savo žemėje apgyvendino Garbingiausiojo Varnių ir Kaltinėnų ūkvedys – surinkęs 150 vežimų, pasiuntė prie jų apyvokos ir nuosavybės (tokį valstiečių skaičių buvo surinkęs bijodamas, kad mano ūkvedys nesutrukdytų paimti tų valstiečių su jų nuosavybe). O kad žmonės šiam reikalui susibėgtų, minėtas Garbingiausiojo ūkvedys, Paulius Giedraitis Kaltinėniškis liepė skambinti varpu, tarsi prieš jį būtų naudojama kokia nors prievarta; dėl to laikau man esant padarytą didelę neteisybę ir skriaudą.

Medininkų prepozito, dabartinio Kaltinėnų klebono, titulas jų pastangomis buvo užmirštas vyskupo naudai. Anksčiau vyskupai Kaltinėnuose neturėjo patronato teisės ir tame miestelyje negalėjo nieko savintis. Kad nieko tenai neturėjo, galima lengvai išsiaiškinti iš fundacinio šios prepozitūros rašto, bet tą raštą garbingiausiojo pono vyskupo pirmtakas pasiėmė sau – taip jis buvo prarastas, ir nėra jokio jo nuorašo. Dėl šios priežasties ypatinga Žemaičių vyskupo prelatūra pražuvo.

Karališkosios Didenybės Karšuvos tenutas pagal šviesaus atminimo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės šviesiausiojo kunigaikščio Vytauto fundaciją Medininkų prepozito stalui turi patiekti keturiolika riebių jaučių; kadangi fundacijos raštas prarastas, dabar nieko nebepatiekiama.

Šventosios Karališkosios Didenybės matininkas Žemaičių žemėje ponas Laskovskis, matuodamas žemę Žemaičiuose, sukeitimo būdu paėmė prie ežerų esančią klebonijos žemę; toje žemėje Šventoji Karališkoji Didenybė įkūrė kaimą; taigi, kadangi su šiuo kaimu ribojasi klebono ežeras (jis kasmet klebonui žuvimis duodavo 50 auksinų pajamų), [kaimiečiai] jį savinasi. Žemaičių vyskupas Jonas Domanovskis padėjo atgauti minėtą ežerą mano pirmtakui Kaltinėnų klebonui, o

is lacus reddebat per pisc[es] plebano 50 florenos quotannis. Joannes Domanowszki, Episcopus Samogitię, auxiliabatur in recuperan*do* lacu *praedic*to antecessori meo plebano Kolthimensi, et in defensa factor illius erat concussus, dictus Kolthimens[is], rusticorum ad 100 occisi nisi fuga sibi cosulyssent (!)[1]. Rusticorum *nempe*[2] Regiorum ad duo millia [collecta erat (!). Nunc tradiderunt][3] lacum *praedic*tum domino cuidam Liubiatowszki, qui arendavit villam *praedic*tam, ad lacus[4] sittam.

Deinde dominus, [5]quia non pot*est*[5] negotium istius ecclesiae nunc absolvere, praecepit domino plebano, ne discedat per 6 dies, et interea visitabit alias ecclesias, [6]et praesertim in Koltinianÿ, cuius ipse Corizna est plebanus[6].

Die 30 septembris, anno quo supra[7]

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator ut supra, accessit ad ecclesiam in Koltymiany, quae est parvula, sed nova, in qua invenit quendam sacerdotem senem. Inprimis ostendit l*ite*ras facultatum et deinde detulit iuramentum de veritate dicen*da* etc., et ita iuravit. Postea illum interogavit, prius, quomodo ipse vocetur. Respondit: Jacobus Ponikiewszki, Plocensis diocesis, et sum hic vicarius; plebanus vero est dominus Nicolaus Corizna[8], canonicus[9] Vilnensis.

Interogatus, an servetur in ista ecclesia Venerabile Sacramentum Eucharistię, respondit: Servatur; et ostendit tabernacu[lum] parvulum in altari, novum, clave clausum, in quo super lapide consecrato servatur Sacramentum in corporali involutum sine aliquo vase vel capsula, parum decenter et parum munde.

Interogatus, quando renovaverit dictum Venerabile Sac-

[1] consuluissent *Vebl.* [2] *dubit.;* non *Vebl.* [3] ptati *(?), verbum illegibile* [4] lacum *Vebl.* [5] qui non potuit *Vebl.* [6] *add.* [7] Koltiniany *add. M1* [8] Korizna *a.c.* [9] Mednicensis *del.*

jo ūkvedys, vadinamas Kaltinėniškiu, gindamas [ežerą] buvo sumuštas, ir užmušta apie 100 valstiečių (likusieji pabėgo). O karališkųjų valstiečių buvo susirinkę apie du tūkstančius. Dabar tą ežerą perdavė kažkokiam ponui Liubatovskiui, kuris išsinuomojo minėtą prie ežerų esantį kaimą.

Tada ponas, negalėdamas dabar išspręsti šios bažnyčios reikalų, ponui klebonui įsakė šešias dienas niekur neišvykti; tuo tarpu jis aplankysiąs kitas bažnyčias, būtent Kaltinėnų – jos klebonas yra pats Korizna.

Metais kaip aukščiau, rugsėjo 30 dieną

Garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas ir t. t., vizitatorius kaip aukščiau, atėjo į Kaltinėnų bažnyčią – ji mažytė, bet nauja – ir ten rado vieną seną kunigą. Pirmiausia [vizitatorius] parodė įgaliojimų raštą, tada prisaikdino sakyti tiesą ir t. t., ir [kunigas] prisiekė. Tada pirmiausia jo paklausė, kuo šis vardu. Atsakė: „Jokūbas Ponikievskis, Plocko vyskupijos; šičia esu vikaras, o klebonas yra ponas Mikalojus Korizna, Vilniaus kanauninkas".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje laikomas Garbingasis Eucharistijos Sakramentas, atsakė: „Laikomas", ir parodė altoriuje naują mažytį tabernakulį su užraktu; jame virš konsekruoto akmens, be jokio indo ar dėžutės, visai nederamai ir nešvariai laikomas į korporalą įvyniotas Sakramentas.

Paklaustas, kada atnaujino tą Garbingąjį Sakramentą, atsakė: „[Praėjo] jau du sekmadieniai; atnaujinu kas antrą sekmadienį".

ramentum, respondit: Jam sunt duae dominicae, et qualibet secunda dominica soleo renovare.

Interogatus, quomodo soleat defferre Sanctissimum Sacramentum Eucharistiae ad infirmos, respondit: Nunquam mi*hi*[1] contingit; et facta replicatione dixit: Si contingerit (!)[2], ego ferrem in stolla et corporali etc[3].

Interogatus, an sit vas aliquod vel bursa, in quo possit ferri Sanctissimum Sacramentum, respondit: Non est.

Interogatus, a quanto[4] tempore hic fu*erit*[5] vicarius, respondit: Jam sunt 2 anni et ultra; et facta replicatione dixit: Inter me et plebanum non sunt alia pacta nisi quod debet mihi dare 10 sexagenas quolibet anno.

Deinde vidit altare[6] et mappas mediocriter mundas, sed iam tritas et laceras, et est lapis consecratus, satis bonus, est figura Sanctissimi Crucifixi et Trinitatis, satis bene ornata, sunt et*iam*[7] 2 candelabra ex aurichalco et duo lignea.//

f.36v Interogatus, an habeat alias mappas, respondit: Non sunt alię praeter istas.

Deinde iussu domini aperuit sacristiam et ostendit 2 calices argenteos, quorum unus est totus deauratus, et dixit, quod dominus plebanus accepit alium calicem et attulit Vilnam ad restauran*dum*[8]; ostendit crucem argenteam cum quibusdam reliquÿs, planetas tres pulchras et bonas (et dixit, quod aliam habet factor plebani in aula sua; *qui*[9] factor nunc est absens), cappam et alia paramenta cum planetis sup*radic*tis, sed antiqua et lacera; et a semetipso dixit, quod planetę istę meliores anno praeterito allatę fuerunt a domino plebano ex ecclesia Crozensi.

Interogatus de missali et alÿs libris necessarÿs, ostendit missale Cracoviense, mediocriter bonum, graduale et antipfonale (!)[10], similiter mediocriter bonum, sed ritu antiquo,

[1] nunc *Vebl.* [2] contigerit *emend. Jat* [3] *om. Vebl.* [4] quonam *Vebl.* [5] fuit *Vebl.* [6] vellera *Vebl.* [7] et *Vebl.* [8] restaurationem *Vebl.* [9] quod *Vebl.* [10] antiphonale *emend. Vebl.*

Paklaustas, kaip neša Švenčiausiąjį Eucharistijos Sakramentą ligoniams, atsakė: „Man niekados netenka", ir vėl paklausus pasakė: „Jei pasitaikytų, neščiau su stula ir korporalu ir t. t.".

Paklaustas, ar yra koks nors indas ar bursa, kurioje būtų galima nešti Švenčiausiąjį Sakramentą, atsakė: „Nėra".

Paklaustas, kiek laiko išbuvo čia vikaru, atsakė: "Jau dvejus metus su viršum", ir vėl paklausus pasakė: „Tarp manęs ir klebono nėra jokių sutarčių, išskyrus tai, kad jis kasmet privalo mokėti man dešimt kapų grašių".

Po to apžiūrėjo altorių, gan švarius, bet jau aptrintus ir suplyšusius dangalus; [altoriuje] yra pakankamai geras konsekruotas akmuo, gan puošnūs Švenčiausiojo Nukryžiuotojo ir Trejybės atvaizdai, yra ir dvi žalvarinės bei dvi medinės žvakidės.

Paklaustas, ar bažnyčia turi kitų dangalų, atsakė: „Išskyrus šiuos, kitų nėra".

Tada pono liepimu atidarė zakristiją ir parodė du sidabrinius kielikus (vienas jų visas paauksuotas), ir pasakė, kad kitą kieliką paėmė ponas klebonas ir išvežė Vilniun atnaujinti; parodė sidabrinį kryžių su kažin kokiomis relikvijomis, tris gražius ir gerus arnotus (ir pasakė, kad kitą arnotą savo dvare turi klebono ūkvedys – to ūkvedžio dabar nėra), kapą bei kitus senus ir suplyšusius drabužius su aukščiau minėtais arnotais ir pats nuo savęs pasakė, kad šiuos geresnius arnotus pernai iš Kražių bažnyčios atvežė ponas klebonas.

Paklaustas apie mišiolą ir kitas būtinas knygas, parodė pusėtinai gerą Krokuvos mišiolą, krokuvietiškus gradualą ir taipogi gan gerą (bet senosiomis apeigomis) antifonalą bei dvi senas ir suplyšusias agendas; kitą gerą agendą pasisakė turįs namie.

Craco*viensia*[1], et agendas duas, sed veteres et laceratas, sed dixit se habere aliam bonam domi.

Interogatus, an ista ecclesia sit consecrata, respondit: Nondum, sed est a Reverendissimo Domino Episcopo indultum; et facta replicatione dixit: Non habeo ego, sed plebanus dixit mihi se habuisse indultum ab Episcopo.

Interogatus de fonte [2-]baptismali, respondit subridendo: Est in sylva, hic non est.[-2]

[3-]Interogatus, quomodo baptisas sine fonte baptismatis, respondit: Ego baptiso cum simplici aqua; et iterum interogatus dixit: Aliquando prius benedico aquam, aliquando non, sed ita utor simplici prout accipio ex flumine; et facta replicatione dixit: Quandoque[-3] in ecclesia, quandoque extra, prout occurrit.

Interogatus, an habeat crisma, respondit se habere et ostendit similiter oleum catecuminorum[4] et infirmorum, mediocriter bene custoditum.

Interogatus, quo ritu et quibus ceremonÿs soleat baptisare, respondit: Prout in agenda.

Interogatus, quod (!) admittat ad suscipien*dum* baptisatum, respondit: Tres; et iterum interogatus dixit: Ego non scribo nomina baptisatorum et compatrum.

Est in dicta ecclesia aliud altare a manu sinistra, in quo est tantum una mappa, lacera et immunda, et est lapis portatilis fractus, et est tantum una imago in charta, valde antiqua; et vicarius interogatus dixit: Istud altare habet fundationem et redditus separatos, et est bonum altare[5], et est jurispatronatus Sacrae Regiae Maiestatis.

Interogatus, quę bona habeat, respondit: Habet duas planetas, quarum una est hic in sacristia, alia apud advocatum servatur, habet et calicem argenteum, qui similiter est

[1] Cracovienses *Vebl.* [2] *subter linea ducta est M2* [3] *subter linea ducta est M2* [4] catecumenorum *Vebl.* [5] *subter linea ducta est M2;* Altaria Koltyn. *mg. manu saec. 18–19*

Paklaustas, ar ši bažnyčia konsekruota, atsakė: „Dar ne, bet turi garbingiausiojo pono vyskupo leidimą", ir vėl paklausus atsakė: „Aš neturiu, bet klebonas man sakėsi gavęs leidimą iš vyskupo".

Paklaustas apie krikštyklą, šypsodamasis atsakė: „Yra miške, čia nėra".

Paklaustas, kaip krikštija be krikštyklos, atsakė: „Krikštiju paprastu vandeniu", ir darsyk paklaustas pasakė: „Kai kada vandenį pirmiau pašventinu, kai kada ne – naudojuosi paprastu, kurį semiu iš upės", ir vėl paklausus pasakė: „Kartais bažnyčioje, kartais ne, kaip pasitaiko".

Paklaustas, ar turi krizmą, atsakė turįs; parodė ir pusėtinai prižiūrimą katechumenų ir ligonių aliejų.

Paklaustas, kokiu papročiu ir apeigomis krikštija, atsakė: „Kaip [nurodyta] agendoje".

Paklaustas, kiek [krikštatėvių] leidžia priimti pakrikštytojo, atsakė: „Tris", ir darsyk paklaustas pasakė: „Pakrikštytųjų ir krikštatėvių vardų nerašau".

Toje bažnyčioje iš kairės pusės esama kito altoriaus – jame yra tik vienas suplyšęs ir nešvarus dangalas, aplūžęs altoriaus akmuo ir tik vienas labai senas popierinis paveikslas; paklaustas vikaras pasakė: „Šis altorius turi atskirą fundaciją bei pajamas, jis yra geras ir priklauso Šventosios Karališkosios Didenybės patronato teisei".

Paklaustas, kokį turtą jis turi, atsakė: „Du arnotus (vienas jų yra čia, zakristijoje, o kitas saugomas pas vaitą), sidabrinį kieliką, taipogi esantį pas vaitą; šiam altoriui priklauso ir tos dvi didžiajame altoriuje esančios žalvarinės žvakidės"; ir vėl paklausus pasakė: „Žinau, kad turi atskirą turtą ir pajamas, bet nežinau, kokias".

Paklaustas, kas yra altarista, atsakė: „Vardu ponas

17.-776

apud advocatum, et illa duo candelabra ex aurichalco, quę sunt in altari magno, sunt istius altaris; et facta replicatione dixit: Scio, quod habet bona et redditus separatos, sed nescio quos.

Interogatus, quis sit altarista, respondit: Vocatur dominus Ambrosius, nescio cognomen; est canonicus Mednicensis, sed non residet hic.

Interogatus, quod onus habeat istud altare, respondit: Ego nescio aliquid certi, sed audivi, quod debentur celebrari duę Missae qualibet hebdomada.

Interogatus, an dictus altarista sit sacerdos, respondit: Non est sacerdos; et facta replicatione dixit: Nunquam retinet neque mittit aliquem sacerdotem, qui aliquas Missas celebret in dicto altari, et semel rogavit me, ut celebrarem, et celebravi, sed quia nihil mihi solvit, nolui amplius ibi aliquam Missam celebrare. //

f.37r Interogatus, quis percipiat fructus istius altaris pro altarista, respondit: Ipsius altaristae factor, qui nunc est Wornię.

Interogatus, quando fuerit reaedificata ecclesia ista, respondit: Ego nescio.

Interogatus, an matrimonia hic celebrentur in ecclesia, respondit: Ubicunque contingit: quandoque in ecclesia, quandoque in domo privata; et facta replicatione dixit: In diocesi Plocensi solent fieri prius istę publicationes antequam contrahatur matrimonium, sed hic non curant istas ceremonias; et iterum interogan*te* domino[1] dixit: In copulan*dis* sponsis ego utor ceremonÿs, descriptis in agenda.

Interogatus, an habeat librum, in quo scribat nomina [2-]con*tra*hen*tium* matrimoni*um*[-2], respondit negative.

Interogatus, an in ista parochia sint multi parochiani, respondit: Sunt multi, sed[3] pro maiori par[te] Haeretici. Et iterum interogatus dixit: Ego audivi, quod sunt etiam aliqui

[1] illud *Vebl.* [2] consensus matrimonii *Vebl.* [3] qui *Vebl.*

Ambraziejus[52], pavardės nežinau; yra Medininkų kanauninkas, bet čia nereziduoja".

Paklaustas, kokį įpareigojimą turi šis altorius, atsakė: „Nežinau nieko tikra, tik girdėjau, jog kas savaitę privalo būti laikomos dvejos Mišios".

Paklaustas, ar tas altarista yra kunigas atsakė: „Ne, nėra kunigas", ir vėl paklausus pasakė: „Nelaiko ir neatsiunčia jokio kunigo, kuris prie to altoriaus laikytų keletą Mišių; kartą laikyti Mišias paprašė manęs, ir laikiau, bet, kadangi man nieko nemoka, daugiau ten Mišių laikyti nebenorėjau".

Paklaustas, kas ima šio altoriaus pajamas už altaristą, atsakė: „To altaristos ūkvedys, dabar esantis Varniuose".

Paklaustas, kada buvo atstatyta ši bažnyčia, atsakė: „Nežinau".

Paklaustas, ar čia tuokiama bažnyčioje, atsakė: „Kaip pasitaiko: kai kada bažnyčioje, kai kada privačiuose namuose", ir vėl paklausus pasakė: „Plocko vyskupijoje šie užsakai prieš susituokiant skelbiami, bet čia šių apeigų nepaisoma", ir darsyk ponui klausiant pasakė: „Tuokiu agendoje aprašytomis apeigomis".

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje rašytų besituokiančiųjų vardus, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar šioje parapijoje daug parapijiečių, atsakė: „Daug, bet dauguma jų – eretikai", ir darsyk paklaustas pasakė: „Girdėjau, kad yra ir stabmeldžių, garbinančių žalčius, medžius, akmenis ir kita, bet nežinau, kas jie ir kur jie".

Paklaustas, ar kada nors yra atlikęs katalikų tikėjimo išpažinimą, atsakė: „Atlikau, kai buvau įšventintas kunigu", ir vėl paklausus pasakė: „Kunigu esu 23 metai, ir turiu raštą" (jį parodė); ir vėl paklausus pasakė: „Šitokio tikėjimo išpažinimo niekuomet nesu atlikęs".

idolatrę, qui adorant serpentes, arbores, lapides et alia; sed[1] ego nescio, qui sint et ubi sint.

Interogatus, an ipse unquam fecerit professionem fidei Catholicae, respondit: Ego feci, quando fui factus sacerdos; et facta replicatione dixit: A 23 annis ego sum sacerdos et habeo *lit*eras; qu[as] ostendit, et facta replicatione dixit: Non feci unquam professionem fidei isto modo.

Interogatus, an calleat linguam samogiticam, respondit: Partim scio, quia fui in ista regione 18 an[nos].

Interogatus, quibus diebus soleat celebrare Missam, respondit: Diebus dominicis et festivis.

Interogatus, an, quando concionatur, doceat populum doctrinam Christianam, respondit: Soleo conciona[ri] diebus festivis; et facta replicatione dixit: Soleo concionari lingua polonica, sed orationem Domini, Salutationem angelicam, articulos fidei et decem praecepta lingua samogitica.

Interogatus de officio parochi, mediocriter bene respondit.

Interogatus, an isti parochiani soleant confiteri et communicare, respondit: Raro confitentur, et non sunt in hac civitate qu*atu*or[2] vel quinque, qui istud faciant. Et facta replicatione dixit: Isti confiten[tur] lingua samogitica; et iterum interogatus dixit: Parum servant festa, et multi etiam comedu[nt] carnes tempore prohibito, praesertim extra civitatem.

Interogatus, an sciat audire confession*em*[3], et quo ordine audiat et det absolutionem et paenitentiam, respondit: Audio particulariter; et facta replicatione dixit: Ego examino per decem praecepta et peccata mortalia etc.; et iterum facta replicatione dixit: Ego intelligo confitentes samogit[ice] et etiam aliquantulum loquor, quia fui in istis regionibus 18 annos; sed facta experientia ostend[it] se parum scire loqui samogitice.

Interogatus de forma absolutionis, bene respondit, et similiter de casibus reservatis.

[1] quae *Vebl.* [2] quorum *Vebl.* quatuor *Jabl.* [3] confessiones *Vebl.*

Paklaustas, ar moka žemaičių kalbą, atsakė: „Iš dalies, nes šiame krašte išbuvau aštuoniolika metų".

Paklaustas, kuriomis dienomis laiko Mišias, atsakė: „Sekmadieniais ir šventadieniais".

Paklaustas, ar sakydamas pamokslus moko žmones tikybos, atsakė: „Pamokslus sakau švenčių dienomis", ir vėl paklausus pasakė: „Pamokslus sakau lenkiškai, bet „Tėve mūsų", „Sveika, Marija", tikėjimo tiesas ir dešimt Dievo įsakymų – žemaitiškai".

Paklaustas apie klebono pareigas, atsakė pusėtinai.

Paklaustas, ar šie parapijiečiai eina išpažinties ir Komunijos, atsakė: „Išpažinties eina retai, ir šiame miestelyje nėra nė keturių ar penkių, kurie tai darytų"; ir vėl paklausus pasakė: „Išpažintį atlieka žemaitiškai"; ir darsyk paklaustas pasakė: „Švenčių visai nesilaiko, ir daugelis, ypač gyvenančių ne miestelyje, draudžiamu metu valgo mėsą".

Paklaustas, ar moka klausyti išpažinties, kaip klauso ir duoda išrišimą bei skiria atgailą, atsakė: „Klausau asmeniškai", ir vėl paklausus pasakė: „Tiriu [jų sąžines] pagal dešimt Dievo įsakymų ir mirtinas nuodėmes, ir t. t.", ir darsyk paklausus pasakė: „Suprantu atliekančius išpažintį žemaitiškai ir truputėlį kalbu, nes šiuose kraštuose išbuvau 18 metų"; tačiau išbandžius jis pasirodė nekaip mokąs žemaitiškai.

Paklaustas apie išrišimo formą, atsakė gerai, taip pat ir apie rezervuotus atvejus.

Paklaustas, ar šiame miestelyje yra mokytojas, atsakė: „Nėra nei mokytojo, nei mokyklos", ir paklaustas pasakė: „Klebonas privalo išlaikyti mokytoją savo lėšomis"; ir darsyk paklaustas pasakė: „Jei būtų mokytojas, būtų daug mokinių".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje rengiamos procesijos, atsakė: „Procesijos rengiamos įprastai, bet nėra jokios procesinės vėliavos".

Interogatus, an[1] isto oppido sit magister scholę, respondit: Non est magister nec schola; et interogatus dixit: Plebanus d*ebet*[2] retinere magistrum scholę suis sumptibus. Et iterum interogatus dixit: Si esset magister, essent multi discipuli.

Interogatus, an in ista ecclesia fiant processiones, respondit: Fiunt solitę, sed nullum est vexillum pro processionibus.

Interogatus, an ipse confiteatur peccata sua, cui in quoties in anno, respondit: Soleo ter et quater in anno, et ultima vice confessus sum die festivitatis Assumptionis Beatae Mariae Virginis Joanni, sacerdoti in Worni[e].//

f.37v Interogatus, an pro audien*dis* confessionibus et administran*dis* sacramentis aliquid petat, respondit negative.

Interogatus, an semper incedat in habitu et tonsura clericalibus, respondit: Incedo; et ostendit habitum et coronam.

Interogatus, an quotidie recitet horas canonicas et iuxta quem ritum, respondit: Recito quotidie iuxta breviarium Cracoviense.

Interogatus, an plebanus istius ecclesiae veniat saepe huc, respondit: Semel per annum et permanet hic quandoque per duas hebdomadas.

Interogatus, quot fructus percipiat plebanus ex ista ecclesia, respondit: Ego ignoro, sed audivi, quod percipit 30 sexagenas ultra illud, quod solvit mihi.

Interogatus de familia, dixit: Nullam ego familiam habeo neque famulum, sed [3]-scholasticus quidam-[3] puer mihi inservit; et facta replicatione dixit: Verum est, quod ego habui mulierem, sed iam dimmisi (!); nolo eam amplius retinere propter deffectum, quia non habeo, quo eam alere possum; et facta iterum replicatione dixit: Adhuc non est hebdomada, quod eam dimisi.

Interogatus, quot annis dictam mulierem retinuerit, respondit: 8 annis; et iterum interogatus dixit: Nunquam ex ea liberos suscepi, quia non habui rem cum illa.

[1] in *add. Jat.* [2] dixit *Vebl.* [3] scholasticum, quia *Vebl.*

Paklaustas, ar pats atlieka išpažintį, kam ir kieksyk per metus, atsakė: „Tris ar keturis kartus per metus; paskutinįsyk atlikau išpažintį Švenčiausios Mergelės Marijos Dangun Ėmimo šventės dieną Varnių kunigui Jonui".

Paklaustas, ar ko nors prašo už tai, kad klauso išpažinčių ir teikia sakramentus, atsakė neigiamai.

Paklaustas, ar nuolat nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė: „Nešioju", ir parodė drabužį ir tonzūrą.

Paklaustas, ar kasdien kalba kanonines valandas ir kokiomis apeigomis, atsakė: „Kalbu kasdien iš Krokuvos brevijoriaus".

Paklaustas, ar šios bažnyčios klebonas dažnai atvyksta čionai, atsakė: „Kartą per metus; kartais čia užtrunka dvi savaites".

Paklaustas, kiek pajamų klebonas gauna iš šios bažnyčios, atsakė: „Nežinau, bet girdėjau, kad, be to, ką moka man, gauna 30 kapų [grašių]".

Paklaustas apie šeimyną, pasakė: „Jokios šeimynos nei tarno neturiu, man patarnauja tik vienas bernelis mokinys", ir vėl paklausus pasakė: „Tiesa, turėjau moterį, bet jau atleidau: dėl nepritekliaus nebenoriu jos daugiau laikyti, nes neturiu kuo ją išlaikyti", ir darsyk paklausus pasakė: „Dar nėra nė savaitės, kai ją atleidau".

Paklaustas, kiek metų laikė tą moterį, atsakė: „Aštuonerius metus", ir darsyk paklaustas atsakė: „Niekuomet su ja vaikų neturėjau, nes neturėjau su ja ryšio".

Paklaustas, kodėl ją laikė, atsakė: „Nes būnant klebonu Šilalėje mane privertė bajorai eretikai, sakydami: „Jei jos nepaimsi, mes tave nuskandinsime", ir vėl paklausus pasakė: „Po to išgyvenau su ja aštuonerius metus, o šičia – dvejus, ir jau eina treti", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Jauna, bet, nors gyveno su manimi, su manimi nemiegojo", ir darsyk paklausus pasakė: „Ligi šiol ją laikau savo namuose, ir ji su manimi

Interogatus, qua de causa illam retinebat, respondit: Quia[1] Haeretici nobiles in Szelielie, dum eram ibi plebanus, cogerunt me illam accipere, dicentes: Si non accipies istam, nos te submergemus; et facta replicatione dixit: Postea vixi cum illa 8 annis et hic duobus, et iam tertius agitur; et replicante domino dixit: Est iuvenis et licet habitaret mecum, tamen mecum non dormiebat; et iterum facta replicatione dixit: Adhuc eam retineo in mea domo, et comedit mecum, sed[2] volo eam dimittere, et iam est hebdomada, quod discessit ad quosdam suos amicos et heri reversa est ad me, sed hac nocte dormivit apud sororem suam, et propter infirmitatem meam illam retineo, non propter aliud.

Interogatus, dum erat in p*raedic*ta ecclesia Szeilielie, an communicaret cum dictis Hereticis et cenaret[3] cum illis, respondit: Nunquam.

Cymiterium est in aliquibus locis apertum, et septa sunt fracta, et in eo erant multi porci. Campanile non adest, sed una campana fracta est in terra, alia super quibusdam lignis.

Die prima octobris, anno quo supra, in Kolthimiany

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator sup*radic*tus, fecit convocare oppidanos dicti oppidi Kolthimiany, et venerunt[4], videlicet: Stanislaus Janowicz, advocatus, Stanislaus Presniak, Sebestianus Stephanowicz, notarius, Michael Jedmenowicz, Joannes Bierczewski. Et interogati per interpretem de plebano et vicario tam de cura ecclesiae et animarum, quam de moribus et vita dixerunt, quod est diligens, sed concionatur lingua polonica et tantum docet lingua samogitica orationem Dominicam, Salutationem angelicam, articulos fidei et decem praecepta; et quoad baptismum dixerunt, quod baptisat quandoque in

[1] *corr.* [2] quia *Vebl.* [3] *dubit.* [4] convenerunt *Vebl.*

valgo, bet ketinu ją išsiųsti; jau savaitė, kai ji išvyko pas kažkokius savo draugus, o vakar pas mane sugrįžo, bet šiąnakt miegojo pas savo seserį; ją aš laikau dėl savo ligos, ne dėl kitko".

Paklaustas, ar būdamas toje Šilalės bažnyčioje bendravo su minėtais eretikais ir su jais pietavo, atsakė: „Niekada".

Šventorius kai kur atviras, o tvoros sulūžusios; jame daug kiaulių. Varpinės nėra, tik vienas suskilęs varpas guli ant žemės, o kitas iškeltas ant medinių stovų.

Kaltinėnuose, metais kaip aukščiau, spalio pirmą dieną

Aukščiau minėtas vizitatorius garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas ir t. t., liepė sukviesti minėto Kaltinėnų miestelio miestelėnus ir atėjo [šie], būtent: vaitas Stanislovas Janavičius, Stanislovas Presniakas, notaras Sebastijonas Steponavičius, Mykolas Jedmenavičius, Jonas Bierčevskis; per vertėją paklausti apie kleboną ir vikarą, tiek dėl jų rūpinimosi bažnyčia ir sielomis, tiek dėl elgesio ir asmeninio gyvenimo, pasakė, kad vikaras yra uolus, bet pamokslus sako lenkiškai, o žemaitiškai moko tik „Tėve mūsų", „Sveika, Marija", tikėjimo tiesų ir dešimties Dievo įsakymų; dėl krikšto pasakė, kad kartais krikštija bažnyčioje, kartais namie, o kartais kar-

ecclesia, quandoque in domo et quandoque in taberna vel alibi, ubi [1-]reper*it*ur, quando affertur baptisan*dus*[-1], sed adhibet ceremonias etiam extra ecclesiam; et interogati dixerunt:
f.38r Scit linguam nostram tantum, quantum sufficit ad //docendum ea, quę sunt necessaria; quoad vitam ipsius dixerunt, quod est iam senex, et ipsi nesciunt aliud nisi quod a multis annis retinet quandam mulierem, sed nesciunt, an ad malum usum vel propter necessitatem, et interogati dixerunt: Nescimus, quod illa agat inhonestam vitam, quia nihil mali de ea audi[vimus][2].

Interogati de templo et eius aedificatione, dixerunt: Jam sunt 9 anni, quod ecclesia ista fuit combusta, et postea, ia*m*[3] est tertius annus, quod est reaedificata. Et facta replicatione dixerunt: Modernus paroch[us] eam suis sumptibus reaedificavit, nos tantum adiuvavimus ad afferen*da* ligna.

Interogati de redditibus istius ecclesiae, dixerunt: Nos nescimus aliquid certi, sed credimus, quod habeat 40 sexagenas incirca.

Interogati, quanto tempore modernus plebanus habuerit istam parochialem ecclesiam, responderunt: Circiter 13 an[nos]; et iterum interogati dixerunt: Semper vicarium retinuit, etiam p*ost*[4] combustionem, ante reaedificationem, quo tempore erant aptata ligna et altare, ubi celebrabatur.

Interogati, an soleat plebanus sepe venire ad istam parochialem ecclesiam, r*esponderunt*[5]: Semel tantum in anno.

Deinde interogatus est advocatus de bonis altaris, existentis in eadem ecclesia. R*espondit*[6]: Apud me est calix una[7] cum patena, una planeta, superpeliceum (!) et unum corporale, alia vero sunt in ecclesia; et facta replicatione dixit una cum alÿs civibus: Non sunt mappę neque aliud antependium nisi quod est in altari, et iam tribus annis dominus Ambrosius habuit dictum altare, et per biennium[1-] ne unu*m* q*ui*dem Sacr[um] est

[1] reperiuntur, quando afferunt baptisandos *Vebl.* [2] audimus *fort. legendum* [3] *dubit.* [4] postquam *Vebl.* [5] responsum *Vebl.* [6] responsum *Vebl.* [7] unus *Vebl.*

čemoje ar kitur, kur randamas tuomet, kai atnešamas krikštijamasis; apeigas jis atlieka taipogi ir ne bažnyčioje; ir paklausti [miestelėnai] pasakė: „Mūsų kalbos moka tiek, kiek pakanka mokyti būtinų dalykų". Apie jo asmeninį gyvenimą pasakė, kad yra jau senas, ir jie nežino kitko, išskyrus tai, kad jau daug metų laiko kažkokią moterį, bet nežino, ar blogam, ar iš reikalo, ir paklausti pasakė: „Nežinome, kad jį gyventų negarbingai, nes nieko bloga apie ją negirdėjome".

Paklausti apie bažnyčią ir jos pastatymą pasakė: „Bažnyčia sudegė prieš devynerius metus, vėliau (jau eina treti metai) atstatyta", ir vėl paklausus pasakė: „Dabartinis klebonas ją atstatė savo lėšomis, mes tik padėjome suvežti rąstus".

Paklausti apie šios bažnyčios pajamas, pasakė: „Nežinome nieko tikra, bet manome, kad gauna apie 40 kapų [grašių] pajamų".

Paklausti, kada dabartinis klebonas gavo šią parapinę bažnyčią, atsakė: „Maždaug prieš trylika metų", ir vėl paklausti pasakė: „Visada, taipogi ir po gaisro, iki bažnyčia buvo atstatyta, laikė vikarą; tuo metu buvo paruošti rąstai bei altorius, prie kurio buvo laikomos Mišios".

Paklausti, ar klebonas dažnai atvyksta į šią parapinę bažnyčią, atsakė: „Tik kartą per metus".

Tada vaitas, paklaustas apie toje pat bažnyčioje esančio altoriaus turtą, atsakė: „Turiu kieliką drauge su patena, vieną arnotą, kamžą ir vieną korporalą; kitkas yra bažnyčioje", vėl paklausus drauge su kitais miestelėnais pasakė: „Nėra dangalų nė kito antependiumo, išskyrus esantį altoriuje; tą altorių ponas Ambraziejus gavo jau prieš trejus metus, ir dvejus metus jokios Mišios nebuvo laikomos, nors privalu dukart per savaitę".

Paklausti apie to altoriaus pajamas, miestelėnai pasakė: „Turi 20 valakų dirbamos žemės, bet valstiečiai dėl ant-

celebrat*um*[1], licet teneatur bis in qualibet hebdomada.

Interogati dicti cives de redditibus *praedic*ti altaris, dixerunt: Habet [2-]20 mansos agri[-2], sed rustici propter pestem mortui sunt, et nunc tantum quinque sunt anni; et facta replicatione dixerunt: Solvunt isti rustici in peccunia numerata quatuor cum dimidio sexagenas et *prae*terea[3] laborant et volunt (!)[4] agros ipsius altaristę; et facta replicatione dixerunt: Nescimus, *quid*[5] ex agris percipiat altarista.

Interogati de campanili, dixerunt: Nos comparavimus campanam anno praeterito, plebanus aut*em*[6] debet reficere campanile; qui plebanus accepit a nobis peccuniam pro campana et vexillis, quae portantur in processione, et tamen vexilla adhuc non comparavit.

Deinde vocata sup*radic*ta mulier et interogata, quomodo vocatur (!)[7] et quotann*is*[8] fuerit cum vicar[io], respondit: 9 annis et ultra, iam ante pestem, et vocor Anna.

Interogata, an habeat maritum vel habuerit, quando venit cum vicario, respondit: Non habeo [9-][nec] unq*uam* habui[-9]; et facta replicatione dixit: Lavo pannos et coquo ac paro eis necessaria.

Postea *praedic*tus Jacobus vicarius sponte fecit professionem fidei Catholicae in manibus ipsius [10-]R*everendi Domini* visitatoris[-10] in forma a Pio PP. IIIIo descripta.

Dicta die prima octobris, anno etc., in Koltymiany

Idem Reverendus Dominus visitator praecepit Jacobo, vicario in sup*radic*ta ecclesia Koltymiany, eiusdem diocesis, ut Annam, quam hucusque non sine scandalo retinuit, a se statim dimittat. Sub paena suspensionis a divinis per annum

[1] nec unus quidem sacerdos est celebratus *Vebl.* [2] *subter linea ducta est;* NB Altaria Kołtynianska *mg. M2?* [3] propterea *Vebl.* [4] colunt *emend. Vebl.* [5] quot *Vebl.* [6] dictus *Vebl.* [7] vocetur *emend. Jat.* [8] quot annos *Vebl.* [9] neque habui *Vebl.* [10] reverendissimi visitatoris *Vebl.*

kryčio prieš penkerius metus išmirė", ir vėl paklausus pasakė: „Šie valstiečiai moka grynais pinigais keturias su puse kapos grašių, ir, be to, eina lažą ir dirba altaristos žemę", ir vėl paklausus pasakė: „Ką iš žemės gauna altarista, nežinome".

Paklausti apie varpinę, pasakė: „Mes pernai įgijome varpą, o klebonas privalo atstatyti varpinę; tas klebonas paėmė iš mūsų pinigus varpui ir procesinėms vėliavoms, bet tų vėliavų ligi šiol neįgijo".

Tada aukščiau minėta moteris, pašaukta ir paklausta, kuo yra vardu ir kiek metų išbuvo su vikaru, atsakė: „Devynerius metus su viršum, [pradėjau gyventi] dar prieš antkrytį, o vadinuosi Ona".

Paklausta, ar turi vyrą arba jį turėjo, išvykdama su vikaru, atsakė: „Neturiu ir niekada neturėjau", ir vėl paklausus pasakė: „Skalbiu drabužius, gaminu maistą, ir ruošiu jiems būtinus dalykus".

Po to minėtas vikaras Jokūbas savo noru pačiam garbiajam ponui vizitatoriui atliko katalikų tikėjimo išpažinimą popiežiaus Pijaus IV nurodyta forma.

Kaltinėnuose, metais ir t. t., minėtą spalio pirmą dieną

Tas pats garbusis ponas vizitatorius įsakė aukščiau minėtos tos pačios vyskupijos Kaltinėnų bažnyčios vikarui Jokūbui nuo savęs tuojau pat išsiųsti Oną, kurią ligi šiol ne be papiktinimo laikė, ir jos daugiau niekada nedrįsti pas save ar kitur

et decem sexagenarum, locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi applican*da* et in subsidium ex*ecutio*n*i*s, ut illam unquam amplius penes se nec alibi retinere nec alere audeat.

Item, ne Baptisatis (!)[1] sacramentum administret extra ecclesiam et cum simplici aqua nisi in casu necessitatis. Sub paena unius sexagenae pro qualibet vice, ut supra applican*da*.//

f.38v Et ut librum conficere debeat, in quo nomina baptisatorum et compatrum scribat. Sub paena unius sexagenę, ut supra applican*da*. Ac[2] ne ad suscipien*dum* baptisatum e fonte baptisatis (!)[3] admittat nisi unum vel unam, aut duos ad summum, videlicet unum et unam, et Catholicos tantum. Sub paena unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Item, ne matrimonium extra ecclesiam authorisare sive sponsas[4] benedicere audeat. Sub pęna unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Item, ut librum conficiat, in quo nomina contrahentium matrimonium scribat. Sub paena simili.

Item, ut infra 6 menses debeat breviarium Romanum comparare et secundum illud postea horas canonicas recitare. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra [5-]applican*da*, reservato[-5] in omnibus arbitrio Reverendissimorum Dominorum, ut in alÿs etc. Praesentibus patre Nicolao sup*radic*to, Gabriele Bogatek, Sebastiano Stephanowicz, notario et magistro scholę, et me, Stanislao, notario etc. In domo plebanatus in Kolthimianÿ.

Dicta die prima octobris, Medniki[6]

Idem Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., existens Medniki[7], in domo Reverendissimi Domini Episcopi,

[1] baptismatis *emend. Vebl.* [2] *corr.* [3] baptismatis *emend. Vebl.* [4] sponsos *Vebl.* [5] applicandarum, reservatarum *Vebl.* [6] Medniky *mg. M1* [7] *initium corr.*

glausti ar išlaikyti, grasant metiniu suspendavimu nuo kunigo dvasinių pareigų ir šventoms vietoms bei bausmės įvykdymui paremti garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra skirtina dešimties kapų [grašių] bauda.

Taip pat [įsakė] Krikšto Sakramento neteikti ne bažnyčioje ir su paprastu vandeniu, išskyrus būtinybės atveju, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos [grašių] bauda už kiekvieną kartą.

Ir [įsakė] pradėti knygą, kurioje rašytų pakrikštytųjų ir krikštatėvių vardus, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda. Ir [įsakė] leisti priimti pakrikštytojo iš krikštyklos tik vieną vyrą ir vieną moterį, arba daugiausiai du, būtent vieną vyrą ir vieną moterį, ir tik katalikus, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda.

Taip pat [įsakė] nedrįsti patvirtinti santuokos arba laiminti kūdikių susilaukusių motinų ne bažnyčioje, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda.

Taip pat [įsakė] pradėti knygą, kurioje rašytų besituokiančiųjų vardus, grasant tokia pat bauda.

Taip pat [įsakė] per šešis mėnesius įsigyti Romos brevijorių ir nuo tada iš jo kalbėti kanonines valandas, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda, visais (kaip ir kitais) atvejais ir t. t. galutinį sprendimą palikus Garbingiausiųjų Ponų nuožiūrai. Dalyvaujant aukščiau minėtam tėvui Mikalojui, Gabrieliui Bogatekui, notarui ir mokytojui Sebastijonui Steponavičiui, ir man, notarui Stanislovui ir t. t., Kaltinėnų klebonijos namuose.

Minėtą spalio pirmą dieną, Medininkuose

Tas pats garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas ir t. t., būdamas Medininkuose, garbingiausiojo pono vyskupo namuose,

fecit vocare ad se venerabilem dominum Ambrosium Beinarth[1], canonicum Mednicensem et altaristam in sup*radic*ta ecclesia in Koltÿmianÿ, et ostensis *lit*eris facultatum illum interogavit circa dictum altare, quod heri visitavit in dicta ecclesia Koltymiany. Et primum illum interogavit, a quot annis et a quo obtinu*e*rit[2] dictum altare. Respondit: Jam imminet tertius annus, quod habui dictum altare a Reverendissimo Episcopo Samogitiensi.

Interogatus, a quanto tempore non fuit ad dictum altare, respondit: Ia*m*[3] sunt 2 anni; et replican*te* domino dixit: A duobus annis citra nunquam fui in dicta ecclesia, ubi est sup*radi*ctum altare.

Interogatus, an dictum altare habeat onus annexum, et quod onus habeat, respondit: Dicunt, quod est onus celebran*di* duas Missas in hebdomada, sed non sunt aliquę *lit*erae fundationis.

Interogatus, an istud onus ipse tulerit et conditionem sup*radic*tam adimpleverit, respondit: Primo anno fuerunt celebratę Missae, sed postea non fuerunt celebratę, licet ego ordinaverim factori, qui percipit fructus istius altaris, ut solveret peccuniam vicario in dicta ecclesia et celebraret Missas.

Interogatus, an ipse sit sacerdos, respondit: Non sum, sed[4] tantum habeo minores ordines.

Interogatus, an semper incedat in habitu et tonsura clericalibus, respondit: Incedo; prout nunc habitus visus est clericalis, sed[5] non habet tonsuram.

Interogatus, an recitet quotidie horas canonicas, respondit: Non recito nisi officium Beatae Mariae Virginis.

Interogatus, quae paramenta habeat istud altare, respondit: Antependium, mappas, sed ego nescio particulariter.

Interogatus, quis habeat curam paramentorum dicti altaris, respondit: Factor, quem ego ibi teneo, habet curam.

[1] Beinarts *Vebl.* [2] obtinuit *Vebl.* [3] id *Vebl.* [4] quia *Vebl.* [5] quia *Vebl.*

liepė pas save pašaukti garbųjį poną Ambraziejų Beinartą, Medininkų kanauninką bei aukščiau minėtos Kaltinėnų bažnyčios altaristą, ir parodęs įgaliojimų raštą apklausė jį apie minėtą altorių, kurį vakar aplankė toje Kaltinėnų bažnyčioje. Ir pirmiausia jo paklausė, prieš kiek metų ir iš ko gavo minėtą altorių. Atsakė: „Veikiai bus jau treji metai, kai tą altorių gavau iš garbingiausiojo Žemaičių vyskupo".

Paklaustas, kiek laiko nebuvo prie to altoriaus, pasakė: „Jau dveji metai", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Maždaug dvejus metus nesilankiau toje bažnyčioje, kur yra aukščiau minėtas altorius".

Paklaustas, ar tas altorius turi su juo susietą įpareigojimą, ir koks tas įpareigojimas, atsakė: „Sako, kad yra įpareigojimas laikyti dvejas Mišias per savaitę, bet nėra jokio fundacijos rašto".

Paklaustas, ar šio įpareigojimo laikėsi ir aukščiau minėtą sąlygą vykdė, atsakė: „Pirmais metais Mišios buvo laikomos, bet vėliau nebebuvo, nors ir nurodžiau ūkvedžiui, imančiam šio altoriaus pajamas, kad mokėtų pinigus tos bažnyčios vikarui ir šis laikytų Mišias.

Paklaustas, ar pats yra kunigas, atsakė: „Nesu; turiu tik žemesniuosius šventimus".

Paklaustas, ar nuolat nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė: „Nešioju", ir dabar matėme apsirengusį dvasininko drabužiu, nors tonzūros neturi.

Paklaustas, ar kasdien kalba kanonines valandas, atsakė: „Kalbu tiktai Švenčiausiosios Mergelės Marijos valandas".

Paklaustas, kokius reikmenis turi šis altorius, atsakė: „Antependiumą, dangalus, bet visko nežinau".

Paklaustas, kas tvarko to altoriaus reikmenis, atsakė: „Ūkvedys, kurį ten laikau".

Paklaustas apie to altoriaus pajamas, atsakė: „Gaunu penkias kapas [grašių]", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Tu-

18.-776

Interogatus de fructibus dicti altaris, respondit: Ego percipio 5 sexagenas; et replican*te* domino dixit: Habeo etiam agros, qui parum reddunt. Et iterum interogatus dixit: Hoc anno habui 15 sexagenas manipulorum siliginis, avenę 10 et tritici 5; et facta replicatione dixit: Una sexagena manipulorum non facit unam tunnam, sed tres facient[1] duas in circa, sed non possum scire aliquid certi, quia nondum est trituratum.

Dicta die prima octobris, Medniki

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, visitato altari
f.39r in parochiali ecclesia Kolthimianÿ, cuius altarista est // venerabilis dominus Ambrosius Beynarth[2], canonicus Samogitiensis, et examinato d*icto*[3] domino Ambrosio ac omnibus bene[4] ac mature consideratis, decrevit et statuit prout infra:

Inprimis, cum ipse dominus Ambrosius altare p*raedic*tum et onus celebran*di* Missas annexum penitus neglexerit nec unquam horas canonicas recitaret, condemnavit ipsum in pretio duarum mapparum, duarum albarum cum humeralibus et corporalibus ex tela linea subtili, unius pallÿ sive antependÿ ex gianbelloto[5] necnon unius imaginis Sanctissimi Crucifixi vel Beatissimae Virginis, saltem in tela depictę cum aliquo ornamento; quae omnia et singula p*raedic*tus dominus Ambrosius ad usum eiusdem altaris emere teneatur ante festum Paschatis Resurrectionis proximum. Sub paena 20 sexagenarum, ipso facto post dictum tempus incurren*da* et ecclesiae in Skierstomini applican*da*, et in subsidium ex*ecution*is. Et quod in posterum ipse dominus Ambrosius, altarista, teneatur omnino sustinere onera dicto altari annexa et celebrari facere qualibet hebdomada duas Missas. Sub pęna medÿ floreni pro qualibet vice, qua non celebrabuntur, ipso facto post mensem a praesenti die computan*do* incurren*da* et dicto altari et dictae ecclesiae in Koltymiani applican*da*.

[1] faciunt *Jat.* [2] Beynarts *Jat.* [3] clam *Vebl.* [4] vere *Vebl.* [5] cambelloto *Vebl.*

riu ir žemės, bet ji nederlinga"; ir vėl paklaustas pasakė: „Šiemet gavau penkiolika kapų pėdų rugių, dešimt [kapų] avižų, ir penkias – kviečių", ir vėl paklausus pasakė: „Viena kapa pėdų neprilygsta vienai statinei, bet trys [kapos] atitinka maždaug dvi [statines]; negaliu tiksliai žinoti, nes dar neiškulta".

Minėtą spalio pirmą dieną, Medininkuose

Garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas, vizitavęs Kaltinėnų parapinės bažnyčios altorių, kurio altarista yra garbusis ponas Žemaičių kanauninkas Ambraziejus Beinartas, apklausęs minėtą poną Ambraziejų ir gerai bei nuodugniai viską apsvarstęs, nusprendė ir nutarė kaip žemiau:

Pirmiausia, kadangi ponas Ambraziejus visiškai apleido minėtą altorių ir įpareigojimą laikyti Mišias, ir niekada nekalbėjo kanoninių valandų, pasmerkė jį nupirkti du dangalus, dvi albas su humerolais ir korporalais iš plono lininio audeklo, vieną palijų arba antependiumą, išaustą iš kupranugario vilnos, taipogi vieną Švenčiausiojojo Nukryžiuotojo ar Švenčiausiosios Mergelės paveikslą, nutapytą bent drobėje su kokiais nors rėmais. Visa tai drauge ir atskirai minėtas ponas Ambraziejus to paties altoriaus naudai turi nupirkti iki artimiausios Velykų šventės, grasant Skirsnemunės bažnyčiai ir bausmės įvykdymui paremti skirtina 20 kapų [grašių] bauda, *ipso facto* užsitrauktina tam laikui praėjus. Ir [įsakė], kad ateityje pats altarista ponas Ambraziejus turi būtinai vykdyti tam altoriui priskirtus įpareigojimus ir pasirūpinti, kad kiekvieną savaitę būtų laikomos dvejos Mišios, grasant ir tam altoriui, ir tai Kaltinėnų bažnyčiai skirtina pusės auksino bauda, *ipso facto* užsitrauktina po mėnesio, skaičiuojant nuo šios dienos.

Item, quod p*raedic*tus dominus Ambrosius teneatur visitare dictum altare saltem bis in anno, videlicet semel in quolibet semestri. Sub paena unius sexagenae pro qualibet vice, qua neglexerit.

Et admonuit ipsum, ut recitet horas canonicas, quia alias tenetur ad restitutionem fructuum beneficiorum ecclesiasticorum. Quae omnia fuerunt per dictum Reverendum D*ominum*[1] publicata in praesentia eiusdem domini Ambrosÿ, qui ea omnia expresse acceptavit et se dante Domino facturum promisit. Praesentibus venerabilibus patre Nicolao sup*radic*to et Martino Gosliczki, officiali Reverendissimi Domini Episcopi, et me, notario sup*radic*to. In domo Reverendissimi Domini Episcopi Mednic*ensis*[2], die sup*radic*to.

Die quarta eiusdem mensis octobris, Kroze

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc., visitator sup*radic*tus, visitata ecclesia in Koltimiany, cuius plebanus est Reverendus Dominus Nicolaus Corizna, canonicus Vilnensis ac plebanus in Kroze et Referendarius Regius, in qua visitatione, licet multa deesse in dicta ecclesia invenerit, tamen nonnulla, quę magis necessaria visa sunt, ordinavit et praecepit dicto Reverendo Domino Corizna, plebano, ultra ea, quae praecepit eius[3] vicario in dicta ecclesia existenti.

Inprimis praecepit eidem domino plebano, ut saltem bis in anno visitet sup*radic*tam ecclesiam, videlicet semel quolibet semestri. Sub paena 10 sexagenarum, fabri (!)[4] vel alÿs rebus necessarÿs ei*usdem*[5] ecclesiae in Koltymiani[6] applican*da*.

Et ut quamprimum fontem baptismalem in eadem ecclesia comparet. Sub paena arbitrio ei*usdem*[7] Reverendissimi Domini Episcopi.

Item, ut ante festum Paschatis Resurrectionis proximum

[1] *om. Vebl.* [2] Medniki *Vebl.* [3] eiusque *Vebl.* [4] fabricae *emend. Vebl.* [5] eique *Vebl.* [6] Coltymiani *Vebl.* Coltymiany *Jat.* [7] eique *Vebl.*

Taip pat minėtam ponui Ambraziejui [įsakė] tą altorių lankyti bent dukart per metus, būtent kartą per kiekvieną pusmetį, grasant vienos kapos bauda už kiekvieną kartą, kai to nepadarys.

Ir jį įspėjo kalbėti kanonines valandas, nes kitaip turi grąžinti bažnytinės beneficijos pajamas. Visa tai minėtas garbusis ponas paskelbė dalyvaujant tam pačiam ponui Ambraziejui, kuris visa tai aiškiai priėmė ir Viešpačiui leidžiant nuoširdžiai pasižadėjo padarysiąs. Dalyvaujant garbiesiems aukščiau minėtam tėvui Mikalojui, garbingiausiojo pono vyskupo oficiolui Martynui Goslickiui ir man, aukščiau minėtam notarui. Garbingiausiojo pono Medininkų vyskupo namuose, aukščiau minėtą dieną.

To paties spalio mėnesio ketvirtą dieną, Kražiuose

Aukščiau minėtas vizitatorius garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas ir t. t., aplankęs Kaltinėnų bažnyčią (jos klebonas yra garbusis ponas Mikalojus Korizna, Vilniaus kanauninkas ir Kražių klebonas bei karaliaus referendorius), nors vizitacijos metu toje bažnyčioje atrado daug ko trūkstant, kai ką, kas atrodė labiausiai būtina, patvarkė ir įsakė minėtam garbiajam ponui klebonui Koriznai dar be to, ką įsakė ir jo vikarui minėtoje bažnyčioje.

Pirmiausia tam pačiam ponui klebonui įsakė bent dukart per metus, būtent kartą kas pusmetį, lankyti aukščiau minėtą bažnyčią, grasant tai pačiai Kaltinėnų bažnyčiai arba kitiems jai būtiniems dalykams skirtina dešimties kapų [grašių] bauda.

Ir [įsakė] toje pat bažnyčioje kuo greičiau įgyti krikštyklą, grasant to paties garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra [skirtina] bauda.

emat ad usum dictae ecclesiae duas mappas. Sub paena 2 sexagenarum, locis pÿs, ut supra, applican*da*.

Item, ut comparet pro usu eiusdem ecclesiae duo vexilla mediocria eiusdem domini plebani arbitrio. Sub paena 4 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Necnon ut comparet libros duos, in quorum uno curet describi nomina baptisatorum eţ compatrum, [1-]in altero nomina con*tra*hen*tium* m*at*rimoniu*m*[-1]. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*, reservato in omnibus arbitrio Reverendissimorum Dominorum Nuntÿ Apostolici et Episcopi Mednicensis, ut in alÿs. Praesentibus venerabili[2] patre Nicolao, sacerdote Societatis Jesu, et Gabriele Bogatek, ac me, notario etc. In domo eiusdem domini Corizna in Croze.

Dicta die 4 eiusdem mensis, in Kroze

Sup*radic*tus Reverendus Dominus visitator reversus
f.39v est ad Kroze tam[3] ut audiat nobiles et cives // parochianos dictae ecclesiae et ab eis pleniorem habeat informationem, ut melius dan*te*[4] Domino necessitatibus p*raedic*tae ecclesiae consulere possit, quam etiam ut confraternitatem civium in eadem ecclesia existentem visitet; ideo sup*radic*tos nobiles et cives, et confratres vocari ad se iussit, et comparuit Joannes Rapaczis, confrater confraternitatis civium Crozensium, et interogatus a domino dixit: Nostra confraternitas habet altare prope suggestum in dicta ecclesia et habet privilegia, concessa a[5] Serenissimo Rege, et etiam statuta et ordinationes, quę omnia sunt apud Gregorium Janowicz, subditum Magnifici Domini Marschalci Radziwil; qui Georgius (!!) est gubernator confraternitatis una cum Georgio Waysterowicz, subdito domini Kiska, Palatini Podlachiensis, et Mathias (!) Slaigier, qui

[1] in alio vero nomina consensus matrimonii *Vebl.* [2] reverendo *Vebl.* [3] tum *Vebl.* [4] dando *Vebl.* [5] Reverendissimo *del.*

Taip pat [įsakė] iki artimiausios Velykų šventės tos bažnyčios naudai nupirkti du dangalus, grasant skirtina šventoms vietoms kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Taip pat [įsakė] tos pačios bažnyčios naudai pono klebono nuožiūra įgyti dvi vidutiniškas vėliavas, grasant skirtina kaip aukščiau keturių kapų bauda.

Taip pat [įsakė] pradėti dvi knygas, kurių vienoje pasirūpintų rašyti pakrikštytųjų ir krikštatėvių, kitoje – besituokiančiųjų vardus, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda, visais (kaip ir kitais) atvejais galutinį sprendimą palikus garbingiausiųjų ponų apaštališkojo nuncijaus ir Medininkų vyskupo nuožiūrai. Dalyvaujant garbiajam tėvui Mikalojui, Jėzaus Draugijos kunigui, Gabrieliui Bogatekui ir man, notarui ir t. t. To paties pono Koriznos namuose Kražiuose.

Minėtą to paties mėnesio 4 dieną, Kražiuose

Aukščiau minėtas garbusis ponas vizitatorius sugrįžo į Kražius, kad išklausytų minėtos bažnyčios parapijiečių – bajorų ir miestelėnų – ir iš jų daugiau sužinotų, idantViešpačiui leidžiant galėtų geriau pasirūpinti tos bažnyčios reikmėmis, taip pat, kad aplankytų toje pat bažnyčioje esančią miestelėnų broliją[53]. Todėl [vizitatorius] liepė pas save pašaukti aukščiau minėtus bajorus bei miestelėnus ir brolius; prisistatė Kražių miestelėnų brolijos brolis Jonas Ropačis ir pono paklaustas pasakė: „Mūsų brolija toje bažnyčioje turi altorių prie sakyklos bei Šviesiausiojo Karaliaus suteiktas privilegijas ir taipogi nuostatus bei potvarkius; visa tai yra pas garbiojo pono maršalo Radvilos valdinį Grigalių Janavičių; tas Jurgis (!) yra brolijos vadovas drauge su Jurgiu Vaisteravičiumi, Palenkės vaivados pono Kiškos valdiniu, bei Motiejumi Sliaigeriu, minėto garbiojo pono maršalo valdiniu. Kiekvienas iš brolių kas

est subditus dicti[1] Magnifici Domini Marschalci; et quilibet ex confratribus solet solvere duos grossos pro quolibet quartuali pro sacerdote, qui celebrat ad altare sup*radic*tum, et pro alÿs rebus necessarÿs dicti altaris, sed iam sunt multi anni, quod confraternitas non retinet sacerdotem ad p*raedic*tum altare; et iterum interogatus dixit: A principio, quando fuit constituta confraternitas, unusquisque confrater[2] solvit certam pecuniarum quantitatem pro modo facultatis et devotionis; quae pecunia ascendit ad summam 40 sexagenarum, quae fuit data in custodia et dispensatione Antonio barbitonsori, qui retinuit dictam pecuniam per 10 annos et semper dedit mutuo, et accepit ex ea lucrum, et convertit in suum proprium usum. Postea vero dictus Antonius barbitonsor restituit p*raedic*tas 40 sexagenas domino Andreae Bobrowniczki, factori Magnifici Domini Palatini Vilnensis mortui; qui Andreas factor statim restituit dictam pecuniarum summam Gregorio Janowicz, Georgio Waisterowicz et Mathię Slaigier, dictae confraternitatis gubernatoribus, iam sunt 8 anni incirca; et iterum interogatus dixit: Nulla est scriptura de dicta consignatione peccuniarum, sed fuit p*raedic*tis gubernatoribus consignata in praesentia totius confraternitatis et adhuc est in manibus ipsorum. Est etiam scrinium cum multis vasibus stanneis et aeneis, quod scrinium est apud sup*radic*tum Gregorium Janowicz, qui habet regestrum omnium sup*radic*torum vasorum, quae sunt in dicto scrinio.

Dein*de*[3] Gregorius Janowicz et Mathias Sliaigier, sup*radic*ti, comparuerunt coram domino et ab eo interogati fuerunt, an ipsi sint gubernatores confraternitatis ipsius[4] civitatis, qui responderunt affirmative; et interrogati, an ipsi habeant bona et peccunias dictae confraternitatis, responderunt affirmative; et facta replicatione dixerunt: In peccunia numerata sunt 28 sexagenae, quę sunt nobis consignatę a domino meo (!!) Bobrowniczkÿ; et dixerunt se inventarium dictorum bonorum

[1] Domini *Vebl.* [2] confraternitas *del.* [3] dein *Vebl.* [4] *corr.;* istius *Vebl.*

kiekvieną ketvirtį moka du grašius kunigui, kuris laiko Mišias prie aukščiau minėto altoriaus, bei kitiems būtiniems to altoriaus reikalams; bet jau daug metų prie to altoriaus brolija kunigo nebelaiko", ir vėl paklaustas pasakė: „Iš pradžių, kai buvo įsteigta brolija, kiekvienas brolis mokėjo tam tikrą pinigų sumą pagal galimybę ir pamaldumą; ta suma pasiekė 40 kapų [grašių] ir buvo duota saugoti ir tvarkyti barzdaskučiui Antanui, kuris tuos pinigus laikė dešimt metų: nuolat skolindamas gavo iš jų pelną ir skyrė jį savo naudai. O po to minėtas barzdaskutys Antanas grąžino tas 40 kapų garbiojo pono velionio Vilniaus vaivados[54] ūkvedžiui ponui Andriejui Bobrovnickiui, o ūkvedys Andriejus tą pinigų sumą nedelsdamas (jau maždaug prieš aštuonerius metus) grąžino minėtos brolijos vadovams Grigaliui Janavičiui, Jurgiui Vaisteravičiui ir Motiejui Sliaigeriui", ir vėl paklaustas pasakė: „Apie minėtą pinigų perdavimą nėra jokio rašto, bet [toji suma] minėtiems vadovams buvo perduota dalyvaujant visai brolijai ir ligi šiol yra jų rankose. Taip pat yra skrynia su daugeliu alavo ir vario indų; ta skrynia yra pas aukščiau minėtą Grigalių Janavičių – jis turi visų aukščiau minėtų indų, esančių toje skrynioje, registrą".

Tada aukščiau minėti Grigalius Janavičius ir Motiejus Sliaigeris prisistatė ponui [vizitatoriui] ir buvo jo paklausti, ar jie yra to miesto brolijos vadovai. Šie atsakė teigiamai, ir paklausti, ar jie turi tos brolijos turtą bei pinigus, atsakė teigiamai, ir vėl paklausus pasakė: „Grynais pinigais turime pono Bobrovnickio mums perduotas 28 kapas [grašių]"; pasisakė turį ir minėto turto inventorių. Tada ponas liepė jiems atnešti tą inventorių ir visas privilegijas bei tos brolijos raštus. Vadovai atsakė viską turį kaime, esančiame toli nuo čia, ir šiandien atnešti negalį. Todėl garbusis ponas vizitatorius, negalėdamas dėl laiko stokos čia užtrukti, tiems vadovams įsakė per keturias ateinančias dienas patiems asmeniškai atvykti į

habere. Tunc dominus iussit illis, ut afferant dictum inventarium ac omnia privilegia et scripturas dictae confraternitatis. Qui gubernatores responderunt, quod h*abe*nt[1] omnia in pago, qui multum hinc distat, et non possunt hodie afferre. Propterea Reverendus Dominus visitator, cum non possit propter temporis angustia*m*[2] hic morari, praecepit dictis gubernatoribus, ut infra terminum qu*atu*or[3] dierum immediate sequentium veniant ipsi personaliter Worniam, ut afferant secum privilegia, inventaria et scripturas omnes, ad dictam confraternitatem pertinentia. Sub paena 50 sexagenarum pro quolibet eorum, fabricae eiusdem ecclesiae in Kroze applican*da* et in subsidium ex*ecuti*o*n*is. Praesentibus venerabili patre[4] Nicolao sup*radic*to, nobilibus Stanislao Rodoicz, // *f.40r* Alberto Siemaskowicz, Gabriele Bogatek et me, Stanislao, notario etc. In domo plebanatus in Kroze. Die sup*radict*a. Deinde etiam fuerunt moniti in script*is*[5]. Deinde dicta die comparuerunt coram eodem Reverendo Domino visitatore nobiles et cives, parochiani in Croze, qui conquesti fuerunt contra dominu[m] plebanum de eius magna negligentia et pluribus alӱs, quę dederunt in folio polonice script*a*[6], et per me, notarium, in latinum conversa tenoris ut infra.

Primo, ecclesia aedificata fuit a Rzekucz, fundatore, et nunc aedificari debet a collatoribus, qui in eius loco sunt, simul et a plebano, et hoc ex donatione bonorum Rzekucz atque nobilium. Ex qua donatione plebani ecclesiam resarciebant et non parochiani.

Nunc vero ex ist*is*[7] fructibus resarciri ecclesia negligitur ita, ut ex cruce magna ferrea, quae erat super tecto ecclesiae, in soleas equorum conficien*das* deder*unt*[8], et de alӱs feramentis (!)[9], *quid*[10] factum esset de illis, nescitur; atque ab horologio totum ferrum deest.

[1] sunt *Vebl.* [2] angustias *Vebl.* [3] aliquorum *Vebl.* [4] domino *Vebl.* [5] scriptura *Vebl.* [6] scripto *Vebl.* [7] istius *Vebl.* [8] devertitur *Vebl.* [9] ferramentis *emend. Jat.* [10] quod *Vebl.*

Varnius, atsivežti su savimi visas tai brolijai priklausančias privilegijas, inventorius ir raštus, kiekvienam jų grasant tai pačiai Kražių bažnyčiai ir bausmės įvykdymui paremti skirtina 50 kapų bauda. Dalyvaujant aukščiau minėtam garbiajam tėvui Mikalojui, bajorams Stanislovui Radaičiui, Albertui Semaškavičiui, Gabrieliui Bogatekui ir man, notarui Stanislovui, ir t. t. Klebonijos name Kražiuose, aukščiau minėtą dieną.

Tada buvo įspėti ir raštu.

Tada minėtą dieną tam pačiam garbiajam ponui vizitatoriui prisistatė bajorai bei miestelėnai – Kražių parapijiečiai – kurie nusiskundė ponu klebonu dėl jo didelio aplaidumo ir daugybės kitų dalykų; juos pateikė lenkiškai surašytus lape, o aš, notaras, išverčiau į lotynų kalbą, [tokio] turinio kaip žemiau:

Pirma, bažnyčia buvo pastatyta fundatoriaus Rėkučio, ir dabar turi būti statoma vietoj jo esančių koliatorių, taip pat ir klebono, ir šitai [turi būti daroma] iš Rėkučio bei bajorų dovanoto turto. Pagal tą dovanojimą bažnyčią taisydavo klebonai, o ne parapijiečiai.

2. Dabar iš šių įplaukų taip nesirūpinama taisyti bažnyčios, kad virš bažnyčios stogo buvęs didelis geležinis kryžius atiduotas perkalti į pasagas arkliams; nežinia, kas padaryta iš kitų geležinių reikmenų; trūksta ir visos laikrodžio geležies.

De instrumento organorum, quod in ecclesia est, ignoramus, an sit ex integro.

Ob non reformationem domus, ubi sunt campanę, maximum detrimentum patiuntur.

Ornamenta ecclesiae etiam ob non resarcien*dam* sacristiam in nihilum rediguntur.

Aurum, argentum ignorąmus, an sit ex integro.

De libris nescimus, an sint ex integro, quemadmodum gradualia, antiphonalia, missalia et agen*dae*[1]; hoc audivimus, quod ea omnia circa ecclesiam sunt concisa, vix ipse sacerdos nudus evas[it].

Et antea plebanus mettertius residebat cum duobus vicarÿs, et regimen ecclesiae ab eo diligenter servabatur. Nunc vero et unum non possunt habere, sicut non ita pridem per totum annum sacerdote carebamus. P*rae*terea[2] sine confessione, sine baptismo quamplurimi infantes vita functi sunt.

Domus, quas propter sacerdotes paraverant, in tabernas conversae sunt. Sic nobilitas, videns deffectum ecclesiae, petit maxime propter Deum, ut[3] more pristino erat, bonum regimen administratioque ecclesiae esset.

Fraternitas[4], quae fuit, ea quoque, quomodo amissa sit, ignoramus.

Deinde Reverendus Dominus visitator sup*radic*tas querelas fecit per me legi domino plebano, ut illis responderet coram ÿsdem nobilibus et civibus, et singulis audito plebano Reverendus Dominus dedit responsum et videns, quod dicti nobiles et cives querebant calumnÿs opprimere plebanum dictis responsis, in favor*em*[5] plebani illius quietavit et silentium super his imposuit. R*espon*siones[6] et decreta domini super querellis sunt infra. Ad primum. Collatores et plebanus, dan*te*[7]
Domino, restaurabunt ecclesiam. Ad secundum. Crux fer- 2
rea, ut asserit plebanus, est Vilnę, ut aptetur. Alia vero fer-

[1] agenda *Vebl.* [2] propterea *Vebl.* [3] sicut *fort. inserendum* [4] confraternitas *Vebl.* [5] factionem *Vebl.* [6] reprehensiones *fort. legendum* [7] decernente *Vebl.*

3. Nežinome, ar nepaliestas bažnyčioje esantis vargonų instrumentas.

4. Dėl to, kad neatnaujinama varpinė, turima labai daug nuostolio.

5. Dėl to, kad nepataisoma zakristija, bažnyčios papuošimai virsta į niekką.

6. Nežinome, ar nepaliestas auksas bei sidabras.

7. Nežinome, ar yra visos knygos, t. y. gradualai, antifonalai, mišiolai ir agendos; girdėjome, kad visa buvo taip suplėšyta ir išmėtyta apie bažnyčią, kad pats kunigas vos paspruko nuogas.

8. Anksčiau klebonas reziduodavo su dviem vikarais ir uoliai tvarkydavo bažnyčią. O dabar [parapijiečiai] negali turėti net vieno [kunigo]: „ne taip seniai mes ištisus metus neturėjome kunigo, be to, [žmonės] mirė be išpažinties, daugybė kūdikių be krikšto".

9. Namai, kuriuos [parapijiečiai] buvo įtaisę kunigams, paversti karčemomis.

10. Taip bajorai, matydami bažnyčios trūkumus, labai prašo, kad, dėl Dievo, bažnyčiai būtų grąžintas geras vadovavimas ir tvarkymas, kaip buvo anksčiau.

11. Kaip pradingo buvusi brolija, taip pat nežinome.

Tada garbusis ponas vizitatorius liepė man perskaityti aukščiau minėtus skundus ponui klebonui, kad šis tų pačių bajorų ir miestelėnų akivaizdoje į juos atsakytų. Išklausęs klebono, garbusis ponas atsakė į kiekvieną [punktą] ir matydamas, kad [klebonui] atsakius minėti bajorai ir miestelėnai bandė kleboną apšmeižti, to klebono naudai vizitatorius juos nuramino ir įsakė nutilti. Pono [vizitatoriaus] atsakymai ir nutarimai dėl skundų pateikti žemiau.

Dėl pirmo: Viešpačiui leidžiant, bažnyčią atnaujins koliatoriai ir klebonas.

ramenta horologÿ sunt in sacristia et ostensae (!)[1] fuerunt.

Ad tertium. Fragmenta organorum sunt in sacristia et 3
ostensa fuerunt.

Ad quartum. Campanile reparabitur. 4

Ad quintum. Ostensum est contrarium, et in futurum 5
melius curabuntur.

Ad sextum. Omnia sunt integra iuxta inventarium et 6
omnia ostensa sunt publice dict*is*[2] nobilibus et civibus.//

f.40v Ad septimum. Libri restaurabuntur expensis illius, qui 7
laceravit, si sunt lacerati.

Ad octavum. Nunc non possunt retineri tot vicarÿ, quia 8
sunt dimminuti (!) redditus istius ecclesiae. In reliquis plebanus negavit et dixit, quod tres mortui sunt capellani, et quandoque, dum querebat alium, per paucos dies fuit sine capellano, et quod interim veniebat sacerdos, qui est in Botokÿ, ad celebran*dum* et administran*da* sacramenta.

Ad nonum. Dominus plebanus dixit, quod Magnificus 9
Dominus [3-]Marschalcus Radziwil, collator, accepit tres, et quidam alÿ acceperunt alias.[-3]

Ad Decimum. Reformab*itur*[4] modus regen*di* et ad pris- 10
tinum statum, [5-]dan*te* Domino, reduce*tur*[-5].

Ad ultimum. Quaeretur causa de confraternitate et, si 11
fieri poterit, in integrum restituetur.

Et[6] istis *res*ponsionibus dicti[7] nobiles et cives plebano valde infensi caeperunt quietari.

Postea dicti nobiles et cives, p*ost*[8] multa verba, in summa dixerunt, quod verum est plebanatum esse spoliatum multis bonis, et quod ex redditib*us*[9], quos nunc habet, difficile[10] potest reparari ecclesia, et propterea obtulerunt se paratos et promiserunt omnes simul et separatim velle adiuvare dominum plebanum et adhibere omnem diligentiam tam cum Serenis-

[1] ostensa *emend. Jat.* [2] dictus *Vebl.* [3] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [4] reformati *Vebl.* [5] decernente domino, reducendi *Vebl.* [6] ex *Vebl.* [7] *om. Vebl.* [8] *dubit.;* postquam *Vebl.* [9] redditis *Vebl.* [10] *initium corr.*

Dėl antro: geležinis kryžius, kaip tvirtina klebonas, yra Vilniuje, kad būtų pataisytas. O kitos laikrodžio geležys yra zakristijoje, ir jos buvo parodytos.

Dėl trečio: vargonų dalys yra zakristijoje, ir jos buvo parodytos.

Dėl ketvirto: varpinė bus pataisyta.

Dėl penkto: parodyta priešingai, o ateityje bus rūpinamasi geriau.

Dėl šešto: pagal inventorių nieko netrūksta, ir visa tai minėtiems bajorams ir miestelėnams buvo parodyta viešai.

Dėl septinto: knygos bus atnaujintos lėšomis to, kuris suplėšė, jei jos suplėšytos.

Dėl aštunto: dabar negalima išlaikyti tiek vikarų, nes šios bažnyčios pajamos sumažėjusios. Likusius dalykus klebonas paneigė ir pasakė, kad mirė trys kapelionai, ir kad jam beieškant kito [parapijiečiai] kai kada keletą dienų būdavo be kapeliono, ir kad tuo tarpu atvykdavo Batakių kunigas laikyti Mišių ir teikti sakramentų.

Dėl devinto: ponas klebonas pasakė, kad tris namus paėmė koliatorius prakilnusis ponas maršalas Radvila, o likusius paėmė kiti.

Dėl dešimto: valdymo būdas bus pertvarkytas ir, leidžiant Viešpačiui, grąžintas į ankstesnę būklę.

Dėl paskutinio: reikalas dėl brolijos tebūnie tiriamas, ir, jei įmanoma, brolija bus visiškai atkurta.

Po šių atsakymų tie labai įširdę prieš kleboną bajorai ir miestelėnai ėmė rimti.

Tada minėti bajorai ir miestelėnai, dar daug kalbėję, glaustai pasakė, kad iš klebonijos išties atimta daug turto, ir kad iš dabar gaunamų pajamų vargiai galima pataisyti bažnyčią, ir todėl pasisakė esą pasiruošę ir visi drauge bei kiekvienas ats-

simo Rege, quam cum quibusvis alÿs, prout opus fuerit, ut dicta bona recuperentur, et plebanatus reintegretur suis [1]-proventibus, sed tamen nolunt (!!)-[1], ut ea, quae recuperabuntur, dominus plebanus non accipiat fructus pro semetipso, sed pro reparatione dicti templi, et quousque non fuerit reparata, nihil ex fructibus bonorum, quę recuperabuntur, accipere debeat pro usu suo proprio. Et ita promiserunt se curaturos, et quotiescunque requiret illos vel aliquem ex illis, semper se fore paratos praestare dicto domino [2]-plebano quodcu*nque* auxilium-[2] pro dictis bonis recuperan*dis*.

Deinde dominus Stanislaus Rodoicz, nobilis parochianus dictae ecclesiae, dixit, quod plebanatus huiusmodi habet in redditibus 40 sexagenas et ultra, supra mercedem et expensas, quę solent dari vicario et magistro scholę, et obtulit se paratum accepturum in arendam bona d*icta*[3] ecclesiae, et ultra mercedem vicarÿ et bacalaurei velle dare in pecunia percepta et numerata domino plebano 40 sexagenas quolibet anno, et obtulit se parata*m*[4] numeratam pecuniam sup*radic*tam pro arenda quolibet anno anticipata solutione[5] antequam accipiat bona dictae ecclesiae. Praesente Reverendo Domino Nicolao Corizna, plebano sup*radic*to, qui expresse consensit, quod ex fructibus omnium bonorum, quae recuperabuntur, inprimis reparetur ecclesia, et promisit, quod ex dictis fructibus nihil percipiet pro usu suo proprio antequam ecclesia sit reparata.

Deinde dominus, habita notitia, quod unus ex dictis nobilibus praesentibus, nomine Albertus Siemaskowicz, possidet bona unius altaris, in sup*radic*ta ecclesia sitti, et quod [6]-idem nobilis fuit olim ad dictum altare institutus-[6] vel alius nomine ipsius, iam sunt 12 anni, et postea accepit uxorem, et nihilominus postea retinuit et retinet adhuc bona eiusdem altaris. Et propterea dominus illum de sup*radic*tis interogavit, et ipse

[1] proventis, sed tum volunt *Vebl.* [2] plebano suo decens auxilium *Vebl.* [3] dictae *Vebl.* [4] paratum *Vebl.* [5] exolvere *add. Vebl.* [6] *subter linea ducta est M2?;* Hliny hic *(?) (haud legibile) mg.*

kirai pasižadėjo noriai padėti ponui klebonui ir dėti visas pastangas tiek su Šviesiausiuoju karaliumi, tiek su visais kitais, kaip prireiks, kad minėtas turtas būtų atgautas, ir klebonija vėl atgautų savo pajamas; tačiau [parapijiečiai] nori, kad iš to, kas bus atgauta, ponas klebonas neimtų pajamų pats sau, o [jas skirtų] tos bažnyčios taisymui, ir kol šioji nebus pataisyta, jokių pajamų iš atgausiamo turto neturėtų imti savo paties naudai. Taip parapijiečiai pasižadėjo pasirūpinti, ir kiek tik kartų reikėsią jų ar kurio nors iš jų, visada būsią pasiruošę suteikti tam ponui klebonui bet kokią pagalbą atgaunant minėtą turtą.

Tada tos bažnyčios parapijietis bajoras ponas Stanislovas Radaitis pasakė, kad ši klebonija gauna virš 40 kapų [grašių] pajamų, neskaitant užmokesčio ir išlaidų vikarui bei mokytojui, ir pasisakė esąs pasiruošęs paimti nuomon minėtą bažnyčios turtą ir, be vikaro bei bakalauro užmokesčio, kasmet ponui klebonui mokėti 40 kapų [grašių] grynais pinigais bei įsipareigojo aukščiau minėtą grynų pinigų sumą už nuomą sumokėti dar prieš paimdamas tos bažnyčios turtą ir taip kasmet mokėti avansu. Dalyvaujant aukščiau minėtam klebonui garbiajam ponui Mikalojui Koriznai, kuris aiškiai sutiko, kad iš viso atgausiamo turto pajamų pirmiausia būtų taisoma bažnyčia, ir pažadėjo iš minėto turto nieko neimti savo naudai, kol bažnyčia nebus pataisyta.

Tada ponas, gavęs žinių, kad vienas iš minėtų dalyvaujančių bajorų, vardu Albertas Semaškavičius, laiko vieno toje bažnyčioje esančio altoriaus valdas, ir kad tas pats bajoras (ar kitas jo vardu) kadaise – prieš dvylika metų – buvo paskirtas to altoriaus altarista, bet vėliau paėmė žmoną ir nepaisydamas to vėliau laikė ir lig šiolei tebelaiko to paties altoriaus turtą, jo paklausė apie tai, kas aukščiau minėta. Šis laisvai prisipažino laikąs tą turtą, bet [pasakė], kad dabar

libere confessus est se retinere dicta bona, sed quod nunc solvit unam sexagenam pro quolibet quartuali vicario, ut in dicto altari celebret Missas; et facta replicatione dixit: Ego non habeo omnia bona, sed [1-]medietatem tantum, aliam autem medieta-
f.41r tem habet alter nobilis, similiter collator[-1], // et quando erit altarist, et ille alter nobilis restituerit partem, quam ipse possidet, ego etiam statim[2] restituam partem meam. Tunc dominus monuit ipsum, ut tanq*uam*[3] patronus praesentet aliquem ad dictum altare, alias Reverendissimus D*ominus*[4] Episcopus conferet alicui, et quod tenetur ad restitutionem omnium fructuum, perceptorum ex [bonis eisdem].

Die 4 octobris, in Kroze

Reverendus Dominus Tarquinius Peculus, visitator[5] etc. ut supra, absoluta visitatione et inquisitione ecclesiae in Kroze et visis et auditis omnibus necessarÿs et ÿs bene et mature consideratis, fecit infras*crip*ta decreta et ordinationes super his, quae correctione et emendatione indigere visa sunt.

Inprimis, cum ecclesia p*raedic*ta sit multum collapsa et in dies magis collabitur, et organa, horologium et ornamenta alia sint adeo corrupta, ut ad omnium reparationem mediocres dictae ecclesiae fructus nullo modo sufficient, ideo dictus Reverendus Dominus visitator statuit et ordinavit, ut saltem tectu*m*[6] et parietes reparentur, quod fieri poterit ex pecunÿs, quas Magnificus Dominus Marschalcus Radziwÿl debet dictae ecclesiae, [7-]videlicet 14 sexagenas[-7] cum aliqua suppletione per dominum plebanum[8] fien*da*[9]; quare p*raedic*tas peccunias omnes per dominum Marschalcum sup*radic*tum debitas reparatione (!)[10] dictae ecclesiae applicavit, praecipiens eidem Reverendo Domino plebano, ut curet et omnem diligentiam

[1] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [2] similiter *Vebl.* [3] eorumque *Vebl.* [4] *om. Vebl.* [5] *om. Vebl.* [6] tectus *Vebl.* [7] *mg.* [8] dominum plebanum *corr.* [9] facienda *Vebl.* [10] reparationi *emend. Vebl.*

kas ketvirtį moka vieną kapą [grašių] vikarui, idant šis prie to altoriaus aukotų Mišias, ir vėl paklausus pasakė: „Viso turto neturiu, tik pusę, o kitą pusę turi kitas bajoras, irgi koliatorius; kai bus altarista ir tas kitas bajoras bus grąžinęs savo valdomą dalį, aš savo dalį grąžinsiu nedelsdamas". Tada ponas jį įspėjo, kad kaip patronas ką nors pristatytų tam altoriui (kitaip garbingiausiasis ponas vyskupas jį kam nors paves) ir grąžintų visas iš tų pačių valdų gautas pajamas.

Spalio 4 dieną, Kražiuose

Garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas, vizitatorius ir t. t., kaip aukščiau, baigęs Kražių bažnyčios vizitaciją ir tyrimą, pamatęs bei išklausęs visa, kas būtina, ir tai gerai ir nuodugniai apsvarstęs, dėl to, kas atrodė reikalinga ištaisyti ir pakeisti, nutarė ir patvarkė tai, kas žemiau:

Pirmiausia, kadangi minėta bažnyčia labai sugriuvusi ir diena dienon vis labiau nyksta, o vargonai, laikrodis bei kiti papuošimai tokie suniokoti, kad pusėtinų tos bažnyčios pajamų jokiu būdu nepakaktų visiems jiems pataisyti, minėtas garbusis ponas vizitatorius nutarė ir patvarkė, kad bent stogas ir sienos, kiek įmanoma, būtų pataisyti už tuos pinigus, kuriuos garbusis ponas maršalas Radvila skolingas tai bažnyčiai – už keturiolika kapų [grašių], šiek tiek prisidedant ir ponui klebonui; todėl visą minėtą piniginę aukščiau minėto pono maršalo skolą paskyrė tos bažnyčios taisymui, įsakydamas tam pačiam garbiajam ponui klebonui, pasirūpinti ir dėti visas pastangas kuo greičiau išreikalauti tuos pinigus ir juos

adhibeat, ut p*raedic*tas peccunias quamprimum exigat et in dictae ecclesiae reparationem convertat. Et insuper pro supplemento dictae restaurationis tecti et parietum id*em*[1] dominus plebanus teneatur expendere de suo usque ad summam 50 florenorum polonic*orum*, idque curare et facere debeat omnino *infra annum proxime futurum. Sub paena ammissionis* omnium fructuum, reddituum et proventuum dictę ecclesiae per biennium, ipso facto post dictum tempus incurren*da*, quodque si infra dictum tempus facere neglexerit exnunc, prout extunc, [2-]dictum dominum plebanum (!)[-2] privatur omnibus fructibus, proventibus et redditibus dictae ecclesiae per biennium, eosque fabricę eiusdem ecclesiae applicavit.

Praeterea, cum dicta ecclesia habeat multa bona ab Haereticis occupata, quę opera et diligentia p*raedic*ti domini plebani cum auxilio nobilium parochianorum facile recuperabuntur, statuit, ut omnem diligentiam in dictis bonis recuperan*dis* adhibere et auxilium nobilium parochianorum, si opus fuerit, ad id invocare teneatur, et ex fructibus dictorum bonorum, [3-]quae a d*ict*o domino[-3] recuperabuntur, restaurari debeant ea, quae ipsi domino plebano in dicta ecclesia magis necessaria videbuntur, iuxta eiusdem domini plebani consensum, super hoc hodie[4] praestitum.

Item statuit, ut dictus plebanus sacerdotem idoneum, qui eius loco curam animarum in dicta ecclesia habeat, semper retinere debeat. Sub paena 10 sexagenarum pro qualibet vice, fabricę eiusdem ecclesiae applican*da*.

Et cum vicarÿ tanquam mercenarÿ saepe soleant circa curam sibi commissam negligentes esse, statuit, ut p*raedic*tus dominus plebanus teneatur ad minus bis[5] in anno, videlicet semel in[6] quolibet semestri, eandem ecclesiam et vicarium visitare. Sub paena 10 sexagenarum pro qualibet vice, ut supra applican*da*.

Ac[7] praecepit eidem plebano, ut quolibet anno in dicta

[1] id *Vebl.* [2] dictus dominus plebanus *emend. Vebl.* [3] quae ad co(mmodum) domino *Vebl.* [4] ho– *add. alia manu* [5] *corr.* [6] *corr.* [7] item *Vebl.*

išleisti minėtos bažnyčios taisymui. Be to, prisidėdamas prie minėto stogo ir sienų atnaujinimo, tas pats ponas klebonas turi išleisti iki 50 lenkiškų auksinų nuosavų pinigų; tuo pasirūpinti ir tai atlikti jis būtinai privalo per ateinančius metus, grasant visų minėtos bažnyčios įplaukų, pajamų ir pelno praradimo dvejiems metams bausme, *ipso facto* užsitrauktina praėjus minėtam laikui; ir jei to per minėtą laiką nepadarys, iš minėto pono klebono nuo tada bus atimtos visos tos bažnyčios dvejų metų įplaukos, pajamos bei pelnas; juos vizitatorius paskyrė tai pačiai bažnyčiai.

Be to, kadangi esama daug eretikų užimto tos bažnyčios turto, kuris minėto pono klebono pastangomis ir rūpesčiu padedant parapijiečiams bajorams bus lengvai atgautas, nutarė, kad [klebonas] turi dėti visokeriopas pastangas tam turtui atgauti, ir, jei reikės, šiam reikalui pasitelkti parapijiečių bajorų pagalbą; o iš minėto turto, kurį atgaus tas klebonas, pajamų turi būti atstatyta tai, kas pačiam ponui klebonui toje bažnyčioje atrodys labiau reikalinga pagal to paties pono klebono dėl šio [dalyko] šiandien pateiktą sutikimą.

Taip pat nutarė, kad minėtas klebonas turi nuolat laikyti tinkamą kunigą, kuris vietoj jo toje bažnyčioje rūpintųsi sielovada, grasant skirtina tai pačiai bažnyčiai dešimties kapų [grašių] bauda už kiekvieną kartą.

Ir kadangi vikarai kaip samdiniai, besirūpindami tuo, kas jiems pavesta, būna aplaidūs, nutarė, kad minėtas ponas klebonas turi mažiausiai dukart per metus, būtent kartą per pusmetį lankyti tą bažnyčią ir jos vikarą, grasant skirtina kaip aukščiau dešimties kapų [grašių] bauda už kiekvieną kartą.

Ir tam pačiam klebonui įsakė kasmet minėtoje bažnyčioje skelbti pačiam (arba pasirūpinti, kad paskelbtų vikaras) Didįjį Ketvirtadienį skaitomą bulę bei Tridento Susirinkimo nuta-

ecclesia per se publicet vel per vicarium publicari curet bullam die Cenę Domini legi consuetam et decretum Concilÿ Tridentini de clandestinis matrimonÿs, et illa observare, sub paena 4 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item, ut observet et[1] per suum vicarium observari curet decreta Concilÿ Tridentini incirca patrinos, videlicet non admittat ad suscipien*dum* baptisatum nisi unum vel unam, aut duos ad summum, videlicet unum et unam. Sub paena 2 sexagenarum pro qualibet vice, qua con*tra*venerit, ut supra applican*da*.//

f.41v Item, ut plebanus libros duos fieri[2] curet, in quorum uno curet ordinate describi nomina omnium baptisatorum et compatrum, in altero vero nomina contrahentium matrimonium. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item ... [3]

Ac missale novum iuxta ritum Romanae Ecclesiae, quamprimum poterit, comparare debeat[4] et iuxta illud Missas in eadem ecclesia celebrari curet.

Item prohibuit, ne dictus plebanus, vicarius vel bacalaureus eius, quando sonantur campanae pro mortuis, exigant pro sono campanę ultra summam consuetam, videlicet 18[5] grossorum. Et si dictus vicarius vel bacalaureus, vel quisque alius dicti domini plebani minister plus exigeri[6], debeat dictus dominus plebanus illum graviter punire et ad restitutionem p*raedic*tae pecuniae cogere, alias ipse teneatur ad restitutionem de suo proprio.

Praesentibus venerabili patre Nicolao Sedkowszki, sup*radic*to, Sebestiano Stephanowicz, magistro scholę in Koltymiany, et me, Stanislao, notario etc.[7] In domo eiusdem Reverendi Domini plebani, die 4 octobris.

Quae omnia p*raedic*tus Reverendus Dominus Nicolaus Corizna, plebanus praesens, acceptavit et promisit adiuvan*te* Domino Deo se adimpleturum, praesentibus eisdem.

[1] vel *Vebl.* [2] haberi *Vebl.* [3] *tres lineae manuscripti del.* [4] debet *Jat.* [5] *corr.* [6] audeat *fort. addendum* [7] supra dicto *Vebl.*

rimą dėl slaptų santuokų, ir įsakė tų nutarimų laikytis, grasant skirtina kaip aukščiau keturių kapų bauda.

Taip pat [įsakė] laikytis ir pasirūpinti, kad vikaras laikytųsi Tridento Susirinkimo nutarimų dėl krikštatėvių, būtent kad leistų priimti pakrikštytojo tik vieną vyrą arba moterį, arba daugiausiai du, būtent vieną vyrą ir vieną moterį, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs.

Taip pat klebonui [įsakė] pradėti dvi knygas, kurių vienoje rūpintųsi tvarkingai rašyti visų pakrikštytųjų ir krikštatėvių, o kitoje – besituokiančiųjų vardus, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Taip pat ir kuo greičiau įgyti naują mišiolą pagal Romos Bažnyčios apeigas ir pasirūpinti, kad pagal jį toje bažnyčioje būtų laikomos Mišios.

Taip pat uždraudė minėtam klebonui, vikarui arba bakalaurui už skambinimą varpais už mirusius reikalauti daugiau negu įprasta, būtent aštuoniolika grašių; ir jei minėtas vikaras ar bakalauras, ar bet kuris kitas to pono klebono tarnas imtų reikalauti daugiau, tas ponas klebonas privalo jį rimtai nubausti ir priversti grąžinti minėtus pinigus, priešingu atveju klebonas pats privalo atlyginti iš savo lėšų.

Dalyvaujant aukščiau minėtam garbiajam tėvui Mikalojui Sedkovskiui, Kaltinėnų mokyklos mokytojui Sebastijonui Steponavičiui ir man, notarui Stanislovui ir t. t. To paties garbiojo pono klebono namuose, spalio 4 dieną.

Visa tai čia esantis minėtas garbusis ponas klebonas Mikalojus Korizna dalyvaujant tiems patiems [asmenims] priėmė ir pasižadėjo, padedant Viešpačiui Dievui, įvykdyti.

Die 7 octobris 1579, Medniki[1]

Coram Reverendo Domino etc., comparuerunt Wornię Gregorius Ianowicz, Georgius Waisterowicz, Mathias Sliaigier, in termino sibi a p*raedic*to Reverendo Domino Kroze assignato, dicentes, quod ipsi comparuerunt potius ut jurisditionem p*raedic*ti Reverendi Domini declinent, quam in ea consentient, ac quod ipsi et eorum confraternitas non subiacent illius jurisditioni, quia illorum confraternitas est voluntarie ab ipsismet civibus constituta, et ipsi habent eorum proprios dominos, quibus obedire tenentur. Tunc dominus interogavit, an attulerint privilegia et scripturas [2-]di*ct*ae confraternitatis[-2]; dixerunt se non attulisse ex causis supra allegatis. Tunc dominus dixit illis non satisfecisse praecepto, in quo fuerunt moniti non solum ad comp*a*rendu*m*[3], sed etiam quaecunque privilegia et scripturas dictae fraternitatis ad auferendu*m* (!)[4], et tunc p*raedic*ti gubernatores petierunt sibi dari aliquantulum temporis, ut secum simul colloquantur, et quid eis in huiusmodi negocio[5] facien*dum* sit, statuere possint.

Deinde dicta die sup*radic*ti iterum comparuerunt et parendo praecepto Reverendi Domini exhibuerunt quasdam copias privilegiorum dictae confraternitatis, quas scripturas dominus iussit, ut reliquantur penes ipsum ad viden*dum* et consideran*dum* illas. Deinde illos interogavit, an habeant librum aliquem, in quo ordinationes et constitutiones dictae confraternitatis sint scripti. Responderunt se habere et exhibere.

Interogati, an soleant convenire confratres dictae confraternitatis, quoties in anno et in quo loco, et quid tractare soleant in istis congregationibus, responderunt, quod congregantur quater in anno, et quod locus non est ordinarius, sed congregantur in domo alicuius et in congregationibus solebant tractare res dictae confraternitatis, et solebant cantari aliquę ora-

[1] Vorniae *mg. M1* [2] ecclesiae et confraternitatis *Vebl.* [3] competendum *Vebl.* [4] afferendum *emend. Jat.* [5] negotio *Vebl.*

1579 metų spalio 7 dieną, Medininkuose

Grigalius Janavičius, Jurgis Vaisteravičius, Motiejus Sliaigeris pagal minėto garbiojo pono Kražiuose jiems paskirtą terminą prisistatė garbiojo pono ir t. t. akivaizdon Varniuose, sakydami, kad jie atvyko veikiau atmesti to garbiojo pono jurisdikcijos nei jai paklusti, ir kad nei jie patys, nei jų brolija nėra pavaldi jo jurisdikcijai, nes jų brolija savanoriškai įkurta pačių miestelėnų – jie turi savus ponus, kuriems privalo paklusti. Tada ponas paklausė, ar [jie] atvežė minėtos brolijos privilegijas bei raštus; [šie] pasisakė neatvežę dėl aukščiau išdėstytų priežasčių. Tada ponas pasakė, jog jie neįvykdė įsakymo, kuriuo buvo įspėti ne tik pasirodyti, bet ir atsivežti visas tos brolijos privilegijas ir raštus; tada tie vadovai paprašė duoti jiems truputėlį laiko pasitarti tarpusavyje ir nuspręsti, kas jiems šiuo reikalu darytina.

Vėliau tą dieną aukščiau minėtieji prisistatė vėl ir paklusdami garbiojo pono įsakymui pateikė minėtos brolijos privilegijų nuorašus; tuos raštus ponas liepė palikti jam peržiūrėti ir apsvarstyti. Tada jų paklausė, ar turi kokią nors knygą, kurioje būtų surašyti tos brolijos potvarkiai ir nutarimai. Jie atsakė turį ir čia pateikią.

Paklausti, ar tos nariai broliai renkasi, kieksyk per metus ir kur, ir ką tose sueigose svarsto, atsakė, kad renkasi keturiskart per metus, ir kad įprastos vietos nėra – renkasi kieno nors namuose; sueigose būdavo svarstomi tos brolijos reikalai ir giedamos kai kurios maldos bei psalmės, po to kiekvienoje sueigoje kiekvienas brolis mokėdavo po du grašius tos brolijos ir Kražių bažnyčioje turimo altoriaus reikmėms; dabar sueigos nebevyksta, ir jie nebesusirenka jau ketveri metai; ir vėl paklausus pasakė, kad tos sueigos nutrūko dėl vieno miestelėno, kuris romiai nepakeldavo priekaištų, ir vėl paklausus pasakė: „Kitos priežasties nėra“.

tiones et psalmi, postea unusquisque confrater solvebat duos f.42r grossos in qualibet congregatione pro // necessitate dictae confraternitatis et altaris, quod habent in ecclesia Krozensi, sed quod nunc fiunt(!!)[1] congregationes, et iam sunt 4 anni, quod non congregantur; et facta replicatione dixerunt, quod p*raedic*tae congregationes fuerunt intermissae propter unum civem, qui reprehensiones non ferebat aequo animo; et facta replicatione dixerunt: Non est alia causa.

Interogati, an ista confraternitas habeat fundationem v*el*[2] aliqua bona mobilia vel stabilia, responderunt: Nihil habet; et facta replicatione dixerunt: Sunt quaedam pecuniae conflat*iles* ex sup*radic*tis collectionibus duorum[3] grossorum, quę ascendunt ad summam 40 sexagenarum, sed non sunt in prompta[4] peccunia, sed sunt mutuata diversis confratribus; prout apparet in libro nunc ostenso, et facta replicatione dixerunt: Confratres, qui habent illas pecunias, solvunt tres grossos pro qualibet sexagena, et antea solvebant 6 grossos a qualibet sexagena; et facta replicatione dixerunt: Facile exigi possent omnes istę pecuniae, si quis vellet illas convertere in fundationem dictae confraternitatis.

Interogati, an observentur nunc constitutiones, descriptae in libro, quae (!)[5] exhibuerunt, responderunt: A tempore, quo non fuerunt factae congregationes, non observantur amplius.

Interogati, an faciant celebrari Missas in illo altari et quoties in anno, responderunt: Jam est unquam annus, quod non fuerunt celebrata (!)[6] Missae, quia mortuus est altarista.

Deinde dominus propter angustiam temporis et alia graviora negocia[7], quae h*abet*[8] circa cathedralem ecclesiam, impeditus non potuit negocium dictae confraternitatis expedire, quia multa sunt corrigenda, addenda et minuen*da*, et propterea illud reiecit in aliud tempus commodius. Interim monuit sup*radic*tos gubernatores, ut curent sibi confici copias omnium

[1] non fiunt *add. Jat.* [2] aut *Vebl.* [3] *initium corr.* [4] percepta *Vebl.* [5] quem *Vebl.* quas *fort.* [6] celebratae *emend. Vebl.* [7] negotia *Vebl.* [8] habentur *Vebl.*

Paklausti, ar ši brolija turi fundaciją ar kokį nors kilnojamą ar nekilnojamą turtą, atsakė: „Nieko neturi", ir vėl paklausus pasakė: „Yra kažkiek sudėtų pinigų iš aukščiau minėtų dviejų grašių rinkliavų – tai sudaro 40 kapų [grašių]", tačiau tai nėra gryni pinigai, bet išskolinti įvairiems broliams – taip matyti iš dabar parodytos knygos; ir vėl paklausus [brolijos vadovai] pasakė: „Tuos pinigus turintys broliai moka po tris grašius už kiekvieną kapą, o anksčiau už kiekvieną kapą mokėdavo šešis grašius", ir vėl paklausus pasakė: „Būtų galima lengvai išreikalauti visus tuos pinigus, jei kas panorėtų juos paversti tos brolijos fundacija".

Paklausti, ar dabar laikomasi pateiktoje knygoje surašytų įstatų, atsakė: „Nuo tada, kai nebešaukiamos sueigos, daugiau nebesilaikoma".

Paklausti, ar pasirūpina, kad prie to altoriaus būtų laikomos Mišios, ir kieksyk per metus, atsakė: „Jau kaip ir metai, kai Mišios nebelaikomos, nes mirė altarista".

Tada ponas dėl laiko stokos bei kitų rimtesnių katedros bažnyčios reikalų negalėdamas išspręsti tos brolijos reikalo (reikia daug taisyti, pridėti ir sumažinti), atidėjo tai kitam, patogesniam laikui. Tuo tarpu įspėjo aukščiau minėtus vadovus, kad pasirūpintų pasidaryti visų tų įstatų, potvarkių bei privilegijų nuorašus ir tuos nuorašus atvežtų minėtam ponui, idant šis galėtų nuodugniau nutarti tai, kas nutartina dėl tos brolijos Dievo garbei ir sielų išganymui; [vizitatorius] grąžino jiems tas knygas ir raštus – juos privalo būtinai atsiųsti į Medininkus ir Varnius aukščiau minėtam garbiajam ponui arba garbingiausiojo vyskupo oficijolui, grasant minėtai Kražių

dictarum[1] constitutionum et ordinationum ac privilegiorum, dictasque copias dicto domino afferant, ut maturius statuere possit, quae circa dictam confraternitatem ad gloriam Dei et animarum salutem statuenda[2] erunt, et restituit illis dictos libros et scripturas, quas debeant omnino mittere Medniki et Wornie supradicto Reverendo Domino vel officiali Reverendissimi Episcopi. Sub paena 10 sexagenarum, dictae ecclesiae in Croze applicanda et in subsidium executionis. Praesentibus patre Nicolao etc.[3], et domino capitaneo.

Die 2 octobris, anno quo supra[4]

Reverendus Dominus Tarquinius etc.,visitavit ecclesiam [5-]Sanctae Alexandriae[-5] in civitate Wornie eiusdem diocesis, et inprimis visitavit Venerabile Sacramentum, existens in altari in armariolo, sed aperto[6] et fracta ianua; in quo armariolo est intus[7] vasculum stanneum, in quo vase est intus capsula quaedam, serico cooperta, sed multum immunda et lacera (quam[8] dominus comburi mandavit), et intus bursula linea, in qua servatur Venerabile Sacramentum parum munde et parum decenter; in dicto armario est lapis consecratus et corporale.

Altare immundum cum imagine Beatae Mariae Virginis, sed[9] iam vetustate corruptum; supra altare est fenestra, valde fracta, quae indiget reparatione.

Ecclesia est consecrata, ut apparet ex signis, et est satis bene constituta, parum indiget reparatione superius in tecto; in qua ecclesia erat quidam[10] sacerdos, nomine Martinus Gosliczki, Plocensis diocesis. Cui dominus ostensis literis, delato iuramento de veritate dicenda, etc.[11], et illum interogavit, ut infra.

Inprimis, an ista ecclesia sit parochialis, respondit: Est parochialis; et facta replicatione dixit: Ego sum rector et habui

[1] documentorum *Vebl.* [2] statuendum *Vebl.* [3] *supradicto Vebl.* [4] Vorniae *mg. M1* [5] Sancti Alexandri *emend. Jat.* [6] apto *Vebl.* [7] inclusum *Vebl.* [8] quae *Vebl.* [9] quod *Vebl.* [10] quidem *Jat.* [11] ut supra *Vebl.*

bažnyčiai ir bausmės įvykdymui paremti skirtina dešimties kapų bauda. Dalyvaujant tėvui Mikalojui ir t. t. bei ponui seniūnui.

Metais kaip aukščiau, spalio 2 dieną

Garbusis ponas Tarkvinijus ir t. t. tos pačios vyskupijos Varnių mieste vizitavo šventosios Aleksandrijos bažnyčią[55], o pirmiausia – Garbingąjį Sakramentą, esantį altoriuje, spintelėje, tačiau atdaroje ir sulūžusiomis durimis; toje spintelėje yra alavinis indelis, to indelio viduje – kažkokia mušta oda, bet labai nešvari ir suplyšusi dėželė (ponas pareikalavo ją sudeginti), o šioje – maža lininė bursa, kurioje gan nešvariai ir netinkamai laikomas Garbingasis Sakramentas; toje spintelėje yra konsekruotas akmuo bei korporalas.

Altorius nešvarus ir jau susidėvėjęs, su Švenčiausiosios Mergelės Marijos paveikslu; virš altoriaus yra labai išdužęs langas, kurį reikia taisyti.

Kaip matyti iš ženklų, bažnyčia yra konsekruota ir gerai įrengta, tik viršuje reikia kiek pataisyti stogą. Toje bažnyčioje buvo vienas Plocko vyskupijos kunigas, vardu Martynas Goslickis; ponas, parodęs jam raštą, prisaikdinęs sakyti tiesą ir t. t., jį apklausė, kaip žemiau.

Pirmiausia [paklaustas], ar ši bažnyčia parapinė, atsakė: „Parapinė“, ir vėl paklausus pasakė: „Esu rektorius; jau treti

istam ecclesiam a Reverendissimo Domino Episcopo moderno, iam est tertius annus.//

f.42v Interogatus, quando fuerit renovatum Venerabile[1] Sacramentum, respondit: Jam sunt duę septimanę, et soleo renovare qualibet quarta hebdomada.

Interogatus, quomodo deferat Sanctissimum Sacramentum ad infirmos et eis administret, respondit: Ego affero prout nunc est in illo vase; et facta replicatione dixit: Quando deffero (!) in civitatem, tunc cum comitatu,[2] luminaribus et campanis, sed quando extra civitatem ad aliquem pagum, tu*nc*[3] solus ego defero cum illo, qui me vocat.

Deinde accessit ad fontem baptismalem in medio ecclesiae existentem, qui est in vase ligneo, in[4] concha ramea, mediocriter mundus, tectus cum coopertorio ligneo, sed non est clausus clave.

Interogatus, quomo*do*[5] administret sacramentum Baptismatis, respondit: Prout est descriptum in agenda Cracoviensi; quam ostendit antiquam et laceram, et interogatus dixit: Admitto tres compatres.

Interogatus, an habeat librum, in quo scribantur nomina baptisatorum et compatrum, respondit: Habeo; et ostendit parvulum et pessime ordinatum.

Interogatus, an habeat crisma et oleum catecuminorum et infirmorum, respondit: Habeo; et ostendit, sed nihil erat: bombix sine crismate et sine oleo siccum, sed inquit: Ego accipio crisma a cathedrali, quotiescunque baptiso aliquem, et ibi etiam baptisantur pro maiori parte, hic pauci[6].

Interogatus, an in ista parochia sint multi parochiani, et an sufficiat unus sacerdos in administran*dis* sacramentis, respondit: Est numerosa parochia, et vix potest sufficere unus sacerdos, sed propter paucitatem sacerdotum oportet, ut sufficiat.

Interogatus, an omnes parochiani istius ecclesiae sint

[1] *initium corr.* [2] cum *add. Vebl.* [3] et cetera *Vebl.* [4] et *Vebl.* [5] quoties *Vebl.* [6] pueri *Vebl.*

metai, kai šią bažnyčią gavau iš garbingiausiojo pono dabartinio vyskupo".

Paklaustas, kada buvo atnaujintas Garbingasis Sakramentas, atsakė: „Prieš dvi savaites; atnaujinu kas ketvirtą savaitę".

Paklaustas, kaip neša Švenčiausiąjį Sakramentą ligoniams ir jiems teikia, atsakė: „Nešu kaip jis dabar yra tame inde", ir vėl paklausus pasakė: „Kai nešu į miestą – su palyda, žvakėmis ir varpeliais, bet kai už miesto, į kokį nors kaimą, tuomet nešu vienas su tuo, kuris mane pakviečia"

Tada priėjo prie bažnyčios viduryje esančios krikštyklos – ji yra mediniame inde, variniame dubenyje, pusėtinai švari, uždengta mediniu dangčiu, bet be užrakto.

Paklaustas, kaip teikia Krikšto Sakramentą, atsakė: „Kaip aprašyta Krokuvos agendoje"; ją, seną ir suplyšusią, parodė ir paklaustas pasakė: „Prileidžiu tris krikštatėvius".

Paklaustas, ar turi knygą, kurioje būtų rašomi pakrikštytųjų ir krikštatėvių vardai, atsakė: „Turiu", ir parodė mažutę bei labai blogai tvarkomą.

Paklaustas, ar turi krizmą ir katechumenų bei ligonių aliejų, atsakė: „Turiu", ir parodė, bet ten nieko nebuvo – sausa vata be krizmos ir be aliejaus, tačiau pasakė: „Kai tik ką nors krikštiju, krizmą imu iš katedros; ir dažniausiai krikštijama ten, čia nedaug.

Paklaustas, ar šioje parapijoje daug parapijiečių, ir ar pakanka vieno kunigo teikti sakramentus, atsakė: „Parapija gausi, ir vieno kunigo vargiai pakanka, bet, trūkstant kunigų, reikia, kad pakaktų".

Paklaustas, ar visi šios parapijos parapijiečiai katalikai, atsakė: „Yra ir keletas eretikų, bet nedaug", ir vėl paklausus pasakė: „Schizmatikų nėra".

Paklaustas, ar yra viešų sugyventinių, atsakė: „Keletas",

Catholici, respondit: Sunt etiam aliqui Haeretici, sed non multi; et facta replicatione dixit: Non sunt Schismatici.

Interogatus, an sint publici concubinarÿ, respondit: Sunt aliqui; et interogatus dixit: Dominus Benedictus Kotarskÿ, canonicus Mednicensis, iam diu retinet concubinam et pueros ex ea habet, et vocatur dicta concubina Ursula, cui p*raedic*tus dominus Kotarski emit quędam bona in villa, et manet cum dicto domino Kotarszki in praestimonio canonicatus, et vocatur eius materfamilias. Et dominus Balthasar Uliczki, canonicus Mednicensis[1], retinuit per plures annos et nunc, ut aiunt, illam nuptui tradisse[2], sed adhuc habitat cum illo. Et etiam dominus Mathias Strykowszki retinet mulierem in sua domo, ut aiunt, ad malum usum. Et similiter Joannes Kukielka, vicarius, retinuit concubinam; et facta replicatione dixit: Ego nullam retineo ad istum usum, sed unam habeo in domo plebanatus, quę una cum marito in dicta domo habitat; et etiam Jacobus, sacristianus ecclesiae cathedralis, retinet concubinam, ex qua habet liberos.

Interogatus, an in ista ecclesia sint reliquiae Sanctorum, respondit: Sunt; et ostendit pacificale argenteum, parum deauratum, cum reliquÿs decem millium martirum.

Interogatus de calice et alÿs paramentis, ostendit calicem cum patena argenteu*m*[3], aliquantulum deauratum, cum corporali et custodia, mediocriter mund*um*[4], et dixit se habere etiam calicem alium, quem attuli ad alteram parochialem ecclesiam, Zorany, oppidum Regium, quia ibi non e*st*[5] calix.

Item ostendit planetam unam cum alÿs paramentis, sed laceris aliquantulum, et unum antependium ex gamelloto[6] ultra illud, quod est in altari, lacerum, et cappam unam; et interogan*te* domino dixit: Habeo tantum unam planetam et aliam in sup*radic*ta ecclesia Zorany, et hic non sunt alia paramenta; et iterum interogatus dixit: Non est monstrantia; ostendit etiam

[1] *corr.* [2] tradere *vel* tradi *Vebl.* tradere (vult) *Jat.* [3] argentea *Vebl.* [4] munda *Vebl.* [5] erat *Vebl.* [6] Gamellotto *Jat.*

ir paklaustas pasakė: „Ponas Benediktas Kotarskis, Medininkų kanauninkas, jau seniai laiko sugyventinę ir su ja turi vaikų; ta sugyventinė vadinasi Uršulė, jai minėtas ponas Kotarskis nupirko žemės kaime. Ji gyvena su tuo ponu Kotarskiu kanauninkijos valdoje ir vadinama jo namų šeimininke. Ir ponas Baltazaras Ulickis, Medininkų kanauninkas, daugel metų laikė sugyventinę, o dabar, sakoma, ją ištekinęs, bet [ši] ligi šiol gyvena su juo. Ir taipogi ponas Motiejus Stryjkovskis savo namuose laiko moterį, sakoma, blogam. Taipogi sugyventinę laikė ir vikaras Jonas Kukielka", ir vėl paklausus pasakė: „Šiam tikslui jokios moters nelaikau, bet klebonijos namuose turiu vieną [moterį], kuri tuose namuose gyvena kartu su vyru; taipogi ir katedros bažnyčios zakristijonas Jokūbas laiko sugyventinę, su kuria turi vaikų".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje yra šventųjų relikvijų, atsakė: „Yra", ir parodė sidabrinį, kiek paauksuotą pacifikalą su dešimties tūkstančių kankinių relikvijomis.

Paklaustas apie kieliką ir kitus reikmenis, parodė sidabrinį, kiek paauksuotą kieliką su patena, korporalu ir pusėtinai švaria kustodija; pasisakė turįs ir kitą kieliką: „Jį išvežiau į kitą, parapinę bažnyčią – Žarėnuose, karaliaus miestelyje, nes ten kieliko nėra".

Taip pat parodė vieną arnotą ir kitus kiek apiplyšusius bažnytinius drabužius, ir, be esančio altoriuje, dar kitą suplyšusį antependiumą iš kupranugario vilnos bei vieną kapą, ir ponui klausiant pasakė: „Čia turiu tik vieną arnotą, kitas – aukščiau minėtoje Žarėnų bažnyčioje; kitų liturginių drabužių čia nėra", ir vėl paklaustas pasakė: „Monstrancijos nėra", taip pat parodė keletą šilku ir auksu siuvinėtų dangalėlių arba skepetaičių ir dar vieną korporalą; be viso to pasakė nieko daugiau nesant.

Paklaustas, iš ko ir kada gavo šventimus, atsakė: „Gavau

quasdam mappulas sive sudariolas (!)[1], serico et auro contextas, et unum aliud corporale; praeterea dixit nihil esse[2]. //

f.43r Interogatus, a quo et quando susceperit ordines sacros, respondit: Accepi hic in cathedrali a domino Victorino, tunc Episcopo Mednicensi, et habeo *lit*eras; in quibus ostendit, quod accepit ordines sacros de licentia sui ordinarÿ.

Interogatus, an habeat *lit*eras collationis istius ecclesiae, respondit: Habeo; et ostendit.

Interogatus, an habeat aliam ecclesiam, respondit: Habeo aliam ecclesiam sup*radict*am, quae vocatur Zorany, quae est filia istius ecclesiae, sed nullam habet fundationem, nec habeo collationem, sed Episcopus iussit mihi, ut habeam curam etiam illius ecclesiae, et propterea inservio ibi tanquam vicarius, et distat ab ista tribus miliari[bus][3].

Interogatus, an resideat semper in ista parochiali ecclesia, respondit: Resideo alternatim, videlicet una hebdomada, et altera in ista ecclesia; et facta replicatione dixit: Illa ecclesia in Zorany nullam habet fundationem neque redditus, neque proventus aliquos, sed ex mandato Reverendissimi ego habeo curam dictae ecclesiae et non habeo p*raes*en*tati*onem[4] ad illam.

Interogatus, an fecerit professionem fidei, respondit: Feci coram Reverendissimo Domino Episcopo in synodo.

Interogatus, an sit magister scholę, respondit: Hic non est, sed circa cathedralem ecclesiam.

Interogatus, quibus diebus soleat hic celebrare Missas, respondit: Diebus dominicis et alÿs festis ac ferÿs sextis.

Interogatus, an soleat concionari et docere populum doctrinam Christianam, respondit: Habeo contionem in cathedrali ecclesia et propterea hic non possum concionari, quia non est alius concionator in dicta ecclesia cathedrali.

Interogatus, a quo sit conductus, ut concionetur in illa

[1] sudariola *emend. Vebl.* [2] *Vebl. non legit* [3] miliarijs *Vebl.* [4] praetensionem *Vebl.*

čia, katedroje, iš pono Viktorino, tuometinio Medininkų vyskupo, ir turiu raštą"; jame parodė, jog šventimus priėmė leidus savo ordinarui.

Paklaustas, ar turi šios bažnyčios paskyrimo raštą, atsakė: „Turiu", ir parodė.

Paklaustas, ar turi kitą bažnyčią, atsakė: „Turiu kitą aukščiau minėtą bažnyčią, kuri vadinasi Žarėnai; ji yra šios bažnyčios filija, bet neturi jokios fundacijos; neturiu ir paskyrimo, bet vyskupas įsakė man rūpintis ir ana bažnyčia, todėl tarnauju ten kaip vikaras; ji yra už trijų mylių".

Paklaustas, ar nuolat reziduoja šioje parapinėje bažnyčioje, atsakė: „Reziduoju pakaitomis: vieną savaitę [ten], o kitą – šioje bažnyčioje", ir vėl paklausus pasakė: „Ana bažnyčia Žarėnuose neturi jokios fundacijos nei jokių pajamų ar lėšų; paskyrimo į ją neturiu, bet ta bažnyčia rūpinuosi Garbingiausiojo pavedimu".

Paklaustas, ar atliko tikėjimo išpažinimą, atsakė: „Atlikau Garbingiausiajam ponui vyskupui per sinodą".

Paklaustas, ar yra mokytojas, atsakė: „Ne čia, yra prie katedros bažnyčios".

Paklaustas, kuriomis dienomis čia laiko Mišias, atsakė: „Sekmadieniais, per kitas šventes bei penktadieniais".

Paklaustas, ar sako pamokslus ir moko žmones tikybos, atsakė: „Pamokslą sakau katedros bažnyčioje ir dėl to (kadangi kito pamokslininko toje katedros bažnyčioje nėra) čia pamokslauti negaliu".

Paklaustas, kas jį įpareigojo sakyti pamokslus anoje bažnyčioje, atsakė: „Niekas, ir niekas man nieko nemoka".

Paklaustas, ar toje kitoje Žarėnų bažnyčioje sako pamokslus ir moko tikybos, atsakė: „Kas antrą sekmadienį, kaip sakiau", ir vėl paklausus pasakė: „Kai vykstu į Žarėnus, katedroje jokio pamokslininko nebūna".

ecclesia, respondit: A nemine sum conductus et a nemine mihi aliquid solvitur.

Interogatus, an in illa alia ecclesia Zorany solet concionari et docere doctrinam Christianam, respondit: Soleo alternis dominicis prout dixi; et facta replicatione dixit: Quando ego proficiscor in Zoranÿ, in cathedrali nullus est concionator.

Interogatus, an doceat pueros doctrinam Christianam, respondit: Ego docerem, sed non conveniunt.

Interogatus, an semper incedat in habitu et tonsura clericalibus, respondit: Incedo semper; et ostendit coronam.

Interogatus, an unquam publicaverit in ista ecclesia decreta Concilÿ Tridentini de clandestinis matrimonÿs, respondit: Non publicavi; et facta replicatione dixit: Nec publicavi in cathedrali ecclesia, quia ego non habeo ista decreta Concilÿ Tridentini.

Interogatus, an parochiani istius ecclesiae soleant contrahere matrimonia in ecclesia vel in domibus privatis, respondit: Isti, qui sunt in civitate, contrahunt omnes in ecclesia, et etiam alÿ praeter aliquos nobiles, qui sunt in villis, qui contrahunt in domibus privatis; et facta replicatione dixit: Vel ego sum praesens, dum contrahunt matrimonium, vel aliquis alius sacerdos; et interogatus dixit: Habeo librum, in quo scribo nomina eorum; et ostendit eundem libellum, in quo scribat (!)[1] nomina baptisatorum male et confuse.

Interogatus, an fiant hic aliquae processiones, respondit: Fiunt processiones diebus dominicis, quando ego celebro hic.

Interogatus de officio parochi et multis alÿs, bene respondit, et iterum interogatus dixit: Jam sunt circiter 20 anni, quod ego sum in Samogitia, et bene scio linguam samogiticam.

Interogatus, an soleat frequenter administrare sacramentum Confessionis et Communionis, et Extremę Unctionis, respondit: Rarissime, imo omnes moriuntur sine confessione et communione et extrema unctione.

[1] scribit *emend. Jat.*

Paklaustas, ar moko vaikus tikybos, atsakė: „Mokyčiau, bet nesusirenka".

Paklaustas, ar nuolat nešioja dvasininko drabužį ir tonzūrą, atsakė: „Nešioju nuolat", ir parodė tonzūrą.

Paklaustas, ar kada nors šioje bažnyčioje paskelbė Tridento Susirinkimo nutarimus apie slaptas santuokas, atsakė: „Nepaskelbiau", ir vėl paklausus pasakė: „Nepaskelbiau nė katedros bažnyčioje, nes šių Tridento Susirinkimo nutarimų neturiu".

Paklaustas, ar šios bažnyčios parapijiečiai tuokiasi bažnyčioje, ar privačiuose namuose, atsakė: „Visi miestiečiai, taip pat ir kiti, tuokiasi bažnyčioje, išskyrus kaimuose gyvenančius bajorus – jie tuokiasi privačiuose namuose", ir vėl paklausus pasakė: „Tuokiantis dalyvauju arba aš, arba kuris nors kitas kunigas", ir paklaustas pasakė: „Turiu knygą, kurioje rašau jų vardus", ir tą knygelę parodė: joje pakrikštytųjų vardus rašo blogai ir netvarkingai.

Paklaustas, ar čia rengiamos procesijos, atsakė: „Procesijos rengiamos sekmadieniais, kai čia laikau Mišias".

Paklaustas apie klebono pareigas bei daug ką kita, atsakė gerai ir vėl paklaustas pasakė: „Jau apie 20 metų esu Žemaitijoje ir gerai moku žemaičių kalbą".

Paklaustas, ar dažnai teikia Išpažinties ir Komunijos bei Paskutinio patepimo sakramentus, atsakė: „Labai retai; dargi priešingai – visi miršta be išpažinties ir Komunijos, ir be paskutinio patepimo".

Paklaustas, ar parapijiečiai eina išpažinties ir Komunijos bent kartą per metus, atsakė: „Nedaugelis; net kai buvo jubiliejus, tik penki atliko išpažintį ir priėmė Komuniją".

Paklaustas, kaip klauso išpažinčių ir tiria išpažinties einančiųjų sąžines, atsakė gerai ir atrodo pakankamai žinąs tai, kas būtina klebono pareigoms.

Paklaustas, ar paskelbė Didžiojo Ketvirtadienio bulę, at-

Interogatus, an soleant isti parochiani confiteri et communicari saltem semel in anno, respondit: Pauci, et quando fuit Jubileus, tantum quinque confessi sunt et communicarunt.

Interogatus, quo ordine utatur in audien*dis* confessionibus et examinan*dis* conscientÿs confitentium, bene respondit, et videtur satis scire ea, quae sunt necessaria ad officium parochi.//

f.43v Interogatus, an publicaverit bullam Cenae Domini, respondit: Habeo in polonico sermone translatam et impressam; quam ostendit et publicavit tam in ista ecclesia, quam in cathedrali.

Interogatus, an soleat absolvere confitentes in dicta bulla reservatos, respondit: Nisi in articulo mortis, nunquam absolvo a peccatis, reservatis Summo Pontifici vel Episcopo.

Interogatus, quid petat, ut sibi solvatur pro administran*da* confessione et alÿs sacramentis, respondit: Nihil ego [1-]peto, sed quan*doque* dant[-1] grossum vel aliquid simile pro elemosyna.

Interogatus, an moneat suos parochianos, ut accipiant sacramentum Confirmationis, respondit: Non monui, sed monebo.

Interogatus, an sint aliqui clerici in ista ecclesia, respondit: Ego solus sum, sed in cathedrali, quae est[2] hic in propinquo ultra flumen, sunt alÿ.

Interogatus, an sint publici excommunicati, respondit: Non sunt.

Interogatus, ubi sepeliuntur mortui, respondit: Aliqui in cymiterio et ecclesia, sed pro maiori parte in campis.

Interogatus, quam familiam retineat ipse parochus, respondit: Meis sumptibus retineo duos laicos et unum pastorem pecorum, et mulierem cum marito, et eorum filiam, quae habet circa 15 annos. [3-]Retineo etiam aliam unam virginem,[-3] quae mihi fuit pignori[4] data pro una sexagena cum dimidio ab eius

[1] posco, quandoquam dant *Vebl.* [2] *om. Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2*
[4] *subter linea ducta est M2*

sakė: „Turiu išverstą į lenkų kalbą bei atspausdintą“[56], ir ją parodė; paskelbė tiek šioje bažnyčioje, tiek ir katedroje.

Paklaustas, ar duoda išrišimą toje bulėje rezervuotais atvejais, atsakė: „Popiežiui ar vyskupui rezervuotų nuodėmių atvejais niekados išrišimo neduodu, nebent mirties valandą“.

Paklaustas, ko prašo, kad jam būtų mokama už išpažinties bei kitų sakramentų teikimą, atsakė: „Neprašau nieko, bet kai kada duoda grašį ar ką nors panašaus kaip išmaldą“.

Paklaustas, ar paragina savo parapijiečius priimti Sutvirtinimo Sakramentą, atsakė: „Neparaginau, bet paraginsiu“.

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje yra kokių nors klierikų, atsakė: „Esu vienintelis, bet katedroje, kuri čia, kaimynystėje, už upės, esama kitų“.

Paklaustas, ar yra viešai ekskomunikuotų, atsakė: „Nėra“.

Paklaustas, kur laidojami mirusieji, atsakė: „Kai kurie šventoriuje ir bažnyčioje, bet dažniausiai laukuose“.

Paklaustas, kokią šeimyną laiko pats klebonas, atsakė: „Savo lėšomis išlaikau du pasauliečius ir vieną galvijų piemenį bei moterį su vyru ir jų dukterį, kuriai apie penkiolika metų. Taipogi laikau dar vieną mergaitę, kurią man už pusantros kapos [grašių] įkeitė jos motina; ji pas mane dirba, kol jos motina grąžins man pinigus“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Dirba ir namuose, ir lauke“, ir darsyk paklausus pasisakė laikąs mergaitę dvejus metus.

Paklaustas apie šios parapinės bažnyčios įplaukas bei pajamas, atsakė: „Grynais pinigais gaunu aštuonias kapas [grašių]“, ir vėl paklausus pasakė: „Turi dešimt valakų žemės, kuriuose gyvena valstiečiai. Jie moka aukščiau minėtus pinigus ir vieną dieną per savaitę dirba mano nuosavą žemę“, ir darsyk paklausus pasakė: „Nežinau, kiek yra mano nuosavos žemės; surenku apie dvylika statinių kviečių, tiek pat

matre, quae laborat apud me quousque eius mater reddat[1] mihi pecuniam; et replican*te* domino dixit: Laborant et in domo, et extra; et facta iterum replicatione dixit se retinuisse a duobus annis.

Interogatus de fructibus er redditibus istius parochialis ecclesiae, respondit: In peccunia numerata accipio 8 sexagenas; et facta replicatione dixit: Habet 10 mansos agri, in quibus sunt rustici, qui solvunt sup*radic*tam peccuniam [2-]et laborant agrum meum proprium uno die singulis hebdomadis;[-2] et facta iterum replicatione dixit: Nescit (!)[3], quantus sit ager meus proprius, sed soleo recolere [4-]circa 12 tunnas tritici et totidem siliginis ac[5] circa 20 tunnas avenę; et facta[-4] replicatione dixit: Aliqui dant aliquid pro strena, sed parum.

Interogatus, an solvantur aliquę decimae a nobilibus, respondit: Non solvuntur.

Interogatus, an sint aliqua bona istius parochialis ecclesiae oppignorata vel alienata, vel ab Haereticis occupata, respondit: Habeo omnia bona integra, nec sunt oppignorata vel occupata ab aliquibus. Cymiterium est bene septum.

Dicta die 2 octobris[6]

Deinde Reverendus Dominus fecit convocare cives Vornienses, videlicet Jacobum advocatum, Stanislaum Jurgawicz, notarium eiusdem civitatis, Joannem barbitonsorem, Gasparum farmacopolam et plures alios, qui fuerunt interogati de pluribus circa plebanum et ecclesiam sup*radic*tam. Qui dixerunt, quod nunquam vel rarissime solet concionari in dicta ecclesia parochiali et nunquam solet vocare, ut eos doceat doctrinam Christianam. Quoad administrationem sacramentorum dixerunt, quod bene se gerit, et p*rae*terea[7] conquesti

[1] redeat *Vebl.* reddat *susp. Jat.* [2] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [3] nescio *emend. Vebl.* [4] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2* [5] et *Vebl.* [6] Vorniae *mg. M1;* Civium testimonium *paulo inferius alia manu saec. 17–18* [7] propterea *Vebl.*

rugių bei apie dvidešimt statinių avižų", ir vėl paklausus pasakė: „Kai kurie duoda ką nors kalėdos, bet mažai".

Paklaustas, ar bajorai moka kokias nors dešimtines, atsakė: „Nemoka".

Paklaustas, ar yra kokio nors įkeisto, perleisto ar eretikų atimto šios parapinės bažnyčios turto, atsakė: „Visą turtą turiu nepaliestą; įkeisto ar kieno nors atimto nėra".

Šventorius gerai aptvertas.

Minėtą spalio 2 dieną

Tada garbusis ponas liepė sušaukti Varnių miestiečius, būtent: vaitą Jokūbą, to paties miesto notarą Stanislovą Jurgevičių, barzdaskutį Joną, vaistininką Kasparą ir daugelį kitų; jų paklausė daugelio dalykų apie kleboną ir aukščiau minėtą bažnyčią. Jie pasakė, kad klebonas toje parapinėje bažnyčioje niekuomet arba labai retai sako pamokslus ir niekada nepakviečia mokytis tikybos. Dėl sakramentų teikimo pasakė, kad teikia gerai, ir, be to, pasiskundė, kad mirusiuosius laidojant čia, katedros bažnyčioje, tos bažnyčios tarnai verčia

fuerunt, quod quando sepeliuntur mortui[1] hic in cathedrali, ministri dictae ecclesiae cogunt ipsos solvere et extorquunt[2] pecunias plus debita et consueta; et iterum interogati dixerunt iam fuisse solitum solvere [3-]quandoque 20 grossi[4], quandoque mediam sexagenam[-3] ad summum; nunc autem cogunt solvere [5-]integram sexagenam[-5]; et facta replicatione dixerunt: Mathias cantor[6] cum adolescente Joanne accipiunt pecunias et habent officium istud.

Interogati, an unquam de hoc conquesti fuerunt coram officiali, responderunt, [7-]quod non sunt[-7] conquesti.//

f.44r Interogati, an habeant aliquid dicendum contra p*raedic*tum plebanum vel contra dominos canonicos et ministros ecclesiae cathedralis, responderunt: Quoad parochum nihil; quo vero ad ecclesiam cathedralem dixerunt, quod in dicta ecclesia nunquam fuit tanta negligentia in administran*dis* sacramentis et divinis officy̆s peragen*dis*, quia contio est [8-]raro, et quandoque die dominica est tantum unum Sacrum, et canonici vel raro, vel nunquam resident, et quoad vitam, vivunt libere, prout illis placet, et retinent publice concubinas[-8] dominus Kotarszki et Balthasar Uliczki.

Die 5 octobris

Sup*radic*tus Reverendus Dominus visitator iussit ad se vocari Reverendissimi Domini Episcopi officialem[9], qui est sup*radic*tus dominus Martinus Goszliczki, plebanus Vorniensis, et ipsum delato iuramento de veritate dicen*da*[10] interogavit ut infra.

Interogatus primum, an sit officialis Reverendissimi Domini Episcopi Mednicensis in ista cathedrali, respondit: Ego

[1] *initium corr.* [2] extorquere *Vebl.* [3] *subter linea ducta est M2* [4] grossos *emend. Jat.* [5] *subter linea ducta est M2* [6] NB Schola *mg. M2* [7] *subter linea ducta est M2* [8] *subter linea ducta est M2;* Canonici *mg. M1* [9] Testimonium Martini officialis *mg. M1?* [10] dicendi *Jabl. ut semper*

juos mokėti ir išlupa daugiau pinigų nei dera ir yra įprasta; ir vėl paklausti pasakė, jog jau buvo įprasta mokėti tai dvidešimt, tai daugiausiai pusę kapos grašių, o dabar [tie tarnai] verčia mokėti visą kapą; ir vėl paklausus pasakė: „Tuos pinigus ima ir šią pareigą turi kantorius Motiejus su jaunuoliu Jonu".

Paklausti, ar kada nors dėl šito skundėsi oficijolui, atsakė, kad nesiskundė.

Paklausti, ar turi ką nors pasakyti prieš minėtą kleboną ar prieš ponus katedros bažnyčios kanauninkus bei tarnus, atsakė: „Dėl klebono – nieko", o apie katedros bažnyčią pasakė, kad dar niekuomet toje bažnyčioje nebuvo taip aplaidžiai teikiami sakramentai ir atliekamos šventos apeigos: pamokslas būna retai, sekmadienį kartais būna tiktai vienos Mišios, ir kanauninkai reziduoja retai arba visai nereziduoja; o dėl asmeninio gyvenimo, tai gyvena laisvai, kaip jiems patinka, ir ponas Kotarskis bei Baltazaras Ulickis viešai laiko sugyventines.

Spalio 5 dieną

Aukščiau minėtas garbusis ponas vizitatorius liepė pas save pašaukti garbingiausiojo pono vyskupo oficijolą – jis yra aukščiau minėtas ponas Martynas Goslickis, Varnių klebonas; prisaikdinęs sakyti tiesą, vizitatorius jį apklausė kaip žemiau.

Pirmiausia paklaustas, ar jis yra garbingiausiojo pono Medininkų vyskupo oficijolas šioje katedroje, atsakė: „Jokios privilegijos iš garbingiausiojo pono vyskupo neturiu, bet esu

nullum habeo privilegium a Reverendissimo Domino Episcopo, sed *tamen*[1] sum tanquam causarum auditor; et facta replicatione dixit: Nullam facultatem habeo in scriptis[2].

Interogatus, an ipse cognoscat omnes causas, pertinentes ad forum Reverendissimi Domini Episcopi, respondit: Ab anno citra ego audivi et cognovi causas omnes, licet sint paucae et parvi momenti, et si fortasse occurrit causa alicuius momenti, ego consilium peto a canonicis.

Interogatus, an habeat gradum doctoratus vel aliquem alium gradum, respondit non habere, sed est publicus notarius auctoritate apostolica.

Interogatus, an dederit aliquam operam iuri canonico, respondit: Ego non dedi operam iuri canonico et propterea de eo nullam habeo notitiam; et facta replicatione dixit: Quando est aliqua lis et controversia inter personas ecclesiasticas, convoco mi*hi*[3] in auxilium eos, qui melius sciunt; et facta replicatione dixit: Soleo adhibere consilium domini Balthasar*is*[4] Uliczki, *canonici istius ecclesiae, qui licet non sit* juris doctor, tamen intelligit causas; et facta replicatione dixit: Non habeo notarium, sed oretenus facio omnia.

Interogatus, quae solent accidere causae in foro episcopali, respondit: De matrimonio aut de aliqua iniuria et de similibus; et facta replicatione dixit: Si aliquis contraxit matrimonium, deinde non vult retinere propriam uxorem; et iterum facta replicatione dixit: Ego praecipio marito sub paena excommunicationis, ut permaneat cum sua uxore; tunc dominus illum docuit, quomodo debeat uti remedio excommunicationis, et facta replicatione dixit: Ego excommunicavi plures, sed aliqui sunt absoluti et nunc[5] tantum duo sunt in excommunicatione.

Interogatus, an soleant fieri divortia in ista parochia, respondit: Nunquam meo tempore fuit factum divortium.

[1] tantum *Vebl.* [2] in scriptis *om. Vebl.* [3] tantum *Vebl.* [4] Balthasari *Vebl.* [5] denuo *del.*

tarsi bylų teisėjas", ir vėl paklausus pasakė: „Jokių raštiškų įgaliojimų neturiu".

Paklaustas, ar pats veda visas bylas, priklausančias garbingiausiojo pono vyskupo teismui, atsakė: „Maždaug metus klausau ir vedu visas bylas, nors jų nedaug ir jos nesvarbios, o jei kartais pasitaiko kokia nors svarbesnė byla, prašau kanauninkų patarimo".

Paklaustas, ar turi daktaro ar kokį nors kitą laipsnį, atsakė neturįs, bet esąs apaštališkąja galia viešasis notaras.

Paklaustas, ar nors kiek mokėsi kanonų teisės, atsakė: „Kanonų teisės nesimokiau, todėl jos visai neišmanau", ir vėl paklausus pasakė: „Kilus kokiam nors ginčui ar kivirčui tarp Bažnyčios asmenų, šaukiuosi pagalbon tuos, kurie geriau išmano", ir vėl paklausus pasakė: „Naudojuosi kanauninko Baltazaro Ulickio patarimu – jis, nors ir ne teisės daktaras, bylas išmano", ir vėl paklausus pasakė: „Notaro neturiu, viską atlieku žodžiu".

Paklaustas, kokios bylos pasitaiko vyskupo teisme, atsakė: „Dėl santuokos arba dėl kokios nors neteisybės ir panašios", ir vėl paklausus pasakė: „Jei kas nors susituokė, o po to nebenori laikyti savo žmonos", ir darsyk paklausus pasakė: „Liepiu vyrui likti su savo žmona, grasindamas ekskomunikos bausme". Tada ponas jį pamokė, kaip privalo naudotis ekskomunikos priemone, ir [vizitatoriui] paklausus [oficijolas] pasakė: „Ekskomunikavau daugelį, bet kai kurie gavo išrišimą, ir dabar ekskomunikuoti tėra tiktai du".

Paklaustas, ar šioje parapijoje būna skyrybų, atsakė: „Mano laiku skyrybų niekuomet nėra buvę".

Paklaustas, kiek kanauninkų yra šioje katedros bažnyčioje, atsakė: „Šeši ir arkidiakonas", ir vėl paklausus pasakė: „Kunigai trys: ponas Baltazaras, Kotarskis ir ponas Mikalojus, kiti ne kunigai".

[1-]Interogatus, quot[-1] canonici sint in ista cathedrali ecclesia, respondit: Sex et archidiaconus; et facta replicatione dixit: Tres sunt sacerdotes: dominus Balthasar, Kotarsky et dominus Nicolaus, alÿ non sunt sacerdotes.

Interogatus, quomodo dicti canonici sint obedientes Domino Episcopo, respondit: Sunt nunc obedientes, quia coguntur a Reverendissimo Domino Episcopo, sed antea non fuerunt obedientes.

Interogatus, an resideant omnes in ista ecclesia, respondit: Non semper, imo raro, quia resident in suis villis, et illi, qui sunt sacerdotes, negligunt suum officium.

Interogatus, an incedant semper in habitu et tonsura clericalibus, respondit: Vix tantum unus dominus Nicolaus Daux, canonicus, incedit in habitu et tonsura; et facta replicatione dixit: Alÿ clerici, qui sunt in ecclesia, negligunt habitum,[2] tonsuram; et facta replicatione dixit: Ego moneo illos, ut ferant habitum et tonsuram clericalem, sed non curant.

Interogatus, an in dicta ecclesia cantentur horę canonicae, respondit: Cantentur (!)[3] tantum horę Beatae Mariae Virginis; et facta replicatione dixit: Ego nescio, quare non cantantur horę canonicae, sed credo, quod nunquam fuerint cantatae.//

f.44v Interogatus, an sint distributiones quotidianę in ista ecclesia pro praesentibus et residentibus, respondit: Hic non sunt alię distributiones quotidianę.

Interogatus, an dicti canonici omnes retineant suum vicarium, respondit: Tantum unum retinet dominus Petrus[4] Pethkowicz et alterum retinet dominus archidiaconus, sed a paucis diebus, credo, quia audivit de adventu Dominationis Vestrae Reverendae, coeteri vero non retinent.

Interogatus, an dicti vicarÿ fungantur suo officio in celebrandis Missis, respondit: Maxime negligunt; et facta replicatione dixit: Ego moneo, sed nolunt me audire et volunt me

[1] *subter linea ducta est M2;* De canonicis *mg. M1?* [2] et *add. Jabl. Vebl.* [3] cantantur *emend. Jat.* [4] *om. Jat.*

Paklaustas, kaip minėti kanauninkai klauso pono vyskupo, atsakė: „Dabar yra klusnūs, nes garbingiausiasis ponas vyskupas verčia, bet anksčiau klusnūs nebuvo".

Paklaustas, ar visi reziduoja šioje bažnyčioje, atsakė: „Ne visada, netgi retai, nes reziduoja savo valdose, o tie, kurie yra kunigai, apleidžia savo pareigas".

Paklaustas, ar kanauninkai nuolat nešioja dvasininkų drabužį ir tonzūrą, atsakė: „Vos vienas kanauninkas, ponas Mikalojus Daukša, nešioja drabužį ir tonzūrą", ir vėl paklausus pasakė: „Kiti šios bažnyčios dvasininkai aprangos ir tonzūros nepaiso", ir vėl paklausus pasakė: „Įspėju nešioti dvasininko drabužį ir tonzūrą, bet jie nepaiso".

Paklaustas, ar toje bažnyčioje giedamos kanoninės valandos, atsakė: „Giedamos tik Švenčiausiosios Mergelės Marijos valandos", ir vėl paklausus pasakė: „Nežinau, kodėl kanoninės valandos negiedamos, bet manau, kad niekada giedamos ir nebuvo".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje vyksta kasdienės dalybos esantiems ir reziduojantiems kanauninkams, atsakė: „Jokių kasdienių dalybų čia nėra".

Paklaustas, ar visi minėti kanauninkai laiko savo vikarą, atsakė: „Tiktai ponas Petras Petkevičius laiko vieną, o kitą – bet vos kelios dienos, manau, išgirdęs apie Jūsų Garbiosios Prakilnybės atvykimą – ponas arkidiakonas; o kiti nelaiko".

Paklaustas, ar tie vikarai atlieka savo pareigas laikydami Mišias, atsakė: „Yra labai aplaidūs", ir vėl paklausus pasakė: „Įspėju, bet nenori manęs klausyti ir netgi ketina mane apkulti", ir vėl paklausus pasakė: „Laikydami Mišias yra pagarbūs ir laikosi minėtų Krokuvos mišiolo apeigų, nes Romos mišiolo čia neturime".

Paklaustas, kas šioje katedros bažnyčioje klauso išpažinčių, atsakė: „Aš, o man nesant – tas dabar įkalintasis vikaras",

adhuc verberare; et facta replicatione dixit: In celebran*dis* Missis sunt reverentes et adhibent dictas ceremonias ut in missali Cracoviensi, quia Romanum hic non habemus.

Interogatus, quis audiat confessiones[1] in ista cathedrali ecclesia, respondit: Ego audio confessio*ne*m[2], et in absentia *mea vicarius ille, qui nunc incarceratus est; et facta replicatione* dixit: Ego habeo licentiam audien*di* confessiones a Reverendissimo Domino Episcopo, et ille vicarius habet licentiam a me.

Interogatus, an soleat fieri Capitulum in ista ecclesia, respondit: Solent facere Capitulum solenne semel in anno, videlicet in festo Sanctorum Petri et Pauli, solent etiam fieri alÿs temporibus, [3]-sed non est ali*q*uod-[3] tempus certum statutum.

Interogatus, in quo loco solent habere Capitulum et quid soleant tractare, respondit: Solent in ecclesia facere Capitulum, sed nescio, quid tractent.

Interogatus, an admittantur aliqui ad praestan*dum* votum, qui non sunt saltem subdiaconi, respondit: Admittuntur etiam, qui sunt clerici tantum.

Interogatus, an aliquod sit praestimonium constitutum pro concionatore, respondit: Nescio.

Interogatus, an custos ecclesiae sit sacerdos vel in ordinibus sacris constitutus, respondit: Ordinem habet subdiaconatum (!)[4]; et facta replicatione dixit: Non incedit in habitu et tosura clericalibus.

Interogatus, quomodo vocetur iste custos, respondit: Jacobus Ilinski.

Interogatus, quomodo se gerat dictus Jacobus in custodia dictae ecclesiae, respondit: Bene se gerit.

Interogatus[5], an dictus Jacobus custos habeat uxorem, respondit: Non habet, sed, spero, concubinam habet et ex ea habet filios, et eam publice et palam fovet in civitate, in domo sua propria.

[1] Confessiones *mg. M1* [2] confessiones *Jat.* [3] quia non est aliud *Vebl.* [4] subdiaconatus *Vebl.* [5] *subter linea ducta est cum* NB *mg. M2*

ir vėl paklausus pasakė: „Leidimą klausyti išpažinčių gavau iš garbingiausiojo pono vyskupo, o tas vikaras gavo leidimą iš manęs".

Paklaustas, ar šioje bažnyčioje renkasi kapitula, atsakė: „Iškilminga kapitula rengiama kartą per metus, per šventųjų Petro ir Pauliaus šventę; jos taipogi būna ir kitu metu, bet jokio tikslaus laiko nėra nustatyta".

Paklaustas, kur vyksta kapitula ir kas joje svarstoma, atsakė: „Kapitula renkasi bažnyčioje, bet ką svarsto, nežinau".

Paklaustas, ar tiems, kurie nėra bent subdiakonai, suteikiama balso teisė [kapituloje], atsakė: „Suteikiama ir tiems, kurie yra tik klierikai".

Paklaustas, ar yra kokia nors pamokslininkui paskirta valda, atsakė: „Nežinau".

Paklaustas, ar bažnyčios zakristijonas yra kunigas, ar turi kokius nors šventimus, atsakė: „Yra subdiakonas", ir vėl paklausus pasakė: „Dvasininko drabužio bei tonzūros nenešioja".

Paklaustas, kuo vardu šis zakristijonas, atsakė: „Jokūbas Ilinskis".

Paklaustas, kaip minėtas Jokūbas prižiūri minėtą bažnyčią, atsakė: „Gerai".

Paklaustas, ar tas zakristijonas Jokūbas turi žmoną, atsakė: „Neturi, bet, manau, turi sugyventinę ir su ja turi vaikų; ją viešai ir atvirai globoja mieste, nuosavame name".

Paklaustas, kuo vardu ši moteris, atsakė: „Sofija; su ja jis susilaukė dviejų vaikų".

Paklaustas apie minėtų kanauninkų asmeninį gyvenimą bei elgesį, atsakė: „Tai, ką žinojau apie tai, jau pasakiau, kai Jūsų Prakilnybė vizitavo mano parapinę bažnyčią".

Paklaustas, ar jam atrodo kas nors keistina, taisytina arba atnaujintina minėtoje katedros bažnyčioje, atsakė: „Daug kas

21.-776

Interogatus, quomodo vocetur haec mulier, respondit: Sophia, et ex ea suscepit duos filios.

Interogatus de vita et moribus dictorum canonicorum, respondit: Ego iam dixi quicquid sciebam circa istud, quando [1-]*Dominatio Vestra*[-1] visitavit ecclesiam meam parochialem.

Interogatus, an videatur sibi aliquid reformandum vel reparand*um*, vel restauran*dum* esse in dicta cathedrali ecclesia, respondit: Multa essent reformanda et corrigen*da* propter negligentias canonicorum et vicariorum, et aliorum, quae omnia [2-]*Dominatio Vestra*[-2] cognoscet in visitatione cathedralis ecclesiae.

Interogatus de redditibus canonicorum, respondit se nescire.

Die 7 octobris

Reverendus Dominus, absoluta visitatione ecclesiae parochialis Vorniensis[3], cuius plebanus est venerabilis Martinus Gosliczki, officialis Reverendissimi Domini Episcopi, fecit infra*scrip*tas reformationes et ordinationes.

Inprimis, ut restauretur porta tabernaculi sive armarioli, in quo servatur Venerabile Sacramentum, ut possit claudi clave, idque p*raedic*tus plebanus efficere debet infra mensem. Sub paena 2 sexagenarum, locis pÿs applican*da* arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi ordinarÿ.

Et idem plebanus fenestram vitream, quae est super altari, debeat infra 4[4] menses proxime sequentes omnino reparare. Sub paena 4 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Similiter tectum eiusdem ecclesiae, ubi est necesse, ne in ea pluat, aptari curet omnino infra 6 menses. Sub paena 10 sexagenarum, ut supra applican*da*. //

f.45r Item, ut[5] fons (!) baptismalis aptare[6] debeat, ut possit claudi clave, infra mensem, et deinde semper clausum reti-

[1] dominus visitator *Vebl.* [2] dominus visitator *Vebl.* [3] Reformatio alexandriae *mg. aliqua manu saec 16–17.* [4] 3 *Vebl.* [5] et *Vebl.* [6] aptari *Vebl.*

būtų keistina ir taisytina dėl kanauninkų ir vikarų bei kitų [dvasininkų] aplaidumo; visa tai Jūsų Prakilnybė patirs vizituodamas katedros bažnyčią".

Paklaustas apie kanauninkų pajamas, atsakė nieko nežinąs.

Spalio 7 dieną

Garbusis ponas, baigęs vizituoti Varnių parapinę bažnyčią – jos klebonas yra garbingiausiojo pono vyskupo oficiolas garbusis Martynas Goslickis – pertvarkė bei patvarkė tai, kas surašyta žemiau:

Pirmiausia [įsakė] pataisyti duris tabernakulio arba spintelės, kurioje laikomas Garbingasis Sakramentas, kad jas būtų galima užrakinti; tai minėtas klebonas turi atlikti per mėnesį, grasant šventoms vietoms garbingiausiojo pono vyskupo ordinaro nuožiūra skirtina dviejų kapų [grašių] bauda.

Ir tas pats klebonas privalo per keturis artimiausius mėnesius būtinai pataisyti virš altoriaus esantį stiklinį langą, grasant skirtina kaip aukščiau keturių kapų [grašių] bauda.

Taip pat per šešis mėnesius būtinai tepasirūpina pataisyti, kur būtina, tos pat bažnyčios stogą, kad nelytų vidun, grasant skirtina kaip aukščiau dešimties kapų bauda.

Taip pat įsakė per mėnesį krikštyklą padaryti tinkamesnę (kad ją būtų galima užrakinti) ir nuo tada nuolat laikyti

nere. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Ac ad suscipien*dum* baptisatum e[1] fonte baptismatis non admitantur (!)[2] nisi unus vel una, aut ad summum duo, videlicet unus et una, iuxta formam Concilÿ Tridentini. Sub paena 2 sexagenarum pro qualibet vice, qua fuerit con*tra*ventum, ipso facto incurren*da*, locis pÿs, ut supra, applican*da*.

Et libros duos *praedic*tus plebanus conficere debeat, in quorum uno nomina baptisatorum et compatrum, in altero nomina contrahentium matrimonium ordinate describere omnino debeat. Sub pęna 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item, ut crisma et oleum catecuminorum et infirmorum in eadem parochiali ecclesia retinere semper debeat. Sub paena 4 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item, ut crucem parvam, saltem ligneam depictam, comparare infra 6 menses et in altari retinere debeat. Sub paena unius sexagenae, ut supra applican*da*.

Item prohibuit, ne in posterum ipse plebanus suas ecclesias deserens alienis inserviat, sed in suis ecclesÿs concionari debeat, videlicet duabus hebdomadis in ecclesia *Sanc*tae Alexandrię[3] Wornię, cuius ipse est plebanus, et tertia hebdomada in ecclesia Zoranensi, quam ipse habet in commenda, et ita deinceps tantum qualibet tertia hebdomada residere debeat in Zorani, et duabus hebdomadis Vornię. Sub paena unius sexagenae pro qualibet vice, qua con*tra*venerit, ut supra applican*da*.

Item, ut saltem diebus dominicis debeat sonare *post*[4] prandium campanam et in ecclesia, si venient pueri, illos docere doctrinam Christianam. Sub paena medÿ floreni pro qualibet vice, ut supra applican*da*.

Item monuit[5] *praedic*tum plebanum, ut saepe hortetur suos parochianos ad accipien*dum* sacramentum Confirmationis et ad frequentan*dum* sacramentum Confessionis et Communionis.

Et ut visitet infirmos etiam non requisitus, praesertim

[1] ex *Vebl.* [2] admittantur *Jat.* [3] sancti Alexandri *emend. Vebl.* [4] *dubit.;* prius *Vebl.* [5] ut *del.*

uždarytą, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Ir priimti pakrikštytojo iš krikštyklos pagal Tridento Susirinkimo patvarkymą tebūna leidžiami tik vienas vyras ar viena moteris, arba daugiausiai du, būtent vienas vyras ir viena moteris, grasant šventoms vietoms skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda, *ipso facto* užsitrauktina kiekvieną kartą, kai nusižengs.

Ir minėtas klebonas privalo pradėti dvi knygas: vienoje jų būtinai privalo tvarkingai rašyti pakrikštytųjų ir krikštatėvių, kitoje – besituokiančiųjų vardus, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Taip pat įsakė toje pat parapinėje bažnyčioje nuolat laikyti krizmą ir katechumenų bei ligonių aliejų, grasant skirtina kaip aukščiau keturių kapų bauda.

Taip pat įsakė per šešis mėnesius įgyti ir altoriuje laikyti nedidelį, bent medinį dažytą kryžių, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda.

Taip pat uždraudė ateityje pačiam klebonui apleidžiant savo bažnyčias tarnauti kitoms: jis privalo sakyti pamokslus savo bažnyčiose, būtent, dvi savaites šventosios Aleksandrijos bažnyčioje Varniuose, kur jis yra klebonas, o trečią savaitę jam pavestoje Žarėnų bažnyčioje, ir taip nuo šiol tik kas trečią savaitę privalo reziduoti Žarėnuose, o dvi savaites – Varniuose, grasant skirtina kaip aukščiau vienos kapos bauda už kiekvieną kartą, kai nusižengs.

Taip pat įsakė bent sekmadieniais po pietų skambinti varpu ir bažnyčioje, jei ateis vaikai, mokyti juos tikybos, grasant skirtina kaip aukščiau pusės kapos bauda už kiekvieną kartą.

Taip pat įspėjo minėtą kleboną dažnai paraginti savo parapijiečius priimti Sutvirtinimo Sakramentą ir eiti Išpažinties bei Komunijos Sakramento.

in civitate existentes, et illos hortetur ad sancta sacramenta suscipien*da*.

Item, ut Concilium Tridentinum infra annum comparare debeat et[1] illius decreta de clandestinis matrimonÿs in dictis ecclesÿs saltem semel in anno publice[2] et posthac semper observare[3], ac priusquam celebretur matrimonium debeant fieri denunciationes de dicto matrimonio celebran*do* tribus diebus dominicis vel fest*is*[4] iuxta formam dicti Concilÿ Tridentini. Sub paena 2 sexagenarum, ut supra applican*da*.

Item liberam facere Catherinam ancillam, quam ipse retinet pignori, omnino teneatur, etiam si non restitutis duabus sexagenis, pro ea numeratis, cum servitium praestiterit per tantum tempus, ut seipsam liberaverit, et expresse eidem praecepit plebano, ut eam liberam faciat infra mensem, ita ut sit in arbitrium ipsius Catherinę discedere vel remanere. Sub paena 10 sexagenarum.

Item, ut infra annum debeat comparare missale et breviarium Romanum, et iuxta illud Missas celebrare et horas canonicas recitare respective. Sub paena 4 sexagenarum, locis pÿs, ut supra, applican*da*; in quibus omnibus reservavit arbitrium Reverendissimorum Dominorum Nuntÿ Apostolici et Episcopi mutan*di*, adden*di* et minuen*di*.

Praesentibus venerabili patre Nicolao Sedkowski sup*radic*to, Jacobo Ilinski, sacristiano ecclesiae cathedralis Mednicensis, et me, Stanislao, notario sup*radic*to. Medniki, in curia Reverendissimi Domini Episcopi, die, anno quo supra.

Die 2 octobris

Haec est visitatio ecclesiae cathedralis Mednicensis,[5] quam Reverendus Dominus Tarquinius Peculus etc.[6] visitavit et accedens ad dictam ecclesiam cathedralem, quę est

[1] illos *del.* [2] publicare *prop. Jat.* [3] *s.l.* [4] festivis *Vebl.* [5] Ecclesiae Cathedralis Visitatio *mg. M1* [6] retroscriptus *Vebl.*

Ir [įsakė] net ir neprašytam lankyti ligonius, ypač gyvenančius mieste, ir juos raginti priimti šventus sakramentus.

Taip pat [įsakė] per metus įsigyti Tridento Susirinkimo nutarimus bei bent kartą per metus minėtose bažnyčiose skelbti nutarimus dėl slaptų santuokų ir nuo tol visada jų laikytis; o prieš tuokiantis tris sekmadienius arba šventadienius pagal minėto Tridento Susirinkimo patvarkymą privalo būti skelbiama apie būsimą santuoką, grasant skirtina kaip aukščiau dviejų kapų bauda.

Taip pat [įsakė] būtinai paleisti į laisvę (net ir nesugrąžinus įkeistų dviejų kapų) užstatu laikomą tarnaitę Kotryną, nes ji ištarnavo tiek laiko, kad pati save išlaisvino, ir griežtai įsakė tam pačiam klebonui ją išlaisvinti per mėnesį – taip, kad pačios Kotrynos nuožiūrai būtų palikta spręsti – išeiti ar likti, grasant dešimties kapų bauda.

Taip pat [įsakė] per metus įsigyti Romos mišiolą bei brevijorių ir pagal juos atitinkamai laikyti Mišias ir kalbėti kanonines valandas, grasant šventoms vietoms skirtina kaip aukščiau keturių kapų bauda. Visais atvejais [vizitatorius] paliko garbingiausiųjų ponų apaštališkojo nuncijaus ir vyskupo nuožiūrai šitai pakeisti, papildyti ir sumažinti.

Dalyvaujant aukščiau minėtam garbiajam tėvui Mikalojui Sedkovskiui, Medininkų katedros bažnyčios zakristijonui Jokūbui Ilinskiui ir man, aukščiau minėtam notarui Stanislovui. Medininkuose, garbingiausiojo pono vyskupo dvare, dieną ir metais kaip aukščiau.

Spalio 2 dieną

Ši vizitacija yra Medininkų katedros bažnyčios; ją vizitavo garbusis ponas Tarkvinijus Pekulas ir t. t. Atėjęs į minėtą šventųjų apaštalų Petro ir Pauliaus titulo katedros bažnyčią,

sub invocatione Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, interogavit ibi existentes, quis habeat curam istius ecclesiae, Responderunt: Jacobus hic praesens[1]; cui dominus ostensis *lit*eris suarum facultatum et delato iuramento de veritate di-
f.45v cen*da* etc. super // his, quae interogab*itur*[2], exceptis criminibus occultis etc.[3], illum interogavit, an serventur (!)[4] in ista ecclesia Venerabile Sacramentųm. Respondit: Servetur (!); et ostendit locum.

Interogatus, an ipse sit sacerdos, respondit: Sum subdiaconus tantum; et facta replicatione dixit: Ego non administro sacramenta, sed paramenta tantum sacerdotibus paro et ecclesiam custodio.

Interogatus, quis administret sacramenta in hac ecclesia, respondit: Vicarÿ et canonici, quando intersunt.

Deinde accessit ad Venerabile Sacramentum, quod est extra altare a manu Evangelÿ, in armariolo (in pariete templi) satis pulchre construct*o*[5]; in quo armario est parvulum tabernaculum stanneum deauratum, in quo est vasculum parvulum argenteum deauratum, in eo bursula linea, in qua servatur Venerabile Sacramentum satis decenter et munde.

Interogatus, quando fuerit renovatum, respondit: Hac hebdomada; non ardet coram Venerabili Sacramento lampa nec lumen. Postea visitavit altare maius, in quo est tantum una mappa cum antependio, et interogan*te* domino dictum custodem templi, dixit: Prout est nunc [6-]celebrat*ur* in eo[-6].

In eodem altari est ancora[7] magna cum figura Sanctissimi Crucifixi, Beatae Mariae Virginis et aliorum Sanctorum, pulchre depicta et ornata.

Deinde visitavit altare aliud, non longe a Sacramento Eucharistię existens, in quo altari similiter est tantum unica mappa nec integra, et ita[8] in eo, ut dixit, celebratur.

[1] parochus *vel* praefatus *Vebl.* praefatus *Jat.* [2] interrogabitur *Vebl.* interrogabuntur *Jat.* [3] retroscriptis *Vebl.* [4] servetur *emend. Vebl.* [5] constructum *Vebl.* [6] celebratum in ea *Vebl.* [7] ancona *fort. legendum* [8] *s.l.*

vizitatorius ten esančių paklausė, kas šią bažnyčią tvarko. [Jie] atsakė: „Čia esantis Jokūbas". Parodęs jam savo įgaliojimų raštą ir prisaikdinęs sakyti tiesą ir t. t. apie tai, ko bus klausiamas, išskyrus slaptus nusikaltimus ir t. t., ponas jo paklausė, ar šioje bažnyčioje laikomas Garbingasis Sakramentas. Šis atsakė: „Laikomas", ir parodė kur.

Paklaustas, ar yra kunigas, atsakė: „Esu tiktai subdiakonas", ir vėl paklausus pasakė: „Neteikiu sakramentų, tik ruošiu kunigams liturginius drabužius ir prižiūriu bažnyčią".

Paklaustas, kas šioje bažnyčioje teikia sakramentus, atsakė: „Vikarai ir – kai būna – kanauninkai".

Tada vizitatorius atėjo prie Garbingojo Sakramento – jis yra bažnyčios sienoje iš Evangelijos pusės, šalia altoriaus esančioje pakankamai gražiai įrengtoje spintelėje; toje spintelėje yra mažytis paauksuotas alavinis tabernakulis, o jame – mažytis paauksuotas sidabro indelis, kuriame esti maža lininė bursa, o joje pakankamai deramai ir švariai laikomas Garbingasis Sakramentas.

Paklaustas, kada Sakramentas buvo atnaujintas, atsakė: „Šią savaitę". Prieš Garbingąjį Sakramentą nedega nei lempelė, nei žvakė. Po to aplankė didįjį altorių, kuriame yra tik vienas dangalas su antependiumu, ir, ponui klausiant minėtą zakristijoną, šis pasakė: „Mišios laikomos prie tokio, koks yra dabar".

Tame pat altoriuje yra didelis inkaras su gražiai nutapytais ir išpuoštais Švenčiausiojo Nukryžiuotojo, Švenčiausiosios Mergelės Marijos ir kitų šventųjų atvaizdais.

Tada vizitatorius aplankė kitą altorių, esantį netoli Eucharistijos Sakramento. Tame altoriuje irgi tėra vienintelis ir suplyšęs dangalas; kaip pasakė, Mišios prie jo taip ir laikomos.

Interogatus, an istud altare habeat fundationem separatam ab ecclesia, respondit: Nescio; et dominus interogavit plures alios existentes, qui simil*iter*[1] dixerunt se nescire. Deinde unus eorum, nomine Joannes, dixit: Credo, quod habeat bona separata, quia in isto altari cantatur semper Missa Beatae Mariae Virginis, et ratione istius altaris nos cantamus horas Beatae Mariae Virginis; et facta ṛeplicatione dixit: Episcopus habet *lit*eras fundationis.

Fere in medio ecclesiae a manu sinistra est sacellum sive capella cum altari tituli Sanctissimae Trinitatis, in quo multum pluit, et propter pluviam corrumpitur et putrescunt selarium et sella lignea in eodem sacello existentia.

In eodem sacello est armarium cum multis libris sacrae theologię et juris canonici, clave clausum.

Interogatus, an istud[2] sacellum habeat fundationem separatim, respondit: Habet; et facta replicatione dixit: Bartholomeus, qui nunc est musicus Magnifici Domini Marschalci Radziwil, est altarista istius altaris et est sacerdos.

Interogatus, quis habeat *lit*eras fundationis, respondit: Nescio; et replican*te* domino dixit: Nescio, quod onus habeat annexum. Tunc sup*radic*tus Joannes dixit: Ego scio, quod habet annexum onus celebran*di* duas Missas qualibet hebdomada.

Interogatus, quot redditus et proventus habeat ista capella, respondit: Nescio; et ita etiam responderunt astantes, deinde dixerunt: Nos credimus, quod habet circa 20 sexagenas in redditibus. Altare in eodem sacello est valde immundum, cum una mappa tantum, valde lacera et immunda.

Interogatus sup*radic*tus custos ecclesiae, an habeat aliquis particularem curam istius sacelli, respondit: Nemo est, qui habeat curam istius altaris.

Interogatus, an celebrentur Missae et quoties, respondit: Rarissime, solum quando sepelitur hic aliquis mortuus.

[1] simili modo *Vebl.* [2] altare *del.*

Paklaustas, ar šis altorius turi atskirą nuo bažnyčios fundaciją, atsakė: „Nežinau“; tada ponas paklausė daugelį kitų dalyvaujančių, kurie irgi pasisakė nežiną. Pagaliau vienas jų, vardu Jonas, pasakė: „Manau, kad turi atskirą turtą, nes prie šio altoriaus nuolat giedamos Švenčiausiosios Mergelės Marijos Mišios, dėl šio altoriaus giedame ir Švenčiausiosios Mergelės Marijos valandas“, ir vėl paklausus pasakė: „Fundacijos raštą turi vyskupas“.

Beveik ties bažnyčios viduriu iš kairės pusės yra koplyčia su Švenčiausiosios Trejybės titulo altoriumi. Joje labai lyja, ir dėl bėgančio vandens genda ir pūva toje pat koplyčioje esantys suolai ir medinės kėdės.

Toje pat koplyčioje yra rakinama spinta su daugeliu šventosios teologijos ir kanonų teisės knygų.

Paklaustas, ar ši koplyčia turi atskirą fundaciją, zakristijonas atsakė: „Turi“, ir vėl paklausus pasakė: „Šio altoriaus altarista yra Baltramiejus (šiuo metu prakilniojo pono maršalo Radvilos muzikas); jis yra kunigas“.

Paklaustas, kas turi fundacijos raštą, atsakė: „Nežinau“, ir ponui vėl klausiant pasakė: „Kokie altoriaus įpareigojimai, nežinau“. Tuomet aukščiau minėtas Jonas pasakė: „Žinau, kad yra įpareigojimas kas savaitę laikyti dvejas Mišias“.

Paklaustas, kiek įplaukų ir pelno turi ši koplyčia, atsakė: „Nežinau“; taip pat atsakė ir stovintys šalia. Po to jie pasakė: „Manome, kad gauna apie dvidešimt kapų [grašių] pajamų“. Tos koplyčios altorius labai nešvarus, tik su vienu labai suplyšusiu ir nešvariu dangalu.

Paklaustas, ar kas nors ypatingai rūpinasi šia koplyčia, aukščiau minėtas zakristijonas atsakė: „Niekas šiuo altoriumi nesirūpina“.

Paklaustas, ar laikomos Mišios ir kiek kartų, atsakė: „Labai retai, tik kuomet čia laidojamas koks nors mirusysis“.

Interogatus, an habeat paramenta altar*is*[1], respondit: Non habet nisi tantum, quod vos videtis hic in altari. Habet etiam calicem argenteum, qui est in sacristia.

Et contra, a manu dextra, est aliud sacellum cum altari Beatae Mariae Virginis, quod altare est valde immundum, cum una mappa tantum et valde lacera et immunda, et antependium a pluvia corru*mpitur*[2].//.

f.46r Interogatus sup*radic*tus custos, si istud sacellum habeat fundu*m*[3] separatim et altaristam, respondit: Nescio, an habeat aliquam fundationem, sed altarista nunc non est; et ita disserunt alÿ, quod nunc non habet altaristam; deinde subdit dictus custos ecclesiae: Ego audivi a domino Nicolao, canonico, quod istud sacellum habet fundationem, sed Dominus Episcopus possidet.

In eodem sacello est fons baptismalis in vase magno ligneo, in concha ramea, clave clausus, sed[4] aqua est valde immunda, cum vermibus, araneis et alÿs immundicitÿs.

Interogatus, quis habeat curam, administrationem sacramenti Baptismatis, respondit: Joannes Kukielka, vicarius.

Interogatus, an ipse sciat, quo ordine dictus Joannes utatur in baptisan*dis* pueris, respondit: Ego nescio.

Interogatus, an sit crisma et oleum, respondit: Est; et attulit duo vasa, unum stanneum, alterum argenteum, et in quolibet est crisma, oleum cathecuminorum et infirmorum, mediocriter bene custodit*a*.

[5]-In eodem sacello est sepulchrum muratum, sed rudem (!)[6], in quo dicunt esse sepultum Episcopum antecessorem istius, cuius Episcopi antecessoris est effigies pulchra-[5].

Super porta ecclesiae est horologium.

[7]-Ecclesia sup*radic*ta est lignea tota, magna et pulchra, sed multis in locis pluit, et indiget reparatione sup*erius*[8] in tecto-[7].

[1] altare *Vebl.* [2] *s.l.;* corruptum *Vebl.* [3] fundationem *Vebl.* [4] quia *Vebl.* [5] *subter linea ducta est M2* [6] rude *emend. Vebl.* [7] *subter linea ducta est M2* [8] saepius *Vebl.*

Paklaustas, ar yra altoriaus reikmenys, atsakė: „Be to, ką Jūs čia, altoriuje, matote, nėra. Yra ir sidabrinis kielikas, jis yra zakristijoje".

Ir priešais, iš dešinės pusės, yra kita koplyčia su Švenčiausiosios Mergelės Marijos altoriumi. Tas altorius labai nešvarus, tik su vienu labai suplyšusiu ir nešvariu dangalu, o antependiumas gadinamas lietaus.

Paklaustas, ar ši koplyčia turi atskirą fundaciją bei altaristą, aukščiau minėtas zakristijonas atsakė: „Ar turi kokią nors fundaciją, nežinau, bet altaristos dabar nėra", taip ir kiti tikina, kad dabar [koplyčia] altaristos neturi; tada tas zakristijonas pridūrė: „Iš pono kanauninko Mikalojaus girdėjau, kad ši koplyčia turi fundaciją, bet ji priklauso ponui vyskupui".

Toje pat koplyčioje, dideliame mediniame inde, variniame dubenyje, yra rakinama krikštykla, bet vanduo labai nešvarus, su kirminais, voratinkliais bei kitais nešvarumais.

Paklaustas, kas rūpinasi [krikštykla] ir teikia Krikšto Sakramentą, atsakė: „Vikaras Jonas Kukielka".

Paklaustas, ar žino, kokiomis apeigomis tasai Jonas krikštija vaikus, atsakė: „Nežinau".

Paklaustas, ar yra krizma ir aliejus, atsakė: „Yra", ir atnešė du indus, vieną alavinį, kitą sidabrinį; kiekviename jų yra krizma, katechumenų ir ligonių aliejus, saugomi pusėtinai.

Toje pat koplyčioje yra grubiai išmūrytas antkapis; ten sako esant palaidotą šio vyskupo pirmtaką, yra gražus to vyskupo pirmtako atvaizdas.

Virš bažnyčios durų yra laikrodis.

Aukščiau minėta bažnyčia visa yra medinė, didelė ir graži, bet daug kur lyja, ir reikia taisyti stogą.

Toje pat bažnyčioje iš abiejų pusių yra mediniai suolai,

[1-]In eadem ecclesia ab utraque parte sunt sella lignea, et supra sunt effigies plurimorum Regum et Reginarum Poloniae et Ungariae ac Magnorum Ducum Lithuaniae, in tela depictae cum ornamentis ligneis[-1].

Interogatus dictus custos, ubi serventur paramenta ecclesiae et alia, respondit: In sacristia; tunc dominus iussit illam aperire, et in ea sunt duae mansiones, satis bonę, et superius alia; et interogan*te* domino dixit: Est inventarium omnium rerum; et ostendit.

In dicta sacristia est monstrantia argentea, pulchre fabrefacta. Crux una magna et pulchra, argentea deaurata, cum cristallis et reliquÿs Sancti Laurentÿ Martiris et nonnullorum aliorum Sanctorum. Alia crux similiter argentea deaurata ac pacificale argenteum, sed fractum et a pede seiunctum. Duo candelabra argentea. Duae ampulę magnę argenteae deauratae et pulchrae. Aliae 4 ampulae similiter argenteae, sed minores. Calices 10 cum patenis argenteis, quorum sunt 5, deaurati et pulchri. Alter calix argenteus deauratus cum lapillis, quo solet celebrare Episcopus. Est et vas quoddam crismale argenteum, sed fractum. Turribulum argenteum cum navicula similiter argentea. Planetae 5, auro contextae, pulchrae, cum suis paramentis, et in una sunt gemmę plurimę. Item planetę sericeae 10 cum apparatibus, diversi coloris et sericei, mediocriter bonae, et nonnulae aliae antiquae, fractae, sine apparatu. Duae dalmaticae ex veluto et auro contextae, pulchrae et bonę. Duae aliae eodem modo contextae, diversi coloris. Item duae ex veluto nigro et aliae ex raso, nigrae. Item duae alię ex damasco albo, auro contextae. Item duae aliae ex raso albo simplici[2]. Item cappae[3] sive pivilia (!) 6, quorum tres sunt ex serico et auro contextae et pulchrae. Antependia ultra illud, quod est in altari, 6, quorum duo sunt ex veluto et auro, pulchrae (!)[4] contexta et bona; alia sunt sericea[5] et mediocriter

[1] *subter linea ducta est M2* [2] simpliciter *Vebl.* [3] duae *del.* [4] pulchre *Vebl.* [5] seriola *Vebl.*

o virš jų kabo daugelio Lenkijos ir Vengrijos karalių bei karalienių ir didžiųjų Lietuvos kunigaikščių atvaizdai, nutapyti ant drobės su puošniais mediniais rėmais.

Paklaustas, kur laikomi bažnyčios liturginiai reikmenys ir kita, zakristijonas atsakė: „Zakristijoje"; tuomet ponas liepė ją atidaryti. Joje yra du pakankamai geri kambariai, o viršuje dar vienas, ir ponui klausiant zakristijonas pasakė: „Yra viso turto inventorius", ir jį parodė.

Toje zakristijoje yra gražaus darbo sidabrinė monstrancija. Vienas didelis ir gražus sidabrinis paauksuotas kryžius su krištolais ir šventojo kankinio Lauryno bei kai kurių kitų šventųjų relikvijomis. Taip pat ir kitas sidabrinis paauksuotas kryžius bei sidabrinis, bet aplūžęs pacifikalas atskilusia pėda. Dvi sidabrinės žvakidės. Dvi didelės sidabrinės paauksuotos ir gražios ampulės. Kitos keturios taipogi sidabrinės, tik mažesnės ampulės. Dešimt kielikų su sidabrinėmis patenomis (jų yra penkios, paauksuotos ir gražios). Kitas sidabrinis paauksuotas kielikas su brangakmeniais – su juo vyskupas laiko Mišias. Yra ir vienas sidabrinis, bet sulūžęs krizmos indas. Sidabrinis smilkytuvas su taipogi sidabriniu indeliu smilkalams. Penki gražūs, auksu siuvinėti arnotai su savo reikmenimis, vienas su daugybe brangakmenių. Taipogi dešimt šilkinių įvairiaspalvių pusėtinai gerų arnotų su reikmenimis bei keletas kitų – senų, suplyšusių, be reikmenų. Dvi gražios ir geros auksu siuvinėtos aksominės dalmatikos. Dvi kitos įvairiaspalvės, siuvinėtos tuo pat būdu. Taipogi dvi iš juodo aksomo bei kitos iš juodo lygaus audinio. Taipogi dvi kitos iš balto damasto, siuvinėtos auksu. Taipogi dvi kitos iš paprasto balto lygaus audinio. Taip pat šešios kapos, kurių trys yra šilkinės, gražios ir siuvinėtos auksu. Be altoriuje esančio, dar šeši antependiumai, du iš jų yra iš aksomo bei aukso, geri ir gražiai siuvinėti, kiti – pusėtinai geri šilkiniai. Dvi pa-

bona. Duo pulvinaria ex carmesino et aliud ex veluto serico. Pastorale argenteum magnum et pulchrum. Annuli duo aurei cum lapidibus in vasculo argenteo repositi. Quatuor mitrae seu infulae, quarum una est auro et perlis tota contexta et pulchra, reliquae sunt ex serico et auro mixtim contextae. Tunicellae pro Episcopo 4, videlicet duae rubeae et duae albae cum
f.46v calceis et alÿs paramentis. // Ṃappa sive palla solennis ex lino, cum auro pulchre contexta pro altari, et alia simplex ... cas, quae sunt sericeae, sive sudarioli (!) 7 ex tela cum auro, diversae, pulchre context*ae*.

Missalia 2 Cracoviensia pro Episcopo cum varÿs ornamentis argenteis deauratis et cooperti (!) veluto carmesino, et alia missalia simplicia antiqua, iuxta ritum Cracoviensem.

Graduale unum. Antiphonaria duo ex pargameno et aliud graduale, et antiphonale, ex papyro antiquo omnia, psalteria tria antiqua et lacera, breviaria: unum magnum Cracoviense et alterum parvum Cracoviense; et alia prout in inventario, quod ostendit, praeter unum calicem et quaedam alia, quae dixit, quod habet secum Reverendissimus Dominus Episcopus.

Deinde Reverendus Dominus visitator faecit (!) aedictum (!) sive praeceptum tenoris infrascripti, videlicet:

Tarquinius Peculus, clericus Interamensis, juris utriusque doctor, Reverendissimi Domini Joannis Andreae Caligarÿ, Nuntÿ Apostolici, auditor et nomine Reverendissimi Domini Nuntÿ Apostolici sup*radic*ti per totam provintiam[1] Samogitiae visitator. Universis et singulis[2] praelatis, canonicis, vicarÿs, praesbyteris et clericis quibuscunque cathedralis Mednicensis salutem et synceram in Domino charitatem. Noveritis nobis a sup*radic*to Reverendissimo[3] Domino Nuntio Apostolico demandatam fuisse visitationem tam praedicti (!)[4] cathedralis Mednicensis, quam aliarum omnium ecclesiarum dictae Samogitiensis provintię cum potestate omnes et singulas dictas

[1] provinciam *Jat.* [2] supradictis *del.* [3] *om. Vebl.* [4] praedictae *emend. Vebl.*

galvėlės iš karmazino, trečia – iš šilkinio aksomo. Didelis ir gražus sidabrinis pastoralas. Du auksiniai žiedai su akimis, laikomi sidabriniame inde. Keturios mitros arba infulos: viena jų graži, visa išsiuvinėta auksu bei perlais, kitos austos maišytai su šilku bei auksu. Keturios tunikėlės vyskupui, būtent, dvi raudonos ir dvi baltos, su bateliais bei kita liturgine apranga. Gražiai iš lino su auksu išaustas iškilmingas užtiesalas altoriui, ir kitas paprastas (...) – jie šilkiniai, arba septynios įvairios, gražiai siuvinėtos skepetaitės iš drobės su auksu.

Du Krokuvos mišiolai vyskupui su įvairiais sidabriniais paauksuotais papuošimais, įrišti karmazinu bei aksomu, ir kiti paprasti seni mišiolai pagal Krokuvos apeigas.

Vienas gradualas; du pergamentiniai antifonalai bei kitas gradualas ir antifonalas, visi iš senovinio popieriaus; trys seni ir suplyšę psalmynai; Krokuvos brevijoriai: vienas didelis, o kitas mažas, ir kitkas, kaip surašyta parodytame inventoriuje, išskyrus vieną kieliką ir kai ką kita – [zakristijonas] pasakė, kad šiuos daiktus su savimi turi ponas vyskupas.

Tada garbusis ponas vizitatorius išleido žemiau išdėstyto turinio ediktą arba įsakymą, būtent:

Tarkvinijus Pekulas, Terni vyskupijos klierikas, abiejų teisių daktaras, garbingiausiojo pono Jono Andriejaus Kaligario, apaštališkojo nuncijaus, auditorius ir visos Žemaičių provincijos vizitatorius aukščiau minėto garbingiausiojo pono apaštališkojo nuncijaus vardu. Visiems drauge ir kiekvienam atskirai prelatams, kanauninkams, vikarams, kunigams ir visiems Medininkų katedros dvasininkams [siunčia] pasveikinimą ir nuoširdžią meilę Kristuje. Tebūna Jums žinoma, kad aukščiau minėtas garbingiausiasis ponas apaštališkasis nuncijus mums patikėjo atlikti tiek minėtos Medininkų katedros, tiek visų kitų tos Žemaičių provincijos bažnyčių vizitaciją, apaštališkąja galia įgaliodamas vizituoti visas kartu ir kiek-

ecclesias eorumque (!)[1] capitula, universitates et personas quascunque ecclesiasticas auctoritate apostolica visitan*di* ac[2] in illorum formam, regimen, statuta et consuetudines, vitam et mores tam coniunctim, quam divisim, ac tam in capite, quam in membris diligenter inq*uir*endi[3] et quaecunque nostro arbitrio iuxta canonicas sanctiones reforman*di*, mutan*di*, corrigen*di* ac de novo conden*di*, ipsasque personas ecclesiasticas, etiam exemptas, ad debitum et honestum vitae modum revocan*di* ac tam p*raedic*tas personas et earum ecclesias interdicen*di*, ac sub censuris ecclesiasticis alÿsque pecuniarÿs paenis vetan*di*, praecipien*di* et inhiben*di* aliaque dicen*di*, facien*di* et exequen*di* in praemissis necess*aria*[4] seu quomodolibet opponen*di*, prout latius continetur in l*it*eris nostrarum facultatum, quarum copia cum praesentibus publicabitur et affigetur, et eorum (!)[5] originalia vobis praesentibus exhibebuntur. Quare nos huiusmodi[6] munus nobis demandatum, dan*te* Domino, ut tenemur exequi volentes, vobis omnibus et singulis sup*radic*tis auctoritate apostolica, nobis, ut praefertur, commissa et qua fungimur in hac parte, praecipimus et mandamus, quatenus infra spatium quatuor dierum, post affixionem et publicationem praesentium proxime immediate sequentium, sub paena 200 sexagenarum, locis pÿs arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi applican*da* et in subsidium ex*ecution*is, debeatis et[7] quilibet vestrum debeat in dicta cathedrali Mednicensi seu Samogitiensi coram nobis personaliter comparere, et ex civitate Mednicensi seu Vornia quousque dictae ecclesiae cathedralis visitationem absolverimus discedere non debeatis nec quilibet vestrum debeat, ut quae ad reformationem istius ecclesiae et ad disciplinam ecclesiasticam et animarum salutem necessaria videbuntur, cum Domino statuere possimus. Datum Medniki in aedibus Reverendissimi Domini Episcopi, anno Domini 1579, die 2 octobris, [8-]pont*ificatus Sanctiss*imi[-8] Domini

[1] earumque *emend. Vebl.* [2] et *Vebl.* [3] ingerendi *Vebl.* [4] necessitatibus *Vebl.* [5] earum *emend. Vebl.* [6] onus *del.* [7] ut *Vebl.* [8] Pontificis Summi *Vebl.*

vieną atskirai minėtas bažnyčias bei jų kapitulas, bendrijas ir bet kuriuos dvasinius asmenis, bei uoliai ištirti jų formą, valdymą, nuostatus ir papročius, gyvenimą ir elgesį, tiek drauge, tiek atskirai, ir tiek galvoje, tiek nariuose, ir bet ką mūsų nuožiūra pagal kanonines sankcijas pertvarkyti, pakeisti, pataisyti ir iš naujo įkurti, ir pačius bažnytinius asmenis, taipogi ir nepavaldžius vyskupo jurisdikcijai, sugrąžinti į deramą bei garbingą gyvenimo būdą, ir tiek minėtiems asmenims, tiek ir jų bažnyčioms skelbti interdiktą bei grasant bažnytinėmis bausmėmis ir kitomis piniginėmis baudomis uždrausti, įsakyti ir apriboti bei kita reikalinga ištarti, atlikti ir įvykdyti arba bet kokiu būdu pasipriešinti, kaip plačiau išdėstyta mūsų įgaliojimų rašte, kurio nuorašas kartu su šiuo raštu bus paskelbtas ir iškabintas, o jo originalas bus jums, dalyvaujantiesiems, pateiktas. Todėl mes, Viešpačiui leidžiant, norėdami kaip reikiant įvykdyti šią mums patikėtą pareigą, mums, kaip minėta, suteikta apaštališkąja galia, kuria šiame reikale veikiame, Jums, aukščiau paminėtiesiems, visiems ir kiekvienam, įsakome ir reikalaujame, kad per keturias artimiausias dienas nuo šio rašto paskelbimo ir iškabinimo privalote ir kiekvienas Jūsų privalo toje Medininkų arba Žemaičių katedroje mums asmeniškai prisistatyti, grasant šventoms vietoms ir bausmės įvykdymui paremti garbingiausiojo pono vyskupo nuožiūra skirtina 200 kapų [grašių] bauda; kol pabaigsime minėtosios katedros bažnyčios vizitaciją, privalote ir kiekvienas jūsų privalo neišvykti iš Medininkų arba Varnių miesto, idant tai, kas atrodys būtina šios bažnyčios pertvarkymui ir bažnytinei drausmei bei sielų išganymui, galėtume su Viešpačiu nutarti. Duota Medininkuose, garbingiausiojo pono vyskupo namuose, 1579 Viešpaties metais, spalio 2 dieną, mūsų Švenčiausiojo pono, pono popiežiaus Grigaliaus XIII aštuntaisiais pontifikato metais.

Nostri Domini Gregorÿ PP. xiii anno octavo. Tarquinius Peculus, juris utriusque doctor et visitator apostolicus. Locus + sigilli. Stanislaus Korzeniewski, sup*radic*ti Reverendi Domini visitatoris notarius. Die 2 octobris anni 1579. Ego, Faelix Gorkowski, vicarius in ecclesia cathedrali Mednicensi, [1]-retroscriptas l*ite*ras p*rae*ceptoriales in-[1] dicta ecclesia cathedrali publicavi ac deinde personaliter intimavi cum copÿs facultatum, de quibus intro[2] fit mentio, domino Ambrosio et domino Mathiae, canonicis, et alÿs canonicis intimavi [3]-domi eo*rum* solit*ae* habit*ati*onis-[3], ac postea easdem l*ite*ras cum p*raedic*tis[4]
f.47r copÿs affixi ad valvas eiusdem //ecclesiae cathedralis. Praesentibus d*ominis* Joanne vicario et Jacobo sacristiano. Idem qui supra, manu [propria].

Dicta die 2 octobris

In domo Reverendissimi Domini Episcopi. Reverendus Dominus fecit vocare Joannem de Skrzinno[5], vicarium, diocesis Gnesnensis[6], qui ex relatione custodis ecclesiae cathedralis administrat sacramenta in eadem ecclesia et qui in ecclesia, dum dominus illum interogabat, irridebat. Cui Joanni p*raedic*tus dominus detulit iuramentum de veritate dicen*da*, et iuravit tactis etc.[7]

Inprimis interogatus, quid faciat in ista civitate, respondit: Ego sum vicarius et mansionarius. Et replican*te* domino dixit: A Reverendissimo sum mansionarius et a canonicis vicarius; et iterum dixit: Ab omnibus canonicis.

Interogatus, quot sunt vicarÿ et mansionarÿ in hac ecclesia, respondit: Ego solus fui p*er*[8] quartuale vicarius et mansionarius, sed modo advenit alius, Foelix, qui missus est a domino archidiacono.

[1] retroscriptus, literas pro provincia in *Vebl.* [2] intra *Vebl.* [3] domi, coram solitis habitatoribus *Vebl.* [4] praesentibus *Vebl.* [5] Slerzinno *Vebl.* Skrzinno *Jabl.* [6] Gneznensis *Vebl.* [7] retroscriptum *Vebl.* [8] pro *Vebl.*

Tarkvinijus Pekulas, abiejų teisių daktaras ir apaštališkasis vizitatorius. (Antspaudo vieta)

Stanislovas Koženievskis, aukščiau minėto garbiojo pono vizitatoriaus notaras.

1579 metų spalio 2 dieną. Aš, Feliksas Gorkovskis, Medininkų katedros bažnyčios vikaras, antroje pusėje surašytą įsakymo raštą paskelbiau minėtoje katedros bažnyčioje ir po to asmeniškai supažindinau su įgaliojimų dokumento, apie kurį kalbama rašte, nuorašais kanauninkus poną Ambraziejų ir poną Motiejų, o kitus kanauninkus supažindinau jų namuose, kur jie paprastai gyvena, o vėliau tą patį raštą su minėtu nuorašu iškabinau prie tos pačios katedros bažnyčios durų. Dalyvaujant ponams vikarui Jonui ir zakristijonui Jokūbui. Tas pats kaip aukščiau, savo ranka.

Minėtą spalio 2 dieną

Garbingiausiojo pono vyskupo namuose. Garbusis ponas liepė pašaukti Joną iš Skžino, Gniezno vyskupijos vikarą – jis, anot katedros bažnyčios zakristijono liudijimo, toje pat bažnyčioje teikia sakramentus ir ponui bažnyčioje jį klausinėjant šaipėsi. Tą Joną minėtasis ponas prisaikdino sakyti tiesą, ir šis prisiekė, palietęs ir t. t.

Pirmiausia paklaustas, ką veikia šiame mieste, atsakė: „Esu vikaras ir mansionarijus"; ir ponui vėl klausiant pasakė: „Nuo Garbingiausiojo esu mansionarijus, o nuo kanauninkų – vikaras"; ir vėl pasakė: „Nuo visų kanauninkų".

Paklaustas, kiek vikarų ir mansionarijų yra šioje bažnyčioje, atsakė: „Ketvirtį metų buvau vienintelis vikaras ir mansionarijus, bet ką tik atvyko dar vienas, Feliksas, atsiųstas pono arkidiakono".

Interogatus, quot annis fuerit vicarius et mansionarius, respondit: Jam sunt 7 anni, et octavus ins[tat]; et replican*te* domino dixit: A Reverendissimo habeo 24 sexagenas pro quolibet anno, sed do partem socÿs, et a canonicis habeo 6 sexagenas, videlicet a quolibet unam.

Interogatus, an ipse administret sacramenta in p*raedic*ta ecclesia cathedrali, respondit: Administro; et facta replic[atione] dixit: Deus omnipotens scit, quomodo ego administro. Et iterum interogatus dixit: Ego afferro Sanctissimum Sacramentum [1-]in vase illo[-1], in quo nunc est, quod [2-]*Dominatio Vestra*[-2] vidit, sociatus a pueris et alÿs plurimis hominibus cum campanul*a* et luminaribus; et iterum interogatus dixit: Hoc anno attuli pluribus.

Interogatus, quomodo administret dictum Sanctissimum Sacramentum infirmis, respondit: Prout Deus omnipotens me docuit et prout moris est; et facta replicatione narravit modum, quo administrat, mediocriter bonum.

Interogatus, an administret sacramentum Baptismale in ecclesia vel extra ecclesiam, quibus ceremonÿs et quo ritu, respondit: Ego administro semper in ecclesia; quoad ritum, implicavit se. Postmodum interogan*te* domino dixit: Habeo agendam Cracoviensem et prout ibi est descriptum facio.

Interogatus, quot compatres admittat ad suscipien*dum* baptisatum e fonte baptismatis, respondit: Tres admit[to]; et facta replicatione dixit: Non admitto Haereticos neque Schismaticos; et iterum dixit: Non scribo nomina baptisatorum neque contrahentium matrimonium, quia hic non est mos.

Interogatus, quare fons baptismalis est ita immundus, araneis, vermibus et alÿs immundicitÿs plenus, respondit: Ego nescio, ipse videat, qui habet claves; et facta replicatione dixit: Ego non video istas immundicitias, quia mihi oculi non serviunt.

Interogatus, an contrahantur matrimonia in ecclesia, respondit affirmative, et ego benedico sponsas[3] sive copulo, quando est mea septimana.

[1] in vasculo *Vebl.* [2] dominus visitator *Vebl.* [3] sponsos *Vebl.*

Paklaustas, kiek metų išbuvo vikaru ir mansionarijumi, atsakė: „Jau sukako septyneri metai, ir eina aštunti"; ir ponui vėl klausiant pasakė: „Iš Garbingiausiojo kasmet gaunu 24 kapas [grašių], bet dalį atiduodu man padedantiems, o iš kanauninkų gaunu šešias kapas [grašių] – po vieną [kapą] iš kiekvieno".

Paklaustas, ar jis teikia sakramentus toje katedros bažnyčioje, atsakė: „Teikiu", ir vėl paklausus pasakė: „Kaip teikiu, žino Visagalis Dievas"; ir darsyk paklaustas pasakė: „Nešu Švenčiausiąjį Sakramentą tame inde, kuriame jis ir dabar yra (Jūsų Prakilnybė jį matė), lydimas bernelių ir daugybės kitų žmonių su varpeliu ir žvakėmis", ir darsyk paklaustas pasakė: „Šiais metais nešiau daugeliui".

Paklaustas, kaip teikia tą Švenčiausiąjį Sakramentą ligoniams, atsakė: „Kaip Visagalis Dievas mane išmokė ir kaip įprasta", ir vėl paklausus papasakojo pusėtiną būdą, kuriuo [šį Sakramentą] teikia.

Paklaustas, ar Krikšto Sakramentą teikia bažnyčioje ar ne, kokiomis apeigomis ir kokiu papročiu, atsakė: „Visados teikiu bažnyčioje"; dėl papročio susipainiojo, po to ponui klausiant pasakė: „Turiu Krokuvos agendą ir darau, kaip ten parašyta".

Paklaustas, kiek krikštatėvių leidžia priimti pakrikštytojo iš krikštyklos, atsakė: „Tris", ir vėl paklausus pasakė: „Eretikų nei schizmatikų neprileidžiu", ir vėl pasakė: „Nei pakrikštytųjų, nei susituokiančiųjų vardų nerašau, nes čia neįprasta".

Paklaustas, kodėl krikštykla tokia nešvari, pilna voratinklių, kirminų ir kitų nešvarumų, atsakė: „Nežinau, težiūri tas, kuris turi raktus", ir vėl paklausus pasakė: „Aš tų nešvarumų nematau, nes neįžiūriu".

Paklaustas, ar tuokiama bažnyčioje, atsakė teigiamai, „ir laiminu kūdikių susilaukusias motinas arba tuokiu, kai ateina mano savaitė".

Paklaustas, kuriomis dienomis laiko Mišias ir kokiomis apeigomis, atsakė: „Kasdien pagal Krokuvos mišiolą".

Interogatus, quibus diebus soleat celebrare Missam et iuxta quem ritum, respondit: Quotidie iuxta missale Cracoviense.

Interogatus, an in ecclesia cantent quotidie horas canonicas et iuxta quem ritum, respondit: Non in ecclesia, sed domi ego recito; et facta replicatione dixit: Non cantantur horae in ista ecclesia nisi diebus festis, cantantur tantum matutinum et cursus de Beata Virgine.

Interogatus, an canonici omnes resideant in ista ecclesia, respondit: Non resident nisi unus Mathias Strykowski, qui ecclesiae non est profiguus[1], quia non est sacerdos, tantum acolitus.

Interogatus, quam familiam ipsemet retineat, respondit: Mulierem antiquam, sed non habeo filios; et facta replicatione dixit: Iam est septimus annus, quod ego illam retineo, et Reverendissimus scit, quod ego illam retineo; et facta iterum replicatione dixit: Habitat mecum in domo mea; et iterum
f.47v dixit: Non est //nupta, sed est vidua; et iterum interogatus dixit: Mihi lavat indusias et huiusmodi servitia facit; et fact[is] alÿs replicationibus negavit se retinere ad malum usum, sed *tamen*[2] quandoque subriden*do* et iterum facta replicatione confessus est se eam retinere ad malum usum et dixit: Parcatis mihi, quaeso, quia ego illam dimittam et non retinebo amplius.

Praefatus Joannes incedit in quodam habitu rusticano potius quam clericali nec habet tonsuram sive coronam, et ita in eodem habitu et sine corona dominus vidit illum hodie mane celebrantem ac[3] multa indigna in celebratione Missae facientem, ita ut mereretur privari seu suspendi a celebratione Missae, sed propter penuriam sacerdotum dominus ad correctionem iussit illum incarcerari et in carcere detineri arbitrio ipsius. Praesentibus venerabili patre Nicolao Sedkowski, sacerdote Societatis Jesu, Gabriele Bogatek a (!)[4] me, Stanislao, notario sup*radic*to.

[1] proficuus *Vebl.* profiguus *Jabl.* [2] tantum *Vebl.* [3] *haud legibile;* et *fort. legendum* [4] ac *emend. Vebl.*

Paklaustas, ar bažnyčioje kasdien giedamos kanoninės valandos ir kokiomis apeigomis, atsakė: „Kalbu ne bažnyčioje, o namie", ir vėl paklausus pasakė: „Šioje bažnyčioje valandos negiedamos, tik švenčių dienomis giedama vien Aušrinė ir Švenčiausiosios Mergelės kurstas".

Paklaustas, ar visi kanauninkai reziduoja šioje bažnyčioje, atsakė: „Nereziduoja, išskyrus vieną Motiejų Stryjkovskį, kuris bažnyčiai nėra pravartus, nes nėra kunigas, o tik akolitas".

Paklaustas, kokią šeimyną laiko, atsakė: „Seną moterį, bet vaikų neturiu", ir vėl paklausus pasakė: „Ją laikau jau septinti metai, ir Garbingiausiasis žino, kad ją laikau", ir darsyk paklausus pasakė: „Su manimi gyvena mano namuose", ir vėl pasakė: „Ne ištekėjusi, o našlė", ir darsyk paklaustas pasakė: „Skalbia man drabužius ir atlieka šio pobūdžio patarnavimus". Po kitų klausimų vikaras paneigė laikąs [tą moterį] blogam, bet galiausiai darsyk paklausus šypsodamasis prisipažino ją laikąs blogam ir pasakė: „Meldžiu manęs pasigailėti, nes ją atleisiu ir daugiau nebelaikysiu".

Minėtasis Jonas dėvi veikiau kažkokį kaimietišką nei dvasininko drabužį ir nenešioja tonzūros; ponas matė, kaip jis šiandien rytą su tuo pačiu drabužiu ir be tonzūros laikė Mišias, o jas laikydamas darė tiek daug netinkamų dalykų, kad nusipelnytų būti nušalintas ar suspenduotas nuo Mišių laikymo, tačiau dėl kunigų stygiaus ponas liepė jį pasitaisymui įkalinti ir laikyti kalėjime jo nuožiūra. Dalyvaujant garbiajam tėvui Mikalojui Sedkovskiui, Jėzaus Draugijos kunigui, Gabrieliui Bogatekui ir man, Stanislovui, aukščiau minėtam notarui.

Die 3 octobris, Medniki[1]

Dominus fecit sup*radic*tum Joannem de carcere duci et illum interogavit, quare non afferat tonsuram clericalem. Respondit: Ego ibo ad barbitonsorem, ut faciat mihi coronam, et habeo habitum clericalem; et induit se habitu clericali et dixit: Isto soleo uti festis solennibus.

Interogatus, quot canonici sint in ista ecclesia, respondit: 6 et septimus archidiaconus. Primus archidiaconus, qui vocatur Mathias Klodzinszki, 2.Benedictus Kotarski, 3.Petrus Petkowicz, 4.Nicolaus Daux, 5.Balthasar Uliczki, 6. Ambrosius Beinarth, 7.Mathias Strÿkowszki.

[2-]Interogatus, an isti canonici soleant residere vel vicarium habere, respondit: Non habent vicarios praeter[-2] archiadiaconum (!)[3], qui nunc secu*m*[4] adduxit suum vicarium, et Petrum Petkovicium, qui tenet me suum vicarium, et isti ego servio p*ersonaliter*[5].

Interogatus, an aliq*ui*[6] ex praelatis et canonicis dictae ecclesiae retineant publicam concubinam, respondit: Ego vidi, quod dominus Kotarszki retinet publice concubinam, quae vocatur Orsula, ex qua habet tres liberos, videlicet duos masculos et unam feminam.

Alter dominus Balthasar Uliczki habebat publice concubinam, sed[7] iam tradidit nuptui et emit ei domum in civitate, et olim habuit concubinam aliam, ex qua habet filiam 15 annorum, quae habet claves et curam omnium bonorum dicti Balthasaris; et replican*te* domino dixit: Anna est eius nomen ...[8] quam tradidit nuptui, sed nescio, si aliquod habeat commercium cum illa.

Etiam dominus Strÿkowski retinet mulierem iuvenem viduam a sex mensibus; et facta replicatione dixit: Reveren-

[1] Miedniky *mg. M1* [2] *om. Vebl., Jabl. vero publicavit* [3] archidiaconum *emend. Vebl.* [4] mecum *Jat.* secum *Jabl. Vebl.* [5] praesentialiter *Vebl.* personaliter *Jabl.* [6] aliquis *Vebl.* [7] quia *Vebl.* [8] ultime *fort. legendum*

Spalio 3 dieną, Medininkuose

Ponas liepė aukščiau minėtą Joną atvesti iš kalėjimo ir jo paklausė, kodėl nenešioja dvasininko tonzūros. [Šis] atsakė: „Nueisiu pas barzdaskutį, kad man išskustų tonzūrą, o dvasininko drabužį turiu", – apsivilko dvasininko drabužiu ir pasakė: „Juo vilkiu per iškilmingas šventes".

Paklaustas, kiek kanauninkų yra šioje bažnyčioje, atsakė: „Šeši; septintas – arkidiakonas. Pirmasis yra arkidiakonas, vardu Motiejus Klodzinskis, 2. Benediktas Kotarskis, 3. Petras Petkevičius, 4. Mikalojus Daukša, 5. Baltazaras Ulickis, 6. Ambraziejus Beinartas, 7. Motiejus Stryjkovskis.

Paklaustas, ar šie kanauninkai reziduoja patys, ar laiko vikarus, atsakė: „Vikarų neturi, išskyrus arkidiakoną, kuris savo vikarą atsivežė dabar su savimi, ir Petrą Petkevičių, kuris savo vikaru laiko mane – aš jam asmeniškai tarnauju".

Paklaustas, ar kurie nors iš minėtos bažnyčios prelatų ir kanauninkų laiko viešą sugyventinę, atsakė: „Mačiau, kad viešai sugyventinę laiko ponas Kotarskis; jos vardas Uršulė, su ja šis turi tris vaikus – du vyriškos ir vieną moteriškos lyties.

Kitas ponas Baltazaras Ulickis viešai laikė sugyventinę, bet ją jau ištekino ir nupirko jai namus mieste, o kadaise turėjo kitą sugyventinę – su kuria turi 15 metų dukterį – ji turi raktus ir prižiūri visą minėto Baltazaro turtą", ir ponui vėl klausiant pasakė: „Tos, kurią ištekino, vardas Ona (...), tik nežinau, ar palaiko su ja kokį nors ryšį".

„Ir ponas Stryjkovskis jau šeši mėnesiai laiko jauną našlę", ir vėl paklausus pasakė: „Garbingiausiasis per sinodą įspėjo visus, kad paleistuves atleistų. Taipogi ir zakristijonas Jokūbas Ilinskis viešai laiko paleistuvę ir su ja susilaukė daug vaikų; tai yra žinoma".

dissimus monuit omnes in synodo, ut dimmiterent (!)[1] meretrices; et etiam Jacobus Ilinski, sacristianus, retinet meretricem publice et ex ea suscepit plures liberos, q[uod] est notorium.

Reverendus Dominus Tarquinius etc. propter multas negligentias et delicta per dictum Joannem vicarium commissa suspendit illum a celebratione Missae et administratione sacramentorum arbitrio Reverendissimi Domini Episcopi et ipsius[2] domini visitatoris, prohibens illi, ne audeat, quousque habuerit licentiam, Missas celebrare vel sacramenta administrare sub paena perpetui carceris; et pronunc a dicto carcere liberavit[3], praecipiens eidem Joanni, ut omnino dimmittat dictam concubinam, si non vult iterum incarcerari et alias paena pati. Praesentibus venerabili patre Nicolao sup*radic*to, Faeliciano, clerico[4] Interamnensi, [et] me, Stanislao, notario sup*radic*to.

Postea Reverendus Dominus reversus est ad ecclesiam Krozensem, ut absolvat illius visitationem, ut supra.

[5-]Interrogatus parochus Kurtovianensis, an omnes terras possidet penes ecclesiam, quas ab antiquo habuerat, respondit dimidiam partem non possidere propter iniquitatem patronorum, nam post obitum haeredis bona haec ad manus Haeretici devenerunt, qui minuitur me eiecturum et inducturum Calvinismum, prout terras duas cum hominibus ecclesiastine[6] anno praeterito famulo suo Urbano Somaszkowicz donavit. Praeterea terras cum tribus hominibus ecclesiae huius pago Powiezghi adiecit.[-5]

[1] dimitterent *emend. Jat.* [2] Reverendi *add. Vebl.* [3] liberatur *Vebl.* [4] laico *fort. legendum* [5] *fragmentum add. ex Błaszcz.* [6] ecclesiae *vel* ecclesiasticis *fort. legendum*

Garbusis ponas Tarkvinijus ir t. t. dėl visokeriopo minėto vikaro Jono aplaidumo ir nusižengimų garbingiausiojo pono vyskupo ir paties pono vizitatoriaus nuožiūra suspendavo jį nuo Mišių laikymo bei sakramentų teikimo, uždrausdamas jam, kad negavęs leidimo nedrįstų laikyti Mišių ar teikti sakramentų, grasant amžinu įkalinimu, o tuo tarpu iš minėto kalėjimo [šį vikarą] išlaisvino, tam pačiam Jonui įsakęs (jei jis nenori vėl būti įkalintas ir kęsti kitų bausmių) būtinai atleisti minėtą sugyventinę. Dalyvaujant aukščiau minėtam garbiajam tėvui Mikalojui, Terni vyskupijos klierikui Felicijonui ir man, aukščiau minėtam notarui Stanislovui.

Po to garbusis ponas grįžo į Kražių bažnyčią, kad užbaigtų jos vizitaciją, kaip aukščiau.

Paklaustas, ar tebeturi visas iš seno turėtas bažnyčios žemes, Kurtuvėnų klebonas atsakė pusės nebeturįs dėl patronų priešiškumo, nes mirus paveldėtojui šios valdos atiteko į eretiko rankas; „jis grasina mane išmesiąs ir įvesiąs kalvinizmą, ir pernai savo tarnui Urbonui Semaškavičiui padovanojo dvejas žemes su bažnyčios žmonėmis. Be to, prie Pavėzgių kaimo prijungė žemes su trimis šios bažnyčios žmonėmis".

SUPPLEMENTA
PRIEDAI

I. A. CALIGARIUS CARDINALI COMENSI

Vilnae, 13 Septembris 1579

Publ.: *Monumenta Poloniae Vaticana.* Vol. IV: Continet I. A. Caligarii nuntii Apost. in Polonia epistolas et acta 1578-1581. Ed. L. Boratyński. Cracoviae, 1915, p. 282 (No. 152).

Ho persuaso con molte ragioni al vescovo di Samogitia che è persona trattabile et di buona entragne che è bene, che si visiti et riformi la sua chiesa et diocese. Si è contentato che mandi l'auditore mio con un padre Iesuita a far questo officio, et spero se ne cavarà buon frutto. Io non vorrei contristare il vescovo di Vilna decrepito et attratto dalla podagra, et mio amico, ma se potrò, con destrezza li persuaderò il medesmo ancora a lui, perchè ce n' è bisogno grandissimo. Questi archidiaconi che devono visitare, non fanno l'officio loro, et non resedono, et così ogni cosa va male.

I. A. CALIGARIUS CARDINALI COMENSI

Varsoviae, 29 Novembris 1579

Publ.: *Monumenta Poloniae Vaticana.* Vol. IV: Continet I. A. Caligarii nuntii Apost. in Polonia epistolas et acta 1578-1581. Ed. L. Boratyński. Cracoviae, 1915, p. 332 (No. 179).

Ritornò M-ser Tarquinio Peculi da Terni, auditore mio, dalla visita di Samogitia, ove non ha memoria di huomo, che fosse mai più nè nuntio Ap., nè mandato suo, et con tanto frutto quanto si vedrà per la visita, che messa per ordine et rescritta, manderò; per adesso verrà con questa, la lettera del vescovo di Samogitia, che dà amplo testimonio della utilità della visita, et della integrità, sufficienza et diligenza del visitatore; io parimente ho la causa di laudarlo grandemente per l'aiuto grande che mi dà, in portare questo peso di un Regno tanto vasto et guasto. Supplico la S-tà di N. S-re che voglia

J. A. KALIGARIS – KOMO KARDINOLUI[57]

Vilnius, 1579 rugsėjo 13

Versta iš: *Monumenta Poloniae Vaticana.* Vol. IV: Continet I. A. Caligarii nuntii Apost. in Polonia epistolas et acta 1578-1581. Ed. L. Boratyński. Cracoviae, 1915, p. 282 (No. 152).

Daugybe argumentų įtikinau Žemaičių vyskupą, sukalbamą ir geraširdį žmogų, kad būtų vizituota bei reformuota jo bažnyčia ir vyskupija. Sutiko, kad šį darbą atlikti būtų pasiųstas mano auditorius su vienu tėvu jėzuitu, ir tikiuosi, kad tai duos gerų vaisių. Nenorėčiau nuliūdinti savo bičiulio Vilniaus vyskupo, susenusio ir podagros suluošinto, bet, jei galėsiu, sumaniai įtikinsiu ir jį, nes to labai reikia. Tie arkidiakonai, kurie turi vizituoti, neatlieka savo pareigų, nereziduoja ir dėl to viskas blogai klojasi.

J. A. KALIGARIS – KOMO KARDINOLUI

Varšuva, 1579 lapkričio 29

Versta iš: *Monumenta Poloniae Vaticana.* Vol. IV: Continet I. A. Caligarii nuntii Apost. in Polonia epistolas et acta 1578-1581. Ed. L. Boratyński. Cracoviae, 1915, p. 332 (No. 179). *Vertė Jonas Malinauskas.*

Iš vizitacijos Žemaitijoje, kur, kiek žmogaus atmintis siekia, nėra buvęs nei apaštališkasis nuncijus, nei jo pasiuntinys, grįžo monsinjoras Tarkvinijus Pekulas iš Terni, mano auditorius. Grįžo, kaip bus matyti, su didele gausybe vizitacijos vaisių, kuriuos sutvarkęs ir aprašęs [Jums] pasiųsiu. Dabar su šiuo siunčiu Žemaičių vyskupo laišką, kuris plačiai liudija ir apie vizitacijos naudą, ir apie vizitatoriaus dorumą, išmanymą bei stropumą. Aš irgi noriu jį didžiai pagirti už tai, kad jis man padeda nešti sunkią naštą šioje taip didelėje ir sugedusioje Karalystėje. Maldauju Jūsų Šventenybės įsakyti

ordinare a Mons. datario, che venendo vacanza alcuna di Terni o circonvicina senza obligo di residenza, lo voglia provedere come bene merito, anco per darli sprone a portarsi ogni dí di bene in meglio, perchè sono pochi, che stiano al martello di queste fatiche et in questi paesi.

Il vescovo di Samogitia è degno della dispensa che dimanda, sì per la sua bontà et per essere stato il primo a contentarsi di essere visitato, sì perchè il vescovato suo non arriva a 1200 ducati di camera, et le spese di questi paesi sono grandissime, per la grande famiglia et cavalcata che bisogna tenere, massime a nobili vescovi come lui. Io la darò, in virtù del breve che hebbi da S. S-tà sopra la pluralità, ad quadriennium tantum, conforme allo stilo mio, et credo che questo modo serà più espediente, di manco scandalo et di manca briga per S. S.

M. GEDROCIUS NUNTIO I. A. CALIGARIO

Wyduklie, 9 Novembris 1579

Publ.: *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis* / Collegit P. Jatulis. Pars 1: (1417- 1609). Romae, 1984, p. 527-528.

Sigla: A = ASV, Polonia 16, f. 322 rv; orig.

B = *Annales Ecclesiastici, quos continuat... A. Theiner.* Vol. 3: [1579-1585]. Romae, 1856, p. 65-66; edit.

Reverendissime domine, plurimum mihi in Christo observande.

Post mei ipsius ac obsequiorum meorum in graciam Reverendissimae Dominationis vestrae commendationem, gratiam Dei, salutem ac foelicem successum in omnibus a Deo Optimo Maximo Reverendissimae Dominationi vestrae ex animo precor.

Expertus favorem ac gratiam Reverendissimae Dominationis vestrae, qua plurimum in hoc episcopatu michi a Deo concredito administrando et ad meliorem statum reducen-

monsinjorui datarijui, kad, jei atsirastų vakuojanti vieta be pareigos reziduoti Ternyje arba apylinkėse, jam skirti ją kaip atpildą už nuopelnus ir kaip paskatą kasdieną siekti dar didesnio gėrio, nes tėra maža tokių, kurie stovi prie kūjo šituose varguose ir šitose šalyse.

Žemaičių vyskupas yra vertas dispensos, kurios prašo, tiek dėl savo gerumo, tiek dėl to, kad leidosi būti pirmas vizituojamas, tiek ir dėl to, kad jis savo išlaidoms vyskupijoje nesurenka nė tūkstančio dviejų šimtų dukatų, o išlaidos šiuose kraštuose yra didžiulės dėl didelio skaičiaus raitininkų ir žirgų, kuriuos reikia turėti, ypač kilmingiems vyskupams, kaip jis. Aš duosiu jam dispensą pagal savo stilių ketveriems metams, remdamasis breve dėl keleto [beneficijų suderinimo], kurią gavau iš Jūsų Šventenybės ir tikiu, kad taip bus paprasčiau ir kad tai Jūsų Šventenybės nei piktins nei vargins.

M. GIEDRAITIS – NUNCIJUI J. A. KALIGARIUI

Viduklė, 1579 lapkričio 9

Versta iš: *Codex Mednicensis seu Samogitiae dioecesis* / Collegit P. Jatulis. Pars 1: (1417-1609). Romae, 1984, p. 527-528.

Labai mano godotinas garbingiausiasis pone Kristuje,

Pavedęs Jūsų Garbingiausiosios Prakilnybės malonei save patį ir pareiškęs pagarbą, iš širdies meldžiu iš Didžiausiojo Geriausiojo Dievo Jūsų Garbingiausiajai Prakilnybei dieviškos malonės, sveikatos ir laimingos kloties visuose [reikaluose].

Patyręs Jūsų Garbingiausiosios Prakilnybės palankumą ir malonę, kuri per Jūsų Garbingiausiosios Prakilnybės bylų auditorių garbųjį poną Tarkvinijų Pekulą labai pagelbėjo valdant šią Dievo man patikėtą vyskupiją ir vedant ją į geresnę būklę, Jūsų Garbingiausiajai Prakilnybei be galo dėkoju ir

do adiutus sum per Reverendum Dominum Tarquinium Peculum, auditorem causarum Reverendissimae Dominationis vestrae, gratias immensas Reverendissimae Dominationi vestrae habeo, semperque me habiturum polliceor. Simul quoque Reverendo Domino Tarquinio Peculo, qui in hac visitatione ad quem(!)[1] a Reverendissima Dominatione vestra ad petitionem meam michi non gravatim concessus est, pro diligentia, quam in hac re vel maximam adhibuit, in nullo parcens labori omnesque difficultates zelo iuvandarum animarum accensus, plurimum me debere fateor. Nam hac ipsius visitatione et reformatione cum Ecclesiae cathedralis, tum reliquarum parochialium conscientiam, quam hucusque solicitudinem de illarum reformatione gerens, non mediocriter gravatum habueram, sentio plurimum esse sublevatum, persuadens mihi omnia divina officia una cum personis, quorum visitatio facta est, ad meliorem statum revocatum iri. Haec autem omnia inprimis Deo largitori omnium bonorum et gratiae Recerendissimae Dominationis vestrae, quam in hac parte promptam erga me a Reverendissima Dominatione vestra expertus sum. Itaque negotio hoc confecto, Reverendum Dominum Tarquinium ad Reverendissimam Dominationem vestram sanum ac incolumem Warsaviam remitto. Iterum ac iterum pro hac humanitate ac benevolentia, quam erga me in negotio hoc Reverendissima Dominatio vestra declaravit, gratias quanta possum ago, pro quibus omnibus Deus ter Maximus et hic et in futuro Reverendissimae Dominationi vestrae sit aeviterna merces.

Rogo praeterea Reverendissimam Dominationem vestram (si possibile est) pro dispensatione super[2] parochialibus ecclesiis Giedrocensi et Vyduklensi, quarum altera est in dyoecesi Vylnensi, altera vero in Mednycensi, prout cum Reverendissima Dominatione vestra de eisdem oretenus loquutus sum.

[1] *ad quem* in B deest [2] *pro* B

pažadu visada dėkosiąs. Taipogi drauge prisipažįstu esąs labai skolingas garbiajam ponui Tarkvinijui Pekului, – Jūsų Garbingiausioji Prakilnybė jį mano prašymu šiai vizitacijai nesunkiai paskyrė, – už didžiausią uolumą, kurį šiame reikale parodė, nė kiek negailėdamas triūso ir nepaisydamas jokių sunkumų, degdamas uolumu gelbėti sielas. Nes dėl šios jo ir katedros bažnyčios, ir likusiųjų parapinių [bažnyčių] vizitacijos ir pertvarkymo jaučiu, kad man labai palengvėjo sąžinė (ligšiol rūpindamasis jų [=bažnyčių] pertvarkymu ją turėjau gana apsunkintą), tad tikinu save, kad visos Dievui skirtos apeigos drauge su asmenimis, kurių vizitacija atlikta, sugrįš į geresnę būklę. O už visa tai pirmiausia [esu dėkingas] visų gėrybių teikėjui Dievui ir Jūsų Garbingiausiosios Prakilnybės malonei, kurią šiame reikale patyriau man akivaizdžiai parodytą Jūsų Garbingiausiosios Prakilnybės. Taigi užbaigus šį reikalą, garbųjį poną Tarkvinijų pas Jūsų Garbingiausiąją Prakilnybę Varšuvon parsiunčiu sveiką ir gyvą. Vėl ir vėl kiek galėdamas dėkoju už šį žmogiškumą ir geranoriškumą, kurį man šiame reikale parodė Jūsų Garbingiausioji Prakilnybė; už visa tai triskart Didingiausias Dievas ir čia, ir ateityje Jūsų Garbingiausiajai Prakilnybei tebūna amžinas atlygis.

Be to, prašau Jūsų Garbingiausiąją Prakilnybę (jei įmanoma) dispensos dėl Giedraičių ir Viduklės parapinių bažnyčių, kurių viena yra Vilniaus, kita - Medininkų vyskupijoje, kaip dėl tų pačių [bažnyčių] esu žodžiu kalbėjęs su Garbingiausiąja Prakilnybe. O to prašyti iš dalies mane lenkia pavojus, kad tų parapinių [bažnyčių] turtas nepatektų į eretikų rankas ir nebūtų jų išgrobstytas (kaip jau pradėjo), iš dalies ir menkos mano vyskupijos pajamos, kurios didžiąja dalimi tapo žinomos ponui Tarkvinijui. Tačiau visa tai pavedu išminčiai ir sprendimui Jūsų Garbingiausiosios Prakilnybės, kurios švenčiausioms aukoms, maldoms ir malonei labai trokštu būti pavestas, prašydamas tai pačiai [Prakilnybei] iš Didingiausiojo Dievo

Ad hanc autem petitionem partim me cogit periculum, ne bona illarum parochialium in manus haereticorum perveniant ac ab illis discerpantur, prout iam ceperant, partim etiam tenuitas reddituum episcopatus mei, qui magna ex parte domino Tarquinio percepti sunt. Verum haec omnia prudentiae ac iuditio Reverendissimae Dominationis vestrae committo, cuius sanctissimis sacrificiis, orationibus ac gratiae me vehementer commendatum esse cupio, precans eidem a Deo Maximo longissimam ac foelicissimam valetudinem. Datum in Wyduklie, 9 novembris anno Domini 1579.

Reverendissimae Dominationis vestrae observantissimus servitor

Melchior Dei Gratia et Apostolicae Sedis Favore Episcopus Samogitiae, dux Gedrocius[3].

[*A tergo:*] Reverendissimo Domino Domino Ioanni Andreae Caligario, refferendario et nuntio apostolico etc. Domino Domino observantissimo. Warsaviae. (L. S.)

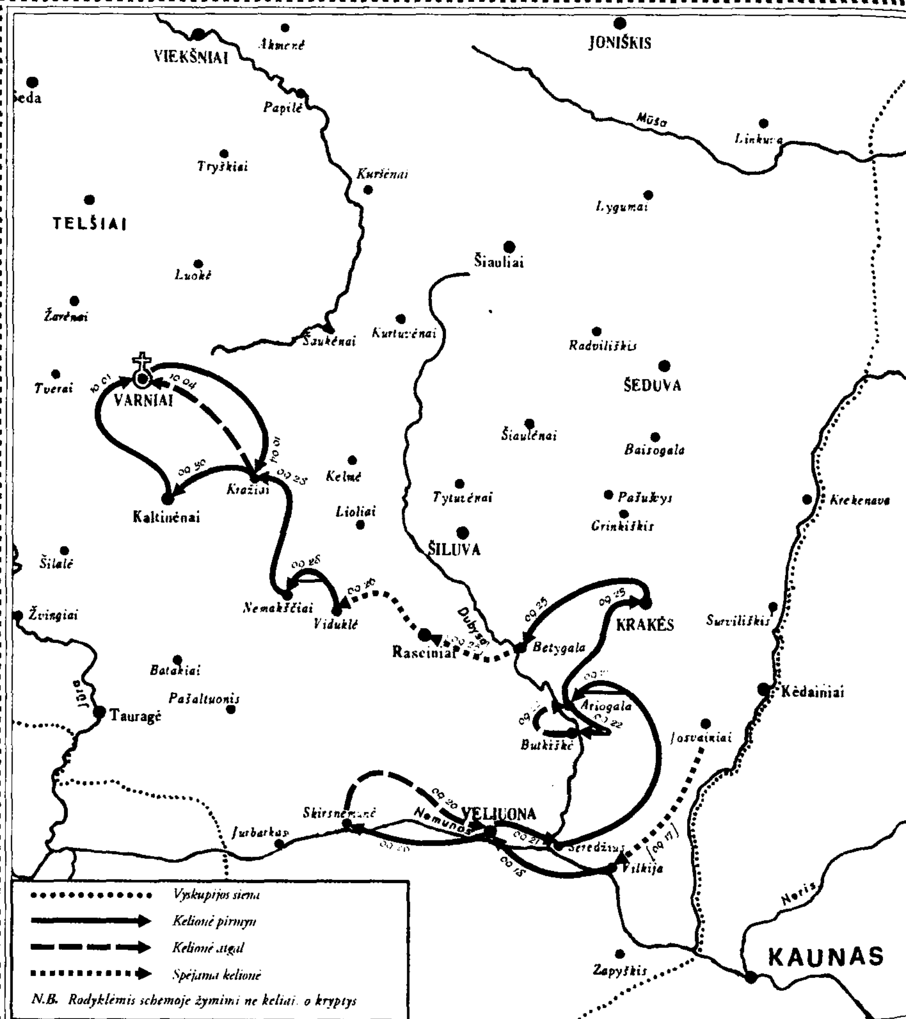
[3] manu propria episcopi

ilgiausio ir laimingiausio gyvavimo. Duota Vidukleje, 1579 Viešpaties metų lapkričio 9 dieną.

[*Vyskupo ranka:*] Nuolankiausias Jūsų Garbingiausiosios Prakilnybės tarnas

Merkelis, Dievo malone ir Apaštališkojo Sosto palankumu Žemaičių vyskupas, kunigaikštis Giedraitis.

[*Antroje pusėje:*] Garbingiausiajam Ponui Jonui Andriejui Kaligariui, referendoriui ir apaštališkajam nuncijui ir t. t., gerbiamiausiajam Ponui. Varšuvoje. (A. V.)

TARKVINIJAUS PEKULO ITINERARIUMAS

[Josvainiai 09 16 – 17]	Butkiškė 09 22	Kražiai 09 28 – 29
Vilkija 09 17 – 18	Ariogala 09 22 – 23	Kaltinėnai 09 30 – 10 01
Veliuona 09 18 – 20	Krakės 09 23 – 24	Varniai 10 01 – 03
Skirsnemunė 09 20	Betygala 09 25	Kražiai 10 04
Veliuona 09 20 – 21	[Raseiniai 09 25 – 26]	Varniai 10 05, 07, 08, 13, 14
Seredžius 09 21	Viduklė 09 26 – 28	
Ariogala 09 21	Nemakščiai 09 28	

XXI. Tarkvinijaus Pekulo kelionės maršruto schema

PAAIŠKINIMAI

[1] P. Jatulis (*Codex Mednicensis*, p. 416) spėjo, kad čia rašoma apie Čekiškę. G. Błaszczykas (*Codex Mednicensis* recenzijoje – žr. *Lituano-Slavica Posnaniensia: Studia Historica* (Poznań), t. 3, 1989, s. 294) tai kritikavo: minima vietovė turėjusi būti did. kunigaikščio (minimas vietos seniūnas), o ne privati valda. Be to, Čekiškės bažnyčia žinoma tik nuo XVII a. I pusės. Błaszczykas savo ruožtu siūlė Vilkiją (tai neįtikima teksto požiūriu), o vėliau – Zapyškį. Mūsų nuomone, čia kalbama apie Josvainius.

[2] Medininkuose – pirmajame ŽV centre – did. kunigaikščio Vytauto buvo pastatyta medinė bažnyčia šv. kankinio Aleksandro garbei (vėliau – parapinė); kitais duomenimis – ji vėlesnė (XV a. pab.). Vienas spėjimas remiamas tuo, kad did. kunigaikščio Vytauto krikščioniškas vardas buvo Aleksandras, kitas – kad tą vardą turėjo did. kunigaikštis Aleksandras Jogailaitis. 1417 m. pradėta ir 1421 m. baigta (vėliau perstatinėta) šv. Petro ir Povilo katedros bažnyčia (ligi 1680 m. gaisro – taip pat medinė).

[3] *Vaiko iš krikštyklos priimti* – būti krikštatėviais.

[4] Mišiolas (*missale*) – svarbiausioji liturginė knyga su visų per metus laikomų šv. mišių tekstais, taip pat jų vartojimo nurodymais. Viduramžiais plitę rankraščiais, nuo XV a. pab. dažniausiai skirti atskiroms vyskupijoms ar provincijoms, ligi Tridento susilaukė mažiausiai 250 leidimų. Popiežiaus Pijaus IV pradėtą mišiolo reformos darbą baigė Pijus V ir 1570 m. jis buvo išspausdintas, išlaikant nuo XV a. pabaigos spausdinto Romos vyskupijos mišiolo (*Missale Romanum*) pavadinimą, tačiau unifikuojant ir universalizuojant jo turinį. Atskiroms vyskupijoms svarbūs dalykai netrukus buvo pradėti spausdinti vietinių priedų pavidalu. Lietuvoje buvo populiarus vad. Krokuvos mišiolas (1509, 1510, 1516, 1525, 1532, 1545).

[5] *Gradualas* – žr. 6.

[6] Antifonalas (*antiphonale, antiphonarium*) – seniau šv. mišių

giedotiniai tekstai; vėliau – juos apėmė gradualas (*graduale*), o šv. mišių ir kitų apeigų tekstams vienoje knygoje liko senasis antifonalo vardas. Spausdinami nuo 1488-ųjų metų ir labai dažnai kartoti. Po Tridento Susirinkimo irgi reformuoti.

[6a] Agenda – liturginė knyga su maldų tekstais teikiant sakramentus, sakramentalijas, atliekant procesijas, palaiminimų formulėmis ir kitais dalykais (dar buvo vadinama: *Benedictionale, Caeremoniale, Exsequiale, Manuale, Rituale, Vigiliae,* ir pan.; atskirų apeigų tekstus skaidant į atskirus leidinius). Ikitridentinės *Agenda* (dažniausiai leistos atskiroms vyskupijoms ar provincijoms) viduramžiais plito rankraščiais, o nuo 1479/80 m. iki Tridento susilaukė ne mažiau 100 leidimų. Lietuvoje iki naujų popiežiaus Pijaus V atnaujintų ir unifikuotų agaendų populiariausios buvo: vad. Vilniaus agenda, t. y. Vilniaus kanauninko Martyno sudaryta *Agenda, sive Exsequiale divinorum sacramentorum* (Gdanskas, 1499), vėliau – vad. Gniezno (1503, 1512, 1549, ir kt. leid.), Krokuvos (1504, 1505, 1517?, 1574, ir kt. leid.), Plocko (1554), Poznanės (1533), retais atvejais – ir Varmijos (1505, 1512, 1520, 1574/1578) bei Vroclavo (1499, 1510) agendos. Čia, atrodo, turima omeny *Agendorum ecclesiasticorum liber in usum Provinciae Gnesnensis conscriptus* (Coloniae, 1578).

[7] Pijus IV 1563 m. užbaigė 1545 m. pradėtą ir su pertraukomis vykusį Tridento Bažnyčios Susirinkimą; be kita ko, jis patvirtino ir Susirinkimo priimtą išplėstinio katalikų tikybos išpažinimo formulę.

[8] *Relikvijos* (lot. *reliquiae* – likučiai)– šventųjų kankinių palaikų dalelės (*particula*), privalomos laikyti konsekruotame altoriaus akmenyje. Popiežius Aleksandras VI Vilniaus, Medininkų ir Lucko vyskupams 1501 m. pranešė, kad L. d. k. Aleksandro Jogailaičio prašymu per jo sekretorių ir Vilniaus kanauninką Erazmą Vitelijų (Ciolek, 1474?–1522) pasiųsiąs šventųjų relikvijų, kurios išdalintinos tų vyskupijų bažnyčioms.

[9] Mokykla Kaune minima nuo 1473 m. Vėliau, XVI a., jų būta ne vienos (prie parapijinės šv. Petro ir Povilo bažnyčios, magistrato ir liuteronų bendruomenės). Sprendžiant iš turimų žinių Kaune mokydavosi didelė ŽV jaunimo dalis (ypač jei parapijoje nebuvo

savos mokyklos, o į Varnius toliau negu į Kauną).

[10] Pagal čia minimą1542 m. dokumentą Žygimantas Senasis Vilkijos bažnyčiai užrašė du kaimus (15 ir 20 valakų), 26 žmonių tarnybas Vilkijos trakte, tris tuščias žemes (15 valakų), sklypą Vilkijoje, pievą, tris miestelio valakus klebonui bei kasmet 80 auksinų vynui. Kadangi minimas dokumentas pasirodė falsifikatas (žr. K. Jablonskis. *Istorija ir jos šaltiniai* / Sudarė ir spaudai parengė V. Merkys. Vilnius, 1979, p. 235) negalima pasakyti, ko ir kiek prarado Vilkijos bažnyčia.

[11] *Krokuvos agenda* – žr. 6 a.

[12] *Žemaičių vyskupo pirmtakas* – ligi Merkelio Giedraičio vyskupiją valdė (1567– 1574) vyskupas Jurgis Petkevičius.

[13] Turima omenyje bulė *In Coena Domini* (Per Viešpaties vakarienę), bažnyčiose skaitoma Didįjį Ketvirtadienį; joje išvardyti popiežiui rezervuoti sunkių nuodėmių išrišimo atvejai. Pirmąkart bulė paskelbta pop. Julijaus II 1511 m. Bulė paprastai buvo skaitoma ar aiškinama parapijiečiams suprantama kalba. Į lietuvių kalbą išversta, galimas daiktas, vysk. Merkelio Giedraičio laikais. Pirmą kartą išspausdinta *Synodus quarta dioecesis Samogitiae* (Vilnae, 1647); išlikę ir 2 seni jos vertimo rankraščiai.

[14] Kasmet atlikti velykinę išpažintį įsakmiai pareikalavo Tridento Susirinkimas.

[15] Švč. Mergelės Marijos Dangun Ėmimo diena (Žolinė) – rugpjūčio 15 d.

[16] Raštininkas čia, atrodo, kažką praleido.

[17] *Krokuvos mišiolas* – žr. 4.

[18] *Gniezno agenda* – žr. 6a.

[19] Kol nebuvo surastas vizitacijos aprašymo tekstas ir kiti do-

kumentai bei liudijimai, manyta, kad pirmasis ŽV sinodas įvyko tik 1636 m. Čia ne kartą minimas sinodas (jeigu juo čia nevadintas paprastas vyskupo sušauktas pasitarimas su kunigais?), turėjo vykti 1577 (?) ar 1578 m. Tai kol kas, atrodo, vienintelės žinios apie šį Žemaičių vyskupijos sinodą. Jo nuostatai nežinomi.

[20] Romos brevijorius (*Breviarium Romanum*) – liturginė knyga su valandų (*officium divinum*) maldomis, skirta kunigams ir vienuoliams; XI–XV a. plito rankraščiais; vien tik XV a. pasirodė per 400 leidimų, dažniausiai skirtų atskiroms vyskupijoms. Vad. Krokuvos brevijorius irgi dažnai kartotas (1483, 1494, 1498, 1508, 1516, 1524, 1538, ir kt.). Tridento Susirinkimo reformuotas *Breviarium Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum* (Romae, 1568) taip pat buvo dažnai perspausdinamas.

[21] Tridento Susirinkimas patvirtino, kad iki tol sudarytos slaptos santuokos (pvz., nenorint, kad žinotų tėvai) galioja, tačiau siekiant išvengti piktnaudžiavimų, jas uždraudė ir įsakė per tris švenčių dienas bažnyčioje skelbti užsakus, o santuokos apeigas viešai atlikti bažnyčioje, dalyvaujant klebonui ar įgaliotiems kunigams.

[22] Kai velionis laidojamas sienos nišoje.

[23] 1569 m. kan. Petras Butrimas dar buvo tik Butkiškės klebonu; vėliau sumažėjus kunigų, Ariogalos ir Butkiškės parapijas ėmė aptarnauti vienas klebonas.

[24] Galbūt turimas omenyje vyskupijos sinodas?

[25] Romos katekizmas (*Catechismus Romanus*) – pagrindinių katalikų tikėjimo tiesų ir pagrindinių maldų rinkinys, kartais su įvairiais (pvz., populiarių giesmių) priedais, skirtas katechetams, pamokslininkams, taip pat jaunimui ir suaugusiems. Pirmieji tikėjimo tiesų griežtesnio sisteminimo darbą katekizmo pavidalu pradėjo liuteronai (Martyno Liuterio didysis katekizmas kunigams ir mokytojams, o mažasis – vaikams išleisti 1529 m.) Romos Katalikų Bažnyčia šios srities darbą nuosekliau pradėjo tik Tridento Susirinkimo metu. Netrukus po Tridento popiežiaus Pijaus V bule buvo

patvirtintas ir išleistas šv. Karolio Boromėjaus priežiūroje kelių teologų parašytas ir Pauliaus Manucijaus (lotynų kalbos požiūriu) redaguotas *Catechismus Romanus ex decreto Concilii Tridentini* (1566), skirtas kunigams ir čia pat susilaukęs daugelio leidimų. Netrukus pasirodė jo variantai, santrumpos, keista sandara (pvz., nuo 1574 – kartoja klausimų ir atsakymų formą). Romos katekizmo pagrindu buvo rašomi ir kiti katekizmai (pvz., Petro Kanizijaus, Jokūbo Ledesmos, Roberto Bellarmino, ir kt.).

[26] *Kornelijaus gramatika* – Liuveno universiteto profesoriaus K. Valerijaus (*Cornelius Valerius Ultrajectinus*, 1512–1578) lotynų kalbos gramatika (*Grammaticarum institutionum libri IIII* (pirmą kartą išleista 1554 m. ir dažnai kartota) daug kur buvo rekomenduota vartojimui parapinėse mokyklose.

[27] *Graikiška gramatika su Pilypo Melanchtono įžanga* – P. Melanchtono (1497–1560), vokiečių reformatoriaus, teologo ir pedagogo *Institutiones Graecae grammaticae*, vokiškai kalbančiuose kraštuose 1518–1575 m. susilaukusi 21 leidimo.

[28] *Mecelerio gramatika* – vokiečių filologo Jono Meclerio (Metzler, 1494–1538) vadovėlis „Primae grammatices Graecae partis rudimenta", vokiškai kalbančiuose kraštuose 1529–1575 m. susilaukusi 14 leidimų.

[29] *Adagia* – olandų humanisto ir teologo Erazmo Roterdamiečio (*Erasmus Roterodamus*, 1469–1536) sudarytas lotyniškų ir graikiškų sentencijų, aforizmų, patarlių, priežodžių ir įvairių posakių rinkinys iš graikų ir romėnų, taip pat Biblijos ir Bažnyčios tėvų tekstų. Viena populiariausių Erazmo Roterdamiečio knygų (1500–1579 m. išėjo per 130 leidimų).

[30] Tikriausiai šv. Petro ir Pauliaus šventė – birželio 29 d.

[31] Švč. Trejybės šventė – pirmasis sekmadienis po Sekminių; 1579-aisiais – birželio 14 d.

[32] Marijos Magdalietės šventė – liepos 22 d.

[33] Dešimtinės iš Žemaičių vysk. Krakių, Raseinių, Milžavėnų, Žirnainių ir Kaltinėnų dvarų Krakių bažnyčiai užrašytos 1478 m. vysk. Baltramiejaus II fundacija.

[34] Betygalos šv. Mikalojaus bažnyčia tradiciškai priskiriama pirmosioms Vytauto įkurtoms ŽV parapijoms. Kad ją įsteigė valdovas, liudija ir tai, kad 1503 m. did. kunigaikštis Aleksandras ją perleido Žemaičių vyskupų patronato teisei. 1516 m. parap. bažnyčios fundaciją padidino Žygimantas Senasis.

[35] Savo tėvų fundaciją Betygalos altarijai 1504 m. patvirtino ir padidino Valentinas ir Baltramiejus Jurgevičiai. Koplyčią fundavo ir Mila Višginaitė (1504 m. testamentu) bei Mikalojus Valadkevičius (1524 m.).

[36] Lietuvos statutai numatė laikiną asmens įkeitimą už skolas. Įkeistasis atgaudavo laisvę grąžinus skolą arba už ją atidirbus.

[37] Trūksta apie pusę rankraščio puslapio.

[38] Čia baigiamas apklausti Raseinių klebonas, nuolat reziduojantisVarniuose. Aštuoniuose trūkstamuose originalaus teksto lapuose turėjo tilpti Krakių klebono M. Daukšos apklausa Medininkuose bei jam duoti nurodymai; Betygalos bažnyčios vizitacija, jos klebono kan. P. Petkevičiaus apklausa Medininkuose bei jam duotieji nurodymai; Raseinių bažnyčios vizitacija bei tos bažnyčios klebono apklausa Medininkuose. Pastarosios apklausos pabaiga išlikusi.

[39] Viduklės vikaras suklydo: vysk. Jurgis Petkevičius buvo Petro Petkevičiaus dėdė.

[40] 1513 m. altorių Viduklės bažnyčioje Švč. M. Marijos, šv. Onos ir šv. Jurgio garbei fundavo Elzbieta, Vlatkaus Sekavičiaus našlė, Martynas Petraševičius ir Mycko Jurgevičius. Altoriui užrašyta dešimtinė, dvarelis, duoklė gyvuliais, žvakėmis, pinigai vynui, sargas altaristos namams. Altarista įpareigotas laikyti trejas mišias per savaitę.

[41] *Plocko agenda* – žr. 6a.

[42] Florencijos arkivyskupo Antonino (*Antoninus Florentinus de Forciglioni*; 1389–1459) vadovėlis nuodėmklausiams (*Confessionale*), nuo 1469 m. iki XVI a. vidurio susilaukė arti 150 leidimų.

[43] Šv. Jurgio šventė – balandžio 23 d.

[44] Koplyčia, matyt, įsteigta jau XV a., nes 1490 m. minimas Kražių altarista ir vikaras Paulius.

[45] Plocko sufraganas 1546–1583 m. buvo Jokūbas Bielińskis.

[46] Šv. Mykolo šventė – rugsėjo 29 d.

[47] *Lauda* – paprastai – seimelio nutarimas; šiuo atveju, galimas daiktas – vyskupo sprendimas, siunčiamas padėkos ir įpareigojimo raštas.

[48] Mikalojus Kristupas Radvila (Našlaitėlis; 1549–1616), tuomet dar LDK dvaro maršalas, (nuo 1569). Nepraėjus mėnesiui nuo vizitatoriaus apsilankymo Kražiuose, M. K. Radvila 1579 spalio 25 d. pakilo į vakuojančią didžiojo maršalo vietą.

[49] Jurgis Astikas (Smolensko vaivada nuo 1578. IV. 13 ligi mirties 1579 m. tarp kovo ir lapkričio).

[50] Valerijonas Šuškovskis Protasevičius (1504–1579), buvęs Kražių klebonas.

[51] Petras Roizijus Mauras (*Roysius Maureus*; 1505?–1571) – teisininkas (1561 m. sudarė Medininkų kapitulos nuostatus), poetas, buvęs Kražių klebonas ir Žemaičių kanauninkas. Kilęs iš Ispanijos.

[52] Ambraziejus Beinartas (?–1602) – kanonų teisės daktaras, Medininkų vyskupijos kanauninkas.

[53] Brolija (*confraternitas*) – religinis pasauliečių (dažniausiai luominis) susivienijimas, veikiantis pagal statutą ar sutarimą, kuo nustatomi brolijos pobūdis ir tikslai, narių pareigos, jų religinio

gyvenimo veiksminimo keliai, įnašai. Bažnytinės brolijos (veikusios nuo krikščionybės pirmųjų amžių) buvo veiksnus dvasininkijos pagalbininkas (pvz., organizuojant parapijos religinį gyvenimą, prižiūrint bažnyčias, rūpinantis vargšais ir pan.). Šios vizitacijos aprašymas – atrodo, pirmasis šaltinis, prabilęs apie broliją provincijoje.

[54] Mikalojus Radvila Juodasis (1515–1565).

[55] *Šventosios Aleksandrijos bažnyčia* – raštininkas, matyt, apsiriko. Varniuose iš seno žinoma šv. Aleksandro bažnyčia (žr. 2).

[56] Bulės *In Coena Domini* lenkiškas vertimas buvo išspausdintas, galimas daiktas, kurioje nors liturginėje ar bažnytinės teisės knygoje (plg. 13).

[57] *Komo kardinolas* – Ptolemėjas Galis (Tolomeo Gallio, Galli; 1526–1607), kardinolas nuo 1565, vykstant potridentinei reformai pop. Grigaliaus XIII paskirtas naujoms Popiežiaus valstybės sekretoriaus pareigoms. Lietuvos ir Lenkijos valstybės protektorius prie Šventojo Sosto.

BAŽNYTINIŲ IR LITURGINIŲ TERMINŲ ŽODYNĖLIS

Šiame žodynėlyje glaustai paaiškinti *Vizitacijos* tekste minimi bažnytiniai bei liturginiai terminai, nepretenduojant į išsamų istorinį bei teologinį jų aprašymą. Atsisakyta ir visapusiško daugiaprasmių terminų aiškinimo, apsiribojant tik šaltinio tekste pasitaikiusiomis prasmėmis. Kursyvu išskirti žodžiai aiškinami atskiruose straipsneliuose.

AGENDA – liturg. knyga, kurioje pateikta sakramentų ir sakramentalijų teikimo bei procesijų rengimo tvarka bei maldų formulės. X a. – XVII a. pr. vartota vokiškuose kraštuose, Lenkijoje ir Lietuvoje. Vėliau ją pakeitė Romos apeigynas („Rituale Romanum").

AKOLITAS – ketvirtų žemesniųjų *šventimų* dvasininkas.

ALBA – liturg. drabužis: balti lino arba šilko marškiniai iki žemės, ties liemeniu sujuosiami, dėvimi ant sutanos po *arnotu*, *dalmatika* arba *kapa*.

ALIEJUS – tepalas, vartojamas teikiant Krikšto, Sutvirtinimo, Kunigystės ir Ligonių Patepimo sakramentus bei atliekant kitas apeigas. KATECHUMENŲ aliejus vartojamas šventinant krikšto vandenį; juo patepamas krikštijamasis, kunigystę priimančiojo rankos, šventinamas altorius bei karūnuojami monarchai. LIGONIŲ aliejus vartojamas teikiant Ligonių Patepimo sakramentą bei šventinant varpus. KRIZMA (aliejaus ir balzamo mišinys) vartojama teikiant Sutvirtinimo sakramentą, konsekruojant vyskupą, *konsekruojant* bažnyčią, šventinant krikšto vandenį, altorių, *kieliką*, *pateną*, varpus.

ALTARIJA – nesielovadinė bažn. *beneficija*, susieta su įpareigojimu aukoti Mišias prie konkretaus altoriaus.

ALTARISTA – *altariją* turintis kunigas.

ALTORIAUS AKMUO – konsekruota akmens plokštelė su šventųjų kankinių relikvijomis, laikoma ant altoriaus stalo (mensos). Turi būti pakankamai plati, kad Mišių metu ant jo tilptų *kielikas* ir *patena*.

ALTORIAUS DANGALAS – audeklas, kuriuo apdengiamas altoriaus stalas; dangalų būva trys.

AMPULĖ – ąsotėlio formos liturg. indas viena ar dviem ąselėmis, neretai su dangteliu. Per Mišias vartojamos dvi ampulės: viena – vynui, kita – vandeniui. Daromos iš metalų, stiklo, krištolo; kartais ženklinamos raidėmis: vyno ampulė – V (lot. „vinum"), vandens – A (lot. „aqua").

ANTEPENDIUMAS (antepediumas, palijus) – nuolatinis arba keičiamas altoriaus stalo priekį dengiąs puošnus skydas arba dangalas.

ANTIFONALAS – liturg. antifonų (Mišių ir kanoninių valandų dalių, kurias chorai gieda pakaitomis) knyga.

ARKIDIAKONAS (*prelatas* arkidiakonas) – *kapitulos* narys, kurio pareiga – padėti vyskupui vizituoti vyskupiją („vyskupo akis").

ARNOTAS – viršutinis liturg. drabužis. Apskritimo, ovalo, stačiakampio formos su prakirpte galvai, siekia žemiau kelių. Vilkimas kunigo per Mišias virš *albos.*

ATGAILOS PSALMĖS – septynios (6, 32, 38, 51, 102, 130 ir 143-oji) psalmės, vėlyvaisiais viduramžiais kalbėtos Gavėnios penktadieniais.

AUDITORIUS – vienas nunciatūros diplomatų, turėjęs gan plačią jurisdikciją.

AUŠRINĖ —> KANONINĖS VALANDOS

BAKALAURAS – parap. mokyklos mokytojas.

BALDAKIMAS – puošnus stogas, per procesijas nešamas virš Švč. Sakramento.

BENEFICIJA (bažn.) – hierarchijos įsteigtas bažn. postas su nuolatinėmis pajamomis („temporalia") ir apibrėžtomis pareigomis – sielovados darbu, jurisdikcijos vykdymu, *kanoninių valandų*

kalbėjimu („spiritualia"). Beneficijos skirstomos į: a) reikalaujančias ir nereikalaujančias rezidavimo (nuolatinio gyvenimo prie priskirtos bažnyčios); b) sielovadines ir nesielovadines; c) suderinamas (galima turėti ir kitų beneficijų) ir nesuderinamas.

BREVIJORIUS – liturg. knyga, apimanti *kanoninių valandų* maldų tekstus.

BROLIJA – religinis susivienijimas, įsteigtas bažn. valdžios ir jai pavaldus. Brolija turi juridinio asmens statusą, savo administraciją, nuostatus, reglamentuojančius struktūrą, veiklos tikslus ir jų įgyvendinimo būdus. Brolijos tikslas – plėsti Bažnyčioje viešąjį kultą, gilinti ir aktyvinti narių dvasinį gyvenimą, vykdyti konkrečią religinę – visuomeninę veiklą.

BURSA – XIV–XVII a. išplitęs liturg. reikmuo: iš dviejų trimis kraštinėmis susiūtų kvadratėlių makštis, į kurią dedamas sulankstytas *korporalas*. Joje Švč. Sakramentas nešamas ligoniams.

DALMATIKA – liturg. viršutinis drabužis. Oficialus diakonų drabužis; dėvimas ir vyskupo (po *arnotu*) bei jam asistuojančių *kanauninkų*.

DATARIJUS – kardinolas, tvarkantis popiežiaus teikiamas beneficijas.

DIDŽIOJO KETVIRTADIENIO BULĖ – bulė „In Coena Domini".

DISPENSA – bažn. vyresnybės išimtinis atleidimas nuo pareigos laikytis tam tikrų teisinių nuostatų arba atleidimas nuo kanoninės bausmės.

DVASININKO DRABUŽIS – tais laikais ilgas, uždaras, kiek panašus į sutaną drabužis.

EGZORCIZMAS – krikšto apeigų dalis, kuomet krikštijamasis išvaduojamas nuo piktosios dvasios.

EKSKOMUNIKA – atskyrimas nuo tikinčiųjų bendruomenės, iš

kurio kyla draudimas naudotis bažn. turtais, malonėmis ir teisėmis. Tai didžiausia bažn. bausmė.

Eretikas – protestantas (šiais atvejais: liuteronas ar kalvinistas).

Evangelijos pusė – kairioji (žiūrint į altorių) bažnyčios pusė.

Filija – priklausoma nuo „motiniškosios" (džn. parapinės) dukterinė bažn. su nustatyta teritorija, dažnai ir atskiru turtu, paprastai įkurta didesnėje *parapijoje* sielovadai palengvinti, aptarnaujama *vikaro* arba kito nuolat reziduojančio filijos kunigo (kartais parapijos *klebono*).

Fundacija – bažn. *beneficijos* aprūpinimas deramomis pajamomis.

Gradualas – liturginė knyga, Mišių kintamųjų dalių giedojimų rinkinys.

Hebdomadarijus – *kapitulos* kunigas, jam paskirtą savaitę vadovaujantis *kanoninių valandų* kalbėjimui ir Mišioms.

Humerolas – liturg. drabužis: stačiakampė lininė skepetaitė (antpetė) su prisiūtu kryželiu, parišama raišteliais, dengianti pečius bei kaklą, kunigo dėvima po *alba*.

Infula → Mitra

Inventorius – bažn. turto sąrašas.

Investitūra – asmens paskyrimas į bažn. *beneficiją*.

Irreguliarumas – bažn. teisės nustatyta kliūtis priimti *šventimus* arba vykdyti *šventimais* suteiktą dvasinę tarnystę.

Jubiliejus – nuo 1470-ųjų kas 25 metai rengiami vad. atleidimo arba „Šventieji metai". Jų metu Romą aplankantys ir tam tikras sąlygas įvykdantys katalikai gali laimėti visuotinius atlaidus, o nuodėmklausiams suteikiami ypatingi įgaliojimai duoti išrišimą

daugeliu vyskupams ar popiežiui *rezervuotų atvejų*. Nuo 1500 m. jubiliejus tokiomis pat sąlygomis (aplankyti paskirtas vietines bažnyčias, atlikti artimo meilės darbų) švenčiamas ne tik Romoje, bet ir visose vyskupijose; jose jis trunka 6 mėnesius, pasibaigus Šventiesiems metams Romoje. Minimas jubiliejus ŽV turėjo būti apie 1576 m.

KALĖDA – aukos Bažnyčiai Kalėdų proga.

KAMENDORIUS → VIKARAS

KANAUNINKAS – *kapitulos* narys, prie *katedros* reziduojąs dvasininkas.

KANONAI – bažnytinė teisė.

KANONINĖS VALANDOS – paros valandoms suskirstytos, daugiausia iš psalmių sudarytos maldos, privalomos dvasininkams: Aušrinė (Skaitinių), Rytmetinė, Pirmoji, Trečioji, Šeštoji, Devintoji, Vakarinė (Mišparai), Naktinė (Kompleta).

KANTORIUS – giedotojas, vargonininkas.

KAPA – viršutinis liturg. drabužis: ilgas, pusapskričio kirpimo, gobiamas ant pečių. Ant krūtinės susegamas arba surišamas. Dėvimas per apeigas (procesijas, laidotuves, sakramentų teikimą) ne Mišių metu ant *albos*.

KAPELIONAS – į mažą bažnyčią ar koplyčią su nustatytomis teisėmis ir pareigomis paskirtas sielovadininkas.

KAPITULA – katedros *kanauninkų* ir *prelatų* kolegija, atsakinga už dvasinę bei materialinę *katedros* būklę. Ši iš dalies apmokama (→ *kasdienės dalybos*) kolegiali institucija padeda *vyskupui ordinarui* valdyti vyskupiją patariamojo balso teise.

KASDIENĖS DALYBOS – trečdalis *kapitulos* narių metinių pajamų, vyskupo nutarimu išmokamų kasdien prie *katedros* reziduojantiems ir pareigas atliekantiems *kapitulos* nariams.

KATECHUMENŲ ALIEJUS ⟶ ALIEJUS

KATEDRA (katedros bažnyčia) – bažnyčia su vyskupijos *ordinaro* sostu, pagrindinė vyskupijos šventovė.

KIELIKAS – Mišių liturgijoje naudojama taurė paauksuotu vidumi eucharistiniam vynui.

KLEBONAS – *parapiją* valdantis kunigas. Jis gauna išlaikymą iš parapijos *fundacijos* ir yra teikiamas į šias pareigas parap. bažnyčios *patrono* (šį teikimą turi aprobuoti *ordinaras*).

KLIERIKAS – žemesn. *šventimus* turįs dvasininkas.

KOLIACIJA – *patronato* rūšis, *ordinaro* teisė paskirti bažn. *beneficiją*; šiuo atveju paskyrimą tvirtinantis *ordinaras* pats yra *patronas*. Šiame tekste koliacijos sąvoka vartojama kaip *patronato* sinonimas.

KOLIATORIUS – *patronas*.

KOMUNINĖ – apskrita dėžutė arba didelė, plati taurė paauksuotu vidumi Švč. Sakramentui laikyti.

KONFESIONALAS – išpažinčių klausymo vadovėlis.

KONSEKRAVIMAS – vyskupo atliekamas pašventinimas. Bažnyčios konsekravimas skiriasi nuo paprasto jos pašventinimo tuo, kad tai laikoma neatšaukiamu aktu.

KONSEKRAVIMO ŽENKLAI – bažnyčią *konsekruojant* vyskupo aliejumi patepami 12 apaštalus primenančių kryžių ant vidinių bažnyčios sienų. Kryžiai daromi iš tvarios medžiagos (pvz., negali būti mediniai), kad, dingus dokumentams, liudytų bažnyčią esant konsekruotą.

KONSISTORIJA – *vyskupo ordinaro* teismas, realizuojantis bažn. teisę jo vyskupijoje.

Koplyčia – nedidelis sakralinis pastatas, patalpa ar bažn. dalis su altoriumi.

Korporalas – liturg. reikmuo: balta kvadratinė arba stačiakampė drobinė ant altoriaus tiesiama skepetaitė, ant kurios statomas Švč. Sakramentas – *kielikas* su vynu bei *patena* su ostija arba monstrancija.

Krikštykla – talpykla krikšto vandeniui laikyti.

Krizma → Aliejus

Kurstas → Marijos valandos

Kustodija – indas ostijai *tabernakulyje* saugoti.

Ligonių aliejus → Aliejus

Marijos mišios – Mišios Švč. Mergelės Marijos garbei.

Marijos valandos (kurstas) – *kanoninių valandų* imitacija bei priedas Švč. Mergelės Marijos garbei, išplitęs vėlyvaisiais Viduramžiais.

Mansionarijus – vyskupo samdomas kunigas kai kurioms jo *beneficijų* katedroje pareigoms atlikti.

Ministras – protestantų (džn. kalvinistų) kunigas.

Mišiolas – liturg. knyga, kurią sudaro per liturg. metus aukojamų Mišių tekstai bei Mišių apeigų nurodymai. Vieningas visai Katalikų Bažnyčiai Romos mišiolas sudarytas 1570 m. pop. Pijaus V potvarkiu.

Mišparai – *kanoninių valandų* dalis (Vakarinė), sekmadieniais ir šventadieniais viešai giedama *parapijos* bažnyčioje.

Mitra (infula) – vyskupo galvos dangalas: aukšta, puošni ke-

purė, kurią sudaro du susiūti standūs skydeliai bei ant nugaros iki pečių krentantys kaspinai.

MONSTRANCIJA – puošnus rykas ostijai saugoti bei išstatyti. Dedamas ant altoriaus per Švč. Sakramento adoracijos apeigas arba nešamas procesijoje.

NOTARAS (viešasis) – turinčių savo teismą ir kanceliariją asmenų (popiežiaus, imperatoriaus, monarchų, vyskupų) skiriamas raštininkas oficialiems dokumentams sudaryti, turįs apibrėžtą veiklos sferą. „Viešasis notaras apaštališkąja galia" – Šv. Sosto paskirtas notaras, tvarkąs bažn. bei mišrius dokumentus, dažniausiai susijusius su *beneficijomis, fundacijomis,* dvasininkų testamentais ir pan.

NUNCIJUS – nuolatinis popiežiaus atstovas su politiniais ir bažnytiniais įgaliojimais, akredituotas monarcho dvare arba paskirtas konkrečiai teritorijai bei įpareigotas atstovauti Šv. Sostui. Nuolatinė nunciatūra prie Lenkijos karaliaus dvaro ėmė veikti po Tridento Susirinkimo.

NUOLATINIS VIKARAS – kunigas, tvarkantis *kapitulai* priklausančią bažnyčią.

OFICIJOLAS – *vyskupo ordinaro* skiriamas ir jo vardu vykdantis įprastą bažn. teisminę valdžią teisėjas bei pirmininkaujantis vyskupo teismui pareigūnas.

OKTAVA – aštuonias dienas švenčiama iškilmė.

ORDINARAS → VYSKUPAS ORDINARAS.

PACIFIKALAS – liturg. reikmuo: pamaldų metu tikintiesiems duodamas bučiuoti kryžiaus arba *monstrancijos* pavidalo *relikvijorius.*

PALIJUS → ANTEPENDIUMAS

PARAPIJA – vyskupijos dalis, aptarnaujama teisėtai paskirto kunigo *klebono,* įpareigoto tenkinti žmonių dvasinius poreikius.

Parapijai būtina: a) fiksuota tikinčiųjų bendruomenė (paprastai apibrėžiama teritoriškai); b) specialus kunigas (nereziduojantis *klebonas* turi laikyti *vikarą*); c) sielovadinė veikla (tai skiria parapinę *beneficiją* nuo kitų); d) tinkama apeigoms bažnyčia. 1555 vidutinis ŽV parapijos plotas buvo apie 600 km^2.

PASTORALAS – ganytojišką valdžią simbolizuojanti vyskupo lazda.

PATENA – plokščia metalinė lėkštelė paauksuotu paviršiumi ostijai per Mišias padėti ir *kielikui* pridengti.

PATRONAS – *beneficijos* steigėjas arba globėjas (paprastai juo tampama funduojant *beneficiją,* ši teisė vėliau paveldima), besinaudojantis konkrečiomis privilegijomis. Svarbiausia jų – teisė pateikti kandidatą *beneficijai,* kai ši vakuoja.

PATRONATAS – pareiga ginti bei globoti bažn. *beneficiją* drauge su teise skirti ją pasirinktam kandidatui.

PEKTORALAS – vyskupo ant krūtinės kabinamas nedidelis kryžius (gali būti su relikvijomis).

POSTILĖ – pamokslas pagal Mišiose skaitomas Šv. Rašto ištraukas; tokių pamokslų (homilijų) rinkinys.

PRELATAS – *kapitulos* narys, prie *katedros* reziduojąs dvasininkas.

PREPOZITAS (*prelatas* prepozitas) – *kapitulos* narys, kurio pareiga – rūpintis pamaldų tvarka *katedroje.*

PREPOZITŪRA – *prepozito* beneficija.

REKTORIUS – *klebono* sinonimas.

RELIKVIJORIUS – dėžutės ar *monstrancijos* pavidalo reikmuo relikvijoms laikyti.

RESPONSORIUMAS – liturg. tekstas, imamas dažniausiai iš Šv.

Rašto, paprastai sudarytas iš dviejų eilučių – kreipinio ir atsako.

REZERVUOTAS ATVEJIS – sunki nuodėmė, kurios išrišimas rezervuotas vyskupui arba popiežiui.

SCHIZMATIKAS – stačiatikis.

SINODAS – vyskupo vadovaujamas jam pavaldžių dvasininkų susirinkimas bažn. gyvenimo reikalais.

SMILKYTUVAS – smilkymo indas.

STULA – ant kaklo dedama ilga, siaura juosta, dėvima diakonų, kunigų ir vyskupų kaip įgaliojimo ženklas atlikti apeigas.

SUBDIAKONAS – pirmų aukštesniųjų *šventimų* dvasininkas, padedantis diakonui per iškilmingas pamaldas.

SUSPENDAVIMAS – bažn. bausmė, kuria dvasininkui laikinai uždraudžiama disponuoti jo turimam postui derančia jurisdikcija, teisėmis ir turtu arba vykdyti *šventimais* suteiktą dvasininko tarnystę.

ŠVENTA VIETA – bažnyčia arba vienuolynas.

ŠVENTIMAI – žemesnieji dvasininko šventimai: ostiarijaus, lektoriaus, egzorcisto ir *akolito*; aukštesnieji: *subdiakono*, diakono, kunigo, vyskupo.

ŠVENTORIUS – pašventinta teritorija – laidojimo vieta aplink bažnyčią, kapinės (džn. su varpine).

TABERNAKULIS – spintelė Švč. Sakramentui saugoti. Viduramžiais buvo šalia altoriaus, XV–XVI a. perkelta į altorių.

TONZŪRA – plaukų išskutimas viršugalvyje, išorinis dvasininko arba vienuolio ženklas.

TUNIKA – panašus į *dalmatiką* viršutinis liturg. *subdiakonų*

drabužis; po *dalmatika* ir *arnotu* ją dėvi ir vyskupas.

UŽSAKAI – prieš susituokiant tris šventadienius paeiliui *parapijos* bažnyčioje viešinami skelbimai apie būsimą santuoką, siekiant išsiaiškinti, ar jai nėra kanoninių kliūčių.

VELYKŲ LAIKAS – liturg. metų laikotarpis nuo Velykų iki Sekminių.

VIKARAS – *parapijos* klebono samdomas kunigas jį pavaduoti, atliekantis sielovados darbą nereziduojant *klebonui*.

VYSKUPAS ORDINARAS – visateisis vyskupas.

VYSKUPAS SUFRAGANAS – vyskupas, paskirtas vyskupijos *ordinaro* pagalbininku. Jis gali atlikti visas dvasines vyskupo pareigas, tačiau neturi administracinės – jurisdikcinės valdžios.

ZAKRISTIJONAS – pareigūnas, prižiūrintis bažnyčią. Gali būti dvasininkas (taip įprasta *katedrose*) arba pasaulietis.

ŽEMESNIEJI ŠVENTIMAI → ŠVENTIMAI

ŽIEDAS – vyskupo ištikimybės savo vyskupijai ženklas. Dėvimas ant didžiojo dešinės rankos piršto; gali būti su relikvijomis.

ILIUSTRACIJŲ SĄRAŠAS

Puslapio apačioje – kunigaikščio M. Giedraičio įrašas *(Melchior Dux Giedrocius, Viennae comparatus)*. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos senų ir retų knygų skyrius. (1:1) *xxx*

XIII. *Knygos iš Merkelio Giedraičio bibliotekos titulinis puslapis*. Puslapio apačioje – Žemaičių vyskupo M. Giedraičio parašas *(Melchior Ep[iscop]us Samogitiae)*. Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos senų ir retų knygų skyrius. (1:1) *xxxi*

XIV. *Knygos iš Merkelio Giedraičio bibliotekos titulinis puslapis*. Puslapio viršuje – Žemaičių prelato arkidiakono (1556–63), Kražių klebono Jono Virbkovskio *(Joan[n]is Wirbkowski)* autografas. Puslapio viduryje – vėlesnės rankos įrašas *(Melchior Dux Giedroicius Ep[iscop]us Sam[ogitiae])*. VUB senų spaudinių skyrius. (1:1) *xxxii*

XV. *Žemaičių kanauninkas Motiejus Stryjkovskis, 1581*. Graviūra iš: *Kronika polska, litewska, żmodzka, i wszystkiey Rusi... – Królewiec, 1582*. Skelbiama iš: Maciej Stryjkowski. *O początkach [...] narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego...* Oprac. J. Radziszewska. Warszawa, 1978, s. 32. *xxxiii*

XVI. *Švč. M. Marija su Kūdikiu ir šv. Ona* (XVI a. pr.?, Batakių bažnyčia; sovietinių aktyvistų sudeginta 1970). *xxxiv*

XVII. *Žemaičių kan. Mikalojaus Daukšos, Ambraziejaus Beinarto ir Baltazaro Ulickio autografai, 1593*. Orig. LMAB rankr. sk., F. 16–53, f. 8; skelbiama iš nuotr. Jurgio Lebedžio archyve (VUB). *xxxiv*

XVIII. *Rankr. A. marginalijų pavyzdžiai. xxxvi*

XIX. *M. K. Radvilos Našlaitėlio LDK žemėlapio legenda. 318*

XX. *Žemaitijos dalis, pagal išlikusį vizitacijos tekstą lankyta Tarkvinijaus Pekulo*. M. K. Radvilos Našlaitėlio rūpesčiu parengto LDK žemėlapio (Amsterdamas, 1613) fragmentas. VUB senų spaudinių skyrius (1 : 1, 25). *319*

XXI. *T. Pekulo kelionės maršruto schema ir itinerariumas. 320*

RODYKLĖS

ASMENVARDŽIAI

VIETOVARDŽIAI

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS VIZITACIJA (1579)

Serijos dail. *Tomas Vyšniauskas*

Leidykla „Aidai" (SL 1728)
Universiteto g. 4, 2001 Vilnius. Užs. Nr.776
Spausdino AB „Vilspa"
Viršuliškių skg. 80, 2056 Vilnius